

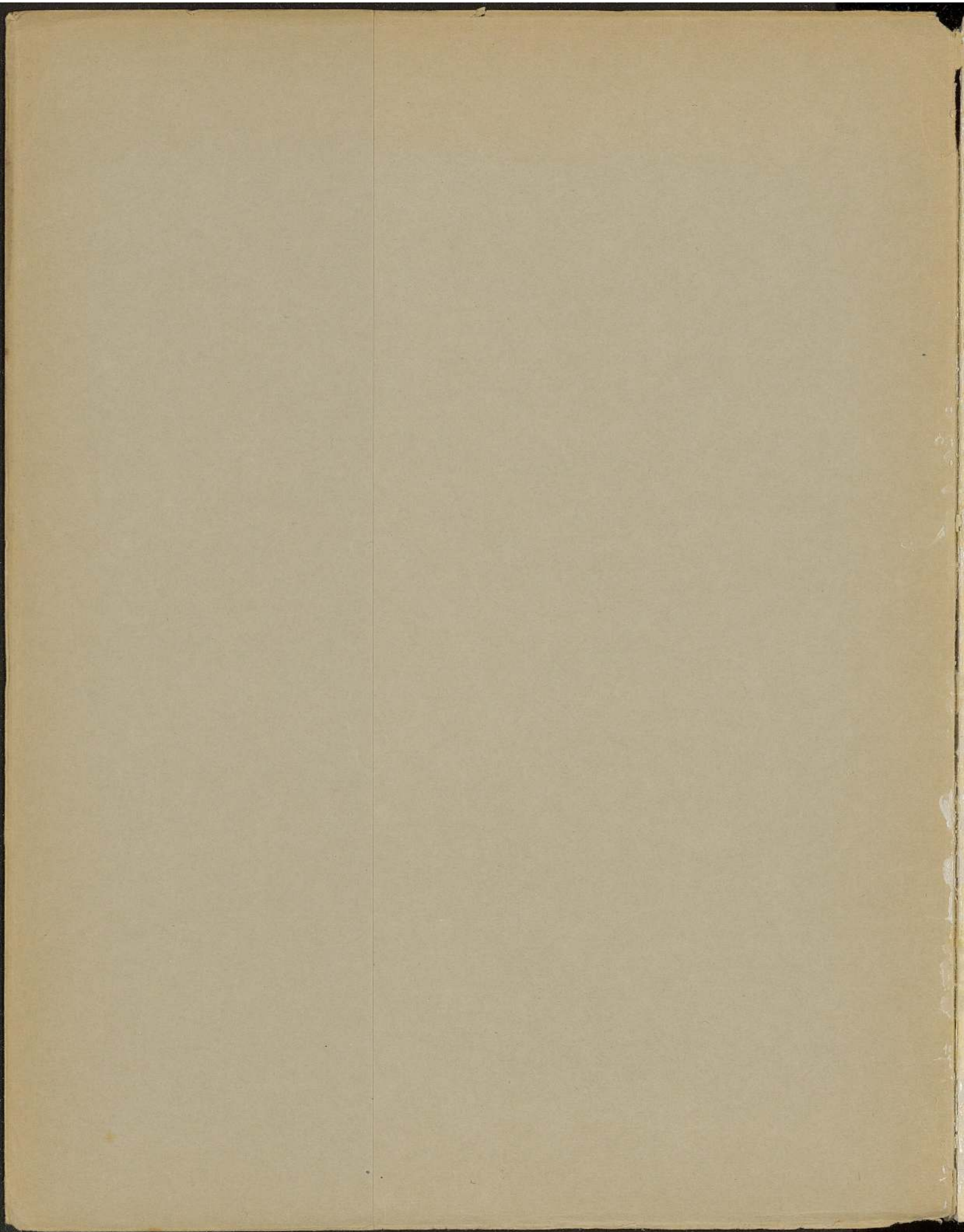
Karel Weis:

ČESKÝ JIH
A ŠUMAVA
V PÍSNĚ

Dvojdíl

11 – 12

25 T 582
23 av. 7/15. 250-

DUDÁČEK PÍSECKÉHO REGIMENTU r. 1820
(AKVAREL NEZJIŠTĚNÉHO MALÍŘE Z PRVNÍ POLOVICE 19. VĚKU)

KAREL WEIS

ČESKÝ JIH
A ŠUMAVA V PÍSNĚ

Poctěno na Jihočeské výstavě v Táboře 1929 nejvyšším uznáním:

zlatou medailí s čestným diplomem

DÍL JEDENACTÝ A DVANÁCTÝ
Z OBLASTI STRAKONICKO-PRÁCHENSKÉ

ČÁST I.

NÁRODOPIS A KULTURA

V PRAZE 1935

VŠECKA PRÁVA VÝHRAZENA
NÁKLADEM VLASTNÍM VYDAL KAREL WEIS

Praha-Smíchov, Nábřeží leglí 12

VYTISKLA A ROZESÍLÁ PRŮMYSLOVÁ TISKÁRNA

Praha VII, Dobrovského 29

P 1041 / 11-12.

9271/62

Všecka práva, provozovací i rozmnožovací, práva k šíření rozhlasem, k přenesení na mechanické nástroje a k provozování na takových nástrojích, jsou vyhrazena. Ochrana zákona platí pro celek i jednotlivosti díla a vztahuje se i na předcházející svazky.

SVK České Budějovice

2 6 8 0 0 7 2 7 7 1

PANU POSLANCI
RUDOLFU BERANOVĚ,
OD PRVOPOČÁTKU VĚRNÉMU PŘÍZNIVCI
TOHOTO DÍLA

ŠVANDA DUDÁK

vanda tiskne dudy k boku,
k ústům zase sklenici,
v prsou dech a vid až v oku
tratí se mu s dennicí.

„Nocí tré i dnů jsem hrál
teď již čtvrtý konec vzal;
ani muk už, chaso mladá,
dohrál jsem a dodudal.“

U cesty bouř klátí stromkem,
po ní Švandou vratká zas.
„Aj, aj, mne-li za tím domkem,
jej-li za mnou nesl ďas?“ –
Oknem jasné světlo plá,
uvnitř chasa veselá.
„Což se asi podívíte,
když vám Švanda zadudá.“

„Švanda, Švanda tu i dudy! –
Pojď, ty Švando, mezi nás.“ –
„Půjdu, třeba u všech všudy,
neznal dům a neznal vás!“ –
„O to ty se nestarej,
jenom pij a jez a hrej;
zlatem my ti zaplatíme,
Švandičko, jen zadudej.“ –

„Dbej však, necht si přší zlato,
až by klobouk přetekl,
abys nikdy, nikdy za to
Zaplat pán bůh neřekl.“ –

„Aj, což o ta slova dbám,
jen když chmel a zlato mám;
já vám za to vaše zlato
jako Švanda zadudám.“

Cupy, dupy, cvaky, cvoky,
na podlahu, na půdu:
„Jaktě živ jsem také skoky
neviděl a nebudu.
Holka lítá do stropu,
přes ni hoch zas v pochopu;
to se točí, to se bočí
v chvatu, víru, výhopu.“ –

„A to zlato! nevím ani
kam ty žluté ptáčky dám.
Zaplat vám to, draží pání,
zaplat vám to pán bůh sám!“ –

Nedomluvil, nedořek' –
ty tam – zlato, světlo, skřek.
Hrom a blesk, pak noc a ticho –
Švanda v mdlob se náruč smek'.

Ranní pára z řeky stoupá,
blízko již je do zore,
s čekanu se tělo houpá,
Švanda sedí nahoře.
Kde jsi se tu, Švando, vzal!
Kam jsi, Švando, zlato dal?
Rád buď, Švando, na čekanu
že's jen nocleh vydudal!

(Ballady, 1883.)

Josef Kožíšek:

ŠVANDA DUDÁK

Chyly Švandu v Kutné Hoře
Sigmundovy sbory,
slávy bylo po táboře,
až se chvěly hory.
Starou hlavu v beranici,
v kamizole plec,
v koženkách už před císařem
stojí zajatec.

Císař Sigmund v dobré míře
vládně kyne brachu:
„Stotisíc nás na kacíře,
ty však neměj strachu;
chutě lapni dudy k boku,
německou mi hraj,
ať se třese před mou písni
celý český kraj.“

Zajásali po táboře
žoldnří i páni,
Švanda dudák u pokoře
před králem se sklání:

„Jářku – tento – pantatíčku,
hrál bych věru rád,
kdybys jenom k české písni
ráčil taktovat,
kozlík můj je tvrdá hlava,
pravá česká leb,
cizí notu nerad hrává,
hlad ho nebo tep!
Pokud živ byl tvůj pan otec,
slavný Karel král,
tomu, pane, z plna dechu
rád a často hrál.
Měl on rád své děti prosté,
jak na otce sluší,
věděl, co nám v srdci roste
i v té české duši.
Zaslechl-li píseň naši
dobrý Karel král,
usmál se a hlavou kýval:
„Dál jen, děti, dál!“

Pokud budu z duše celé
s vámi i já pět,
naslouchat nám bude tiše
celý širý svět!
Jářku – tento – pantatíčku –
tak to bylo, tak!
a s tou písni česká sláva
rostla do oblak.
Ale přešly roky, léta,
jiný čas i svět,
Karel dřímá, a ty, pane,
německou chceš pět.
Ale marně, marně vábíš
mého kozlíka,
tomu svědčí od jakživa
česká muzika.“

Rozkřikl se hněvem rudý
Sigmund král a pán:
„Na ohniště kleté dudy,
chlapa na čekán!
Đasu třeba podám v sázku
meč i diadém,
nezkrotím-li českou chásku,
co jí nosí zem.
Tvrdá hlava na oprátce
změkne věru hned,
aneb notu svého vládce
ráda bude pět!“

*

Ještě slova hrdopýška
zněla v šir i v dál,
když tu náhle bratr Žižka
s Tábority stál.
Směle hřímá v cizí roty:
„Českou, Švando, hrej!
A ty, pane, podle noty
do kola se měj!
Pokud nám chceš v hrdé zlobě
řeč i duši brát,
budem státi proti tobě,
v pěsti cep i mlat.“

Nechceš-li nám k české písni
ani taktovat,
budeš podle její noty
aspoň tancovat.
Chutě, Švando, vzhůru dudy,
zahraj pánům v ráz,
aby se jim ke všem všudy
utíkalo snáz!“

Stiskl dudy Švanda hbitý,
skočnou hrál a hrál,
bratr Žižka s Tábority
jemu taktoval.
Taktovaly do cizáků
palcáty a mlaty,
že jim stačí k rejdiváku
sotva jen dvě paty.

Se Sigmundem všechno všudy
rejdovalo z Čech,
Švanda hraje na své dudy,
co mu stačí dech:
„Jářku – tento – pantatíčku,
takhle hraju rád,
když tě vidím z české říše
kvapík tancovat!“

(Veselé táčky, 1893.)

Antonín Klášterský:

ČERT A ŠVANDA

Přišel Švanda na rozcestí,
měsíc svít a zase has.
Stanul. Kam teď kroky vésti?
Sloup tu ovšem starý stojí,
ale zvěst, kam cesta dvojí
vede, dávno smazal čas.
Zaklel Švanda: „Sper to řas!“

Sotva řekl hříšnou větu,
z houští cupy, rupy, dup,
a již čert tu v jednom letu
vyrazil ven z lesa lýtý,
zem se chvěla pod kopyty,
na těle byl chlup a chlup:
„Švanda dudák! To je lup!“

„Volal jsi mne, Švando milý,
a mně právě chce se v rej;
nuže pro mou kratochvíli
do hodiny jitra časné,
nežli bledý měsíc zhasne,
na svoje mi dudy hrej,
divočeť a divočeť.“

Přítisk Švanda dudy k boku,
chytrý úsměv na rtech měl,
čtveráctví mu plálo v oku,
spokojen když kývl hlavou:
„Aspoň znám teď cestu pravou;
levou prch řas do pekel — — —“
Vstal a vpravo dále šel.

„Vzácný pane“ — Švanda vece —
„pokažené dudy mám.“
Ale čert: „Jen hraj mi přece!“
„Jak se tedy pánu líbí,
odpusť jen, když budou chyby,
co mým, třeba léta hrám,
dudám schází, nevím sám!“ —

A již dudy hráti počnou;
chvilku šlo to ráz a ráz,
čert se točil, tančil skočnou,
jak mu nota zněla plesná,
až se havran zbudil ze sna,
až se strom i balván třás
a z děr lezl každý plaz.

Ale náhle, jaký kvikot,
jaký pískot se to strh!
Děsný skřek a hrozný vzlykot
padá v ticho lesů, strží,
ne, ni čert to nevydrží —
zacpal sluch a zděšen prch
přes údol a lesní vrch.

(Z knihy „Slunný den“, 1918.)

Pravdivý CONTRFECT Šwandy
Dudáka Strašonického.

Svatopluk Čech:

ŠVANDA DUDÁK

Ještě dudák Švanda živ,
Orfej české půdy,
ale stářím siv a křiv
bloudí bůh ví kudy;
v Strakonickém kostele
spuchřelé a svrašťelé
zanechal prý dudy.

Leckdo napjal um a cvik
na ty vetché měchy,
ale vzbudil pouhý kvik,
chroptivé jen vzdechy.
Nevyloudil dávný hlas,
který uměl v ples a jas
ladit celé Čechy.

Švanda kdesi Šumavou
bloudí přes vývratě,
s beranicí línovou,
v starosvětském šatě;
jenom tam si troufá vjít,
kde se černá s řezbou štít
na chudobné chatě.

Netroufá si z horských chat
dolů mezi lidi,
kteří za chýš, zpěv a šat
předků svých se stydí.
Místo prostých dudáků
maestro tam ve fraku
zisk a slávu klidí.

Již tě starý, drsný zvuk
krásocit náš ruší,
není dudácký ten hluk
pro zjemnělé uši;
vytříbený máme vkus,
vzorně uhlazený brus,
vzdělaněm jak sluší.

V módním šterku vyjetém
jedem', stále dbalí,
bychom sobě před světem
v ničem nezadali,
vážné vrásky na čele,
zraky chladně protřelé,
střízliví a zralí.

Ale věřte: Tichý vzdech
při tom slyšet všude
a jak upír na řadrech
leží tíha nudy.
Brzy zazní krajem hles:
Kde jsi, starý Švando, kdes?
Kde jsou tvoje dudy?

Hladkým floutkům na vzdory
vyjdi, Švando, směle
v beranici s fábory
na zvětralém čele!
Nechať stářím zbělel vlas,
však se znovu zpřímí vaz
a krev zahrá v těle.

Jen co tvoje náručí
staré dudy stiskne,
kouzelný měch zazvučí
a ret bujně výskne –
zmládne s tebou celá zem,
vyjasní se čelo všem
a zrak štěstím blýskne.

Znovu měch ať ševelí,
vysoko se vzdýmá,
pravé české veselí
zakleto v něm dřímá
a nás po té junácké
zdravé písni dudácké
žhoucí touha jímá.

Hahoj, Švando, chytňi juž
svoje dudy černé,
zahraj v naši smutnou hluš,
v naše stesky marné,
jinak se nám bude žít,
pracovat a vrahy bít
při tvé notě švarné!

(Nové písně, 1888.)

ŠVANDOVY DUDY

Dotknul se Švanda svojich dud,
co jej ďábel zaved jimi v blud.

V Strakonících – lid by neděsil –
za oltář měch ve chrám pověsil.

Dávno Švanda v zemi spočívá,
stoletý prach dudy pokrývá.

Druhdy však přec hučí starý měch,
jak by žil v něm ještě mistrův dech.

Tesknější čím dále však ten hlas,
smutnější čím na Čechy jde čas.

S druhy na noc hejtman popijí,
žoldák zatím domy vybíjí.

V městě pláč a nárek v okolí,
v sni smích a písňě hlalolí.

„Řežte jen tu bujnou chasu tam
ad majorem dei gloriam.

Více vína! Pějte! U đasa!
Kde je hudba? ptám se primasa.“

„O tu, pane, zle jest jedině,
šumaře tu není v dědině.

Leda dudák.“ – „Sem s tím dudákem!“
A již strkají v sni chudákem.

„Kde máš dudy? U všech všudy hrej!“ –
„Slitování, pane, se mnou měj!

Vojáci mi dudy rozdrali,
o svou kořist když se poprali.“

„Tu jest snadná pomoc, hejtmane,
poruč jen a dudy dostane.

Za oltářem visí v kostele.“ –
„Pro měch již a dívky veselé!“

Už tisk' dudák dudy do boku,
slza se mu třpytla ve oku.

Darmo dul však tváře do ruda,
darmo mačká měch – on nedudá!

„Ha, to vzpoura! Do věže s tím psem!
Připijme si: Čert to plémě vem!“

Ryčně zvučí třeskot pohárů,
oknem rdí se záře požárů.

Temně planou světla po stolech,
sini zní cos' jako těžký vzdech.

Tu se dvěře otevřely v ráz.
„Vzácní páni, pozdravuju vás.

Slyšel jsem, že schází dudák vám.
Dejte dudy, já vám zadudám.“ –

„Hejsa dudák! Jak kdy zavolá!
Přihni si a zahrej do kola.“

Netknul vína. Dudy v náruč jal
a jak milou hoch je zulíbal.

„Tak mi přáno ještě jedenkrát,
dudy drahé, přece na vás hrát.

Pod čekanem v posled zněl váš hlas
ďáblům k reji – dnes jim hrajte zas.“

Dudák spustil. Zda to dud je hlas?
Vichru sten to, vřava boje zas.

„Dost té hry, tu píseň příliš znám.
Křepčít chceme, k tanci zahrej nám.“

Dudy kvikly. – Mráz vše obchází;
píseň zní, jež mrtvé provází.

Číše klesly. – Dávno smích už ztich'.
zaklel hejtman, skočil, mečem švih'.

Ve dví zbraň! Host zdá se v obra růst,
děsný úsměv hraje mu kol úst.

„Nuže, páni, ruče do kola,
zvukům dud mých, kdo jim odolá?“

A jak bouř to z měchu burácí.
Ke dveřím se všecko obrací.

Světla zhasla a jak běsy štván
s chasou svojí v dáli prchá pán.

Za ním zní však hromem v lůně skal:

„To vám Švanda českou zadudal.“

(Ballady, 1883.)

POHÁDKA O DUDÁCH ZE STRAKONIC

ní to jako pěkná pověst:
Kdysi – jedenkrát –
což si lidé poskočili,
když slyšeli hrát

muzikanty na klarinet,
housle, na basu,
což bývala podívaná
mladou na chasu!

Nejen chasa – točili se
také sedláci –
pantáta svou panímámu
v kole obrací.

Sousedskou i rejdováka
pěkně tančili,
pak se s chutí pěnivého
pivka napili . . .

To však byla obyčejná
jenom muzika;
přišel Švanda a hned byla
změna veliká.

Stiskl, dudy zakvíkaly
hlasně, vesele,
i v den všední bylo lidem,
že je neděle.

Otočil se hbitý dudák,
nohou zadupal,
nabral dechu, na svůj nástroj
ostrou notu vzal.

Junák dívku do povětří
zvedl výšeji,
a výměnkář do sklenice
nahléd' hlouběji.

Zasmály se i stařenky,
ženy volaly:
„Kéž by nám ty milé dudy
stále dudaly!“

Na to Švanda plný smíchu:
„Inu – proč pak ne?!
Zahraji tak, že vám radost
v srdci zůstane!

Zahraji vám pěkně skočnou,
čile do skoku,
ať to víte: moje dudy
přejí pokroku.

Nepřišel jsem ze Strakonice,
abych morousil,
ale proto, český člověk
aby šťasten byl.

Však se známe, my že máme
hezky pádnou pěst
na toho, po našem hřbetu
kdo by se chtěl svézt.

Pádnou ruku, jasné oči
plno úsměvů,
a to srdce naladěno
stále do zpěvu.

Do zpěvu a veselosti,
proto chaso, hej!
do kola i do tanečku
čile hned se dej!“

Šum a ruch a dupot, rupot
kolem zavzněl hned,
sotva Švanda milé dudy
pod páži si zved’.

Jenže takto bývalo
v čas ten přemilý,
že se v Čechách všichni čertí
někdy ženili.

Ženili se rarachové –
chtěli zaskočit,
aby v Čechách český člověk
musel otročit . . .

Ruku líbat pánům Francům,
lískovky se bát
a jen podle cizí noty
měl Čech tancovat.

Ale Švanda srdnatě hned
zahrál k poskoku
našincům, a pekelníkům
zase k úprku . . .

Nedbal, nad ním šibenice
že se kymácí,
a že čerti sběsile se
po něm obrací.

Čechem byl a česky cítil
milý Švanda náš,
proto uměl čertům zahrát
kvapný hajdamáš . . .

A když vzduch byl opět čistý,
mezi lidi šel,
hrál jim k tanci, z jejich blaha
také radost měl.

On před smrtí svoje dudy
v chrámě zůstavil,
tož ve městě Strakonících,
které proslavil.

Proslavil umění svoje,
jméno dudácké,
s nimiž spjato vždycky bylo
štěstí junácké.

At je mrtev, Švanda milý,
my víme, že žil –
veselost že miloval,
dobrým Čechem byl.

Proto jeho na památku
povíme si dnes:
„Ne nadarmo Švanda milý
veselost k nám nes’.

Vesele si zahulejme:
Čerti podvodní
v peklo se již odklidili –
my jsme – svobodní!!“

(Strakonický dudák, kalendář, 1921.)

Jaroslav Vrchlický:

ŠVANDOVY DUDY

Strakonicích za oltářem
tam jsou dudy zaklety:
tím to, že již není v Čechách,
jak bývalo před lety.

Dokud hrával na ně Švanda,
život byl tu jinačí,
každá chatrč – posvícení
s pečení a koláči.

Jeden smích a jeden tanec
od podlahy ke stropu,
na českou zem pán Bůh spouštěl
kvítí celou potopu.

Nyní běda! – Kde jsou dudy?
Veselost je ztracena;
v Strakonicích za oltářem
časem zní jen ozvěna.

Smutné stony, puklé zvony –
dumné tóny, táhlý vzdech . . .
Ký ďas vzal ty naše dudy,
s nimi staré štěstí Čech?

Chtěl bych věru dočkati se
a zřít vlastní na oči,
až se zas ty dudy najdou,
jak to světem zatočí!

V Strakonicích za oltářem –
vím, že bude neděle –
spustí jednou staré dudy
od podlahy vesele!

První začne hopkat farář,
ministranti za ním hned,
kantor pustí šňupec z ruky,
s šafářkou se chytne v let.

Purkmistr a radní páni
v kolo s měšťankami v rej,
i ta babka, která sklání
nad růžencem obličej.

„Ite, missa . . .!“ farář křikne,
s kůru zazní slavný tuš –
Dudy Švandovy zní! – v Čechách
zase štěstí máme juž!

A z kostela na náměstí
v ulice, kol radnice,
za nimi již v brzku tančí
každá v Čechách vesnice.

A ten vznět a let a tanec
strhne Prahu v kolo též. –
Kéž si brzo, milý Švando,
na Čechy jen vzpomeneš!

(České ballady, 1901.)

STRAKONICKÝ RYCHTÁŘ

(AKVAREL NEZJIŠTĚNÉHO MALÍŘE Z PRVNÍ POLOVICE 19. VĚKU)

Adolf Heyduk:

PRŮVODNÍ LIST

„Já jsem dudák z Pošumaví,
po kraji znám všudy;
podědilt jsem poklad pravý:
Strakonické dudy!“

„Lžeš, jen se ti od úst práší,
práli, že mu hráli,
s takým měchem v zemi naší
byl bys roven králi!“

„Vždyt já jsem!“ – „Jsi známá kopa!
Ony dudy, lháři,
v Strakonících u Prokopa
visí na oltáři.“

„Visely, můj lide zlatý,
hádky nech a křiku,
ondy mi je však ten svatý
spustil se hřebíku.“

Chtěl, bych jimi Boha slavil,
kraj probouzel rodný;
když to děkan viděl, pravil:
„Měj je, a buď hodný!“

Tak se dudy staly mými,
kdože roven je mi?
vesele se vydám s nimi
po vsí české zemi.

Půjdu s nimi do Moravy,
do Slezska a dále,
budu dudat: Snivé hlavy,
spát-li chcete stále?

Zžehnu srdce chladných lidí,
by se ptali v hněvu,
proč nepřítel zrno klidí
a my jenom plevu.

Po švandovsku, bez ochaby
budu vám to sbírat:
„Věru, rabi jen a baby
nechají se týrat.“

Budu mužně dudy zdouvat,
hluchým v uši hučet:
Kdo chceš k předu, nesmíš couvat,
dlužen-lis, plat účet!

Neplač, nekřič: „Strádám, hynu,
žalosti se množí!“
Dostí řečí, chutě k činu,
 pryč, kde jaké hloží!

Se vším pryč, co v cestě stojí,
třeba vzrostla vřava,
čert vem pestrý chochol v boji,
jenž když stojí hlava!“

(Zpěvy pošumavského dudáka. 1887–1890. II. vyd. 1923.)

DUDÁK

Yvedli ho k šibenici;
po žebříku kráčí,
kolem sloupu starý městys
s mladou vsí se tlačí.

V předu kráčí suchý hrabě
s kyprou svojí paní,
vzadu lokaj holobrádek
plný premování.

Justicier s vrchním vpravo,
vážný farář vedle –
dudák k pánům: „Vyslyšte mne!“
Páni zas: „Mluv, medle!“

„Málo, páni, žádám věru!
Mám-li umřít, tedy
popřejte mně na mé dudy
zahrát naposledy!

Nechat s nimi pohovořím,
stisknu je svou paží,
ať mne jak dřív v celém žití
naposledy blaží.“

Zasmál se pan hrabě, kývnul –
zasmáli se páni,
dali dudy; dal se dudák
v dud svých nadýmání.

Sotva nadmul, spustil ruče . . .
Co – co se to děje?
kolem každá tvář se jasní,
usmívá se, směje.

Prs se vlní, hlava kloní,
podpatek se zvedá,
levice se vzhůru šine,
pravá boky hledá.

Jak na drátkách pestré loutky
všecko se to třese,
až pojednou v chumelici
do kola se nese.

Vždyť co každý nejradš slýchal,
znova z dud těch slyší,
chromý berle odhazuje,
trpaslík se vyší.

*Všechny tance, všechny směšky
z dud pojednou víří,
nohy dříve olověné
v ráz jsou jako příří.*

A co každý nejradš tančil,
šťasten tančí znova,
každý má k těm černým zvukům
jiný skok i slova.

Hrabě s ženou poklasného
v *Povříslo* se váže,
a hraběnce do *Válečku*
lokaj dal své páže.

Pyšný vrchní s podruhyní
v *Sedláku* si tyká,
mlynář s ženou pekařovou
tančí *Kominika*.

Pojezdný vzal nádvornici –
po krk v *Ovsu* vážnou,
a s mlékařkou mydlář tančí
svoji *Kolomaznou*.

Mladý hrabě *Myšku* honí
s pana otce kojnou,
a s uhlířkou zasmušilý
pytlák honí *Zbojnou*.

S rychtářkou se kancelářský
k *Směsku* nese vírem,
zvolna tlustá důchodňová
k *Slípce* s mušketýrem.

Kuchtík s ženou topičovou
Kalamajku skáče,
panský bednář *Okročáka*
s ženou pomahače.

Řezník služku zedníkovu
volá na *Veverku*,
na *Dupáka* pyšný sedlák
obročního dcerku.

Křemář s ženou vodákovou
Klatováka točí,
a *Vrtáka* s učitelkou
sirotčího kočí.

Hlídač s ženou hospodáře
tancuje svou *Stráku*,
hajný ženu drvoštěpa
stíhá při *Strašáku*.

Shrblý holič s paní starou
sem tam *Břitvu* brousí,
Prášek v *Kole* s kominicí
z kapes mouku trousí.

Při *Kohoutku* se sklepníci
student do zdi vrází,
ve *Vážkách* se suchý kramář
s uzenáčkou váží.

Nůžky tančí s plátenicí
souchotivý krejčí,
s harfenicí vyschlý strunař
Furianta smejí.

Kolář s ženou soustružníka
Kuželíčku točí,
mnich s jeptiškou při *Šoupáku*
zaklopili oči.

Při *Hulánu* guvernanka
drábu v náruč padla,
a s pojezdou kovář ruče
dal se do *Ruchadla*.

Služku z fary židák starý
do *Kaplana* láká,
a kuchařku vážný farář
nutí na *Židáka*.

S provaznicí stávkář zpátky
Motovidlo motá,
ševcovi se při *Maděře*
s panskou trhá bota.

Mladý ovčák myslivcovou
při *Otavě* zdvihá,
a podstarší s postřihačkou
Bavoráka stříhá.

Na *Husičku* mládek ruče
chytl mladou šičku,
a vysmáhlou perníkárku
nožít na *Vidličku*.

Štětkář v *Košti* s pometlářkou
všecky kouty mýtí,
na smolařku voskář nosem
v *Kožáku* si svítí.

Vizte, z hlavy kostelníka
růžky rostou kozí,
a voskářce při *Kocouru*
kusem svíčky hrozí.

V *Cvrčku* kamnář ušpiněný
zámeckou vzal myčku,
a zahradník s hokynářkou
hopká *Cibuličku*.

Rokycanskou dědek s babou,
Ševce zbrklé páry,
Kukaviči drobné děti,
služky *Šaryvary*.

Kat se také nerozmýšlí,
s žebříku je v skoku,
při *Stoličce* provazníci
přitahuje k boku.

Čím statečněj dudák dudá,
tím jsou větší chvaty,
všecko zpívá: „Dudej, dudej,
dudáčku náš zlatý.

Dudej, dudej, cupy, dupy,
dej nám Pán Bůh zdraví!“
A napořád svou že tančí,
myslí různé hlavy. —

Dudák, dudák, dolů stoupá,
sám se při tom točí,
a zovolna v jinou stranu
s popraviště bočí.

Žádný nedbal, jen když slyšel,
že dudáček hraje, —
šťastně klubkem propletl se
v jiné světa kraje.

V jiných krajích dozajista
lepší mu byl osud,
ale ti kol šibenice
tancujou prý dosud.

(Národní pověst, 1881. Úryvek.)

Rudolf Pokorný:

DUDÁK

U snul dudák u cesty,
dudy na svém klíně,
ocitl se náhle kdes
u nebeské síně.

Ocitl se, Bůh ví jak,
u božího tronu,
tkvěly na něm oči všech
svatých legionů.

A sám pán Bůh děl mu hned:
„Trpěls, vím to jisto,
za to zrovna před trůnem
zadal jsem ti místo!“

Poklonil se dudáček
před nebeským stolem,
ale co se ohlíží
starostlivě kolem?

Na čelo se vysmáhlé
těžká chmura sází –
s úsměvem se pán Bůh ptá,
co mu ještě schází?

Klekl dudák před trůnem,
vyznává své trudy:
„Ach, vždyť jsem tam u cesty
zapomněl si dudy!“

A ty, pane, za živa
přirostly tak ke mně,
že mi, nežli bez nich ráj,
milejší je země!

Och, když jsem já u lesa
spustil na ty dudy,
láskou strom hned po stromu
natahoval údy!

Ptáče pělo ptáčeti,
kvítek mnul si oči,
a ti lidé v objetí
div se neutočí!“

„No, no,“ pán Bůh konejší,
„spravím tvoji choutku...“
A hle, dudy octly se
na zdi kdesi v koutku.

Toužebně je dudáček
na svá ňadra tlačí – –
a ze spánku u cesty
probouzí se v pláči...

(Pod českým nebem, 1879.)

K. W.

SVATEBNÍ A OBŽÍNKOVÝ PRŮVOD PRÁCHENSKÉHO KRAJE O NÁRODNÍ SLAVNOSTI KORUNOVAČNÍ V PRAZE R. 1836

VEDLE SVATEBNÍCH PRŮVODŮ Z KRAJE BUDĚJOVICKÉHO, KLATOVSKÉHO,
PLZENSKÉHO A TÁBORSKÉHO

Ceští stavové oslavili korunovaci Ferdinanda s Marií Annou způsobem, jemuž dlužno vzdát největší chválu. Uspořádali podle starého zvyku dne 14. září 1836 o polednách (za týden po korunovaci Ferdinanda a za dva dni po korunovaci Marie Anny) na velkém prostranství za budovou invalidů v Karlíně, t. zv. Velké invalidovně, Národní slavnost, při které vedle hlavního města Prahy všech šestnáct krajů v Čechách předvedlo své svatební a částečně i obžínkové zvyky a obřady v malebných rázovitých krojích, čímž poskytl lidem, z daleka široka se dostavivším, velkolepé divadlo. Slavnostní průvod zahájila Praha, po níž následovaly kraje v pořadí abecedním. Prvním byl kraj Berounský. Pro císařské manžely byl uprostřed prostranství postaven zvláštní vyvýšený pavilon s terasou a salonem. Leč Marie Anna, obklopena komonstvem a hodnostáři, přihlížela průvodu sama, neboť Ferdinand za nepříznivého počasí korunovačních dní lehce nastydl a lékaři mu nedoporučili vyjíždku, přes to, že o Národní slavnosti byla nejkrásnější pohoda a nebe bez jediného obláčku.¹⁾

Úřady vybraly k průvodu nejváženější vesnické rychtáře, jichž se počítalo na dvě stě; mnozí z nich byli před tím vyznamenáni záslužnou medailí, někteří dosáhli již sedmdesátky, anebo ji překročili; všichni byli při slavnosti dekorováni korunovační pamětní medailí.

Z Prahy byly vybrány čtyry páry snoubenců (jež při průvodu provázely pražské cechy s vlajícími korouhve-mi), z každého kraje pak vybráno po jednom, tedy celkem dvacet párů. Při volbě snoubenců rozhodovala mravní zachoalost a pokud možno i nemajetnost, neboť každý pár dostal od českých stavů svatební dar 200 zlatých konv. mince. Při průvodu přihlíželo se k tomu, aby účastníci měli také možnost předvádět ukázky svého selského nebo řemeslnického zaměstnání.

K této Národní slavnosti byl vydán německý Program,²⁾ z něhož zde přejímám líčení průvodů, avšak pouze z krajů jihočeských a šumavských, poněvadž kraje ostatní nemají vztah k tendenci tohoto díla. Také popisy krajů z těchto krajů jsou převzaty ze jmenovaného Programu, avšak opravuji nebo doplňuji tam, kde se mi podařilo zjistit, že Program není bezpečně správný.³⁾

¹⁾ Magistr. pražský řed. v. v. Ant. Dewetter mi onehdy vyprávěl, jak jeho děd Ferd. Müller, podstarší strahovského pivovaru, byl také mezi diváky na Invalidovně, a když se císařovna objevila na terase, pln nadšení sňal s hlavy svůj nový cylindr, nastrčil ho na hůl-španělku a drže ji vysoko nad sebou, křičel až do ochraptění: „Vivat, vivat! Sláva, sláva, sláva!“ A když potom po delší chvíli mu ruka klesla únavou, byla hůl — prázdná. Nějaký filuta za ním podstrčil mu pod cylindr svoji španělku a sundav cylindr šikovně, zmizel s ním v davu. Španělku Müllerovu chová dosud pan Dewetter jako památku.

²⁾ Programm zu dem Volksfeste, welches zur Feier der Krönung Seiner Majestät, des Kaisers und Königes Ferdinand und Ihrer Majestät der Kaiserin und Königin Maria Anna, von den böhmischen Ständen veranstaltet wurde. Prag, 1836. Gottlieb Haase Söhne. — Knížka dnes vzácná.

³⁾ Jirásek jen letmo se zmiňuje „U nás“ (str. 297—298), jak volba snoubenců pro svatební průvod z Královéhradecka způsobila na Padolí zlou krev, protože hradecký pan krajský vybral párek Němců z Broumova, ač na Hradecku bylo Čechů více než Němců, a že ještě jaksi nádvakem přidal k tomu zlatou svatbu starých německých manželů, čímž při nejmenším porušil národnostní rovnováhu. Program naznačuje, že prý se to stalo k vůli krajům, které prý se podstatně lišily od krajů jiných obyvatelů královéhradeckého kraje (?!). Líčí je takto:

Publikaci dnes skutečně jedinečnou vydal téhož roku ke korunovační Národní slavnosti Jos. Vetterl, litograf v Písku. Je to osm velkých obrazů litografovaných Jindřichem Hawlíkem, znázorňujících práchenský svatební a obžínkový průvod, jak je v Programu popsán.¹⁾

Dr. Zíbrt v třetím ročníku Č. Lidu (1894 str. 311) píše krátce o publikaci Vetterlově, ale líčí ji jako zajímavou „knížku“ (1), na kterou ho upozornil kustod umělecko-průmyslového musea Fr. A. Borový. K několika řádkám, vyňatým očitě z Programu, připojuje všech osm grafických znázornění práchenského průvodu, ale v rozměrech tak mizivých (10 cm šíře), že na nich nelze, kromě postav, koňů a vozů, nic jiného rozeznat, čímž reprodukce stávají se téměř bezcennými. Také autora Jindřicha Hawlíka opomenul Zíbrt uvést.

Publikace Vetterlova je velice vzácná nejen tím, že jsou na světě snad už jen dva nebo tři exempláře,²⁾ ale i tím, že je velice důležitou pomůckou pro zjištění strakonických krojů té doby.

Měl jsem původně v úmyslu přinést v tomto svazku reprodukce všech osmi litografií, ale upustil jsem od toho proto, že krojové akvarely, které zde podávám, jsou daleko skvělejšími příklady pro studium krojů strakonicko-práchenských. A pak: osm litografií, představujících totéž – selské povozy s přípřeží – působí přece jen jednotvárně.

PRŮVOD PRÁCHENSKÉHO KRAJE

Svatební průvod zahájili dva jezdci; za nimi jel vůz, na němž vpředu seděl pištec s houčkem a plampačem, dále pak čtyři sousedé jako svatební hosté. Uprostřed vozu byla žerd s praporem, pod jehož vlajkou byl štít s nápisem: „*Prachiner Kreis*“. V druhém voze, provázeném čtyřmi jezdci (po každé straně dvěma) seděla nevěsta *Marie Zbornikova* se svým otcem, prvním družbou a několika svědky a svatebčany. Na příčce vozu, na dlouhé tabuli byl nápis švabachem:

Od wltawy přicházíme krále a králownu welebíme

Vpředu byl věnec s vlajkou, uprostřed věnce plamenné srdce křížem protknuté dvěma šípy. V třetím voze jel ženich *Jan Vokatý* se šesti družičkami; ve čtvrtém čtyřspřežním voze byla výbava nevěsty (truhla, peřiny, domácí a kuchyňské náradí atd.), strážena čtyřmi kmotry.³⁾ Průvod svatební zakončily dva vozy dvojspřežní se svatebčany, jeden se šesti ženami, druhý se šesti muži.

Obžínkový průvod pozůstával ze dvou vozů: Vpředu prvního vozu, jež vypravilo panství strakonické, stál dudák s houčkem, za nimi dva rychtáři, ženci a žnečky. V čele vozu byla zatknuta korouhev se znakem velkopřevora maltánského. Druhý vůz s ženci a žnečkami, opatřenými srpy, vypravilo panství štěkenské. V čele vozu byla korouhev se znakem windischgráckým.

Kroj strakonický (z průvodu práchenského) líčí spisovatel Programu podrobně, což je pro nás velice zajímavé, poněvadž o kroji tom neměli jsme mnoho spolehlivých zpráv.

„Ženy nosí přes čelo černou sametovou pásku, krátké, pestrými pentlemi zdobené sukně, zvláště vystřižené kazajky a pestře pruhované hedvábné zástěrky. Muži nosí kazajky, kabáty a vesty poseté knoflíky ze stříbrných grošů, na hlavě nosí zelenou sametovou čepičku, na níž teprve sedí klobouk.“ To je celý ten krojový zázrak. Nevěsta byla Barbora Hofmannova, ženich Karel Gretzbach, oba z Teplice-Weckelsdorfu. Čechům byl vyhrazen průvod obžínkový z panství Žamberka, jež jel na třech vozech s desíti stejně oděnými muzikanty. Podle jmen rychtářů lze soudit, že ztěžka polovice z nich byli Čechové.

¹⁾ Hochzeits und Erntezug des Prachiner Kreises bei dem Volksfeste, welches am 14. September 1836 zur Feyer der Krönung Seiner Majestät des Kaisers und Königs Ferdinand und Ihrer Majestät der Kaiserin und Königin Maria Anna zu Prag von den böhmischen Ständen veranstaltet wurde. Lithographische Anstalt von Joseph Vetterl in Pisek.

²⁾ Ani universitní knihovna pražská nemá výtisk.

³⁾ Popis Programu tu není spolehlivý; nepodává správně obsazení jednotlivých vozů. Přidržel jsem se přesně obrazů a popisů z publikace Vetterlovy, neboť ta byla vydána po slavnosti, kdežto Program byl sepsán před slavností. Moje líčení je správné.

Mladí muži nosili tvrdé vysoké klobouky (tvaru cylindru) s širokou obrubou a páskou z černého manžestru s bílou přezkou; červené otevřené vesty a modré krátké kazajky, žluté krátké spodky s podvazky, boty s obložkami, sahající ke kolenům. Překládací límec košile byl lehce podvázán pestrým hedvábným šátkem.

Starší muži lišili se od mladých hladce nazad sčesaným vlasem a dlouhými, jen uprostřed zapjatými kabáty.

Rychtáři nosili dlouhé hole španělky s bílými kostěnými knoflíky.

Kroi děvčat byl malebný: živůtek šedavé barvy, bílá košile s krejzlíkem a bohatě nabíranými, pantlemi zdobenými rukávy, sukně rovněž zdobená pantlemi a fěrtoušek plný pestrých kvítků.

Účes, sbíhající se na temeni hlavy, spínala čelenka a vzadu jehlice.

Velký hedvábný šátek, přes nějž u krku byl přehnut krejzlík, byl přes prsa zkřížen.

O kroji dudáka a houdeka, kteří se průvodu zúčastnili, čteme v Programu: Obzvláště pamětihodný — a to zejména pro jeho starobylost — je kroj houdeka a dudáka. Dudák má plstěný klobouk s nízkým dýnkem a svislým okrajem, široký límec, zelený, pásem sepjatý kabát s červeným lemováním. Kabát, spodky a polobotky upomínají téměř na 14. století. Houdek je podobně oděn.

Výpravu a vedení práchenského průvodu převzal a obstaral strakonický vrchní úředník Ševčík (Scheffčík), spolu se štěkenským direktorem Šanderou a krajským inženýrem Trostmannem. Část nákladu uhradila březnická vrchnost, hrabě Kolovrat-Krakovský.

Třináct rychtářů šlo v práchenském průvodu:

Vavřinec Keclík z Pětína, panství Písek,
František Křivánek z Kostelce, panství Vorlík,
Josef Mikeš z Martinic, panství Břežnice,
Jan Adamec z Březí, panství Rožmitál,
Jakub Havelka ze Součice, panství Drahenice,
Jakub Korous z Malého Boru, panství Horažďovice,
Jan Matějka z Vnarova, panství Vimperk,
František Milčice z Radošovic, panství Strakonice,
Matěj Krejčí z Chvaletic, panství Protivín,
Václav Pícha z Měkence, panství Netolice,
František Vachta z Přeštovic, panství Štěkeň,
Josef Hoyden z Tuškova, panství Karlšperské Hory,
Jan Schmidl z Roku (?), panství Sušice.

PRŮVOD BUDĚJOVICKÉHO KRAJE

V svatebním průvodu jel vpředu jezdec s dykytovým praporcem v národních barvách, na němž bylo jméno kraje, pak následovaly čtyři vozy se svatebním průvodem.

Dva z nich byly překlenuty oblouky zdobenými chvojí, dva jiné dekorovány nahoře jménem kraje, vroubeným zelení a čtyřmi malými prapory v národních barvách.

V prvním voze, v jehož středu stál „svatební strom“, vyšňořený hedvábnými fábory, seděli snoubenci *Jan Strejček ze Lhotic a Anna Říhová z Hosina*, dále plampač, dudák a houdek, tři družičky a tři družbové.

V druhém voze jeli rodiče snoubenců se čtyřmi družičkami a čtyřmi družby.

V třetím a čtvrtém voze jeli svatební hosté z panství třeboňského, budějovického, krumlovského a novohradského.

(V Jindřichově Hradci žije vdova po obchodníku, paní Petronila Zátková, nyní 86letá, ale dosud velmi čilá, na niž mne upozornil pan senát. pres. Nejv. soudu dr. Kopfstein. Dáma ta má (podle sdělení pana archiv. rady H. Grosse) sbírku krojů, v nichž jela do Prahy r. 1836 selská svatba ze Stráže nad Nežárkou, vypravená péčí a nákladem svob. pána Leonhardiho, muže vzdělaného a vlasteneckého. V té době byl panským šafářem ve Stráži Mareš, jehož syn Václav vyprávěl své příbuzné paní Zátkové některé podrobnosti o tehdejší svatbě. Nevěstou byla Kolihová z Libořez a oblékala ji, jakož i některé jiné ženské, Trepková z Polště. První družičkou byla Štíchová ze svobodnického statku v Ratiboři. Kroje si upravovaly a šily ženské samy. Měly doma

dostatek hedvábí i ostatních příprav. Některé družičky byly odjinud a měly kroje od Soběslavě a Kardašovy Řečice. O svatbě té, jež se mohla konat jen v rámci průvodu českobudějovického, není v Programu zmínky, zato je tam mezi rychtáři uveden Koček, rychtář z Libořez, odkud byla také nevěsta svatby strážské.)

Jako rázovitost rybníkářského kraje jihočeského následoval *průvod rybářů*, jež zahájil nejmladší pěšák (Fischknecht) s dykytovým praporem v barvách schwarzenberských, t. j. bílé a modré, se znakem schwarzenberským a jménem panství třeboňského.

Za ním šel dudák s houdkem, na to fišmistr s hákem na přitahování nevodu, pak sítař s ozdobenou ferulí, t. j. právem, a jeden pěšák s keserem.

Pak neslo 19 pěšáků na ramenou 78 sáhů dlouhou síť; vedle toho nesl v ruce každý ještě nějaký ten podběrák, keser, sítku nebo lopatku. Nakonec dva pěšáci nesli pět centnýřů těžké tažné lano.¹⁾ (Průvod rybářů popisují z většího dílu podle současného akvarelu ze sbírky uložené v Národopisném museum, o níž se dočtete dále, a podle zpráv z třeboňského Schwarzenberského archivu, nikoli podle Programu.)

Rozumí se samo sebou, že rybáři třeboňští všichni byli ve svých příznačných oděvech: sítař byl černě oděn, měl modrou zástěru a kolem těla bílý kožený pás; všichni měli vysoké, až přes kolena sahající boty, černé kožené zástěry, a černé, k boku sahající kožené pláštěnky; fišmistr měl kromě toho na pláštěnce široký kožený límec.

Uspořádání svatebního průvodu budějovického bylo prací hlubockého ředitele Josefa Winziga a výběřčího berně Florianu Müllera, uspořádání rybářského průvodu měl na starosti třeboňský ředitel Antonín Sykan.

V průvodu budějovickém šlo jedenáct rychtářů:

Pavel Bežman ze Lhotky, panství Č. Budějovice,
Kašpar Pöschko z Friedetschlagu, panství Nové Hrady,
Urban Kröggher z Gerbetschlagu, panství Vyšší Brod,
Bernard Wagner z Kodetschlagu, panství Rožmberk,
Vojtěch Schachl z Hůrek, panství Hluboká,
Kašpar Petr z Hojmína (Womigu), panství Č. Krumlov,
Vojtěch Zaunmüller z Hodňova (Honetschlagu), panství Č. Krumlov,
František Tájek ze Slabošovic, panství Třeboň,²⁾
Jan Kubů z Debrňku,³⁾ panství Soběslav,
Josef Koček z Libořez, panství Stráž,
Martin Kolář ze Smolče, panství Týn nad Vltavou.

PRŮVOD KLATOVSKÉHO KRAJE

Podle Programu byl *svatební průvod* klatovského kraje vybrán z šumavských vesnic, honosících se nejvýznačnějšími zvládnostmi v krojích i zvycích. Které vesnice to byly neudává, ani nenaznačuje odkud byli snoubenci, což by nám přece mohlo být jakýmsi vodítkem.

V čele průvodu nesl družba prapor, vedle něho šel mladý ženatý muž, jež mu byl pomocníkem ve zpěvu a žertu (?). V pravé ruce třímal hůl pobitou cvočky, zvanou čekán.

Za nimi šel dudák s houdkem, pak „řečník“ či plampač, šprýmař, jež byl vlastním pořadatelem celého průvodu. Jako svatební dar pro duchovního nesl pod jednou paží slepici, pod druhou koláč.

¹⁾ To lano mohlo snadno vážit 5 českých centnýřů. Český cent měl 61·72 kg, tedy 5 centnýřů dalo 308·6 kg. A ti pěšáci byli chlapi jako hory; dosud se vypravuje, že si to lano podávali hračkou; fišmistr Horák při lovu na ně volával: „natáhní ten provázek!“ Říkali tomu provázek, ač lano bylo silné jako paže vzrostlého muže! Takoví hoši už něco unesli.

²⁾ Viz píseň čís. 4a—X. o slabošovickém rychtáři Tájkovi, jež byl s dcerou komandován ke korunovaci do Prahy: „Dyž sme stáli v Praze na hospodě, přišli na nás páni zlodějové, Tájkovi tam plášť, čepici ukradli, eště by se s náma byli poprali . . .“

³⁾ Program udává některá místa nesprávně; zjistil jsem to podle Palackého a opravil.

Za plampačem následoval ženich *Jan Šarda* v rozepjatém svátečním kabátě barvy hřebíčkové, podle místního mravu bez vesty a bez šátku kolem krku. Pod kabátem měl schovaný čekán, jako symbol domácího práva. S ním šli ženichovi rodiče, kmotr a několik párů děvčat a hochů.

Pak jel vůz s nevěstou *Annou Machovou*, která prý podle místního mravu měla jít vlastně pěšky a ne se vézt. Vpředu vozu seděl dudák s houslkem, po straně nevěsty první družba (který prý jinak doma při svatebním průvodu nese „žertem“ metlu), za nevěstou její rodiče s družičkami. Na druhém voze vpředu zase byl dudák s houslkem, pak výbava nevěsty, střežená několika ženami a dívkami. (Podle akvarelů, o nichž se v následujícím zmiňuji, byl na voze nevěsty prapor v národních barvách, v jehož bílém poli byl nápis: „*Klatovsko*“; na voze s výbavou byl vpředu prapor se štítem na žerdi, na němž byl latinský nápis: „*Recta tueri*“, t. j. „Spravedlivé chrániti.“ – Význam toho nápisu vysvětlil mi přítel PhDr. Jos. Schráníl, profesor archeologie na Karlově universitě, takto: Každý rakouský monarcha před svým nastolením na trůn zvolil si heslo. Ferdinand V. rozhodl se pro „*Recta tueri*“. Prof. Schráníl mne také uvedl do numismatické sbírky Národ. musea, kde mi ukázal mince s tímto heslem, které po korunovací byly rozhazovány mezi lid.)

Zakončení průvodu tvořilo několik mužů v obyčejných, nikoli svátečních krojích.

Zvláštností tehdejšího kroje ženského z klatovského kraje byla tak zvaná „bulka“: černá sukně s černým živůtkem, přes nějž se nosil jakýsi polštářík. Svobodné dívky nosily dlouhé splývající copy, spojené bílou stužkou. Vdané ženy nosily bílé čepce s vázáním v podobě holubice.

Zástěry nosily dívky červené, ženy modré, ale nevěsta musela jít do kostela v zástěře žluté. Za obzvláště párádní ozdobu u nevěsty platil *hnědý kožich*, který si spínala ozdobným řemenem.

Muži nosili zpravidla *bílý kabát* (patrně šerkový) bez límce. V zimě v létě měli prsa rozhalena. Při slavnostních příležitostech oblékali však *šedé soukenné kabáty*, obyčejně dědičné.

Tak nám vypravuje Program. Jde tu zjevně o pokus vylíčení chodského kroje. Bulka býval název pro chodskou sukni. Polštářík „poruštička“ nosily ženy vdané na prsou za živůtkem, který vždycky míval nahoru šněrování rozevřené. Jindy tam býval vkládán „punt“ – (také dámy rokoka nosily punt). Byla to tvrdá vložka, zdobená. Polštářík byl hedvábný, vyšíváný zlatým dracounem. (Podle Hrušky: „O chodském kroji.“) Ty čepčky s holubičkami nasvědčují, že již r. 1836 ženy zřídaly se starých čepců „koláčů“. V Národopisném museum pražském nalezl jsem sbírku obrazů z průvodu tehdejší národní slavnosti na Invalidovně (majetek Zemského archivu); z Klatovského kraje jsou tam dva akvarely (jeden 2¹/₄ m široký), na nichž kroje v Programu popsané lze dobře sledovat. Je tu zjištěna žlutá zástěra nevěsty proti červeným zástěrám děvčat a modrým zástěrám žen; i hnědý kožich nevěstin s beráncím lemováním je tu zjištěn. Ovšem v kabátech mužských je tu více obměn.

V svatebním průvodu klatovském šlo devět rychtářů:

Jan Mařík z Milavče u Domažlic,
Jan Máchal z Božkova u Domažlic,
Vavřinec Johánek z Bořic u Domažlic,
Jakub Baxa z Přetína, panství Merklín,
Václav Červený z Vlčí, statek Lužany,
Ondřej Bláha z Chocomyšle, panství Chudenice,
Václav Strahovský z Kolovče, panství Chudenice,
Josef Polanský z Čečovic, panství Zelená Hora,
Josef Toman z Lukavce, panství Bystřice.

PRŮVOD PLZENSKÉHO KRAJE

V čele *svatebního průvodu* jel na koni t. zv. „faktor“, fábory vyšňořený svatební řečník a šprýmař, třímaje v ruce prapor. Hlavu měl pokrytu červenou čepičkou, na níž seděl trojhranný klobouk.

V čtyřspřežním voze, ozdobeném praporem s nápisem „Pilsner Kreis“ následovali snoubenci *Matouš Heirath* a *Anna Škardová* s družbami a družičkami a třemi muzikanty. Družička podávala na talíři ženichovi kytici s šátečkem, což on obě přijímal, ale současně objímal nevěstu.

Tuto scénu vykládá autor Programu asi takto: Na Plzensku je zvyk, že nevěstu při příchodu ženicha zavrou

do komory a ženich si ji musí vykoupit. Pak mu ji teprve přivedou a zeptají se ho: „Pane ženichu, co je vám milejší, tento šáteček s kyticí, nebo panna nevěsta?“ A ženich odpovídá: „Nejlíp všechno dohromady,“ při čemž nevěstu obejmě. Na to družička rozdělí mezi svatebčany snítky rozmarýny. (To je zvyk v obměnách i jinde známý.)

Na dalším, rovněž čtyřspřežním voze, dvěma jezdcí provázeném a rovněž ozdobeném praporem s nápisem „Pilsner Kreis“, jeli tři muzikanti a tři páry výskajících a šátky mávajících svatebních hostů, určených k ochraně nevěstiny výbavy.

Na třetím voze jeli ostatní svatebčané. Vpředu, na prázdném kozlíku (neboť kočové jeli na koních, první s praporem v ruce), byl svázaný kohout, jež jedna ze tří vpředu vozu stojících osob držela na povříse, druhá měla v ruce tasený meč. Z výkladu autora Programu je zjevné, že tu jde o starý nepěkný zvyk stínání kohouta, které tehdy na Plzensku prováděl o druhém svatebním dni sám „faktor“.

Uspořádání plzenského průvodu obstaral právní úředník Horák (neudáno odkud). Útraty výbavy nevěstiny nesli poddaní společně s obcí plzenskou.

V plzenském průvodu šlo třináct rychtářů:

Tomáš Witt z Útušic, panství Plzeň,
Josef Ulč (Ultsch) z Lobež, panství Plzeň,
Kašpar Kočí (Kotschy) z Tuněchod (Tinchau), panství Kladruby,
Jan Hügel z Borovan, panství Bor (něm. Hayd),
Čeněk Zeidler z Litic, panství Chotěšov,
Václav Nadler z Horního Kramolína (českého) — Obergramling — panství Teplá,
Frant. Ant. Egerer z Rájova (Rojau), panství Teplá,
Blažej Chott z Timakova, panství Rokycany,
Jan Schirl ze Skupče, panství Bezdružice,
Jan Zykmond ze Štáhlavce, panství Štáhlavy,
Josef Soukup z Draženě (Drasch), panství Manetín,
Josef Široký (Schiroy) z Horní Bělé (Oberbula), panství Plasy,
Jan Tait, neudáno odkud.

PRŮVOD TÁBORSKÉHO KRAJE

Závěr průvodu všech šestnácti krajů Českého království tvořil svatební a obžínkový průvod Tábořského kraje, jenž se podle současné zprávy nelišil podstatně od průvodů zde již popsanych. Snoubenci byli *František Skalák* a *Anna Korbelová* z okolí Bechyně.

Rychtářů zúčastnilo se průvodu jedenáct:

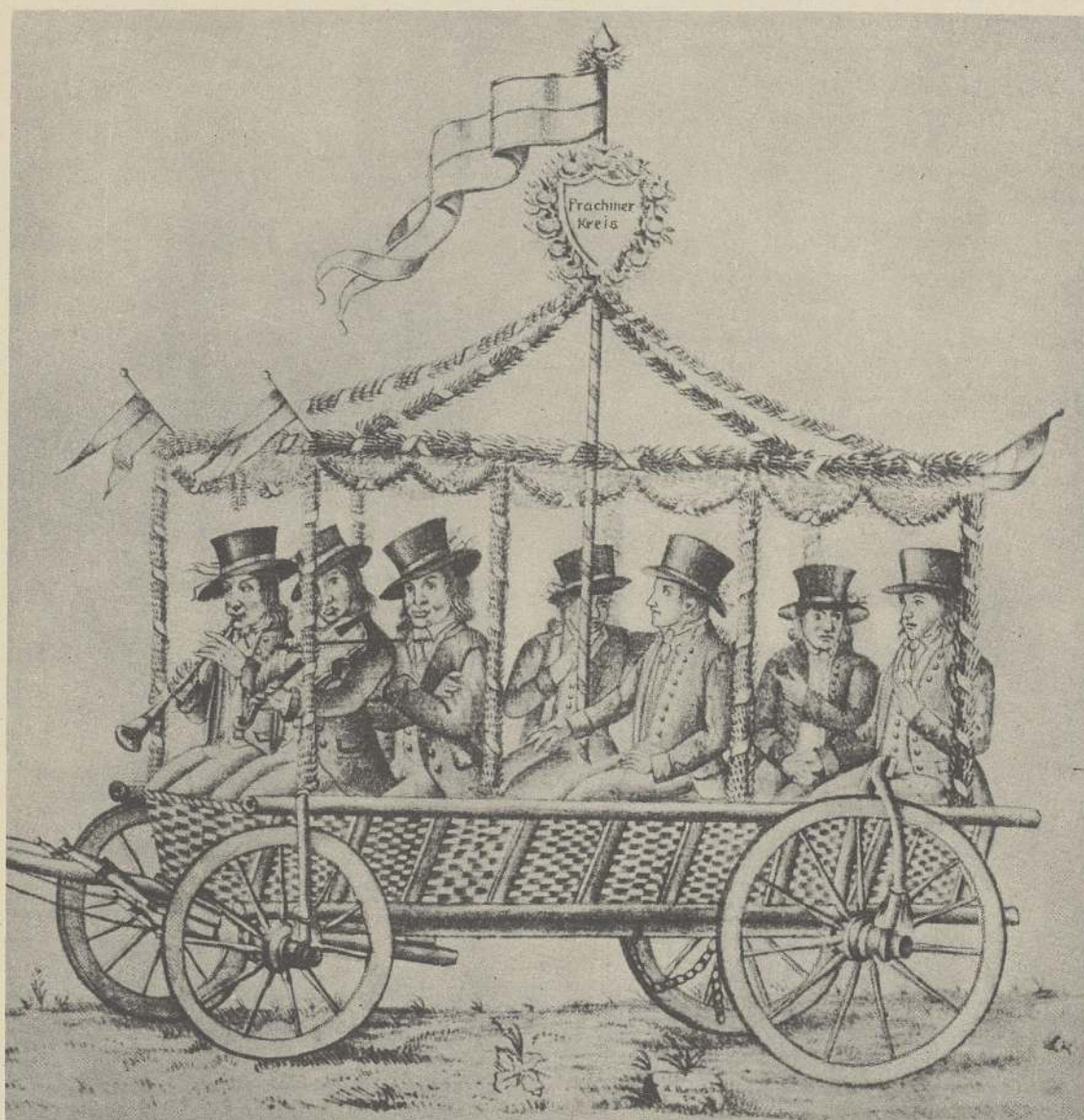
Faber ze vsi Hodonic, panství Bechyně,
Jan Rypáček z Hodětína, panství Bechyně,
Jan Samec z Drhovic, panství Tábor,
Jan Kníže z Těchoraze, panství Červená Řečice,
Jan Anderle z Malého Ratmířova (Kleinrammerschlag), panství Jindř. Hradec,
František Musil z Oldřichova, panství Mladá Vožice,
Příbyl z Dobronic, panství Chýnov,
František Kanter (?) z Leskovic, panství Nová Cerekvice,¹⁾
Jakub Váňa z Hlavatec, panství Zelč,
Matěj Beneš z Lípice, panství Pelhřímov,
Jan Prchlý ze Sodoměřic, panství Nemyšl.

¹⁾ V Programu stojí „Obercerekev“, což není správné; Leskovice jsou u Nové Cerekvice.

Pak následovalo ještě defilé čtyř set padesáti horníků z různých dolů, převážně jihočeských, pod velením příbramského „Oberkunstmeistra“ (vrchního správce důlních strojů) Karla Heyrovského a defilé pražských ozbrojených měšťanských sborů, čímž okázalý průvod skončen a účastníci se rozběhli po rozmanitých zábavních místnostech, tančárnách a „butykách“. Pro každý ze šestnácti krajů byla zřízena krytá, ale se všech stran otevřená tančárna, v níž účastníci průvodu mohli se pobavit svými národními tanci a občerstvit a nasytit bezplatným pohoštěním. (Tančírny lze dobře sledovat na předcházejícím obraze.)

Po průvodu projížděla císařovna v otevřeném kočáře celým prostranstvím, se zájmem sledujíc zábavy lidu, jenž tu v nejlepší náladě setrval až do soumraku. Po celou dobu slavnosti nestala se nejmenší nehoda, vše se odbylo ve vzorném pořádku.

Příštího dne večer měl být na Invalidovně vypálen velký ohňostroj. To měl být závěrečný akord Národní slavnosti. Nenalezl jsem však v úředních listech potvrzení, že se ohňostroj skutečně konal.

K. W.

KOLEM ČERNĚTICKÉHO ZÁMEČKU

Na černětickém zámku u města Volyně v šumavském Podlesí narodila se před sto a osmi lety moje matka. V knize narozených chrámu Páně Předslavického pro ves Černětice, matrika čís. 24, list čís. 16, je o tom zápis: *Josepha Thecla Ondříčková, 11^{ho} března 1826 narozena a pokřtěna, otec Jan Ondříčeka, sládek v Černěticích čís. 1. (zámek), máteř Terezie, dcera p. Václava Jandy, Magistratuálního¹⁾ rady v městě Sussyc²⁾, matky f. Thekly rozené Kosinovy z Prahy, kmotrové: Maria Josepha Zádubský von Schönthal z Černětiz, Frantisek Sokoll, fary Administrator v Předslavicích, (jenž zároveň křtil), bába Magdalena Búhova.³⁾*

Toho času byl vlastníkem zemského statku Černětic Joachim Zádubský, rytíř ze Schönthalu (Šentálu, Šontálu),⁴⁾ a můj dědeček Jan Ondříčka, narozený r. 1796 v nedalekých Zálezlích, byl u něho nájemcem pivovaru (1825 až 1828). Podle vyprávění mé matky kmotrovala jí při křtu v předslavickém kostele Josefa Zádubská ze Schönthalu. Snad to byla (podle zprávy došlé mne od pana archiváře Fr. Teplého) ona Zádubská, rozená baronka Puteani na Mačicích, dobrá hospodyně, která domácnost na černětickém zámku vedla. Říkali jí „milostpaní Jozefinka“ nebo „baronka Pepinka“; po rodném jméně jí říkali „Putýnka“, místo Puteánka nebo Puteani. Ještě r. 1884 uměli staří v Černěticích vyprávět, jak pány na zámku komandovala. V Mačicích, rodišti baronky Pepinky, můj dědeček Ondříčka potom šest let sládkoval, od r. 1832 až do r. 1838, to již za barona Grammonta. Předtím byl v Dubu (1829) a v Chanovicích (1830–1832). Moje matka v Mačicích vyrůstala a často nám dětem později vyprávěla, jak ji panský zahradník vozil na lodičce po zámeckém rybníčku. Dodnes je v Mačicích všecko ještě tak, jak nám to matka líčila. Babička, matka mé matky, zde zemřela souchotěmi roku 1836, v mladém věku třiceti šesti let, a pochována na krchově v blízkém Bukovníku, neznámo dnes ovšem na kterém místě. Také v Černěticích se během jednoho sta let mnoho nezměnilo. Ovšem, oba pivovary, jak v Černěticích, tak v Mačicích, jsou již dávno zrušeny a na statcích poroučí jiní páni.

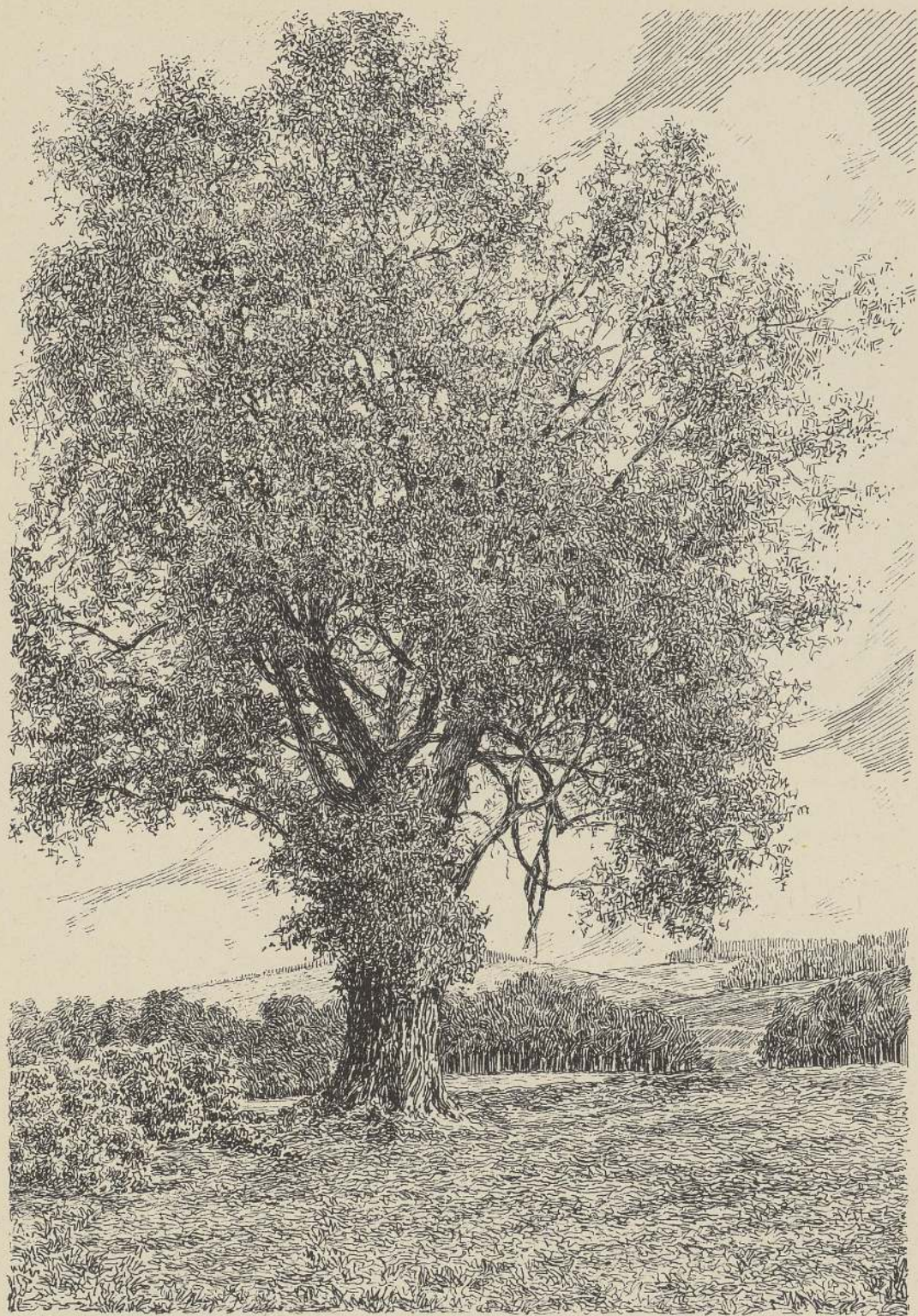
Ves Černětice bývala odedávna příslušenstvím tvrze Zálezel a patřila v 17. století Hýzrlům z Chodův. M. Františka Hýzrllová vdala se r. 1690 za Jana Vojtěcha Zádubského ze Schönthalu, jenž tak nabyl vlastnictví Černětic a r. 1705 přikoupil opět Zálezly, druhy od Černětic odloučené. Až do své smrti r. 1724 byl Jan Vojtěch Zádubský hejtmanem kraje Prácheňského.⁵⁾ Černětice držel po něm jeho syn Ferdinand Antonín Jan a pak syn tohoto Joachim, jenž r. 1791 Zálezly zase odprodal a koupil za ně r. 1802 Mačice. Zemřel r. 1834, zanechav z manželky Barbory Dlouhoveské kromě jiných dětí též syna Bedřicha Jiřího, naroz. r. 1789, jenž byl c. k. komořím a rytmistrem m. sl. a zemřel 11. dubna 1875, jsa té rodiny posledním mužským

¹⁾ Správně: magistrátního rady. — ²⁾ Sussyc – Sušice.

³⁾ Podle sdělení předslavického p. faráře msgra Vojtěcha Cardy (r. 1926) již druhé dítě, sestřička mé matky, Maria Karolina, nar. 23. ledna 1828 v Černěticích čís. 1, zapsána byla do matriky jako Vondříčková, recte Ondříčková. Podle mínění nynějšího p. faráře Karla Pouchy se administrátor Sokol při zápisu jména do matriky asi přepsal a tím „recte“ připojeným v závorkách, chtěl svoji chybu jaksi napravit. Ale z této chyby se stalo, že všichni moji příbuzní byli napříště zapisováni do matrik jako Vondříčkové, kdežto můj dědeček až do své smrti – zemřel 9. prosince 1851 v nemocnici milosrdných bratří v Praze – psal se důsledně a správně Ondříčka. Správně proto, jelikož Ondříčka se odvozuje jako diminutivum ze slova Ondřej, dialekticky Vondřej, Vondřejíček, Vondříčka. – Pan farář Poucha mi na moji žádost poslal věrný opis matričního zápisu se všemi tehdejšími pravopisnými zvláštnostmi i nedostatky. – Co se stalo s výše zmíněnou Marií Karolinou, dnes již nevím. Více sourozenců mé matky v předslavické matrice zapsáno není.

⁴⁾ Zádubští prý pocházeli ze Zádubí na Plzeňsku. Podle erbu jsou odnož Černínů z Chudenic.

⁵⁾ V archivu Národ. musea v Praze, v oddělení F Vodňany, je několik listin týkajících se pořádku poctivého obchodu pastýřů dobytka ovčím v revíru vodňanském, z let 1720–1722, podepsaných Janem Vojtěchem Zádubským, jako hejtmanem Prácheňského kraje.

Topol u Černětie - okres Strakonice

Jarko Tvořák 26

potomkem. Pochován na hřbitově v Předslavicích. Dcera jeho Josefina Božena, nar. r. 1844, zdědila po něm Černětice, byla vícekrát provdána a žila většinou ve Vídni, kde i zemřela r. 1910, pode jménem Barthl, bohužel v největší bídě. Jí úplně vymřel starobylý šlechtický rod Zádubských ze Schönthalu, kteří svůj původ odvozovali od doupovského mlynáře Jiřího Zádubského, povýšeného do stavu rytířského podle tradice již knížetem Vladislavem I. r. 1117. (Podle sdělení ze Schwarzenberského archivu v Třeboni.)

Zádubští se zálibou oddávali se stavu vojenskému. Tak na př. Ant. Zádubský ryt. ze Schönthalu stal se za Marie Terezie studijním ředitelem na nově založené vojenské akademii ve Vídeňském Novém městě, o jejíž rozkvět se nemálo zasloužil. Působil zde od 1. listopadu 1756 až do 30. května 1783, načež v hodnosti generála odešel na odpočinek, odkázav akademii svou cennou knihovnu.

Ža rytířů Zádubských, zdá se, byl na Černěticích klid. Ne tak za jejich předchůdců Hýzrlů z Chodů. Zvláště v druhé polovici 17. století „mladý pán“ Ferdinand Hýzrle byl hlava ztřeštěná, s čelem odvázně drzým. Archivář Fr. Teplý nalezl v panském archivu Vlachova Březí několik listin, které nám na život v tehdejších dobách nejen ostře svítí, ale jsou nám i dokladem, že poddanství lidu obecného nebylo od otroctví někdy příliš daleko vzdáleno.

Hýzrlové a Zádubští měli jedno společné: že nedobře skončili. Jedni dříve, druzí později. Archivář Fr. Teplý píše v pojednání „Osobní nesvoboda poddaného“:¹⁾

„Z konfiskací lacino nabyté jmění rodiny Hýzrlů z Chodů na Podlesí počalo v konci XVII. století, tedy již v třetím koleně, přecházeti do jiné ruky. Zadlužená vrchnost na Předslavicích a Černěticích, dvojí cti hodný dominus pan páter Sigismundus Hýzrle, děkan města Kutné Hory, z náhazy umřel morem v Hoře 26. června 1682, odkázav své zboží bratranci Václavu Michaelu Xaverovi Hýzrlovi, pánu na Budkově a Lipovicích, rovněž prodluženému. Však právě týž rok, ponechav věřitelům Budkov i Lipovice, odstěhoval se Václav na nejmenší stateček Černětice; neboť ani Předslavice udržeti nemohl. Roku 1684, 1. ledna, napočítal na nich dluhů 12.500 zl. a k tomu nezaplacených úroků 2.000 zl. rýnských, obnos to, za nějž statek kupcům zdál se drahým. Proto radostně chopil se Václav návrhu vrchního hejtmána ve Březí Jana Matyáše Nejedlého z Kharrenberku, svého přítele z času na Lipovicích a kmotra svých dětí, kterýž pravil, že by pán na Březí Vlachově, Gundakar kníže Dietrichstein Předslavicemi hodlal panství rozšířiti. A skutečně Dietrichstein Předslavice získal. Tržní smlouva stala se 9. března 1684, za obnos 15.000 zl. r. Hýzrlovi zbylo celých 500 zl., jež věnoval své dceři, jeptišce, tak aby jasný pán jí ročně po 30 zl. r. splácel až do vyjití sumy.

Chatrný a rovněž dluhy obtížený, ouroudou nevalný statek v Černěticích mohl křičeti memento o světlé pýše rodové. Nemělít na něm Hýzrlové příliš tučné sousto; ale panská pejcha peklem dechá . . .“

Pro toto přísloví je nám příkladným vzorem výše zmíněný výrostek Ferdinand Hýzrle, syn držitele Černětic, svobodného pána Václava Hýzrle z Chodů, rytmistra JMCské. Tento panský synek provedl nepěkný kousek. Vlastně jich provedl několik. Je to historie poněkud zamotaná. Když kníže Dietrichstein koupil od Václava Hýzrle Předslavice, stala se úmluva ohledně devíti poddaných předslavicko-černětických, avšak úmluva patrně nedostatečná a nejasná, neboť právo k těmto poddaným činili si potom oba páni, jak kníže Dietrichstein, tak pan baron Hýzrle.

¹⁾ Československý zemědělec, roč. XIII. č. 18.

STRAKONICKÁ SELSKÁ DÍVKA

(AKVAREL NEZJIŠTĚNÉHO MALÍŘE Z PRVNÍ POLOVICE 19. VĚKU)

První sporný případ týkal se člověka s ženou a dětmi, jež pan V. Hýzrle minulý rok propůjčil do jistého času JMti panu Lipovskému za šenkýře na hospodu v Kosmu. Byl to Honza Nýdl, krčmář, Běta jeho žena, děti jeho: Kačena 14letá, Řehoř 13letý, Jiří 11letý, Magdalena 9letá, Apolena 6letá a Josef sedm dní starý.

Když určený čas prošel, měl se Nýdl s rodinou vrátit do Předslavic jako poddaný nové vrchnosti knížete Dietrichsteina. Hejtman Nejedlý poslal také pro nového poddaného 8. června 1684 do Kosma fůru, aby ho se ženou a dětmi do Předslavic odvezla. Nežli však dietrichštejnští vyslaní do Kosma dojeli, dověděli se cestou, že mladý pan Hýzrle z Černětic s dvěma fůrami a ručnicemi v noci do Kosma se dostavil a Honzu mocně vzal, rodinu jeho v Kosmu zanechav. Zpupný černětický mládenec přivázal ubohého krčmáře provazem k sedlu jako dobytče, a ubožec, maje ruce v poutech, musel takto jako zločinec přes čtyry hodiny při pánu jít z Kosma přes Březí až do Černětic, provázen náležitou convoyí, t. j. poddanými z Černětic, kteří ke kvaltu či násilí museli ruku přiložit, neb tě jim mladej pán vždycky pistolí hrozil, že je stříleti bude. Dietrichštejnští vyslaní museli se vrátit s nepořízenou.

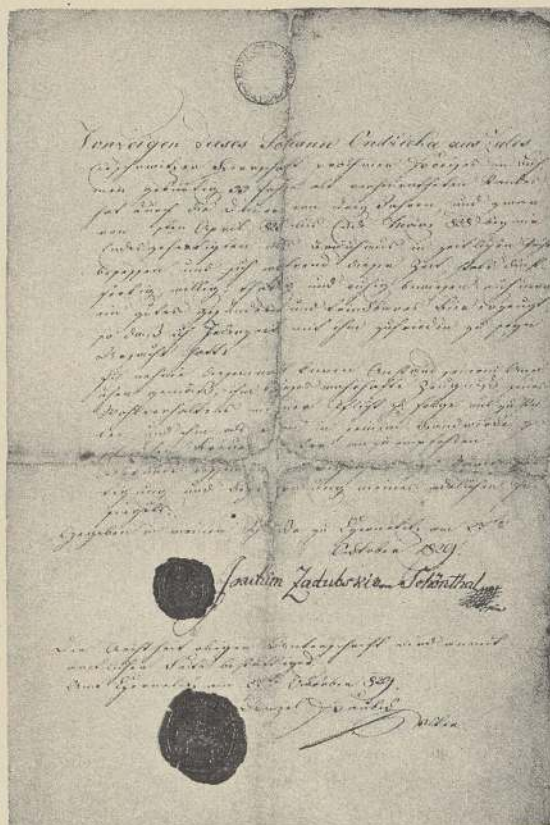
Divočeji počínal si nezkrtný Ferdinandek ve Vlachově Březí, jak o tom (podle archiváře Fr. Teplého) referuje 1. srpna 1684 knížecí hejtman Nejedlý krajským hejtnanům Švihovskému do Nalžov a Deymovi na Čížovou:

„VMtm poslušně tajiti nemohu, že dne nedělního, t. j. 30. Juli moje panička k ouvodu do chrámu Páně jest šla a po službách Božích byvši já spolu se zdejší m. farářem, mojí paničkou a pannou sestrou její v kanceláři J. O. Kn. Mti z Dietrichstejna, pána mého milostivého, při obědě a prve nežli sme od stolu vstali, mladý pan Ferdinand Hisrle z Černětic jezdil po městečku, vykřikoval, hanlivými slovy příliš mne (se) dotejkal a i vystřelíc obě pistole, mne na plac ven vypobízel. Nabívši týž pistole po druhé, zas tak učinil a blízko u dvora vystřelil obě pistole a odejel zas k hospodě a nabil po třetí. O čemž aby to on činil a mne mnil, nikdy sem se domyslit nemohl, nýbrž slyšíc stříletí ve všem sem toho soudil, že jsou nějakí vojáci. On však nemaje dosti, přijedouc až do dvora pod okna vejš psaného kanceláře, vystřelil obě ty pistole a křičíc, nejsem-li šelma a s. v.¹⁾ huncfut,²⁾ abych se mu na plac vystavil.

Slyšíce ty rány tak blízko a ve dvoře bejti, skočím od stolu a pravím: to je něco blízko a mnoho učiněno! Vyhlídnou z okna, též i p. farář, vidím, že mladý p. Hisrle to učinil a odtud odjíždí. Poslal jsem ihned do městečka, aby purkrabí na dvůr přišel a zprávu dal, co to ten mladý pán myslí a proč to činí, jemuž jsem jakživ ani jednoho slova nepřerekl, kterýžto purkrabí mně přednášel, že (Hýzrle) mne vůbec přede všemi velmi hanlivými slovy tupil, hanil a ven vypobízel, k tomu doložil, že mne zabít musí a proto na mne i dvůr panský střílel, s tím však, že již jede ven z městečka . . .

I nemoha já takových zřízení zemským a prošlými JMCské patenty těžce zapověděných beze všechných (jedné) jen dané příčiny hanlivých slov a vybídek a odpovídání (opovídání) života mého snést, proč VMti touto žalobou se ucházím a ponížně prosím, že to v bedlivé povážení sobě vzíti a mne násilí, křivdu trpícímu vedle řízení Zemského W 2. 3 rozdíl z učiněné výtržnosti a v l. 1682 dne 23. Xbris z Ebersdorfu dle prošlého patentu zastati a slušně náležitou náhradu vykonaného skutku proti s. v. jednomu odpovědníku (opovědníku) učiniti, milostivě oblíbiti ráčíte . . .“

¹⁾ sit venia verbo – s odpuštěním. – ²⁾ huncfut – z německého Hundswut, t. j. vzteklina, resp. pes, mizerný chlap.

V dopise knížeti Dietrichsteinovi líčí Nejedlý vejstupek mladého Hýzrle s novými podrobnostmi:
„Přijedouc 30. Juli na leitharským koni do městys Vl. B. podivně sobě vedl, o čemž nám, proč to činí žádnému vědomo nebylo . . . a my (zase líčí ouvod své paničky, oběd s farářem) sme muziku poslouchali a ženskému tanci se dívali . . . a když střeleno, k oknu sme běželi . . . purkrabí pověděl . . . a že p. Hisrle v hospodě šenkýře nutil, aby nahoru pro mne šli, abych se s ním střílel . . . velkých huncfútů mi dal . . . po třetím vystřelení přijeda do hospody šenkýře pistolí tloukl a strkal, jej divně hanil, tupil a vyháněl, aby pro mne šel . . . on že hejtmána Nejedlého zabítí musí . . . a když tak tartasoval vidouce lidi, co kolem stáli, že zase pistole nabítí chce, mlynáře ponouklí a on, když pán ho pistolí udeřil, s koně ho strhl, řka: hled sebe a domu jeď Tvá milosti! Vojáci tudy mašírující mezi to se kladli, kordy dobejvali a po lidech sekali. Tu lidé se zdvihli, vojáky popadli, na kaprala, který u rychtáře pije při společnosti celé obce trachtíroval, s nimi o diškreci jednajíc, zavolali, a on hned vojákům kordy pobral a dobře strestal a mladého pána, vysvobodíce jej z té rvačky, domů poslal . . . Račte pováziti, zdali to kavalérský skutek anebo mám-li já to scalfrování, zhanění, odpovídání života mého a vypobídnutí, qualt J. O. K. Mti dvoru činěný, poddaných zbití trpěti a snáseti . . . Mohl sem dáti na buben uhoditi¹⁾ . . . Mohl se státi mord nevinný jako v Budkově na jednom přechovávaným vojáku v lese vykonaný a v lese zakopaným . . . Co se zvůle v kruntech Přeslavských, myslivosti a přednosti v kolatorství dotýče, o tom dobře věděti račte, že to vše od Černětic odprodáno jest a Jkn. Mti náleží, at tedy dají pokoj . . .“

Že z ovzduší tak dusného musely povstat procesy, je jasno. Pan Václav Hýzrle ve svém listu z 8. srpna 1684 „urozenému panu kmotru“ hejtmanu Nejedlému z Karrenberka takové procesy také napovídá. „Protestujuje“, obviňuje Nejedlého, že nepořádně se ujímá Jana Nýdle, poddaného černětického a nikoli předslavického, předhazuje mu dále, že se nepořádně ujímá i jisté Kateřiny Hoškovíc, rovněž poddané k Černěticům a nikoli k Předslavicům. Velice rozhodně se ujímá svého zbrklého, hrubého synka. Že Jana Nýdle, krčmáře, s jeho věcmi vyzdvihl a na Černěticě vésti dal: chvalitebně se stalo! Atd. atd. . . .

Jak to všechno dopadlo, není nám známo. Za čtyry leta na to pan Václav Hýzrle, pán na Černěticích, rytmistr cís. vojska, umřel 26. prosince 1688 nakažlivou nemocí morní, spolu i s manželkou svou v jeden den. Pan Ferdinand, surový mládenec, dal se potřebovat za leutnanta JMCské. Šenkýř Honza Nýdl s povolením knížete na Březi usadil se na živnosti podle něho nazývané „u Nýdlů“ v Javornici za jednoho šenkýře JMti knížete Krumlovského. Rod jeho dosud nevymřel.

Je ticho dnes na černětickém zámečku, jehož průčelí ani zdaleka nedává tušit rozsáhlost dvora za ním se skrývajícího. Zmlkl panský ruch. Dnes tu hospodaří prostý český rolník, jenž Černěticé koupil v licitaci. I zařízení zámku bylo rozprodáno v dražbě a rozběhlo se do různých končin naší vlasti; německé a francouzské knihy českého rodu snědly myši, pergameny, pýchu rodu, koupili pražští odborníci. I překrásný obraz urozené familie pana krajského hejtmána Zádubského předslavský farář z kostelního presbytáře vyhodil, erb Zádubských nad „sklípem jich mrtvých“ někdo vyloupl . . .²⁾

Na zámecké chodbě mezi panským obydlím a bývalým pivovarem, kde byl sládkův byt, v němž se pravděpodobně narodila moje matka, visí dosud na zdi kus dubového věšáku, na němž lokaj pánům vyklepával z prachu šaty. Toť snad poslední přímá upomínka na starobylé a kdysi vzácné černětické panstvo . . .

¹⁾ K šturmu či na poplach bili v městech na zvon nebo tloukli na buben.

²⁾ Podle zprávy p. archiváře Fr. Teplého. Který farář obraz odstranil neudává; jistě asi žádný z farářů mnou v poznámce 3. jmenovaných. Stalo se patrně mnohem dříve.

VNITŘEK VOLENICKÉHO CHRÁMU

K. W.

STRAKONICKÝ GENIÁLNÍ STAVITEL XVI. STOLETÍ, JENŽ SE Z VLACHA PŘERODIL NA ČECHA A PSAL SE TOMÁŠ ČERVENÝ

Už tehdy, kdy jsem se na Dobrši zabýval tamními památkami, dověděl jsem se, že ve Volenicích je chrámová klenba téhož slohu jako na Dobrši, jenže mnohem krásnější a k tomu polychromovaná. S počátku jsem tomu nedával mnoho víry, ale čím déle jsem hloubal o Dobrši, tím více ve mně vznikala touha po poznání klenby volenické, zvláště když mi řekli, že i v Katovicích je klenba poukazující na jednoho a téhož stavitele. Poněvadž mezitím nastala zimní doba, na Šumavě nepříznivá cestování, nemohl jsem se odhodlat k zájezdu do Volenic. Ani volyňský fotograf, jež jsem žádal o provedení snímků, abych měl aspoň nějaký obraz pro srovnávací studium, nechťel se na svém motocyklu na takovou cestu odvážit. Nezbylo mi tedy, než se uchýlit prozatím zase k Branišovým *Obrazům z dějin jihočeského umění* a tam jsem našel k nemalé své radosti zápis, jež zde doslova podávám: „Nejmenší koncese dělal staršímu středověkému způsobu klenby v Strakonících usedlý Vlach Tomáš Červený z Mendřisía, jenž r. 1577 klenul loď románského kostela ve Volenicích a bezpochyby již dříve r. 1561 rovněž románskou loď v Dobrši, kde křížové klenby mají štukovou dekoraci a zvláštní bohatou ornamentikou honosí se poprseň na oblých sloupech spočívající emporý, plná reliefních rozvilin a okras.“

Obrátil jsem se bez prodlení do Strakoníc, prose o nějakou zprávu o tomto zapomenutém jihočeském staviteli. Ale dostalo se mi za odpověď: „O staviteli Tomáši Červeném není v Strakonících ničeho známo!“¹⁾

To je ovšem odpověď jasná, ale nedostatečná a také poněkud pohodlná. Kdyby se na mne někdo obrátil s podobnou věcí, už bych ležel v matrikách, kde jaká registra bych proslídil, kostely prolezl, až bych něco našel.

Když jsem ani odjinud nemohl dostat uspokojivé odpovědi, dopsal jsem panu děkanu, bývalému poslanci Frant. Blahovci, žijícímu na odpočinku ve Volyni, o němž jsem věděl, že byl děkanem ve Volenicích, a tu jsem teprve trefil na pravého. Ochoťně mi obratem odpověděl, vše co mu bylo známo mi vypsal a v ostatním mi doporučil volenického katecheta P. Václava Chalupského, jež vydal vlastním nákladem spisek „Dějiny chrámu sv. Petra a Pavla ve Volenicích“.²⁾

Ve spisku tom, ochotně mi panem autorem ihned zaslaným, nenalezl jsem sice všechno co jsem hledal, ale stavitel klenby volenického a tím i dobršského a katovického kostela je tu bezpečně zjištěn.

Katovický kostel je však, jak jsem se přesvědčil, prostší a menší než volenický a dobršský a na střízlivých, věncovitých plochých kruzích jeho klenbové výzdoby je vidět, že tu Tomáš Červený patrně teprve začínal. Zato na katovické poměrně vysoké věži, zřejmě původu románského, jsou ve výši asi druhého patra zajímavé, na zdívu plasticky štukem modelované postavy proroků starozákonních, tak zvaných menších, jichž stylisace zdá se poukazovat na T. Červeného jako původce. Je jich celkem dvanáct: *Osiáš, Joël, Amos, Abdiáš, Jonáš, Micheáš, Náhum, Habakuk, Sofoniáš, Aggeus, Zachariáš a Malachiáš*. Kromě jižní strany věže, která je prázdná, jsou umístěny na ostatních stranách vždy po čtyřech a rozděleny na dvě pole uprostřed umístěným oknem. Na vlajících páskách na pláštích byla kdysi nepochybně jména proroků.

Branišova sporá údaj o Tomáši Červeném, nepoukazující na pramen, z kterého je čerpána, je ve spisku Chalupského dokumentárně doplněna. P. V. Chalupský píše: „Chrám volenický svou klenbou nad hlavní lodí je jedinečný. Stavba v nynější podobě nese na sobě znaky čtyř dob. Z doby románské, tedy nejstarší, je zdívo lodi hlavní (vyjímaje klenbu) a kamenný portál v kobce na straně jižní; z doby gotické je presbytář a klenba lodi hlavní³⁾ a celá loď vedlejší. Presbytář je ze 14. století; klenba jeho má jedno pole křížové a pětistranné ukončení

¹⁾ Jak jsem se přesvědčil, nebylo do té doby v Strakonících opravdu ničeho o Červeném známo.

²⁾ Je to sešitek špalíčkového formátu o 12 stránkách.

³⁾ Klenba ta je z posledního období gotiky.

znak paní Kocové, rozené z Řenče, ve východním svorníku je zlaté kolo pánů Koců.“

Uprostřed klenby na obdélné desce je vytesán erb a jméno stavitele klenby. Příslušný k tomu text:

Mistr Tomáš Červený z města
Medricz w Sweiczariich a w Stra
koniezich tento dům Boží sfleml.
Erb svůj tuto wyryl ho: (heslo)
Bud Bán Bůh pochválen.

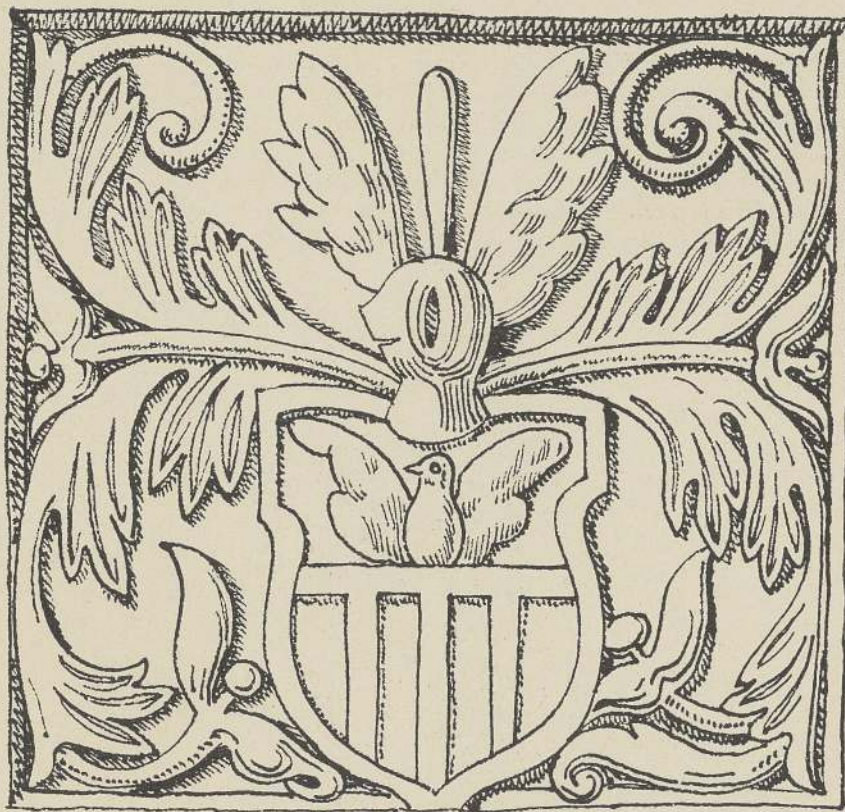
Erb Tomáše Červeného: štít rozdělený na dvě pole, má v horním modrém poli holubici s rozpjatými křídly, sedící na příčném břevně, dolní zelené pole je rozděleno třemi zlatými svislými břevny na čtyři menší pole.

Medricz, buď rodné město Červeného nebo aspoň město, z něž do Strakonice přišel, udává Braniš jako Mendrisia, bez bližšího udání i bez jmenování pramene, z něhož čerpal. Patrně tu jde o hlavní okresní místo Mendrisio v tessinském kantonu v jižním Švýcarsku, 15 km jižně od Lugana, na trati Gotthardské dráhy Bellinzona–Lugano–Chiasso, které provozuje čilé hedvábnictví, vinařství a výrobu tabáku. Až do r. 1512

¹⁾ Myslím, že jedinečná v celé Evropě a snad vůbec.

²⁾ Podle úsudku odb. učitele Karla Němce, jenž se se mnou vyšplhal na půdu, nejsou to fresky, nýbrž malby na omítce. Jedna z nich představuje hrad Rábí. (Němec byl mezitím jmenován ředitelem horažďovické měšťanky.)

Mistr Tomáš Červený z města
Medřez v Svoic zřiča w Stra
šonicích tento dím Boží klenut
črb kvoij tuto wryl ho :
Bud Pán Bůh počwelen.

patřilo k Milánskému vévodství, od té doby přináležel k Švýcarské jednotě. Obyvatelů má kolem čtyř tisíc. Mendrisio sotva asi tuší, jakého chlapíka nám poslalo do Čech v 16. století.

Klenbu kostela volenického provedl Červený r. 1577. O tom svědčí nejen letopočet nad erbem pana Jana Markvarta Koce z Dobrše, vytesaný vysoko u klenby v čele vítězného oblouku, ale i zápis v pamětní knize: „Letha 1577 w pondielý po Swatým Prokopu zaczato gest dílo klenutí Chrámu Božího . . . a dokonáno gest po Swatým Hawlu . . .“

P. Chalupský píše: „Klenba je akademickým malířem polychromována.“

K tomu dlužno přičinit poznámku. Kostel nebyl dříve polychromován. Dosvědčují mi to odborný učitel Karel Němec v Horažďovicích, jenž před šestadvaceti lety v době oprav byl ve Volenicích učitelem, i jiní. Opravy a malby chrámu byly provedeny r. 1908 na podnět tehdejšího děkana volenického vdp. Frant. Blahovce a patrona, pana velkostatkáře Mayera na Tažovicích, nákladem asi 160.000 Kč, které získány subvencemi. Návrhy k opravám vypracoval stavitel svatovítského dómu arch. Kamil Hilbert v Praze a provedl je strakonický stavitel Albert.

O polychromii napsal P. Chalupský, že ji provedl akademický malíř. To asi je omyl. Navštívil jsem pana arch. Hilberta ml., jenž po slavném svém otci převzal úřad stavitele svatovítského dómu, zda snad z doby volenických restaurací nemá nějaké náčrtky, které by se hodily k reprodukci do mého díla. Ale nic jsme nenašli. O malíři, jenž polychromii provedl, míní, že to byl nepochybně pan Frant. Fröhlich z Prahy, jenž pro jeho otce pracoval a měl mnohdy svěřeny práce delikátní, ač vedle toho nepohrdl ani malířstvím pokojů. Ovšem, závod jeho byl v Praze z největších a nejvyhlášenějších. Leč nelze tu popřít, že leccos z volenických maleb mohlo být jinak.

V soukromém dopise na mne rozpovídal se P. Chalupský nadšeně o volenické klenbě: „Jistě, že klenutí naše, vkusně umělecky polychromované, vyjímalo by se překrásně na obraze barevném. Ta jedinečná bohatost klenutí každého přímo překvapí. A co je velmi zajímavé, že ty vypouklé kruhy a elipsy jsou nepravidelné, různě veliké, jako by si umělec hrál, a přece tvoří to dohromady krásu!“

Pravda svatá! Klenby Tomáše Červeného jsou jedinečné zjevy; příklady doznívání pozdně gotického dekorativismu v renaissanci.

A tak tedy dnes víme, že Strakonice měly v druhé polovici 16. věku stavitele skvělé originální koncepce dekorativní, jenž se z Vlacha přerodil na Čecha a psal se Tomáš Červený. Ale pokud se týče jeho původního jména, jeho dalších prací, běhu jeho života a konce, stojíme před neproniknutelnou temnotou.

K. W.

VYZDVIHOVÁNÍ POSVÍCENÍ

(Podle zápisů Jos. Kochana, jenž byl čtyřicet let správcem školy v Oubyslavi na Šumavě,
i podle mých zápisů vlastních)¹⁾

*Vítáme tě, posvíceničko,
vítáme tě, posvícení,
přineslos nám potěšeníčko,
přineslos nám potěšení . . .*

Kdož by nevěděl, jaký význam má posvícení u našeho lidu na venkově. Měšťák, slyše slovo posvícení, leda pohrdlivě se usměje; než na venkově na posvícení těší se mladí i staří. Vzpomínka na posvícení vyloudí úsměv jak na tváři starce, tak i na růžovém líčku děvčete; vždyť je to doba požitků, doba radováněk. V čas ten je obyčejně již úroda polní sklizena, práce v polích vykonána, proč by tedy každý neužil v hojnosti toho, co mu Pánbůh nadělil po celoletní lopotě.

Mnohý čtverák, slyše stálé stesky na práci a strádání, zatouží si: „Ach, nebude líp až o posvícení!“ . . . A což ta mladá chasa naše! Jak ta nemá se těšit na posvícení, kdy i nejmrzutější mrzout při vzpomínce na požitky posvícenské roztouženě si zazpívá: „O posvícení všecko to voní“ . . . a vesele si zavýskne, až se to ozvěnou ozývá po lesích!

Ó, posvícení je radost! Ale posvícení oubyslavské, to je něco jiného než všecka ostatní posvícení, něco docela zvláštního, neobyčejného, starobylého, snad dokonce i staroslovanského, něco, co v žádné jiné obci neznají a co se nikde jinde nekoná. V Oubyslavi slaví se totiž „Vyzdvihování posvícení“ . . .

Nejprve musím vám říci, jak Oubyslavští své posvícení „alegorisují“: Upekou ve zvláštní hliněné formě „dítě“ – symbol posvícení – z jemného těsta, a pak dvě obrovské podélné mísy z těsta hrubšího a tuhého.

Mísy se pekou mezi dvěma formami, z nichž spodní má tvar ozdobný, prolamovaných vzorů. Úkol upéci dítě a mísy připadá hospodyně statku, z něhož má být posvícení vyzdviženo. Obyčejně se volí k vyzdvihování statek, kde mají dospívající dcery, neboť vyzdvihování posvícení je obřad, příslušící právem i povinností děvčatům.

Rozumí se samo sebou, že v Oubyslavi, jako všude jinde, je před posvícením na všech stranách živo. V každém stavení se bílí, drhne a čistí se kdekterý kout. Nejvíce starostí mají hospodyně, aby toho „božního daru“ pro své lidi i pro pozvané přátele dostatek napekly, a pak děvčata, aby se jim hnětynky dobře povedly. Běda, kdyby se některému děvčeti připálily. Raději by k muzice nešla. Mimo hnětynky napekou děvčata i koblihy a malé koláčky. Mouky, másla, vajec a cukru se spotřebuje mnoho. Ale na náklady takové žádný hospodář ani nebroukne. Vždyť téměř všecko mají doma. A pak je to – o posvícení.

Děvečky pamatují na posvícení už o vánocích, kdy na službu se jednájí. Každá starší děvečka vyjedná si mimo jiné dva až tři žejdlíky, mladší děvečka aspoň žejdlík másla k posvícení na hnětynky.

V den posvícení, v neděli ráno, přicházejí se všech stran zvaní i nezvaní hosté. To je všude vítání a ruchu! V poledne je ovšem slavný posvícenský oběd. Ale brzy po obědě, mezi druhou a třetí hodinou, spěchají už děvčata i chasníci do hospody, kde jsou již očekáváni hudebníky. Každé děvče přináší hnětynku a něco koláčků nebo koblih, jimiž druhého dne podarují hudebníky, a lahvičku kořalky nebo sladké punčoviny. Z té dávají připíjet chasníkům i sousedkám. Poněvadž, jak jsem již řekl, vyzdvihování posvícení je právem i povinností děvčat, mají také po celé půldne až do večera přednost k hudebníkům. Muziky se musí řídit ve všem podle jejich pokynů.

¹⁾ Použil jsem tu z valné části Kochanova článku, jenž byl uveřejněn v strakonickém Věstníku školském r. 1895. S Kochanem jsem se často v Oubyslavi i na Staších stýkal. — Oubyslav je pěkná ves, ležící v půvabném údolí pod vrchem Javorníkem (1065 m). Přířařena je do Stachů.

Jakmile je většina děvčat a chasy shromážděna, odběhnou dívky s pečivem, které předtím přinesly, do statku, z něhož se koná vyzdvižení posvícení, a tam své dárky složí na jednu z popsaných již obrovských mís a uzamknou ji pečlivě v komoře nebo některé vedlejší světnici, aby se jim nepovolný host na pečivo nedostal. Klíč svěží k opatrování hospodyni. Pak se vrátí do hospody, sestoupí se v řadu u stolu hudebníků a obráceny k chasě zpívají (bez průvodu):

*Mládenci páni,
buďte tak dobří,
pučte nám muziky
na malou chvíli;
my si zazpíváme
a zatancujem,
my vám je v pořádku
zase odvedem...*

Když hudebníci píseň zopakovali, obrátí se děvčata k hudebníkům a zpívají:

*Muziky páni,
podte vy s námi,
vyrostla pivoňka
na naší stráni;
na ty pivoňce
sou zlatý zvonce,
podte, vy muziky,
s námi přece...*

Po této introdukci vyjdou z hostince, obejdou kolem celé návsi, kde se ještě opozdilci k zástupu přidružují, a pak jdou v průvodu ke statku, jenž je dnes středem posvícenských slavností. Cestou zpívají:

*Od Bílé hory
husaři jeli,
tam na tom kopečku
koně krmili.*

*Když nakrmili
a napojili:
„Mladouňka děvčátka,
pojďte s námi...“*

*„My nepojedem,
sme ještě mladý,
za rok, za dvě léta,
přijdem za vámi.“¹⁾*

Když průvod dojde až ke statku, vběhnou děvčata čiperně na dvůr a před chasníky vrata uzavrou. Chasníci dobývají se dovnitř:

Chasníci:
*Tluču, tluču, otevřete,
spíte-li, či nespíte?*
Děvčata (za vraty):
Kdo to tluče?
Chasníci:
*Tluče to váš znejmilejší,
což pak vy ho neznáte?*
Děvčata:
*Kde pak ses tak dlouho toulal
v této pozdní hodině?*
Chasníci:
*Byl jsem mezi kamarády,
kteří pijou pivo rádi.*

Děvčata:
Už sem celá rozespalá...
Chasníci:
*Zima je, třesu se zimou,
rači bych byl pod peřinou.*
Děvčata:
Jenom kdybys nesváděl...
Chasníci:
*A já svádět nebudu,
až do rána spát budu...*
Děvčata:
*Tak si sem vlez
a pěkně lež!*

¹⁾ Píseň ta je celá obsažena ve čtvrtém svazku tohoto díla pod číslem 28 c).

STRAKONICKÝ SELSKÝ HOCH

(AKVAREL NEZJIŠTĚNÉHO MALÍŘE Z PRVNÍ POLOVICE 19. VĚKU)

Nyní teprve vpustí děvčata chasníky i ostatní zástup do dvora. Ale už je tu zase nová překážka. Hospodyně před nimi rychle zavře domovní dveře a zástup musí znovu žebrotit o vstup. Děvčata zpívají:

*Panimámo Machojc,
otevřete dům,
nelekejte se nás,
je nás jen sedum;
je nás jen sedum,
a co ještě víc:
panimámo Machojc,
nedáte nám nic . . .*

Hospodyně vpustí tedy zástup do světnice. Zde obklopí děvčata panimámu a zpívají:

*Panimámo Machojc,
pučte nám klíčky,
my si otevřeme
dva pokojíčky;
dva pokojíčky,
třetí sedničku,
my si odneseme
naši místičku . . .*

Když hospodyně odevzdala děvčatům klíč od komory, kde je pečivo uzavřeno, odběhne jich tam několik. Ostatní děvčata obstoupí dveře, aby chasníci nemohli jejich družky v komoře uzavřít. Po chvíli vynášejí na obrovské míse symbol posvícení – pečené „dítě“, v čistém bílém šátku zavinuté a pantlemi vyzdobené, za ním druhou mísu s pečivem, a postaví vše na stůl před hudebníky. Děvčata i chasníci rozestaví se pak kolem stolu a zpívají (bez průvodu):

*Vítáme tě, posvíceničko,
vítáme tě, posvícení,
přineslos nám potěšeníčko,
přineslos nám potěšení . . .*

Hudebníci po nich píseň opakují a děvčata zpívají pak dále:

*Já sem holka hezoučká,
z vysokého rodu,
ležela sem na půdě,
shodili mě dolů;
když mě s půdy shodili,
muzika mně hrála,
pojte, hoši, tancovat,
a já puđu s váma . . .*

Muziky zase po nich opakují a když dohráli, rozběhnou se děvčata pro chasníky a pustí se s nimi v bujný vír. Po tanci opět rozličné písně zpívají.

Na příklad:

1.

*Tancuj, tancuj, můj Pepičku,
sednička je jak talíř,
jen dej pozor, můj Pepičku,
at se na ní nesvalíš . . .*

3.

*O, vy páni muzikanti,
hezké oči máte,
jak panenky uhlídáte,
hned je objímáte . . .*

2.

*Zelená se řeřicha,
přes potok je lávka,
když si na tě z pomenu,
chytne mě štikavka,¹⁾
když si na tě z pomenu,
třebas bylo v noci,
musejí se rozplakat,
moje modré oči . . .*

Některá babka vpadne do toho třeba písničkou:

*Poslechněte, vy mládenci,
co vám budu povídat,
že nastaly dámenpolky,
my vás budem k tanci brát.
Kór nic se neostýchejte
až my pro vás pudeme,
jen buďte tak při kuráži,
tak jako my budeme.²⁾*

Nastává nyní čas k vyzdvižení posvícení. Děvčata seskupují se dohromady a třímajíce v rukou lahvičky s rosolkou, zpívají:

*Už je čas, už je čas,
už musíme jítí,
kořalíčka nalita,
musíme ji pítí . . .*

Mezitím, co dávají chase a přítomným posvícenským hostům připít, srovnají některá z děvčat pečivo na obrovské míse, přiklopí na ni druhou mísu, svážou obě mísy na kříž červenou pantlí a navrch položí „dítě-posvícení“, ke kterému připevní prut rozmarýny, pantlí ovázaný. Při tom hoši zpívají:

*Dyž sem já šel dneska ráno
z Hodonína,³⁾
vyrostla mi za kloboučkem
rozmarýna;
rozmarýna bíle kvete,
že sem já byl včera večer
u děvčete.*

*Dyž sem já šel včera ráno
vod Nanyňky,
cinkaly mi pod botama
podkovinky;
cinky, cinky, podkovinky,
dyž sem já šel včera ráno
vod Nanyňky . . .*

Na to vyzdvihnou děvčata mísy s pečivem a dítětem a vloží je mládenci, předem k tomu určenému, na hlavu, aby je odtud v slavném průvodu vynesl. Je-li mísa pečivem tak naplněna, že na ni druhou mísu přiklopit nelze, nese některá dívčice „dítě-posvícení“ na zvláštní míse, věncem ozdobené.

¹⁾ Štikavka— škytavka. — Začátek písně zpívá se v Oubyslavi také obměnou: „Na potůčku líčata, přes potůček lávka . . .“

²⁾ Zpívala mi Antonie Bělecká v Oubyslavi. — Báby bývají často při posvíceních a svatbách rozpustilejší než mládež. — Nápěvy k písním zde obsaženým jsou namnoze známé.

³⁾ Hodonín— ves nedaleko Oubyslavi. — Viz píseň čís. 35—VI.

Než ze statku vyjdou, zpívají ještě:

*Přes ten Machojc sad
letěl pěkný pták;
ten tam krásně zpívá,
až se to rozláhá
za den sedumkrát.*

*Ptáčku, ptáčku, ach,
proč tak štěbetáš?
Já se vždycky bojím,
ty mé potěšení,
že mě zanecháš.¹⁾*

*Och, nezanechám,
zlatý Pepičku,
přid jen k nám na večír,
já tě dám hnětyнку,
potom hubičku . . .*

Varianty babičky Slámové:

*Přes ten Machojc sad
letěl pěkný pták;
to ptáče letělo,
ztratilo tam pero,
škoda nastokrát.*

*Nechal koně stát,
šel se holky ptát,
bude-li se vdávat,
nebo očekávat,
nebo nechá tak.*

*Och, to nenechám,
já tě ráda mám,
přid jen k nám, Pepičku,
večer k okenečku—
hubičku ti dám.²⁾*

Slavný okamžik vyzdvižení posvícení je konečně tu. Nejprve vyjdou ze statku hudebníci, pak mládenec ne-soucí mísy a „posvícení“, za nimi děvčata, chasníci a všichni ostatní účastníci, a za veselého marše, zpěvu a jásotu ubírají se k hostinci. Cestou zpívají:

*Kolem Oubyslavi
rostou trávníčky,
pase tam můj milej
vrané koničky;
na jednom seděl,
on dobře věděl,
že za jinou chodí—
mně nepověděl . . .³⁾*

*Což si byl, Pepičku,
takovej blázen?
já sem ti ustlala—
leh si si na zem;
ustlala sem ti,
bílou peřinou,
ty si se pohněval—
šel si za jinou.*

*Dyt já sem hubiček
nenasbírala,
abych je každému
dávat musela;
dala-li já sem,
bylo to špásem,
nevěděls, Pepičku,
jaká šelma sem.*

*Vždyt mě panimáma
nikde nenašla,
aby mě každému
dát musela;
v žádném trníčku,
ani v přivoze,
ona mě každému
dát nemůže.*

Hostinský už čeká před hospodou, jako by zástup chtěl bůhvíjak ochotně uvítat. Jakmile se však průvod přiblíží, vskočí rychle dovnitř a zavře dveře. Děvčata žadoní:

*Panimámo šenkýřojc,
otevřete vrata,
my se jdeme podívat,
co dělá pantáta;
co dělá, to dělá,
pivečko nalejvá—
my se jdeme podívat,
moc-li mu ho zbejvá.*

¹⁾ Tuto slohu mám v obměně zapsanou také takto: „Ptáčku, ptáčku, ach, proč tak štěbetáš, já mám zlé tušení, moje potěšení, že mě zanecháš.“ — Viz píseň čís. 36 a) — X.

²⁾ Babička Slámová v Oubyslavi mi zpívala mnoho písní.

³⁾ Zpívá se na nápěv: „Lidé mně říkají, že se nevdam . . .“ čís. 4f)-VII. U Erbena varianta (3. vyd. str. 257).

Hostinská se dá obměkčit, otevře dveře, a průvod hlučně vchází do hospody. Chasník, nesoucí mísy s pečivem a „posvícením“, postaví všecko na stůl před hudebníky. Celý zástup vzdává pak poctu „posvícení“:

1. <i>Vítáme tě, posvícení,
přineslos nám potěšení,
samé nové tance,
k té naší památce.</i>	2. <i>Mužiky nám pěkně hrajou,
holky si už poskakujou,
chlapci sou za námi,
pujdou-li jen s námi.</i>	3. <i>A když potom v noční dobu,
máme jíti spolu domu,
při bledém měsíci
přítiskne mě k srdci.</i>
4. <i>A když spolu chodíváme,
tak jako dva andělové,
městček se směje,
když mě hubičkuje.</i>	5. <i>Nevěř, holka, svému chlapci,
on má mnoho falše v srdci,
kdo v noci miluje,
každý falešný je...¹⁾</i>	

Mužiky po každé sloze nářev opakují jako dohrávku a k tomu se zpívá: „Pustaráda, pustaráda, dyja, dyja, dyjadráda, samé nové tance, k té naší památce...“ Nebo se také zpívá: „Pustaráda, pustaráda, pětadvacet hned na záda...“ atd.

Děvčata, syta už všech ceremonií, pojednou odbočí a vybídnou k tanci:

*A já vím, co udělám,
bez mládence nebudu,
rozběhnu se po hospodě,
pro jednoho si pudu...*

Děvčata rozběhnou se pro chlapce a nastane veselý rej. Rozjařená děvčata sama si poroučí pivo, přijíjí hochům a po každém tanci seskupí se před muzikami a zanotují nějakou písničku. Na příklad:

1.
<i>Za lesičkem, za lesem
srnka vodu pije,
přenešťastná hodina—
holka chlapce bije.</i>	3.
<i>Zejtra bude robota
v elčovickym zámku,²⁾
pojedou tam sedláci,
budou sít marjánku.</i>	4.
<i>Počkej kluku zrzavá,
jen až bude v lítě,
natrháme koukole,
v tom Novákojc žitě.</i>
<i>Zahnala ho za kamna,
aby se tam modlil,
přenešťastná hodina—
že sem já k vám chodil...</i>	<i>Chlapci budou rozstívat,
holky budou sázet,
pudeme se podívat,
po kom bude vzcházet.</i>	<i>Uvijeme věneček
na zrzavé vláscky,
aby lidé neřekli,
že se chceme z lásky...</i>
2.
<i>Kameníci z lesa jdou,
kamení je v lese,
každěj kytku zelenou
za kloboučkem nese.</i>	<i>Všecky se tam přímouly,³⁾
jen ta jedna není,
ta je mýho Pepička,
ten poctivej není...</i>	5.
<i>Sedi ptáček na dubu,
zpívá si písničku:
která holka chlapce má,
ta nemá barvičku.</i>
<i>Kamení je hromádky
a v nich sou dířičky,
která holka chlapce má,
dává mu hubičky...</i>		<i>Mlé, ty ptáčku, mlé, ty lžeš,
nepovídáš pravdu,
vždyť já taky hochu mám,
a mám přece barvu...</i>

¹⁾ Viz píseň čís. 48 a) — XI.

²⁾ Velkostatek Lčovice leží na trati z Volyně do Vimperka.— U Erbena viz vzdálené varianty (3. vyd. str. 478).

³⁾ Přímouly — přímuly, ujaly se, vzešly.

Když nastane večer, přestává nadvláda děvčat. Ještě jednou si před muzikami zazpívají. Na příklad:

*A vy páni muzikanti,
zahrajte mi písničku,
jestli sem vám neplatila,
já vám sleču spodničku.*

*Můj milej je jako růže,
on mně ji tu nenechá,
zejtra ráno pro ni přijde,
dva dukáty za ni dá...*

Naposledy si dají ještě zahrát a pak přepustí vládu chasníkům. Ovšem, že vláda ta trvá až do rána...

V pondělí dopoledne musí děvčata, všecka ještě rozespalá, rozesílat hnětynky a koblihy chlapcům, kteří s nimi večer tančili. Každá si musí dobře zapamatovat, kdo s ní tančil, jinak by z toho měla trochu pomluvy a opomenutý chasník by se jí třeba pomstil a v hospodě by se jí veřejně vysmál, že se jí hnětynky nepovedly. Hudebníci, kteří si dali mísu s pečivem uschovat k hostinské, teprve dnes se dělí o koláče a koblihy, k nimž hospodyně jim přidaly ještě hojně „bábek“, t. j. dlouhých buchet.

Odpoledne v pondělí přicházejí starší hospodáři s hospodyněmi na zlatou hodinku a zde při tanci a zpěvu setrvávají až do večera. Zmohou se také na nějaký ten popěvek:

*Sloužíváme u mlnáře,
nic jinýho nemíváme,
jenom samý dolky,
z ukradený mouky.*

*Ve čtvrtek sou jahelničky—
nabíte si svý putničky—
a v pátek sou svítky,
to pro malé dítky.*

*V pondělí je polivčička,
v outerý je hrách a čočka,
ve středu je zelí,
a to je kyselý.*

*A v sobotu, na robotu—
to mi nejde nic pod notu—
v neděli je maso,
najezte se chaso!¹⁾*

Večer však musí ustoupit hospodáři opět mládeži, která při bujném tanci vytrvá zase až do rána, neboť posvícení se dodržet musí. Zpívá se sice ještě vesele, ale už je přece jenom znát, že posvícení se chýlí ke konci:

*Už je toho posvícení
na mále, na mále,
komu pak ty chřástalice²⁾
rozdáme, rozdáme.*

*Donesem je ždíkovskému³⁾
židovi, židovi,
aby nám dal na šatičky
na novy, na novy...*

V úterý ráno pak je „pohřeb“ posvícení! Děvčata opatřila již dříve kus dřeva, které zavinou jako dítě do hadrů, a k ránu, když všecko tancem a zpěvem je už zmořeno, vybere se z hospody „smutný průvod“, v jehož středu nese děvče „mrtvé posvícení“. Průvod jde na náves, kde už je připraven vykopaný „hrob“. Všichni se rozestaví kolem a zpívají:

*Provod Pánbůh posvíceníčko,
provod Pánbůh posvícení,
odvedlos nám potěšeníčko,
odvedlos nám potěšení...*

Děvče, které „mrtvé posvícení“ neslo, spustí je za zpěvu do jámy a zatím co všichni na ně házejí hlínu a kamení, muziky hrají „miserere“, t. j. vyluzují všeliké pitvorné zvuky ze svých nástrojů... Pak teprve jdou všichni konečně domů na odpočinek. — — — — —

¹⁾ Viz píseň čís. 48 b) — XI.

²⁾ Chřástalice — hnětynky.

³⁾ Ždíkov — obec se zámkem a rozsáhlým lesním velkostatkem (kdysi Thunovským), $\frac{3}{4}$ hodiny od Stachů na cestě k Vimperku. Lesy zdíkovské sahají až k pramenům Vltavy. Lid nesprávně říká Ždíkov a někteří zdíkovští odchovanci to zastávají. Zejména pí A. Šindelářová, choť uč. ředitele minist. železnic, teta Rudy Firkušného, do skonání bude přísahat na Ždíkov. — U Erbena viz vzdálenou variantu (3. vyd. str. 56).

Dnes už se vyzdvihoání posvícení v Oubyslavi neslaví. Válečná doba učinila jedinečnému tomu zvyku konec. I ta stará Oubyslav už nestává. Udělali z ní podle nového názvosloví – Úbislav!...

Posvícení drží se na Šumavě sice ještě hlučně, ale dříve se držívalo slavněji, po staročesku. Hospodáři, bohatí na lesy, neskrblili nějakým tím grošem a proto o posvícení muselo být všeho dost. Doma napekly si hospodyně z vlastní mouky tři až čtyři pece pečiva „domáciho“ pro čeled a chudý lid. Lepší pečivo pro sebe a pro hosty dávaly si péci u pekařů.

„Na fůrách sme vozili posvícenský pečivo“, říkají staří, „a tři dni sme posvícení drželi. Ale copak teď! Ted to není nic! Dříveje, to byly jiný časy a jiný radovánky!“...

Arci, lesy jsou pryč, a s nimi i bývalý blahobyt nadobro zanikl!

K. W.

O DVOU PLUKOVNÍCH DUDÁCÍCH PÍSECKÉHO REGIMENTU

Dne 17. června 1820, prožívaly Strakonice slavný den. Na cestě z Prahy do Vídně zastavila se tu císařovna Karolina Augusta, choť Františka I., a ubytovala se na poště, kterou tehdy držel zdatný c. k. pošt mistr pan Michal Čejka se svou neméně zdatnou manželkou, patrně výbornou kuchařkou, neboť císařovna oběma manželům prokázala i čest, že u nich poobědvala.

K zvýšení slavnostní nálady a jistě také k zálibě císařovny byla do Strakoníc vyslána z Písku hudební kapela 25. pěšího pluku svob. pána de Vaux, která se mohla pochlubit zvláštností jistě neobyčejnou – sličným mladistvým plukovním dudákem.

Když císařovna ten den zasedla k obědu v domě č. 139, kde tehdy pošta byla, dal velitel pluku hrabě August Leiningen postavit pod okny kapelu, aby pěknou táfelmuzikou mocnářku pobavila. Ký div, že sličný dudáček vzbudil pozornost císařovny. Naslouchajíc otevřeným oknem, dala si od něho zahrát některé sólové kousky a na konec si ho dala představit a obdarovala ho dvaceti dukáty. Na tom však nebylo dosti. Jinoch se jí zalíbil ve svém více fantastickém než národním kroji tak, že prý přikázala, aby byl pro ni barvami zobrazen, a obraz aby byl za ní poslán do Budějovic.

Dudáčka toho líčí ve svých pamětech strakonický advokátní sollicitátor Jos. Fikar, jenž ho viděl na produkci před císařovnou jako jedenáctiletý hoch:

„Ruch tehdejší nelze popsat. Každý chtěl dudáka vidět, kluci se přeli, kdo mu bude držet noty, starší se tlačili, aby si ho mohli prohlédnout z blízka. Však to byla také podivná! Vojíní měli bílý stejnokroj, čáky na hlavách a poboční zbraň, kdežto dudák byl v malebném kroji, dudy krásně zdobené, zejména celý kožík pod levou paží, vše čisté a lesknoucí se. Což divu, že všechno obecenstvo jen na něj upíralo zraky, a to tak důkladně, že ho někteří uhranuli a on několikrát omdlával. Vždycky velmi zbledl a na chodbě ho omývali. Obecenstvo ho litovalo, ale ostatní hudebníci, kteří nebyli tak všímáni, říkali, že se mazlí, přetvařuje, a kdyby měl tento (další naznačili pohybem ruky k ústům), že by byl zdráv.“

Strakonický ředitel škol v. v. pan Jos. Havrda napovídá ve svém spisku „Švanda dudák“¹⁾, z něhož zde mnohé čerpám, že o plukovním dudáčkovi již tehdy se psalo v Krameriově Čechoslavu, a dr. Č. Zíbrt dokonce naznačuje, že se tak stalo v ročníku 1824, na stránce 257 zmíněného časopisu. Ale nic takového jsem v udaném ročníku nenalezl. Také v Jiráskově F. L. Věku, na nějž pan řed. Havrda poukazuje, nic není a nemůže být, poněvadž Věk jde jen do roku 1816. Ba ani „U nás“ není po něčem takovém stopy.

Zato vypravuje Jirásek v povídce „Na Krvavém Kameni“²⁾ o jiném dudáčkovi píseckého 25. pluku, Janu Podrazilovi z obce Záhoří u Písku, jenž dudáčka, který hrál před císařovnou Karolinou Augustou, předešel o celých třicet let. Na vojnu ho zverbovali podle způsobu tehdy obvyklého: v noci přišel rychtář s konšely a panským drábem a obstoupili chalupu, aby se rekruta zmocnili; ale ten už věřil – skočil lomenicí s půdy na dvorek a dal se do utíkáni. Nedostal se daleko. Zaskočili ho zrovna u stavení jeho Barušky a svázali ho. Křik při tom povstalý přilákal Barušku k oknu. Spatřivši, co se děje, spustila nářek, leč marně. Ani se s ní Jeník nesměl rozloučit. Odvezli ho na zámek, potom do Písku a odtud ho poslali za regimentem do pole.

Jeník Podrazilův myslel, že ho oblekou do bílého kabátu se zahnutými šůsky, že mu vloží na rameno těžkou pušku. Ale páni, jako by věděli, že je dudáček, jakého tak hned v celém kraji, ba snad v celé zemi nebude, slevili mu těžkou službu vojenskou. Oblekl *volnou sukni se širokými rukávy v půli přepásanou, nad ko-*

¹⁾ Nákladem Okresního osvětového sboru, Strakonice, 1931.

²⁾ Směsa. Belletrie i paměti, J. Otto, 1922.

lena sahající, nosil úzké, krátké nohavice, punčochy a střevíce, jakých doma nenosil, na hlavu posadil širokostřechý klobouk a stal se dudáčkem Píseckého regimentu.¹⁾

To bylo r. 1788, kdy Turecko vypovědělo ruskému carství válku, kteréž Josef II., král uherský a český, jsa Rusův spojenec, od února téhož roku se účastnil.

Tenkrát stál proti Turkům ve Vojenské Hranici při Dunaji také písecký dvacátý pátý pluk, tehda Brechainvill jmenovaný. Dva prapory toho pluku umístily se v bídné vsi, asi hodinu od Švinice vzdálené, kde nějaký čas trávily v nečinnosti. Jedné noci počátkem srpna dostal však první prapor Brechainvillova pluku rozkaz, aby se bez prodlení dal na pochod. A hoši byli rádi, že po nudné zahálce dostanou se konečně k nějaké práci. Cestou nebylo jim smutno, Podrazil rozezvučel svoje dudy a muzika je osvěžila a rozehřála. Vykročili čerstvěji, v první řadě ozvalo se zavýsknutí, robustní hlas zanotoval píseň a celé řady spustily:

Trubači troubili,
podkůvky klapaly:
Písecký panenky
ty pro ně plakaly . . .

Když dozpívali, zanotovaly řady zadní:

Já se Turka nic nebojím
ani jeho paše,
bude-li nám dovoleno,
naděláme kaše! . . .

Po celodenním pochodu dospěli na večer ke „Krvavému Kameni“, t. j. k rozsoše pohoří Klisurského, jehož příkrými skalami prudce protéká zúžený proud Dunaje. Zde, pouhé dva sáhy nad dunajskou hladinou, černal se na levém břehu vchod do rozsáhlé, uvnitř vysoké jeskyně „Veteránské“, zvané tak od r. 1692 po statečném jejím obhájci generálu Veteranim, jemuž tři léta nato Turci u Lugoše uřízli hlavu. Nad jeskyní byla reduta, kolem níž sestupovali Písečtí dolů k Dunaji, nadšeně zdraveni dvěstěosmdesáti muži hraničářského pluku, konajícími v redutě službu posádky.

Sotva se Písečtí v jeskyni usadili, poslali téměř půl praporu do reduty hraničářům na posilu.

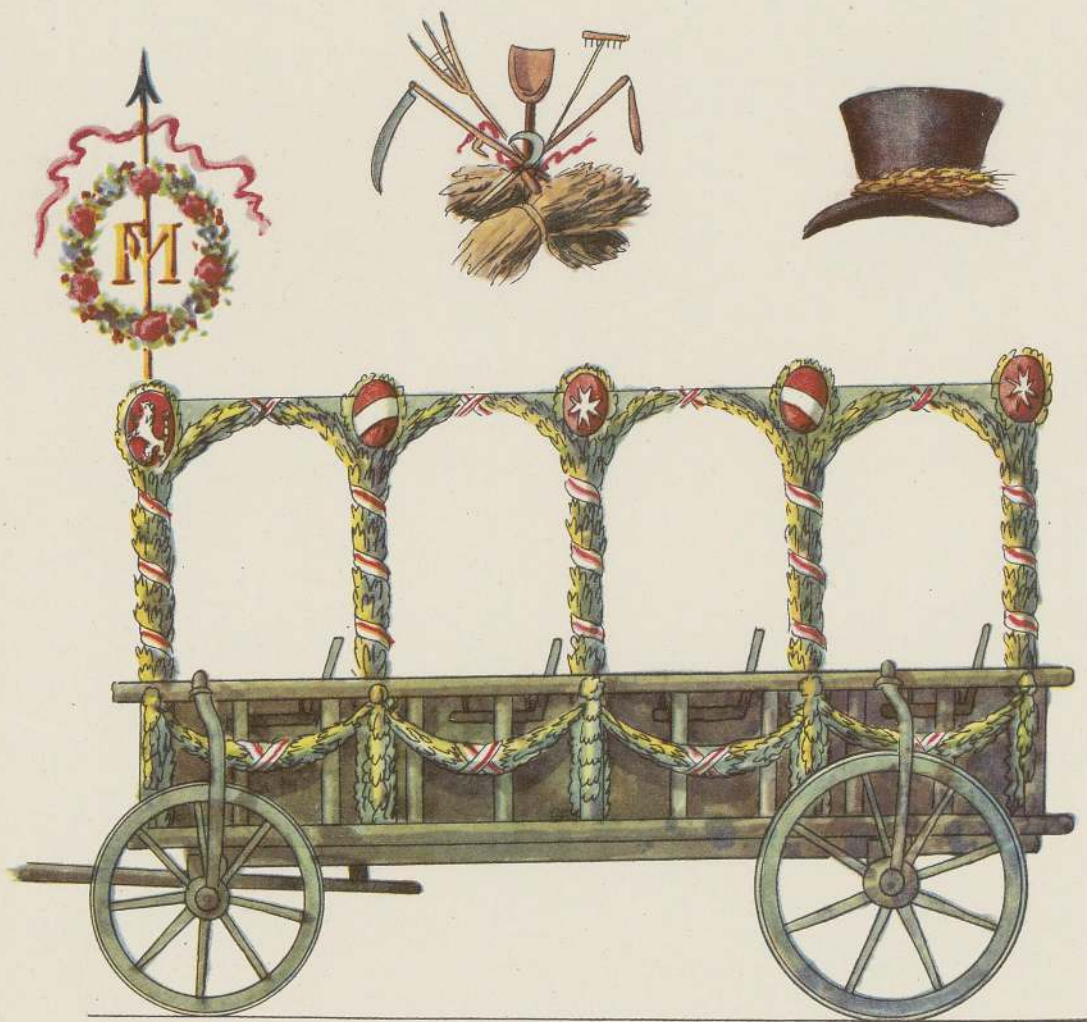
A nyní nastala našim hochům práce těžká a smrtelná: boj na život a na smrt s nepřítelem urputným a houževnatým, s hladem a nemocí. Brzo byli se všech stran sevření ohromnou přesilou Turků, že nebylo vyváznutí. Přes tři týdny se tu hrdinsky bránili a působili nepříteli těžké ztráty; ale konečně došlo střelivo, zásoby potravin byly vyčerpány, řady praporu značně prořídly a pomoc nepřicházela. Veliký vezír vybízel, aby se vzdali na milost i nemilost, leč špatně pochodil. *Odověď, kterou dostal, děsivě otřásla celým pohořím, jako by je vyvrátit chtěla ze základů: naši vyhodili redutu se vším všudy, co v ní bylo, do povětří, při čemž čtyry sta dvacet chrabrých hochů píseckého pluku s osmi důstojníky dobrovolně život svůj dokonalo.* Teprve když veliký vezír nabídl zbylým čestný odchod, důstojníkům se zbraněmi, mužstvu bez zbraní, vzdal se zbytek praporu 30. srpna 1788, nejsa již naprosto žádného odporu mocen.

A náš dudák Jeník Podrazil? Konal po celou dobu bojů divy. Hrou na dudy povzbuzoval kamarády, raněné a nemocné těšil a ošetřoval, na hlídky chodil, bojů se účastnil, ba vyznamenal se i tím, že mistrně sestřelil jakéhos pašu s turecké čajky na Dunaji. Ale na konec dostal i on svůj díl — turecká kule ho složila k nohám jeho krajana a kamaráda Holce . . .

Nedopustil osud, aby náš dudáček svou udatnost zaplatil životem . . .

Počátkem prosince, když země ztuhla už na kost, objevili se pozdě večer v Záhoří tři muži v šedých vojenských pláštích s hrubými plátěnými vaky po boku. Byli to vojáci z Veteránské jeskyně, Jeník Podrazil, Kristian

¹⁾ Písecký regiment — dříve 25., nyní 11. — měl by se správně zvat plukem práchenským, neboť se doplňoval a dosud se snad doplňuje s celého území kraje práchenského, k němuž náležela vedle částí Král. Hvozdu města Prachatice, Husinec, Vlachovo Březí, Vimperk, Karlšperské Hory, Sušice, Železná Ruda, Volyně, Strakonice, Písek, Bavorov, Protivín, Vodňany, Netolice, Mirovice, Mírovce, Horažďovice, Blatná, Nepomuk, Březnice, Rožmitál. R. 1840 měřil Prácheňský kraj 794.719 jiter, čili bez mála 79 $\frac{1}{2}$ čtvereční míle. Písek byl hlavním městem Prácheňského kraje.

STRAKONICKÝ OBŽÍNKOVÝ VŮZ
Z KORUNOVAČNÍ NÁRODNÍ SLAVNOSTI V PRAZE R. 1836
(AKVAREL UVEDENÉHO JIŽ NEZNÁMÉHO STRAKONICKÉHO MALÍŘE)

Holec (bratr Barušky), a jejich spolubojovník a krajan Mandát. Byli trvale sproštěni vojenské služby. Holec po osmnácti letech jako invalida s oslepeným pravým okem, které ztratil na Krvavém Kameni, dudák Podrazil po osmi měsících, v odměnu za statečné chování. Šťastně se shledali s Baruškou Holcovic a panímámou Podrazilovou. Jeník brzy potom odvedl si svou blahem zářící Barušku k oltáři...

*

Vratme se nyní k našemu prvnímu dudáčkovi. V německém kalendáři Neuer Prager Kalender für Stadt und Land 1858, redigovaném známým publicistou Fr. Klutschakem, je o něm dosti obšírný článek s připojeným dřevorytem jeho kontrfaje. Zde přibližný překlad:

„V letech dvacátých měl 25. pěší pluk de Vaux v Písku u své hudební kapely dudáka, jenž byl synem ovčáckého mistra v práchenském kraji, a za svého dětství pásal ovce, při čemž se cvičil ve hře na dudy, které, jak známo, jsou v okolí Strakonice domovem. Brzy se na nich stal takovým mistrem, že po celém práchenském kraji platil za nejlepšího dudáka. Když r. 1818 byl odveden k vojsku, vzal si dudy s sebou a v prázdných chvílích hrál na ně veselé kousky, že se jeho kamarádi často pustili do rozpustilého tance.

Jednoho dne se k tomu nahodil také plukovní hoboista, kterého při tom napadlo, že kdyby se takovému dudáku dostalo řádného hudebního výcviku, mohl by se stát platným členem plukovní kapely, což by bylo něco docela zvláštního a neobyčejného. Sděлил svůj nápad kapelníkovi a ten promluvil s plukovníkem, jemuž se myšlenka zalíbila tak, že dal ihned provést zkoušku, jak by se dudy s kapelou vyjímalý. A zkouška dopadla nad očekávání šťastně.

Dudák byl pak ihned z obrany přeřazen k hudební kapele a zde řádně cvičen. To bylo účelné, neboť not neznal a posud vždy hrál jen podle sluchu nebo podle vlastní fantasie. V krátkém čase dovedl to jinoch k tak veliké zběhlosti ve čtení not, že mohl již v mnohých hudebních kusech s plukovní kapelou spoluúčinkovat. Nato učinili důstojníci mezi sebou sbírku, z jejíhož výnosu mu pořídili čistý oblek podle selského kroje v práchenském kraji obvyklého: *nízký klobouk se širokou střechou, s červenou pentlí a modrými pery, zelený kabát se širokými rukávy a širokou červenou lemou, sepjatý úzkým pásem, široký, až do půl prsou spadající bílý plátěný límec na docela nahém krku, žluté, krátké, pod kolena pentlemi stažené spodky, mezi kterými a červeně lemovanými polobotkami vyčnívala lýtka, krytá modrými punčochami.* V tomto kroji vždy pak dudák s kapelou vystupoval.“

Potud pan Klutschak. Zdá se mi však, že pán ten muzice a dudám příliš nerozuměl. Dovedu dobře chápat, že na př. v Skotsku mají plukovní hudby složené výhradně z dudáků, hrajících ovšem pochody dudám přiměřené, ale že bychom u nás byli měli dudáka, jenž podle not a k tomu virtuosně hrál celé hudební píesky (kusy) současně s vojenskou kapelou, to je tvrzení nemálo odvážné, uvážíme-li, že dudy mají rozpětí pouhých devíti nechromatických tónů a že v basu jsou odkázány k jednotvárné bručivé prodlevě, bez možnosti jakékoliv modulace.

Také románek o plukovním hoboistovi, kapelníkovi a plukovníkovi, které prý napadlo, že by to bylo něco zvláštního a neobyčejného, kdyby pluk měl svého dudáka, zdá se usvědčovat pana Klutschaka z výmyslu, neboť my víme, že již třicet let předtím měl pluk svého dudáka Jeníka Podrazilu, a ani ten tu nebyl prvním, i on měl (podle Jirásků) svého předchůdce. Písecký pluk měl tedy v dudácích zvláštní zálibu a nově objevení se dudáček sotva asi způsobil u pluku nějaké obzvláštní vzrušení. Přesto plně věřím, že dudák, jenž hrál před císařovnou Karolínou Augustou, působil sensečně půvabem svého mládí, svým vyšňořením i hrou.

Mám však za to, že si pan Fikar své vyprávění, jak se kluci přeli, kdo má dudákovu držet noty, zkonstruoval teprve po přečtení článku Klutschakova. V době, kdy viděl a slyšel dudáka, byl pan Fikar přece jen příliš mlád a kromě toho psal své vzpomínky teprve po uplynutí několika desetiletí. Sám pak se přiznává, že si vzpomínky podle Klutschakova kalendáře v mnohém ještě opravil a v mnohém doplnil.¹⁾

¹⁾ Český lid, V., str. 20.

Připouštím, že snad dudáček na pochodech s kapelou tu a tam a jen jaksi „pro parádu“ na dudách přizvukoval, ale v základu dlužno se přiklonit k názoru, že plukem byl vydržován jen jako sólista.

Obraz dudáka pro císařovnu zhotovil podle Jos. Fikara strakonický malíř A. Zellerin. Císařovně byl prý zaslán velký obraz, kdežto původní akvarelovou skizzu si ponechal Zellerin, od něhož ji podědila rodina Svatošova. Od té ji získal asi před dvaceti lety otec vrch. odb. rady dra Fikara.

Celé to vyprávění o rozkazu císařovny, aby dudáček byl pro ni namalován, ale ještě více tvrzení, že obraz se dostal do cis. obrazárny ve Vídni, kde prý byl ještě r. 1918, zdálo se mi podezřelým. Dal jsem proto obrázek dudáčkův, domněle v cis. obraz. ve Vídni chovaný, okopírovat mistrem Fr. X. Margoldem, k tomu sepsal jsem podrobné vyličení událostí s dudáčkem v Strakonících se sběhlých, a požádal jsem historicko-archeologické oddělení Nár. musea v Praze, aby pátralo na příslušných místech ve Vídni, co na tom všem – aspoň pokud se týče obrazu – je pravdy. Po delší době přišla zpráva od ředitelství Obrazárny při Umělecko-historickém museu (Videň I., Burggring 5), t. j. bývalé cis. obrazárny, že popsán a v kopii přiložený obrázek „nikdy nebyl ve sbírkách galerie a že také nikdy nebyl ve sbírkách bývalého Primogeniturnfho fideikomisu“.¹⁾

Je tedy historie obrazu, pokud se týče císařovny a vídeňské obrazárny, pouhým dohadem, nechci-li říci pouhou báchorkou.

R. 1823 přišel dudáček opět do Strakoníc s píseckou kapelou, když se tu zastavil císař František I. s ruským carem Alexandrem I. Ve spisku Havrdově se praví, že oba mocnáři jeli spolu z Vídně na Plzeň, a do Strakoníc že dorazili 2. ledna v poledne od Podsrpu.

V tom je omyl, který musím opravit. Alexander I. byl na cestě do Plzně z Hluboké u Č. Budějovic. Den předtím, na Nový rok ráno vyjel za krutého mrazu z Lince a navečer téhož dne byl již na Hluboké, kde jako host knížete Jos. Schwarzenberka přenocoval. Ráno 2. ledna vydal se na další cestu a večer téhož dne dostihl Plzeň, kde ho očekávala již od 31. prosince jeho sestra Marie, velkovévodkyně Sasko-Výmarská, se svým chotěm Karlem Bedřichem a dcerami Marií a Augustou.²⁾ Nejel tedy car s Františkem I. z Vídně a nejeli také oba mocnáři spolu na Plzeň. V Strakonících se snad na chvíli setkali, ale zdá se, že spíše náhodou než úmyslem.

Na jaře r. 1824 objevil se dudáček píseckého pluku v Praze, když tu po nějaký čas dlel císařský dvůr. Zemský velící generál v Čechách, hrabě Gyulay, povolal kapelu 25. pluku z Písku do hlavního města a náš dudáček prý tu vzbuzoval svou hrou největší podiv, zejména při koncertech v Kanálské zahradě.

R. 1836 byla v Praze korunovace císaře Ferdinanda a jeho choti Marie Anny. Z Prácheňského kraje byla ke korunovačním slavnostem vypravena do Prahy selská svatba a obžínkový průvod s dudákem a houdkem.³⁾ Kaplan Václ. Hrnčír z Vítkova (pozdější farář v něm. Nicově u Stachů, † 1915) tvrdil r. 1886, že dudák účastnivší se této výpravy nebyl nikdo jiný, než bývalý dudák 25. pěšího pluku, jenž prý se jmenoval Vojtěch Čert a pocházel z obce Zlivice u Čížové. Zpráva ta není ovšem zaručena.

Plukovní dudáček, jenž tolik rozruchu způsobil, záhy unikl našim zrakům. Zmizel, aniž máme zjištěno, co se s ním stalo.

V nejnovější době vznikl v strakonických novinách dosti pohnutý spor o to, jak se ten dudáček skutečně jmenoval. Usuzuje se, že to byl Jan Voldán, narozený 9. května 1795 v Mladoticích č. 2. na Písecku. (Podle dopisu starosty Hesouna ve Zlivici a podle ujišťování bývalého řepického starosty Jana Domorázka.) Farář v Čížové P. Martínek našel v matrice, že dudák se jmenoval asi Vojtěch Čert a narodil se 14. listopadu 1798 ve Zlivici č. 5. (Což by souhlasilo s P. V. Hrnčířem, jak výše uvedeno.) Vojenské úřady upozorňovaly prý opět na Alberta Turečka, rozeného r. 1796 v Babíně, že by mohl být s plukovním dudákem totožný. Leč k bezpečnému výsledku se nedošlo.

Bylo by nesporně zajímavé, kdyby se jméno dudáčka dalo zjistit. Není-li to však možno, pak je zbytečno ztrpčovat si život hádkami, jmenoval-li se Čert nebo Voldán, Formánek nebo Tureček, nebo jinak.

Nechme dudáčka klidně odpočívát v pokoji. Památka jeho mezi námi je zajištěna.

¹⁾ . . . hat nie zum Bestande der Gemäldegalerie gehört und hat auch nie zum Bestande des sz. (seinerzeitigen) Primogenitur-Fideikomisses gehört . . . (Originál této odpovědi uložen ve výše jmenovaném oddělení Nár. musea v Praze.)

²⁾ Viz: „Jak ruský car Alexander I. vyorával brambory v Hosíně u Hluboké a jak zkrze Čechy cestoval“ v VIII. sv. tohoto díla.

³⁾ Viz vypravování: „Svatební a obžínkový průvod Prácheňského kraje . . .“ v tomto svazku.

STALETÉ OBYČEJE NÁBOŽENSKO-LIDOVÉ NA STRAKONICKU

Z knihy „Registra kostelní chrámu Páně volenického“ vypsál Václav Chalupský, katecheta.

ZÁDUŠNÍ KRÁVY A JINÁ ZÁDUŠNÍ ZVÍŘATA KOSTELNÍ POKLADNA

Jako hoch, když chodíval jsem do Protivína do kostela, slyšel jsem prvně od svého bratra Josefa slovo „záduší“. Chodili jsme přes krásný, vzrostlý les, jenž se točil jako zelený věnec na stráních kopců. Je to kostelní les či záduší kostela sv. Mikuláše v Krči. Co je to záduší a jak vzniklo, poznal jsem nyní při studiu knihy 300 let staré „Registra kostelní chrámu Páně volenického, sv. Petra a Pavla“. V této knize z roku 1611 poznal jsem, jakým způsobem záduší vznikalo a jak za starých dob blahodárně působilo. Vznik slova „záduší“ vykládá nám samo slovo, když je rozdělíme: „za duši“. Za starých dob byla víra v lidech velice živá a tu mnohý z těch, kdo byli statky pozemskými nadáni, odkazovali už za svého života nebo na smrtelném lůžku ke kostelu nějaký majetek větší nebo menší, movitý nebo nemovitý. Odkazy byly rozmanité. Tu to bylo pole, jinde les nebo dobytec, peníze a jiné. Často se stalo, že poslední potomek některého svobodnického, rytířského nebo panského rodu, umíraje bezdětek, odkázal celé své jmění nebo aspoň část polí a lesů ke kostelu v oběť za svou duši nebo za duše svých rodičů. Tak některý kostel nabyl pěkného jmění čili záduší. Poddaní nemohli podle tehdejších zákonů se svou půdou libovolně nakládat, neboť půda selská byla „nesvobodná“, zv. „rustikální“ a ve skutečnosti svrchovaným pánem každé selské usedlosti byl majitel panství, rytíř nebo kníže – či jak se říkalo, „gruntovní pán“. Páni měli ovšem ještě půdu svou vlastní – „panskou“, jež slula „svobodná“ či „dominikální“. Sedláci tehdy pánům konali robotu. Sedlák tehdy byl více nájemcem nežli pánem půdy, která ve skutečnosti patřila gruntovnímu pánu,¹⁾ ale kterou týž dědičně pronajal určité rodině za roční plat, tak zv. „ourok“ a za robotu ruční a potažní. Poddaní nesměli bez svolení pánova živnost předávat svému synovi, ani ji zmenšovat prodejem pozemku nebo se jinam stěhovat. Gruntovní pán rozhodoval, kdo se smí ženit, ba i kterou dívku si smí vyvolit za ženu. Obyčejně směla býti jen z panství pánova. Proto v starých kopulačních matrikách nacházíme všude napsáno: „S povolením vrchnosti (na př. tažovské) a po trojím ohlášení“ nebo krátce také: „S povolením kanceláře panství . . .“ Poddaný směl dát svého synka na řemeslo neb na studie jen se svolením pánovým, ba ten určoval, čemu dotyčný synek má se učit, aby z toho panství mělo užitek. Poddaní tedy mohli volně naložit jen s tím, co vlastním přičiněním a šetrností získali, proto v tehdejší době odkazovali kostelu peníze a dobytek, zvláště krávy. Na doklad podám staré zápisy o zbožných odkazech:

„Item vynašlo se, že letha Pánie 1640 Jakub Košán, ouředník tažovský (na panství v Tažovicích) leže na smrtebné posteli, svůj ostatní dluh, který na dvoře Prokopa Průchy měl, totiž 10 kop grošů, ty že jest témuž záduší a kostelu volenickému odkázal, z kteréhožto dvora Průchovského všechny ty odkázané dluhy po vejruncích každoročně vypláceti se od Prokopa Průchy, držitele toho gruntu mají.“ – „Item Franěk nebo Švec starý ve vsi Škūdře ze spravedlnosti své, po Klimentu, strjci jeho, jemu příšlé a na témž gruntu zůstávající k témuž chrámu Páně deset kop míšenských odevzdává.“ Spravedlností se tu rozumí odkaz nebo též věno či podíl. Při takových odkazech byli podepsáni vždy tři svědkové. Odkazy byly i větší obnosy: 20, 30 až 100 i více kop míšenských grošů. Mnozí odkazovali záduší hlavně dojně krávy, kterým se dostalo titulu „zádušní krávy“.

Vedle krav odkazovali k záduší i voly a ovce. Tak kostel mívál tehdy své „zádušní“ krávy, „zádušní“ voly

¹⁾ Jde tu o tak zvanou odúmrť. Vrchnost měla právo po sedlákovi dědit. Poddaný sedlák neměl právo svobodného kšaftu, t. j. on nesměl posledním pořízením odkázat grunt komu by chtěl, poněvadž ve skutečnosti nebyl grunt jeho, nýbrž vrchnosti. Více o tom viz v 7. svazku tohoto díla v studii „Rebelie blatských sedláků proti Adamovi z Hradce a legenda o Kubatovi“, str. XXIII.

a ovce. A odkazovali dobytek nejen poddaní, ale i gruntovní páni. Dárce dobytčete obyčejně sám určil, za kolik se má darovaná kráva pronajmout. Cena pachtu se řídila podle dojivosti a kvality krávy – od 3 grošů až do 9 grošů. Nejvíce se platilo z volů. Tak jsem nalezl, že r. 1643 Melichar ze vsi Volenic ze zádušních volů položil 24 groše.

Volenický kostel měl v roce 1635 (přesně počítáno) 189 zádušních krav, z nichž kostelu plynul roční příjem 18 kop 36 grošů míšenských. Kolik vlastnil jiného dobytka, jsem nezjistil, ale mnoho toho nebylo, snad jeden, dva páry volů a několik ovcí. Častokrát se stalo, že dárce darovanou krávu si sám pronajal, tedy ve své stáji podržel a z ní roční plat odváděl. Každý nájemce zádušní krávy musel mít ještě jiného občana, který mu stál jako rukojmí či kavent. To se podrobně zapisovalo, u kterého hospodáře a v které vesnici je zádušní kráva, kdo a odkud stojí jako rukojmí a kolik se z krávy platí. Tak na př. v Registrech je psáno: „Mikuláš Polák má krávu zádušní při dvorci svém – pod roční plat 6 grošů. Rukojmí za ni Wávra Makovec odtud.“ Takto podrobně je tu poznamenáno u 189 krav. Do kostelní pokladny plynuly peníze za odprodané dobytče, ba i za kůži jeho nebo vlnu z ovcí. Tak r. 1644: „Item za kůži z vola zádušního prodanou 2 kopy 34 groše a za vola 11 kop a 15 grošů.“ – „Item r. 1649 pan farář volenický za prodanou vlnu z ovcí zádušních, které má v nájmu, a za tři skopce prodané též odvedl peněz do důchodu kostelního při tomto počtu 5 kop 6 grošů.“

Do kostelní pokladny plynul i příjem z pokut, které ukládány byly vrchností za různé poklesky. I prokázaná krádež byla trestána pokutou, měl-li zloděj svůj majetek. Tak se stalo r. 1675: „... poněvadž Janda ze vsi Lhoty, poddaný můj, mnoho kmenů dříví v lese mém posekal a při tom též v lese kostelním jeden buk stal a domů odvezl, za kteréžto zlodějství jsem mu jednu krávu vzíti dal a za 6 zlatých rejských bez 2 krejcarů prodal.“ A dodává, že z těch peněz zaplatil pokutu do záduší za ten státní buk.

I náhodné zabití člověka bylo pokutováno a pokuta šla do důchodu zádušního, jak vidno ze zápisu: „R. 1609 Říha Maršík za zabití jednoho člověka vedle uložené pokuty k záduší 12 kop míšenských vyplatil jen 9 kop a zůstává dovyplatiti 3 kopy, z nichž platí ourok.“

Do pokladny kostelní plynuly i poplatky od zvonů při pohřbech. Poplatky za zvonění vybíral obyčejně kantor. Další příjem do pokladny chrámové obstarávali dva zvláštní kostelníci, jeden v lodi chrámové a druhý „ve štoku“ (na choru). Tak „Vít Polák, kostelník, z almužny do pytlíčku vybraných peněz odvedl za rok čtyři kopy 17 grošů a 3 denary. Tito dva kostelníci vykonávali čestný úřad a vedle nich byl třetí kostelník, v našem slova smyslu, placený služebník chrámový.

Tím vyčerpány jsou všechny prameny, z nichž peníze plynuly do pokladny chrámové. Přehledně jsou to: 1. činže ze zádušních krav, ovcí a volů; 2. ouroky z půjčených peněz zádušních; 3. poplatky od zvonů při pohřbech; 4. peníze z almužny do pytlíků v lodi chrámové; 5. peníze „ve štoku kostelním, co se vynašly“; 6. uplácení vypůjčených peněz; 7. peníze stržené za odprodané kusy zádušního dobytka; 8. různé pokuty; 9. pokuty za těžké poklesky proti mravopověstnosti. (Připomínám, že jest poznamenán jen jeden případ.)

DVANÁCTE ČESTNÝCH KOSTELNÍKŮ

Měl tedy volenický kostel dosti velké jmění, které kolovalo mezi lidem, neboť lidé do záduší chodili si půjčovat peníze jako dnes do záložen nebo do bank. Dlužili se v kostelní pokladně všichni, páni i poddaní a to nejen přífaření, nýbrž i z jiných farností. Tak r. 1661, dne 17. ledna urozený a statečný rytíř pan Ctibor Václav Chřepický z Modlíškovic na Dobrší a Tvrzicích odvedl záduší volenickému povinný dluh 46 kop a 40 grošů malých. Ba i sám patron kostela půjčil si od záduší. Tak r. 1622 urozený a statečný rytíř Jan Kryštof Koc z Dobrše půjčil si peněz kostelních sto kop míšenských.

Poddaní dlužili se menší obnosy, jednu i více kop grošů. Každý dlužník musel mít dva hospodáře jako rukojmí. Ba, jsou zaznamenány případy, že dlužila se celá obec. Agenda správy zádušního jmění byla tedy rozsáhlá a byla vedena:

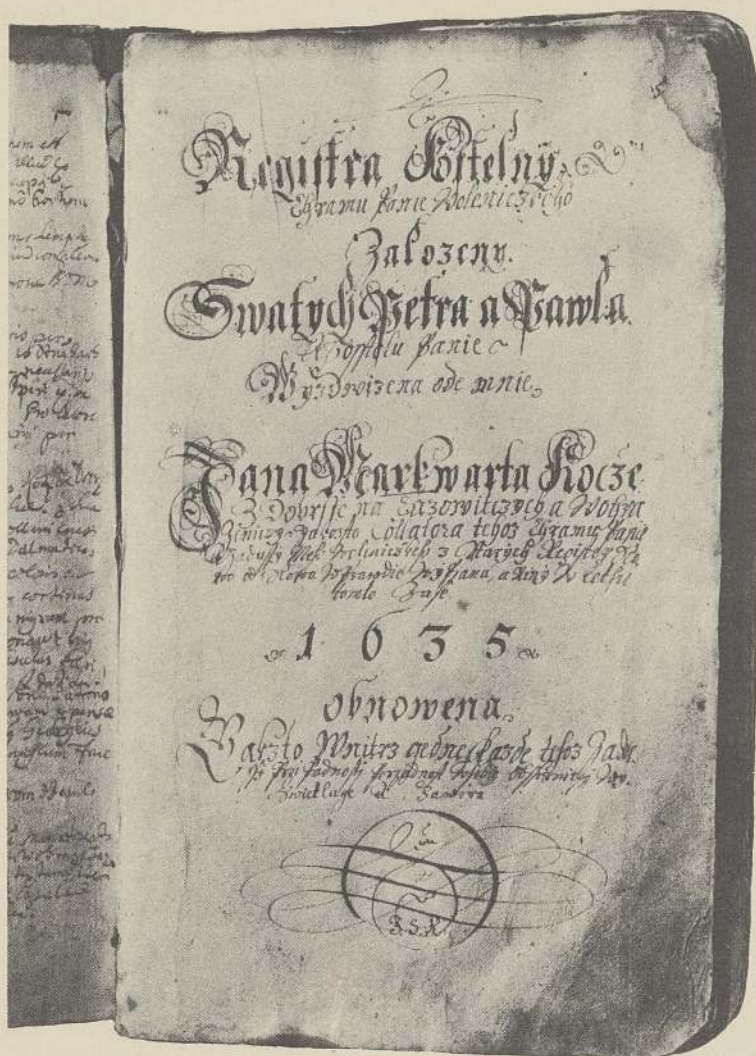
1. Patronem či kollatorem dotyčného chrámu jako ředitelem a 2. panem farářem jako kontrolorem. Pan patron měl ku pomoci dvanáct čestných kostelníků, t. j. dvanáct vážených hospodářů ze všech přífařených vesnic. Byla to funkce čestná, tedy neplacená. Tito čestní kostelníci měli na starost dozor nad zádušními kravami, vybírali z nich pacht, pak úroky z půjčených peněz neb pokut. Tito čestní kostelníci byli svoláni každého roku, aby „skládali počet“ ze svého spravování. Kostelní počet býval konán v domě farním ve Volenicích, později u patrona na tvrzi v Tažovicích. Pan patron, který vedl správu veškerého zádušního jmění, skládal

počet se svými dvanácti kostelníky před volenickým farářem a několika hosty, kteří bývali sousední rytíři. Na příklad: „Letha Pánie 1635, ve středu, t. j. 30. Novembris, držán jest počet kostelní v domě farním ode mne, Jana Markvarta Koce z Dobrše a na Tažovicích a ctihodného kněze Heřmana Pardubického, ten čas faráře volenického a všech 12 kostelníků k tomu záduší náležejících u přítomnosti urozených a statečných rytířů.“ *Jsou jmenováni tři sousední rytíři.*¹⁾ – Kterak byl počet skládán – ukáží v následujících řádkách.

Tak v roce 1611 předstupují kostelníci jeden za druhým a skládají počet. Registrum prvního kostelníka, Martina Maršíka, ze vsi Volenic, v němž se nachází, co se mu z krav zádušních, pod jeho správou majících každoročně od lidí níže vypsaných platiti a odvozovati má, načez mu i podobný registřík od p. kollatora k vyupominání vydán jest. Tento první kostelník měl pod dozorem 21 krav u 18 hospodářů a měl z nich vybrati 1 kopu 53 groše. Druhý kostelník, Jan Korbel z Volenic, měl na starosti 18 krav u 18 hospodářů a měl z nich vybrati 1 kopu 26 grošů a 21 grošů měl vybrati jako ourok ze 7 kop půjčených peněz kostelních. Tak složil celkem 1 kopu 46 grošů.

Jako třetí kostelník vystoupil Vít Polák ze vsi Volenic, měl 18 krav, pak z pokuty a z peněz pod plat půjčených 1 kopu 46 grošů. Čtvrtý kostelník, Pavel Turek z Volenic měl 18 krav u 18 chovatelů a odvedl 1 kopu 37 grošů. A tak skládali počet další: pátý kostelník, Mikuláš Harant ze vsi Zvotok, šestý, Petr Krancel ze Štěchovic, sedmý, Martin Vácha ze Štěchovic, osmý, Mikuláš Kůrka z Novosedel, devátý, Wondřej Adamovič ze Strašic, desátý, Prokop Arnošt ze Lhoty, jedenáctý, Šimon Havlán ze Škúdry, dvanáctý, Petr Jílek ze Škúdry. Některý kostelník všeho nesložil, neboť už tenkrát mnozí zůstávali dlužni. Vše se řádně spočítalo a nedoplatky se důkladně poznamenaly. Jak jsem se už zmínil, kostelníci konali tuto funkci bezplatně, než

¹⁾ Při skládání počtu kostelního bývali pravidelně tři rytíři jako hosté, někdy také méně nebo více. Tak r. 1659 při kostelním počtu vedle patrona, rytíře Jana Markvarta Koce z Dobrše na Tažovicích, Ohrazenicích a Měcholupcech, byli přítomni titi urození a stateční rytíři jako hosté: 1. rytíř Adam Koc z Dobrše na Krejnicích, 2. rytíř Jan Kryštof Malovec z Malovic a na Tažovicích (tehdy tvrz Tažovice rozdělena na dvě polovice), 3. rytíř Jan Kašpar Branšovský z Branšova na Vojnicích a 4. Adam Záborský z Brloha na Kraselově. – Zvláštní neštěstí stihlo dva ze jmenovaných zde rytířů, jak je o tom zmínka na str. 54. První z nich, Adam Koc z Dobrše postřelil k smrti Jana Dětleba Malovce z Malovic, a druhý, Jan Kryštof Malovec z Malovic, sám se nešťastnou náhodou zastřelil. Oba mrtví byli vlastní bratři. Stalo se r. 1665.

přece po složeném počtu kostelním, za poctivě vykonanou práci, dostali odměnu v podobě zpropitného.

Tak svědčí zápis: „Předně po vykonaném počtu dán všem kostelníkům za práci jejich, jakož obyčej jest, na zpropitné peněz kostelních 1 kopa 10 grošů.“ Snad jim to bylo málo, neboť v r. 1661 při kostelním počtu poznamenáno: „Po vykonaném počtu dáno kostelníkům zpropitného, aby budoucně bedlivější byli, 1 kopa 30 grošů.“ – Tedy už tehdy rádi se napili a po nepřijemném „vyupominání“ a vybírání peněz poseděli si v družném hovoru a zábavě při plných korbelích.

Za dávných dob před tím při každém kostele bylo celkem patnáct kostelníků. Čtrnáct bylo čestných a to dvanáct mělo pod dozorem zádušní krávy a „peníze pod plat půjčené“, dva měli na starosti peníze z almužny do pytlíčku v lodi a na kůru a patnáctý byl placený služebník chrámový.

Takový je pohled do minulosti našich kostelů a našich předků, kteří v kostele svém scházeli se jako velká rodina a jmění kostelní si vybudovali a s ním hospodařili. S malými jen obměnami bylo tak na všech farních osadách a tím vlastně jest vylíčen vznik zádušního jmění a jeho hospodářského uplatnění při každém farním kostele naší vlasti.

Už dávno, vy čestní kostelníci, smísili jste se se zemí na tichých hřbitovech a vy čeští, urození a stateční rytíři, setleli jste v pohřebních sklípčích pod dlažbou našich kostelů a vaše náhrobní kameny s dlouhými nápisy a vašimi postavami přistaveny jsou ku zdem kostelů – aby se úplně nesešlapaly – ale vaše díla – ty naše milé a útulné chrámy umění – mluví k nám o vašem zbožném duchu, o vaší veliké víře, veliké štědrosti a poctivé práci.

KOPULACE

Před třemi sty lety byly zcela jiné poměry životní a sociální nežli dnes. Je to vidno i z poplatků čili akcidentálií, které osadníci kolem roku 1610 panu faráři volenickému od starodávna nezměnitelně odváděli. Obyčeje a poplatky *při kopulaci či oddavkách*:

Když osadník volenický v stav sv. manželství vstoupiti sobě umínil, byl povinen dáti se třikrát na kazatelnicí prohlásiti. Od každého prohlášení platil panu faráři po 3 krejcařích. Od potvrzení stavu sv. manželství dal ženich 12 krejcarů. Od zápisu do oddávacích register 6 krejcarů. Při tom pak každá nevěsta měla dáti panu faráři jeden šacalík aneb šátek, který by za šest krejcarů stál. Nedala-li šátku, tedy vyplatila těch šest krejcarů.

„A když na odatby“ přišel ženich s nevěstou, měl dáti též z lásky panu faráři pár slepic a jeden koláč neb měchuru a panu kantorovi „při odatbách“ jeden český groš – tři krejcarey.

Druhého dne ženich s nevěstou přišedše „k ouvodu“, dali panu faráři český groš (3 krejcarey) a panu kantorovi přinesli koláče neb měchury. Stála tedy svatba za dávných dob 33 krejcarey, pár slepic, šátek a koláče. Byl-li ženich chudý, nedal od ouvodu nikomu ničeho.

KŘTINY

Neméně zajímavé byly *křtiny*. Při volenické osadě každý hospodář, který desátky panu faráři odváděl, za posloužení křtu sv. dal jen 6 krejcarů a od zápisu jmen rodičů, dítěte a kmotrův do křestních register také 6 krejcarů.

„Potomně jdoucí kmotrové a kmotry s dítětem okolo oltáře měli platit offěru po 1 krejcaru, jiní pak, kteří kmotrové nebyli, ti měli dáti podle libosti po troníku nebo krejcaru.“ A když šestinedělka přišla k úvodu, tu jen sama dala pouze panu faráři „měchuru, která by za groš stála“, a nedala-li měchury, položila tedy český groš. Svíčka, s kterou ouvodnice přišla, panu faráři náležela a panu kantorovi ten krejcar neb troník, co se do svíčky vstrčil neb na talíř položil.

Chalupníci pak a podruzi, i ti, kteří roboty p. faráři vykonávali, ti nic více, nežli jak od křtu tak i od zápisu po jednom českém groši platili.

Ti pak, kteří ani desátku ani robot žádných panu faráři neodváděli a nevykonávali, jakož byli Tažovští, Lhotští a Ohrazenští sedláci, ti s panem farářem smlouvu roční platit měli.

Kdyby se pak přitrefilo, aby z času nebo z lože nepoctivého dítě ke křtu přineseno bylo, tehdy od křtu platila se jedna kopa stříbra, t. j. 1 zlatý 10 krejcarů.

Strakonice. Náměstí.

Jaroslav Dvořák 924

Ze starých zápisů jsem poznal, že byli pravidelně tři kmotři. Při křtu děvčátka jsou zapsáni vždy dvě kmotry a jeden kmotr, při křtu hošíka zase jsou dva kmotři a jedna kmotra. Vedle otce dítěte a tří kmotrů přicházeli i jiní přátelé a sousedi, takže s novorozeným světoobčánkem šlo do kostela celé procesí. Jak vidno, byl tehdy křest daleko slavnostnější nežli dnes. Taxa na křest nemanželského dítěte byla vysoká, ale sotva ji bral p. farář jednou za kolik let.

ZAOPATŘOVÁNÍ NEMOCNÝCH

Při zaopatřování nemocných byly tyto zvyklosti:

Na koho by Pán Bůh všemohoucí nemoc těžkou a smrtelnou dopustiti ráčil, tehdy ten měl časně k panu faráři svého dobrého přítele vyslati a za posloužení „Poslední duchovní“ žádati. Tehdy nemocný smířiv se se všemi přáteli i nepřáteli, vykonal sv. zpověď a „s Pánem Bohem spokojil“ a Velebnou Svátost oltářní se vši horlivostí přijal. Za tu práci pak p. faráři každý hospodář z lásky takto podle vzdálenosti platiti povinen byl: Ze šesti hodně vzdálených vsí platili po pěti českých groších, t. j. po 15 krejcarích – ze šesti bližších po čtyřech groších – z místní obce a jedné blízké po dvou groších. Jinší pak, kteří roboty p. faráři konali, podruzi i ti, kteří ničeho neměli, ti toho milosrdného skutku od pp. farářů zdarma dosáhnouti měli. Kdokoliv by pak z osadníků takové služby potřeboval, ale platu nadepsaného hned dáti nemohl, měl p. farář k sobě povolati a slíbiti, že povinný plat buďto nějakou robotou jednoho dne neb poselstvím, kdyby ho potomně Pán Bůh pozdraviti ráčil, odsloužiti chce, a od p. faráře bez odkladu taková služba duchovní pro spasení duší vykonati se měla. Od prosby pak za nemocného v chrámu Páně, kdo toho žádal, dával se český groš.

PŘI POHŘBU

Poplatky při pohřbu byly:

Od vyjití proti mrtvému tělu k marám a doprovázení ke hrobu platily se 4 krejcar. Od zvonění plynulo do truhly zádušní 6 krejcarů.

Kantorovi anebo žákovi, kdo by žádal, od zpívání 2 kr. Od nešení kříže žákovi neb pacholeti jeho 1 krejcar. Kdo chtěl mši sv. za zemřelého, tehdy od zpívání dal půl kopy, t. j. 35 kr., od tiché mše sv. toliko pět českých, t. j. 25 kr.; od kázání nad mrtvým tělem půl tolaru, t. j. 45 kr., od prosby za duši zemřelého 3 kr.

„Kdo by pak z osadníků bez sv. zpovědi a přijímání Velebné Svátosti oltářní velikonoční umřel, jakž obyčej je starodávny, ten při tomto chrámu Páně s jinými mrtvými těly na krchově pochován býti nemá, než pokudž p. farář to sezná a v tom své povolení dá, může se za krchovními zděmi vedle krchůvku nekřtěnátek pochovati.“ Kdyby pak kdo z vyššího panského stavu tu umřel a ve chrámu Páně pohřben býti měl anebo chtěl, tu sobě p. farář tolar aneb 2 od funusu žádati mohl. Pravidelně žádal po tolaru, t. j. 1 zl. 30 kr. Místo pohřební v chrámu musilo být ovšem vykoupěno. Tak Registra praví: R. 1659 item přijato od pannen Malovek z Malovic a na Životičích od místa dobré paměti paní Cecilie Malovcové roz. z Dobrše chrámu Páně povinných 10 kop grošů. Nepoměrně mnoho platil za pohřební místa v kostele volenickém 10. Octobra 1665 pan Markvart Lukavský z Řeneč a na Lukavici od položení mrtvých těl nebožtíků: pana Jana Dětleba Malovce z Malovic, *kteréhož p. Adam Koc z Dobrše postřelil a on od toho umřel*, též od pana Jana Kryštofa Malovce z Malovic – někdy obou bratří na Tažovicích, *kterýžto se sám náhodně zastřelil*, odvedl k záduší 150 zlatých (činí na kopy 128 kop 45 grošů 2 denáry). Patron kostela i dědicové budoucí jeho kladli se do sklípku (hrobky) v chrámu a neplatili ničeho.

PŘI KOLEDĚ

Co se pak koledy dotýče i posvěcování pokrmů a nápojův o velikonočních svátcích, tu při záduší volenickém ten a takový pořádek a akcidents¹⁾ od osadníků se zachovával a platil, jakž následuje:

¹⁾ Akcidents – mimořádný poplatek.

Předně když pan farář koledu vánoční chtěl počítí a v ní k osadním s požehnáním Božím choditi, oznámil v kostele po kázání, kdy a kterého dne do které vesnice přijeti chce, tak aby ho jeden každý hospodář s koledou jemu povinnou, jakž následuje, hleděl čistotně a řádně očekávati a požehnání Boží v domě od něho přijímati. Láník při této osádce dával koledy 3 kr., tříčtvrtečník $2\frac{1}{2}$ kr., pololáník 2 kr., chalupník 1 krejcar. Kdo by pak z lásky chtěl co více takové koledy, buď česání předu, lenu neb koláč p. faráři přidati, to při vůli a libosti každého zůstávalo.

Před velikonoce dávaly se panu faráři zelenočtvrteční vejce. Láník 4, tříčtvrtečník 3, pololáník 2. A poněvadž pak při osádce volenické tento starobylý obyčej se zachovával, že pan farář všem hospodářům a hospodyním při velikonočním Božím Hodě pokrmy a nápoje všelijaké po vesnicích posvěcovati měl, tu v sobotu bylo v kostele oznámeno, kdy do které vesnice přijede a kam do jednoho domu mají vše sněsti. Tehdy od takového svěcení láník a tříčtvrtečník platil po 1 krejcaru, pololáník 3 peníze čili $\frac{1}{2}$ krejcaru. Volenickým pak sousedům obyčejně na Boží Hod před mší sv. takové pokrmy světil p. farář na návsi, kam mu snášeli, co kdo světiti dal, za týž poplatek.

OFFĚRY

Co se pak *offěry* týče při tomto záduší na každé výročí svátky a při posvícení téhož chrámu Páně, tu se takový obyčej a pořádek zachovával, že o vánočním, velikonočním a svatodušním Božím Hodě všichni osadníci, kteří do chrámu Páně přišli, měli podle starého obyčeje k offěře jíti a tu každý hospodář na oltář po tronku nebo dva hospodáři společně krejcar měli položiti.

Při posvícení pak chrámu, totiž, když se pout Boží držela, byl tu takový obyčej, že druhého dne – v pondělí při zádušní mši sv. šli všichni hospodáři k offěře a na oltář za duše svých milých přátel skládali: láník 1 krejcar, tříčtvrtečník 4 peníze a pololáník 2 peníze.

Při slavnosti Seslání Ducha Svatého jedenkaždý farník povinen jest panu faráři jeden dobrý letník¹⁾ aneb sýrec dáti, kterýž by stál od jedné krávy za groš aneb místo takového letníku syřného groš.

Kantorovi tu při záduši sloužícímu podle starobylého obyčeje jest povinen každý farník ročně při sv. Havle desátek odváděti. Láník žita po 4 snopech, ječmene a ovsa po 2 snopech (a později i pšenice po 1 snopu), tříčtvrtečníci pak po 3 snopech žita, po 1½ snopu ječmene a ovsa (též pšenice po snopu), pololánici žita po 2 snopech, ječmene a ovsa (též pšenice) po jednom snopu.

Vedle toho měl kantor k užívání pár zádušních dědinek či políček.

DESÁTKY A ROBOTY

Osadníci odváděli p. faráři volenickému desátky ze všech vesnic až na tři, kdež měli povinnosti k vrchnostenskému statku. Odváděli tři druhy obilí. Žito, ječmen a oves (později i trochu pšenice).

„Takový pak desátek každý farník povinen byl svým potahem na faru přivéztí a obilí těžké (žito) ‚osejpanou míru‘ a obilí lehké (ječmen a oves) ‚vrchovatou‘ odvozovati. Item každý ovčák, který tu při té osádce buď poddaný nebo cizopanský sloužití pánům budou, mají každoročně panu faráři k velikonočnímu Bož. Hodu po jednom beránku (pro požehnání obci) dávatí a je na faru v Zelený čtvrtek sami odvozovati povinni budou.“

„Ouroky“ odváděny byly p. faráři od některých toliko osadníků a to při sv. Jirí a při sv. Havle.

Platili podle ustanovení na penězích nebo na slepicích. Celkem dostával farář 14 kop 20 grošů a 36 slepic.

Robotu vykonávali jen někteří osadníci a to z místní a sousední jedné vesnice po 1 dnu neb půl dnu, ba i po čtvrt dnu, že obilí seli, vázali neb mlátili, sena hrabali, kosou travnou neb ovesnou síkli.

„Item všichni chalupníci, podruzi, mlynáři, sládcí, kováři, pastýři, ovčáci ve všech vesnicích po jednom dni té roboty panu faráři vykonávatí každoročně povinni budou.“

„A kdykoliv by p. farář potřeboval robotníků, mají se mu (zanechajíce panského robotování) na jakoukoliv práci poslušně a vřídne dáti se najíti.“

Za práci jejich byl p. farář povinen dvakrát za den slušnou stravu dávatí. Ve žních aneb při seči luk byl povinen rektor (řídící učitel) anebo žák školní (učitelský pomocník) při žencích a robotních „bývati a je k ochotnosti práce jejich nabízeti“, práci vykonanou zaznamenávatí, „dny robotníkův bedlivě zapisovati“. „A za tu práci neb dohlídání“ byl pan farář povinen kantorovi dáti strych žita aneb na pár dobrých střeveců jeden zlatý; při tom též oběd neb jídlo dávatí. Pastýři však voleničtí, kteří při velkém i malém stáde sloužili a panu faráři dobytek pásli, ti na robotu nechodili. Ten, který pásł drobný dobytek, jako jsou kozy, svině, prasata, ten z fary drobný dobytek pásł a každoročně při prvním vyhnání obdržel 6 krejcarů a jedno prasátko z každého hnízda.

Kdož dával do ovčího stáda ovce, tu do 20 kusů dával pastýři jeden strych žita – bylo-li ovčí 40, dával dva strychy a při prvním vyhnání 6 krejcarů. Pastýř, který pásł velký dobytek, dostával od p. faráře podle starobylého obyčeje z jedné každé krávy po 12 krejcařích, z býka do 2 let 6 krejcarů, z jalovice do 2 let 6 krejcarů, z telete „ostavního“ (patrně odstavního) do 1 roku 4 krejcarey. K tomu místo snídání dostával půl strychu žita.

*

Tím přehledně jsem zachytil starobylé obyčeje našich předků při různých příležitostech. Byly to doby jiné, dnes nám už nepochopitelné.

Z těch starých zvyklostí zachovaly se snad tu a tam jen nepatrné zlomky. Kdyby ti staří z mrtvých vstali, jistě by svých bývalých vesniček nepoznali, a celý nynější způsob života byl by jim pravým Jiřkovým viděním.

¹⁾ Letník – sýr – z letního (zeleného) krmení; velikost jeho naznačena slovy: co by ho bylo z mléka od jedné krávy – v nejmenší možné velikosti, ale musil mít cenu aspoň jednoho groše. Kdo nedal sýrce, dal jeden groš.

K. W.

VYZDVIHOVÁNÍ VĚNCE

*Panimámo šenkýřojc,
otevřete dveře,
máme pěkný věneček,
jesli nám tam vlezte . . .*

Na Vacovsku u Volyně na Šumavě, t. j. v obcích Vrbici, Vacově, Vlkonících, Přečíně, Rohanově a Hoře, mají zvyk: „Vyzdvihování věnce“. O masopustě uradí a shodnou se děvčata, že některou neděli uspořádají věneček a s ním spojené „vyzdvižení věnce“. V určenou neděli odpoledne, nebo také i večer předtím, uvijou u některé kamarádky, kde je větší místnost, velikánský věnec z „matoliní“ (brusliní, jahodiní); je-li však mnoho sněhu a nemůže-li se následkem toho k matoliní, použijí chvoje. Věnec, jež ozdobí papírovými růžemi a pantlí, zůstane ve stavení, v němž byl uvit, až do obřadu. V neděli odpoledne se všechna děvčata, poněvíc bíle ustrojená, shromáždí zase u své kamarádky.

Zpívají:

*My máme věneček pěkný, zelený,
sou na něm růžičky bílý, červený,
ten patří jen nám,
vrbickým¹⁾ pannám . . .*

Pak děkují hospodyni:

*Panimámo Vlčkojc²⁾ děkujem Vám,
že ste nás přijala do domu k Vám,
do domu k Vám, do světnice,
všecky vám děkujem z gruntu srdce . . .*

Nato se vypraví asi šest děvčat pro muziky do hospody. Před muzikami v hospodě zpívají:

*Co my sme se nachodily,
co my sme se našly,
nežli sme vás, muzikanti,
nežli sme vás našly.³⁾*

*Našly sme vás, našly,
za šenkýřojc stolem,
zahrajte nám, muzikanti,
zahrajte nám kolem.*

K tomu ještě dodají:

*A vy, páni muzikanti,
zahrajte nám vesele,
schází nám tu potěšení,
my si pro ně dojdeme.*

Nyní se vypraví muziky s děvčaty zpět do stavení, kde jsou ostatní dívky shromážděny. Za zpěvu „vyzdvihovou“ obřadně věnec, aby se s ním odebrala na další cestu.

¹⁾ ²⁾ Jména se ovšem mění podle osad a rodin.

³⁾ Srovnej s obměnou v článku „Královácká svarba“ v 3. svazku tohoto díla.

Při „vyzdvižení“ zpívají:

*Když sem plaval po Dunaji
k zelenému háji,
seděly tam tři panenky,
o věnce tam hrály;
jedna jménem Karolínka,
druhá Majdalénka,
a ta třetí – nepovím vám –
byla má milénka . . .¹⁾*

Pak vyjdou z domu a v čele s vešle hrajícími muzikami nosí věnec po celé vsi. Tato obchůzka znamená jaksi pozvání na věneček a zároveň i prohlášení, že děvčata sama platí muziky a všechna s věnečkem spojená vydání, ale že také sama si volí své tanečnický až do půlnoci.

Když průvod obešel už celou obec, ubírá se k jinému statku, v němž se zatím shromáždili hoši, netrpělivě už čekající. Před statkem děvčata zpívají:

*1. Do Vrhelojc²⁾ světničky
slunce jasně svítí,
sou tam hezký mládenci,
chceme pro ně jiti.*

*3. Který by se za nás styděl,
ten to zkázat můž, e,
aby my sme nechodily
přes trní pro růže . . .*

*2. A vy, páni mládenci,
pěkně prosíme vás,
pojte s námi tancovat,
nestyďte se za nás . . .*

*4. A vy, páni mládenci,
prosíme vás ještě,
jestli s námi nepůjдете,
dostanete koště . . .*

Vejdouce do statku vítají se s hochy a zpívají:

*Vrbický mládenci
pojte vy s námi,
vyrostla pivoňka
na naší stráni;
na tý pivoňce
stříbrný zvonit,
ty nám budou zvonit
až do hostince . . .*

Nyní vyberou se společně, děvčata i hoši, na cestu do hospody. Před hospodou konají se skorem tytéž obřadnosti jako ve „Vyzdvihování posvícení“. „Šenkýřojc“ zavrou před nimi dveře. Děvčata zpívají:

*Panimámo šenkýřojc,
otvírejte vrata,
neseme vám věneček
ze samého zlata.*

*Vy, pantáto šenkýřojc,
my se deme ptáti,
smíme-li tu dnes u vás
s hochy tancovati.*

¹⁾ Erben má dvě varianty o šesti a dvou slohách (3. vyd. str. 197). Mám za to, že vrbická děvčata zpívala všech šest sloh z Erbenova, o kterých je poznamenáno, že jsou z Klatovska.

²⁾ Poněvadž jsem zde neměl žádné jméno udáno, sám jsem musel řádek nějakým jménem doplnit. Vrhel je jméno v tamní krajině dosti obvyklé.

Chalupa v Podvítově u Nespie - okres Strakonice

Jaroslav Dvořák 926.

Také zpívají:

*Na šenkýřojc dvoře
sou tam dvě latě,
nechoj tam, Pepičku,
spadly by na tě.*

*Já bych tam nešel,
kdybych nemušel,
žkázala Marjánka,
abych tam přišel . . .*

Nebo z „Vyzdvihování posvícení“: 1. „Panímámo šenkýřojc, otvírejte vrata, my se deme podívat, co dělá pantáta.“ 2. „Ať si dělá, co dělá, pivíčko nalejvá, my se deme podívat, mocli vám ho zbejvá.“

Když „šenkýřojc“ stále neotvírají, děvčata klepají na dveře:

*Panímámo šenkýřojc,
otevřete dveře,
máme pěkný věneček,
jesli nám tam vlezte . . .*

Teď jim teprve otevrou. Všechno vrhne se dovnitř. Dvě děvčata, která nesla věnec, tančují s ním. Někdy nese věnec mládenec s dívkou, ti pak tančují s věncem spolu. Po tomto „předtančení“ pověsí věnec na čelní zed šenkovny či sálu. Děvčata děkují mládencům:

*Vy, páni mládenci,
děkujem vám,
že ste se nám sešli
na ten náš bál.*

*Na ten náš bál,
k té muzice,
my vám děkujeme
z gruntu srdce . . .*

Muziky usednou za stolem. Nato děvčata vyzvou hochy k tanci, písni, která už je obsažena ve „Vyzdvihování posvícení“: „A já vím, co udělám, bez mládence nebudu, rozběhnu se po hospodě, pro jednoho si pudu . . .“

Nastává „volenka“ – děvčata vybírají si sama hochy k tanci. To trvá do devíti hodin. Pak děvčata sejmou se zdi věnec, aby ho „prodala“. Zpívají:

*Pěkný věnec máme,
komu my ho dáme?
přespolní ho chtějí,
málo nám dávají,
těm ho neprodáme . . .¹⁾*

Rozhlížejí se po místnosti a shlédnuvše nejmladšího mládence, spěchají k němu a za všeobecné veselosti pověsí mu věnec kolem krku . . .

Jak jsem již řekl, děvčata mají právo volenky do půlnoci. Ale po deváté hodině jsou již hoši netrpěliví. Trvá jim to „moc dlouho“. Proto se volenka již tak přísně nedodrzuje.

Od té chvíle, kdy děvčata věnec „prodala“, střídají tanec s veselými zpěvy. Nejdříve se obrátí k babkám:

*Děte, báby, děte ležet,
už je hodin devět,
aby vy ste nedělaly
na ty mladý klevet.*

*Švábi lezou do pytlíku,
švábi lezou z pytle ven,
vlkonický báby myslej,
že už bude soudnej den.*

¹⁾ Viz píseň čís. 42–I. z obvyčej „Konopická“.

Báby se ovšem ani nehnu; naopak, odpoví ihned známým popěvkem:

1. *Lamentaci mám na srdci,
to pro mého milého,
jiná mně ho odloudila
a teď nemám žádného.*
2. *Z toho já si nic nedělám,
pro to já se přece vdám,
kdekoliv koho dostanu,
hezký nábytek já mám.*
3. *Starý necky, dvě měchačky,
spíží jednu rozlamanou,
postel celou rozviklanou,
provázekama svázanou.*
4. *A v peřinách peří žádný,
peří sem z nich vybrala,
a s mým milým po špacírech
peníze sem prozbyla.*
5. *Sloužila sem v Benešově,
v Kolině, v Kutné Hoře,
hezkou službu sem tam měla,
ale žádný peníze.*
6. *Na zdraví mně nic neschází,
jen na nohu dopadám,
všecky zuby v pořádku mám
jenom předních šest nemám.*
7. *Ještě nejsem tuze stará,
v tom mojim mladém věku,
teprv mně de od věřejška
k šedesátému roku.*
8. *Na čistotu, to já držím,
stůl mám čistej jako zem,
smeti nikdy nevymetu
z mýho pokojíčku ven.*
9. *Smeti smetu do koutečku
a to u samých dveří,
koště nechám při nich státi,
at tomu každý věří.*
10. *Přestává již lamentace,
moji milí mládenci,
ještě sem se neprovdala,
mějte ze mě legraci.*

Nato děvčata:

*Můj milej, rozmilej,
jahody kvetou,
[kup ty mně pantofle,
at se mně metou.]*

*Pantoflíčky koupil,
pantlíčkou svázal,
[a tak mně můj milej
lásku prokázal.]*

A zase báby:

*Co pak je to za chlapce
v tej šenkýřojc zahrádce?
on si stále pohvizduje,
chce něco na Marjánce.*

*Už ji chytil, už ji má,
už ji taky objímá,
jen si dejte dobrej pozor,
at s ní taky nelhá.*

Děvčata pustí se do jiného známého popěvku:

1. *Já sem holka jako lusk,
ráda bych se vdala,
však nerada leckomu
srdce své bych dala.*
2. *Nejsem, at to každý ví,
šlechtického rodu,
prostě šaty nosívám,
nepiju, než vodu.*
3. *Tu vodičku studenou,
proto sem vždy zdráva,
víno rozum pomate,
vodička ho dává.*
4. *Mám dva vínky červené,
šněrování dvoje,
pantoflíčky zelené
a střevičky troje.*
5. *Jako labut bílý krk,
růžové mám líce,
vlasy bělavé co len,
oči jak dvě svíce.*
6. *Nejsem nikdy ospalá,
časně ráno vstávám,
než kohoutek kokrhá,
po dvoře běhávám.*
7. *Pracovité ruce mám,
umím len vyplíti,
jde to samo, počnu-li
srpem trávu žíti.*
8. *Já sem holka jako lusk,
ráda bych se vdala,
Jeníček je švarný hoch,
toho bych si vzala.*

Pak zpívají také obměnu písně obsažené již ve „Vyzdvihování posvícení“: 1. „Sednička je zametená, sednička je jak talíř, jen dej pozor, můj Pepíčku, ať se na mě nesvalíš.“ 2. „Kdyby si se na mě svalil, ty by si mě po-máčkal, ty by si mně můj věneček z rozmarýnky rozmačkal.“

Také obměnu písně „Jaký pak nechčestí . . .“ (čís. 22a)—V) zpívají:

*Jaký to soužení, když milý nechá,
jako když vyskočí z rukávu blecha;
jedna vocit vyskočí a druhá tam vlezze,
jeden se pohněvá, sto jich přileze . . .*

Tancem a zpěvy se nese „Vyzdvihování věnce“ dál, a při dobré náladě končí někdy k ránu.

* * *

„Vyzdvihování věnce“ zapsal jsem již v prosinci r. 1922 od Anny Žižkové v Jaroškově. V nejnovější době vyzpovídal na moje přání vacovský mladý učitel L. Havel babičku Kaincovou (87letou) a její „děti“ ve Vlko-nicích, a tím jsem získal některé doplňky textů. Podle sdělení uč. Havla mládež změnila starobylý název „Vyzdvihování věnce“ na „Dívčí věneček“, a ten se provádí někde snad i místo „Konopické“ nebo „Do-žinek“; tak se staré české zvyky v nové době namnoze porušují anebo docela odstraňují.

STRAKONICKÝ HOUDEK

(AKVAREL UVEDENÉHO JIŽ NEZNÁMÉHO STRAKONICKÉHO MALÍŘE)

K. W.

NA DOBRŠI

CHRÁM ZVĚSTOVÁNÍ PANNY MARIE

Když jsem před lety po prvé zavítal na Dobrušku, vzdálenou od Stachů, mého letního stanoviště, asi tři hodiny cesty, bylo moje první podívat se na hřbitov a do kostela. Činívám tak obvykle, kamkoli přijdu, neboť kostel, je-li starý, je zpravidla obrazem dějin místa i okolí a výstavou památek mnohdy nemálo cenných. Zevnějšek dobrušského farního chrámu, zasvěceného Zvěstování Panny Marie, mne nikterak nenadchl, což pochopíte, shlédnete-li obrázek zde do textu vložený. Zato když jsem vstoupil dovnitř, byl jsem uchvácen neobyčejností klenby a její výzdoby. Chrám byl toho dne zaplaven plným světlem slunečním a klenba svítla bělostí, na níž se rýsovaly štukové ornamenty nezvyklých linií a forem.

Tehdy, při prvé své návštěvě, jsem se v Dobrušce dlouho nezdržel, ale obraz chrámového interieru trvale se mi vryl v paměť.

Doma jsem se ihned dychtivě chopil Braniše,¹⁾ abych se poučil o stáří, původu a slohu kostela, avšak mnoho jsem toho tam nenalezl, zejména jsem tam nenalezl nadšenou líceň chrámové klenby, jak jsem bezpečně čekal. To mne zklamalo, ale v mém úsudku nevíklalo.

Když jsem se potom po několika letech znovu vypravil na Dobrušku a vstoupil do kostela, zůstal jsem jako přikován: vnitřek tmavý, okrasy na klenbě v přítmí sotva znatelný, všechna krása ta tam. Jak je to možno? Spěchal jsem k panu děkanovi Hašplovi, abych si posteskl a žádal vysvětlení. A tu jsem se dověděl, že obě okna na straně

¹⁾ Obrazy z dějin jihočeského umění.

západní, sama o sobě nepatrná, byla zazděna, poněvadž při západních přívalech do nich zatékalo. Okna byla totiž zasklena se strany vnitřní, výklenek vpředu byl nechráněný. Pan děkan uznával, že se stala chyba, a také budějovický pan biskup dr Bárta při své poslední návštěvě prý vyslovil nad tím podivení. Řekl jsem panu děkanovi, že tohle tak nemůže zůstat, okna že musí být vybourána a zasklena zpředu, aby do nich nezatékalo.

Od té chvíle neměl jsem klidu. Doma jsem bez odkladu vypsál, co se stalo, a do Třeboně putoval dopis na přednostu Schwarzenberského archivu s žádostí o odpomoc. Patronem Dobrše je totiž (dosud) kníže Schwarzenberk. Pan dr Markus mi obratem odpověděl a doporučil, abych se obrátil na ředitele vimperského panství, pana inž. Ant. Nikendeye. Rozumí se, že jsem ani okamžik neotálel a vypravil se osobně do Vimperka. Nikdy jsem toho nelitoval. V řediteli Nikendeyovi poznal jsem muže kulturního, velmi ochotného a veselého. To bylo něco pro mne. Jen jedna věc mne mrzela, že jsem já, jenž měřím 188 cm, musel na něho koukat nahoru, poněvadž je postavy přímo herkulánské.

Pan řed. Nikendey byl ihned při mně. Slíbil, že zatelefonuje do Hluboké a doporučí, aby věc byla vyšetřena a závada pokud možno odstraněna.

Třetího dne nato objevil se řed. Nikendey u mě na stašské faře a vybídl mne, abych se honem oblékl, že pojedeme na Dobrš. Dole čekalo velké auto, a v něm patronátní referent vrch. revid. E. Dvořák s knížecím stavitelem. Jeli jsme na Vacov, kde jsme navštívili p. faráře, doktora theologie a filosofie Frant. Pernegra, a pak dále na Dobrš přes Vrbici a Zálesí, kde jsme dohonili z procházky se vracejícího p. dobršského děkana, jež jsme naložili do auta a tak jsme se šťastně dostali k cíli naší cesty.

Moje stesky byly všemi pány plně uznány. Stavitel vyšplhal se s kůru na okno a začal ihned s bouráním. Za malou hodinku byl s prací hotov, vysunul se z odkrytého okna na střechu přístavku, po níž se dostal k druhému oknu a zanedlouho bylo i to odkryto. Na obrázku kostela vidíte obě vybouraná okna mezi hlavní střechou a stříškou přístavku. Od té doby svatyně oživila zase denním světlem.¹⁾

Nyní bylo mou starostí, abych získal co možno nejlepší obraz chrámového vnitřku. Zajel jsem do Volyně a odtud přitáhl na Dobrš fotografa Vrchotu, jenž mi pořídil řadu pěkných snímků. A mistr Fr. X. Margold mi potom vytvořil podle těchto předloh věrný obraz sepiovou barvou.

*

Kdy byl dobršský kostel založen, není známo, ale již r. 1384 je zaznamenána dobršská plebanie v libri erectionum. (In Decanatu Wolinensi et in Archidiaconatu Bechinensi.) R. 1395 daroval rytíř Petr Koc z Dobrše farnímu kostelu roční *plat* 3 kopy grošů, za což farář byl povinen sloužit týdně dvě mše. V těch dobách byl kostel zasvěcen sv. Janu a Pavlovi. V husitských nepokojích byl ohněm zpuštěn. Teprve r. 1561 Kryštof Koc z Dobrše a jeho manželka Kateřina dali kostel restaurovat a zasvětit Zvěstování Panny Marie. (Podle J. Trajera.)

Kostel byl původně románský, nikoli gotický, jak míní Trajer. Jos. Braniš píše v *Obzorech z dějin jihočeského umění*: „Od jiných staveb na Volyňsku dispoicí i detailem rozhodně liší se kostely v Dobrši, které celým vzhledem prozrazují jinou, cizí školu. Dvě románské svatyně v neveliké staročeské vsi²⁾ jsou zjevem jistě neobyčejným a v jižních Čechách neobvyklým. Na farním kostele dobršském bychom románské stavby na první pohled nehledali. Dlouhý $\frac{5}{8}$ uzavřený kůr jest rozhodná gotika; přístavky znešvařená loď má roucho barokní, uvnitř pak upoutá cele zajímavá renaissanční empora a klenba z r. 1561. Teprve když vstoupíme do temné předsiňky průčelní, překvapí nás ozdobný románský portál, jehož pěkně článkované ostění ukazuje pod archivoltou kolem tympanu rázovitou slohovou ozdobu, které jsme v jižních Čechách posud nespátřili – obloučkový vlys. To pohne nás, abychom věnovali větší pozornost lodi, která jeví zvláštní nepravidelnost svou lichoběžnou rozlohou, neboť je při délce 10·5 m na západní straně 8·22 m, na východní jen 7·27 m široká. Stáří její usvědčují i románské římsky na patkách zgotisovaného triumfního oblouku a zbytky prastarých maleb, které po sklenutí prostoru, původně dřevěným stropem krytého, octly se na podkroví.“³⁾

Tvůrcem klenby dobršského kostela z r. 1561 je mistr, o němž se dočtete v článku: „Strakonický geniální stavitel...“

*

¹⁾ Stalo se v létě 1933. — ²⁾ O druhém kostele se dočtete v odstavci „Dobršské zvony“.

³⁾ Zbytky těchto maleb jsou nad klenbou, prostě řečeno na půdě, pouze po levé straně kostela. Vyšplhal jsem se na půdu, abych si fresku, na níž jsem byl panem děkanem upozorněn, prohlédl, ale poněvadž jsem si netroufal brodit se rumem po příkrém svahu klenby až k hlavní zdi, mnoho jsem toho při nedostatečném osvětlení neviděl.

HRAD A JEHO DRŽITELÉ

Dobrš je prásídlo Koců z Dobrše. O vzniku Kocův z Dobrše vypravuje se (podle Aug. Sedláčka) pověst, že kníže Oldřich v okolí zdejších, tehda širými lesy pokrytém, v honbě kratochvíli svou maje, málem by byl divokému kanci podlehl, kdyby jej byl mlynář jeden z drápů divokého zvířete neosvobodil. Z vděčnosti obdaroval kníže neohroženého mlynáře celým okolím a kázal mu kola mlýnského za znamení rytířské užívati. Důkazem této události má být dotčené kolo, jehož Kocové posud v erbu užívají, ale právě naopak bylo kolo příčinou, že se pověst tato utvořila. Blížšího vysvětlení opaku toho však Sedláček nepodává. Pověst vznikla nesporně v době pozdější než Oldřichově. První známý držitel Dobrše a praotec rodu toho byl Příbík z Dobrše, řečený Kocík, jenž r. 1377 faráře ke kostelu dobršskému podával.

Kocové vystavěli na Dobrši pevný hrad a během doby se rozvětvili na čtyry linie: Dobršskou, Bystřickou, Ohrazenickou a Miletickou. Kmen dobršský vymřel již r. 1608 v létě Václavem z Dobrše. Hrad teprve v 18. století sešel, když kníže Adam František ze Schwarzenberka koupil celé panství dobršské za 54.000 fl a 200 dukátů klíčného. Za nového pána začala hned větší činnost na Dobrši; hned r. 1709 založil kníže při kostele zdejším, jenž byl po r. 1620 na filiální klesl, novou administraturu, kterouž r. 1725 na faru přeměnil a dostatečně nadal. Zato však zanedbáván jest zámek zdejší, jehož Schwarzenberkové nepotřebovali; jedna část (totiž okolo r. 1700 nově postavené, ale nedokončené stavení) obrácena jest na obilní sýpku, jiná část s vedlejšími staveními vykázána k obydlí chudým nájemníkům knížecích polností. Ze dvou věží, které kdysi nad zámkem vyčnívaly, ponechána jen ta na západní straně stojící, ale beze všeho krovu, druhou napolo snesli, brány a hradby se sesuly, příkopy zasypali náspy a obě proměnili v louky a pole.¹⁾ Když původistě Koců se v obydlí chudých lidí proměnilo, zbyla ještě zahrada panská. Avšak i ta r. 1780 zrušena a stromy buď vysekány nebo prodány. (Podle Aug. Sedláčka.)

Rod Koců z Dobrše podnes trvá, není však již v držení původních svých statků.²⁾

DOBRŠSKÉ ZVONY

Znamenitou pamětihodností Dobrše je velký zvon Maria, vzácné umělecké dílo vynikajícího českého zvonaře Brykcího z Cinperku, souseda a patricia Nového města pražského v 2. polovici 16. století.³⁾ Zavěšen je na nevysoké věži kaple zasvěcené ochráncům proti bouři, sv. patronům Janu a Pavlovi. Kaple stojí za farou na konci obce, v milém tichounkém háječku, odkud vysoká dobršská rovinka sklání se náhle v hlubokou úžlabinu, kterou se proplétá křivolaká silnice na Volyni a Strakonice. Od kaple je půvabný výhled do hornatého šumavského kraje. Zvon Maria, pořízený nákladem pana Krištofa Koce a jeho manželky Kateřiny rozené z Běšin, má krásnou reliefní výzdobu a lze si ho dobře prohlédnout, jelikož visí tak nízko, že jsme ho museli s Margoldem, jenž mi při zjišťování reliefů a nápisů pomáhal, takřka po čtyrech podlézat, abychom se dostali na druhou stranu, poněvadž na bocích je sevřen lešením, jež nelze obejít.⁴⁾ Koruna zvonu je okrášlena kolem dokola širokým pásem vyplněným postavami andělíčků v ozdobných rámečcích. O málo užší pás hned pod tím je vyplněn stylisovanými listy. Na straně zvonu obrácené k severu je nápis latinskými majuskulemi:

1) Ve spisech Schwarzenberského archivu je zmínka o „laborantské“ věži na Dobrši. Třeboňští archiváři míní, že to byla jedna z hradních věží, z níž se později udělala jakási besídka, tedy bezpochyby ona druhá, která byla napolo snesena. Odkud ten název, nemáme vysvětleno.

2) Aug. Sedláček má v XI. dílu Hradů a zámků (Prácheňsko) důkladnou studii o Kocích z Dobrše.

3) Dr. Ant. Rybička ve své rodopisné a kulturní studii „Zvonařové z Cimperku“ se o tomto zvonu nezmiňuje.

4) Ale fotografovat ho je nemožno, poněvadž odstup je pro nepatrnost prostoru příliš malý. Všechny moje pokusy získat pro reprodukci zdařilou fotografii selhaly. — S Margoldem jsem byl na Dobrši 24. května 1934. Toho dne jsme vykonali rekordní cestu. Vyjeli jsme z Prahy ráno o 6. hod. autem, ochotně mi zapůjčeným panem generálním ředitelem Škodových závodů doktorem Karlem Loevensteinem, dávným příznivcem mého díla. Za dvě hodiny byli jsme ve Strakonících; odtud jsme se vydali na Katovice, kde mi Margold nakreslil postavy proroků na věži, jichž původcem je patrně Tomáš Červený ze Strakonice; dalším cílem naší cesty byly Volenice, kde nás architektura chrámové klenby zdržela až do čtyř hodin odpoledne, než ji Margold

TENTO ZWON SLYT GEST PRO CZEST CHWAL BOZSKYCH K ZADVSSY BIAHOSLAWENÉ PAŇY MARY-
GIE NA DOBRSS NAKLADEM VROZENEOHO PANA KRISTOFA KOCE Z DOBRSE A NA DOBRSSY A VROZENE
PANI KATERZYNKY KOCOWY Z BIESSY(N) A NA DOBRSSY MANZIELKY GEHO; SKRZE BRYKCYHO ZWO-
NARZE W NOWEM MIESTIE PRAZSKEM.

Pod nápisem je relief s ukřižovaným Kristem, jemuž však chybí obě paže. Po stranách krucifixu čteme text z evangelia sv. Jana:

TAK BVH MILOWAL SWIET ZIE SYNA SWEHO GEDNOROZENEOHO DAL, ABY KAZDY KDOZ WIERZY
W NIEHO NEZAHYNVL ALE MIEL ZIWOT WIECZNY, S. JAN EWANGE. W III. KAP.

Pod křížem jsou postavy Matky boží a svatého Jana. V dolejších prohíbě, mezi znaky původců zvonu, vlita je malá medaile s hlavou Kristovou a drobným, těžko čitelným citátem z písma svatého:

IA SEM CESTA I PRAWDA Y ZIWOT WZKRZYSSENI – EY BERANEK BOZY,
GENZ SNIMA HRZYCHY SWIETA. IOH: I:

Na jižní straně je krásný relief Zvěstování Panny Marie, ovinutý bohatě stylisovaným věncem listovým a květinovým. Je to reprodukce dřevorytu A. Dürera, jaká je i na zvonu Zikmundu na svatovítské věži v Praze. Nad reliefem pozdrav andělský:

ZDRAWAS MARYA MILOSTI PLNÁ PAN BVH S TEBAV.

Pod reliefem:

EY DIEWKA PANIE, STANIZ MI SE PODLE SLOWA TWEHO.

Pod tím letopočet:

LETA 1561.

Uprostřed letopočtu plaketka s obrázkem „Kristus dobrý pastýř“, po stranách plaketky „Vzkříšení Lazara“ a „Milosrdný samaritán“.

Na střední plaketce droboulinký nápis:

CHRISTVS SIMNIE ZIENY POTRZEL HLAWV HADA.

Dolejší pás je zpola vyplněn loveckým výjevem, zpola slovy písma svatého:

KRISTVS VMRZEL ZA HRZYCHY NASSE. WSTAL Z MRTWYCH PRO OSPRAWEDLNIENI NASSE.

akvarelem aspoň v základech dostal na papír. Na tomto zdržení mají trochu viny také pan děkan Böhm s panem katechetou Chalupským. Já si však mezitím, co Margold maloval, s přítelem Karlem Němcem, jenž sem za mnou přijel se svým kolegou v učitelském povolání až z Horažďovic, „odskočil“ na Nezamyslice, kde od r. 1872 odpočívá můj strýc Rybička, nezamyslický řídicí učitel, jehož hrob a pomník pietně stráží pan děkan Brož, a kde za starobylým kostelem, na vrcholu nezamyslického návrší stojí osaměle kaple s hrobkou knížat a hrobat Lamberků, v níž spí věčný svůj sen slavná kdysi po celé Šumavě „Černá Káča“, dcera damětického šafáře Hrádka, jíž krása dopomohla, že se stala kněžnou. V příštím svazku budu vám román jejího života vyprávět. Od hrobky Lamberků je úchvatný výhled do široké údolní pánve se stříbřitou hladinou táhlého rybníka a v pozadí vypínajícím se pohořím, v němž se bělá mohutná zřícena památného hradu Rábí. Věčný klid a mír spočívá na tomto tichounkém, Bohem posvěceném místě. Nikdy neodcházím odtud bez hlubokého pohnutí.

Z Volenic jsme se probili dlouhou cestou přes Tažovice, Kraselov a Němčice – stará sídla Koců, Dlouhoveských, Boubínských, Chanovských, Kraselovských, Chřepických – na Čestice. Je to světa vzdálený pruh české Šumavy, kde nemají o železnici ani zdání a snad ani autobusy tudy nejezdí. V Česticích jsme si prohlédli v průvodu pana děkana Brůžka kostel, ale na Kalvarii, která byla také v našem programu, jsme se už nedostali, mělit jsme před sebou ještě cestu na Dobrš, kde nás čekala tuhá práce. Na večer dojeli jsme na Stachy, odkud po krátkém odpočinku u pana faráře Čecha vypravili jsme se na další, a to již zpáteční cestu. Na vimperské silnici kmitl se kolem nás Zdíkovce, s jehož návrší nám přívětivě kynula věž románského kostelíka a po chvíli byli jsme ve Zdíkově, poslední stanici našeho putování. Do Prahy přijeli jsme před půlnocí, dokonale vyčerpáni. I náš šofér, pan Němec, měl toho také už dost.

Váha zvonu udána v zápise farní kroniky na 72 centy, podle jiných pramenů je prý zvon 96 centů těžký.

O zvonu vypravuje Karel Kubíček (Katolické listy, 1897, č. 135) pověst: „V bouřných dobách válek francouzských přitáhla od Volyně na Dobrš právě v posvátném týdnu pašijovém četa francouzských vojnů a zde se ubytovala. Obyvatelům bylo od vojska mnoho příkoří snášeti. Na Velký pátek jeden z nevěreckých vojnů, aby porušil klid a velebné mlčení onoho dne, ve své rouhavosti a trestuhodné svévoli zvonil velkým zvonem Maria. Leč k velikému ustrnutí zbožného místního lidu rozezvučel se zvon, jehož líbezný a jasně hlaholící zvuk podle pověsti býval slyšán až na Pražský most, tentokráte tak truchle a temně, že sotva v nejbližším okolí bylo jej slyšeti. Nedosti na tom; aby lakotný barbar dovršil zlovůli, v domněni, že tělo Kristovo na zvonu připevněné je slito ze vzácného kovu, násilně obě rámě z kříže oderval, v torbě uschoval a s sebou odnesl.¹⁾ Trest boží stihl však surového bezbožce za krátko: v bitvě dělovou koulí utrženy mu obě ruce; nemoha pak zemřítí žádal úpěnlivě, aby dobršskému zvonu uloupené a v torbě uschované ruce Kristovy byly do Dobrše zaslány a v kapli sv. Jana a Pavla uloženy.“

Pověst tu vypravuje J. V. Želízko (Český jih 1892 č. 52) jinak: „Křištof Koc z Dobrše roku 1561 dal východně nedaleko vsi postaviti na vršku kapli sv. Jana a Pavla a daroval k ní proslulý dobršský zvon „zkrz Brikeiho zvonaře v Novém městě pražském“ ulitý, kterýž má váhy přes 70 centů a na místě nejširším v obvodu 4 30 m měří. A jak tamní lid vypravuje, když naň zvoněno, byl prý hlas jeho slyšeti až na Karlův Pražský most. Však pojednou hlasu ztratil. Přitáhlo totiž k Dobrši nepřátelské vojsko, jež lid „červení vojáci“ nebo také „červenáci“ zove. Tito vloupali se na věž a tam ve své zpupnosti Kristu na zvonu vylitém obě ruce upilovali, a od těch dob prý v Praze zvonu neslyšeli. Náhodou pak jedna ručička se dostala do rukou kočího, kterýž na faře sloužil a té Kristově ruce moci divotvorně přičítal. Když kočí po čase se roznemohl, upoután byl dlouho na lůžko a trpěl velikých muk, takže nemohl zemřítí. Nemoha také ničeho mluvíti, ukazoval stále na dvře a když mu bylo porozuměno, vynesli jej ven na dvůr a on opět směrem k stáji ukazoval. I tam jej odnesli, kdež on je upozornil na místo, z kteréhož vyhrabali upilovanou ručičku Kristovu. Čeledín záhy na to zemřel. V zemi měl ručičku tajně ukrytu, aby mu nebyla nikým odcizena, čímž on by zbaven byl takto moci kouzelné.“

To jsou však báchorky. Po pravdě má se věc takto: R. 1795 jednalo se o rekvirování dobršského zvonu

¹⁾ To se vyvrací samo sebou již tím, že Francouzi jsou lid zbožný. Na Stachovské rychtě a v okolí se vypravuje více takových pověstí o pochodech francouzských vojáků Šumavou. Tak se vypravuje, že koncem 18. stol. v Masákově Lhotě střelil sedlák Hadrava, schovaný na střeše za komínem, na komandanta vojska, táhnoucího od Vimperka ke Karlšperským Horám, jenž jel skrze ves na koni v čele svého vojska, a tak těžce ho poranil, že na další cestě v Michalově, tam kde u hospody stojí železný kříž, svým ranám podlehl. Stachovský děkan Zannbauer mu dal poslední pomazání. Pochovali prý ho na Karlšperských Horách. Nepodařilo se mi však pro takové pověsti nikde nalézt víry hodný podklad, zvláště když Thunovský zdíkovský archiv, převezeneý na Kvildu, jenž by nám byl mohl podat vysvětlení, před mnoha lety byl zničen požárem. Za války o dědictví Rakouské leželo vojsko bavorsko-francouzské přes celou zimu r. 1741–42 v Písecku, tu mohl nějaký hlouček Francouzů se dostat na Dobrš i na Stachovsko. Do napoleonských válek se však pověst o uloupení ruky Kristovy nehodí už proto, že v úředním spisu z r. 1795 se praví, že je to už dávno, co byla uloupena.

POHŘEBIŠTĚ KOCŮ

Rod Koců z Dobrše, jak již řečeno, sice ještě trvá, ale dobršská jeho hlavní větev vymřela již na samém počátku 17. věku. Pod oltářem dobršského kostela je pohřebiště prvních Koců. Kdo z nich tu však odpočívá, není poznamenáno. Žádal jsem nynějšího pana děkana Jos. Hašpla, aby pátral po příslušných zápisech, ale dostalo se mi této odpovědi: „Ve zdejších (dobršských) matrikách nepřišel jsem na to, že by některý z Koců byl zde pohřben. Jenom v křestní matrice jsem našel, že dne 22. června 1716 pokřtěno bylo dítě Anna Josefa Barbora, otec: Pan Bohuslav Kozt z Dobrše; matka: Urozená Paní Constantia Catharina Koztova. Dále je tu zápis, že dne 25. července 1720 pokřtěno bylo dítě jménem Barbara Anna Katharina; otec: Pan Bohuslav Kozt z Dobrše, pán na Dřešínku; matka: Constantia“. Tedy jedni a tiž rodiče. V tu dobu patřila však Dobrš (od r. 1707) již Adamovi Františkovi kn. ze Schwarzenberka.

Vchod do pohřebiště Koců byl na levé straně lodi před kněžištěm a kryl ho náhrobní kámen s nápisem a erbem dnes již neznatelným. Poněvadž však vyčníval nad dlažbu kostelní a tím prý překážel (!), dal ho před lety tehdejší farář Bohatý vyzdvihnout a poblíže kůru zasadit do zdi. Rakve v hrobce dal rozbít a naházet i s kostmi do kouta a všecko dal zasypat rumem! To je na Dobrši všeobecně známo, kromě toho mám svě-

dectví člověka, jemuž rozbíjení rakví bylo nařízeno. A kdyby toho nebylo: farář Matěj Bohatý se ve svém vlastnoručním zápise z r. 1899 ve farní pamětní knize přiznává, že „staré hrobky byly zasypány“.

Podle J. G. Sommerovy topografie Království českého (VIII, str. 322) jsou v dobršském kostele pohřby pánů Koců, rytířů Maloveců, hrabat z Althannu,¹⁾ a je tu i rodinná hrobka pánů Chřepických z Modliškovic.²⁾ A to všecko dal farář Matěj Bohatý zničit!! K tomu netřeba poznámek.³⁾

NÁHROBNÍKY

Na dobršské faře visí na chodbě votivní obraz paní Kateřiny rozené Frankengrynerové z Kynšperka, zemřelé 2. září 1599 a patrně na Dobrši pohřbené, vdovy po Václavu Tomkovi z Čejkov, jenž seděl na Dlouhé vsi u Sušice r. 1573 a snad ještě nějaký rok potom. Podle Sedláčkovy Českomoravské heraldiky II 158 měli Frankengrynerové v erbů ruku brněnou ohnutou, držící květinu s listy a kořeny, jak je na obraze vidět vedle

¹⁾ Hraběnka Apolonia Lidmila z Althannu (Althainu, Althahnu), roz. z Rašína, koupila 16. srpna 1690 Dobrš od Františka Albrechta Chřepického z Modliškovic a odevzdala ji dědičně svému synu Hubertu Sigismundovi. Ten pak prodal Dobrš 7. dubna 1707 knížeti A. Fr. Schwarzenberkovi. – Hrabata z Althannu, původem ze Švábska, patřila již v 16. století k panskému stavu v Čechách a jsou zde snad dodnes držiteli několika panství.

²⁾ Nad postranním vchodem uvnitř farního kostela je málo již znatelná votivní freska Františka Albrechta Chřepického a Evy Ludmily Chřepické. Nápis je německý. První letopočet nečitelný, druhý 1660.

³⁾ Vedle bývalé sakristie na dobršském hradě je prý prostor, v němž je uloženo na 30 rakví. Pan Menčík, nynější „hradní pán“, tvrdí, že je viděl a ukazoval mi vedle sakristie hradební zeď, za níž prý jsou rakve uloženy.

klečící donátorky (na podušce začáteční písmena jejího jména K F z K.). Vpravo nahoře je signatura SP. fecit. Lze mít za to, že obraz je dílem známého mistra Bartoloměje Sprangera, jenž žil r. 1600 v Praze a pracoval i v jižních Čechách pro pány z Rožmberka.

Nahoře je legenda o posledních slovech Kristových:

1. PATER DIMITTE ILLIS, QVIA NESCIUNT, QVID FACIUNT. (Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí.)
2. MVLIER ECCE FILLIVS TVVS ECCE MATER TVA. (Ženo, hle, syn tvůj, hle, matka tvá.)
3. HODIE MECVM ERIS IN PARADISO. (Ještě dnes budeš se mnou v ráji.)
4. DEVS MEVS DEVS MEVS VS VEQID – (správně VT QVID) – DERELIQUISTI ME. (Bože můj, Bože můj, proč jsi mne opustil?)
5. SICIO (správně SITIO.) (Žízním!)
6. COSVMATVM EST (správně CONSVMATVM EST.) (Dokonáno jest.)
7. PATER IN MANVS TVVS (správně TVAS) COMENDO SPIRITVM MEVM. (Otče, v ruce tvé poroučím ducha svého.)

Dole je český nápis:

LETHA PANĚ 1599 • W AVTEREÝ POWSSECH SWATÝCH • W PANV VSNVLA • A TVTO POCHOWANA
GEST • VROZENA PANI KATERZINA • ROZENA FROKNGREINARKA Z KÝNSPERKV • POZVSTALA
WDOWA PO NĚKDÝ VROZENEM PANV WACZLAWOWÝ TOMKOWY, Z CZEGKOW A NA DLVHE WSY,
OCZEKAWAGE BVDAVCYHO DNE SAVDNEHO, Z MRTWEICH WSTANÍ K ŽIWOTV WECŽNEMV.

Na hřbitově nalezl jsem některé zajímavé náhrobníky. Deska ve vnější zdi kněžiště hlásá:

HIC JACET EXIGVA KASIMIRVS WINTER IN VRNA, PLORAT PASTOREM GREX DERELICTA SVVM.
ZDE ZEMĚ TWRDÁ JÁNA WINTRA TLAČJ, DUCHOWNÍHO PASTÝŘE, SIRÝ OSADNJKY NUTÍ K PLÁČJ,
KTERÉ CWIČIL WE WÍŘE, :. 14. LET KONAL ZDE POWINNOSTI S APOŠTOLSKOU PILNOSTÍ, SLOWEM
SKUTKEM ROZSÝWAL JEST CTNOSTI WŽDYCKY S UPŘIMNAU WLÍDNOSTJ. :. ODPOČÍWEJ, BOHU,
LIDEM MILÝ W SLADKÉM CYTU ZÁSLUH TWÝCH, GIŽ JSY PŘIPLOUL K PŘEŠTASTNÉMU CÝLI, K SÝDLU
WŠECH WIWOLENÝCH. NARODIL SE 1757, 22. PROSINCE. ZA KNĚZE WISWĚCEN 1786, 8. SRPNA.
UMŘEL DNE 2. LEDNA 1823.

(Podle Sommrovy topografie (VIII, str. 322) odkázal tento farář dobršskému farnímu úřadu knihovnu o 330 dílech. Kromě toho odkázal jiným zbožným účelům 2530 fl. – Zajímavé je, že Sommer píše Dobř. To „rž“ nebo „rš“ skutečně svádí k tomuto způsobu psaní, leč historicky správné je Dobřš.)

Na téže zdi je deska s nápisem:

NA WĚKY AŤ ŽIW GEST PAN MATĚG GÍLEK SLOVHA KRISTA WĚRNY – AN DEWATENÁCTÉHO
CARNA (ČERVNA?) ZESNUL S NEBESSŤANY STEGNÝ – SNAŽNĚ PŘEGE
BRATR JAN WINTER GEHO FARÁŘ

Zajímavý je také selský epitaf:

Tomáš Mach z Drážowa an 11. Prajnce 1734 zrozen a 13. Února 1815 na věčnost se odebral. Manželka geho Mariana, magje věku 71 let, w rohu 1806 zemřela, Obá pohřbenj sau zdet a odpočwagj w pánu. Na znamenj finowjste láfki a wděnosti tento pamětnj kámen Otcy swému a Matce swé w přegicj láfce k životu wěčnému wihotowit dal Wáclaw Mach. Smilug se nad nim Bože podle milosrdenstwj sweho.

O DOBRŠSKÉM POKLADU

O dobršském pokladu vypráví Fr. Hübler v XXV. roč. (1887) Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen na str. 95–96. V překladu podávám zde článek Hüblerův celý:

„Nedaleko Nespice tyčí se malá hora se zříceninou, na jejímž úpatí leží vesnička zvaná Dobřž. Zámek, jehož trosky zde ještě jsou, byl prý zbořen Žižkou. (!) Vstoupíme-li do zříceniny, nalezneme zde dveře, vedoucí do bývalého vinného sklepa, jenž je velmi rozsáhlý. Jdeme-li sklepem dále, narazíme na druhé dveře, za nimiž zeje proti nám jícen tmavého prostoru, do něhož vstoupiti se dosud ještě nikdo neodvážil.

Na Dobrší žila před dávnými lety zbožná žena, která stále nosila při sobě růženec. Jedné noci měla sen, aby o půlnoci vstoupila do onoho obávaného prostoru, že tam najde poklady. Tentýž sen měla druhé i třetí noci. Kromě toho jakýs tajemný hlas ženě nařizoval, aby s sebou vzala duchovního a některého pobožného osadníka; na své cestě že narazí postupně na dvojce dveře, hlídané hrůznými psy, jichž se však nemá bát, nýbrž má srdnatě v cestě pokračovat. Pak prý přijde do velikého sálu, v němž kolem stolu sedí rytíři, v čele jich hradní pán Koc z Dobrše, nad jehož hlavou poletuje drak. Tohoto draka mají prosit o peníze, jichž se jim také dostane.

Žena, pobouřena takovými sny, spěchala k duchovnímu, jemuž se se vším svěřila. Kněz se rozhodl, že půjde se ženou o půlnoci do hradních sklepů v průvodu některého místního zbožného osadníka. Ten se brzy našel.

Opatřivše se krucifixem a svčenu vodou vydali se všichni tři o půlnoci do zámku. První dveře před sálem hlídal skutečně veliký pes, jenž se však, spatřiv je, ani nehnul, u druhých dveří jim však zhaslo světlo a museli se proto vrátit.

Příští noci měla žena opětně sen, aby se ještě jednou pokusila dostat se do sklepení zámku, ale tentokrát úplně sama. Žena poslechla a dostala se, vyzbrojena krucifixem a svčenu vodou šťastně až do sálu, kde kolem stolu, pokrytého poklady, seděli shromáždění rytíři. Když žádala na hradním pánu peníze, zdráhal se tento z pokladu cokoliv jí vydat. I pokropila ho žena svčenu vodou, načež hradní pán i s ostatními rytíři ihned zmizel. (!) Na stole zůstalo však několik mís plných zlata, jichž se patrně dotkla svčená voda. (!) Žena si odnesla jednu z mís domů a dala pak z polovice takto získaného bohatství vystavět dva kostely, jeden na Dobrší, druhý na Vacově . . .¹⁾

Kde pan Hübler tuto zmatenou báchorku sebral, neudává. Ale máte zde příklad, jak se dělá „historická“ pověst. Pisatel nemá o dějích dobršského hradu ani zdání, nechal si od někoho namluvit, že hrad zbořil Žižka a podle něho jsou ve sklepech hradu nějaká zakletá rytíři, na něž platí jen svčená voda. (!) Z popisu Dobrše je vidět, že tam nikdy nebyl, a na konec snad se domnívá, že na Dobrší jsou Němci, ačkoliv tam jaktživi nebyli . .

PÍSAŘ KROUPA

Pod nápisem: „*Milostná affaira a propuštění písařského mládence Jiřika Kroupy*“ je v předčínském archivu, uloženém v Schwarzenberském archivu ve Vimperce, svazek zvětšelych a zažloutlých škartek, z nichž se dovídáme o tragedii rozpustilého panského písařka, tragedii, která ještě dnes, po dvou stech letech, působí na nás hlubokým dojmem.²⁾

R. 1702 byl do služeb knížete Schwarzenberka v Třeboni přijat za písaře hospodářského úřadu mladičká Jiří Kroupa, rodilý na Blatech v Dolním Bukovsku. S počátku choval se řádně, jak se na vrchnostenského úředníka sluší a patří, ale pak pojednou začal se v jeho chování jevit nevídaný obrat. Knížecí obroční Křížátko, jemuž byl Kroupa mezi tím přidělen, doslechnuv na něho žaloby, že přes potřebu vylévá v hospodě u zámku i jinde po městě se nočně potlouká, několikrát ho napomínal a když to nepomáhalo, žaloval na něho hejtmanu Dräxlerovi. Ostrá korekce, již se na to Kroupovi dostalo, způsobila nápravu jen na krátký čas.

V masopustní úterý léta 1709 milý pacholík účastnil se s povolením pana obročního již odpoledne veselého mumraje v zámecké hospodě v kruhu starších kollegů, jichž nabádáním a částečně i příkladem záhy se obtížil truňkem nad míru snesitelnou. V tak podroušilém stavu dostal se pro nějakou malichernou příčinu do sváru se synkem zámožného a váženého třeboňského měšťánina. Slovní souboj brzy se vystupňoval v půtku pěstní, v níž na konec Kroupa nabyl vrchu a jeho protivník uznal za vhodné hledat spásu v útěku. Pohříchu vítěz nespokojil se opanováním bojiště, než uchopiv tlustý řemdih na rohatince³⁾ u dveří visící, rozlíceně hnal se za

¹⁾ V Poutníku od Otavy, 1858/II. str. 7. je poznámka F. A. Tischlera: „Mimo jiných vypravuje stará pověst o jakýchsi penězokazích, kteří měli na začátku XVII. století v podzemních skrýších dobršského hradu dopadení a zajati býti.“ – Více Tischler nepovídá. Dnes sotva kdo na Dobrší o takové pověsti ví. Dlužno si také připomenout, že na začátku 17. století byl hrad ještě obydlen.

²⁾ Podávám zde jen v úryvku příběh Jiřika Kroupy, z půvabné, historickými dokumenty přesně doložené, dosud rukopisné novely třeboňského archiváře Václava Hadače. Novela vyjde celá, nezkrácená, v některé dosud nestanovené publikaci.

³⁾ Řemdih – palice, clava, zbroj starých Čechů. Jungmann III, 813. – Rohatinka – kabřinec, police na šaty, talíře atd. Jungmann III, 841.

prchajícím přes zámecké nádvoří až do rynkovní brány, kde málem byl by porazil samého pana hejtmana, vracejícího se do svého ložementu. Pochopiv na ráz choulostivou situaci, hbitě zahnul Jiřík za roh do ulice, aby co nejdříve zmizel s dohledu přísného představeného. Do hospody mezi kamarády se už nevrátil a pospíchal oklikami domů . . .

Následky této srážky byly pro Kroupu neblahé. Mladý vejstupník, ač by pro výstrahu jiným byl zasloužil býti vzat pod mušket, odsouzen zatím jen na dva dny do želez a hned odevzdán starému mušketýru, aby ho odvedl do ponuré věže na zámeckých valech.

Sotva však minula doba svatopostní, překvapen byl Kroupa rozkazem, aby se připravil k okamžitému přestěhování z Třeboně. Byl přeložen za mladšího písaře do Předčína pod Dobříš, k přísnému, stářím a neduživostí omrzelému správci Matěji Johannesovi Clementovi. Podle rozkazu vedla Kroupu cesta nejprve na Hlubokou, kde se musel ohlásit knížecímu inspektoru Frankstätterovi, od něhož dostal pasport na další cestu do Drahoníc, odkud ho měl tamní hejtman Záhorka poslat dále do Předčína. Záhorka dal mladému zbloudilci vážné napomenutí, aby byl pilný, poctivý a poslušný. Současně však poslal novému Kroupovu principálovi Clementovi aviso, aby rozmařilému mládenečkovi v jeho špatných návycích nefolkoval,¹⁾ spíše aby ho držel na krátké uzdě; bude-li mít na Kroupu jakou stížnost, aby ji neváhal sdělit, že on, Záhorka, už se zasadí u inspektora, aby mladý nezbeda byl po případě i z knížecích služeb nadobro amovirován.²⁾

S takovým doporučením vydal se nebohý Kroupa z Drahoníc na cestu do svého nového působistě, čtyry hodiny od Drahoníc vzdáleného. Slunce se už značně sklonilo k západu, když nahluchlý kočí Matýšek upozorňoval svého pasažéra na vynořivší se v dálce cibulovitou věž dobršského kostelíka. A když potom hromotlučný fasunek drkotal s Kroupou s kopce od Vacovic bídnou cestou do údolí, v němž leží Předčínský zámek, rozhlaholil se na Dobříš památný zvon Maria daleko do kraje slyšitelným velebným Anděl Páně . . .

Předčín stal se Kroupovi hrobem. Tehdy byl na Dobříš administrátorem P. Ondřej František de Waldt, kněz vysoce učený, podivín, ale rázovitý a zasloužilý muž, syn měšťana a obecního staršího král. města Písku, již před lety jako duchovní správce osady Skočické široko po kraji známý chvalořečník Milostné Bohorodičky.³⁾ P. de Waldt měl u sebe roztomilou sestřičku pannu Johanku. Za těch časů konaly se na Dobříš dvakrát do roka slavné Mariánské pouti, k nimž se z dalekého okolí scházely nepřehledné zástupy lidu i procesí, a kolem kostela i po stráni až k zámku už od časného jitra rozvíjel se pestrý poutní obraz.

Hlavní pout byla v srpnu o svátku Nanebevzetí Panny Marie. Mezi přespolními návštěvníky objevil se ten den na Dobříš i nový předčínský písař Jiřík Kroupa. Nepřišel jen pro zábavu; podle úředního poručení měl se s ostatním předčínským úřednictvem účastnit veřejných prosebných modliteb, aby Bůh na přimluvu své nejčistší Matky ráčil požehnati jasnému rodu knížecímu a dát mu touženého prince – budoucího dědice trůnu.

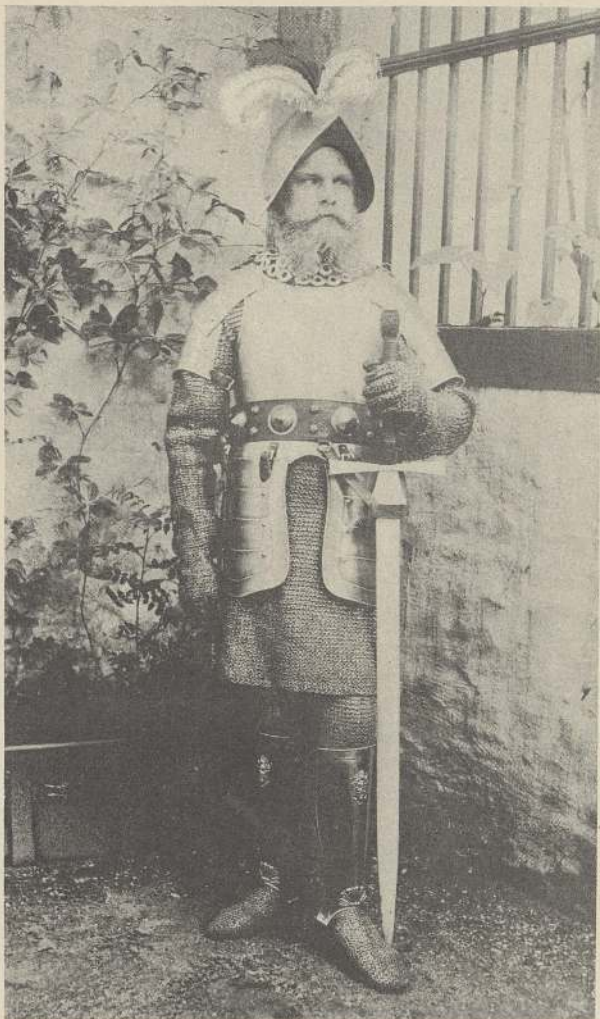
Při tom stala se Kroupovi osudná nehoda: zamiloval se do sestry farářovy svým lehce vznětlivým srdcem až po uši. A panna Johanka lásku jeho opětovala. Ovšem potají, neboť bratr farář zatím jí našel ženicha. Ona se vůli bratrově nevzpouzela a tak nějaký čas, jak se říká, měla dvě želízka v ohni. P. de Waldt dovědév se o záletech Kroupových, zle se popudil. Sedl a napsal mu psaní:

„Nemyslíl jsem to o Vás, Jiříku, že jsouce Vy ještě nedozrálý zelt, již tak klukovsky frejů hledíte. Kdo Vám dovolil za mou sestrou choditi, s ní o lásce a milování jednati, vědouce, že ona má svého již ženicha zasnoubeného? Učte se, klofáte, teprva koncipiovati, písařem dobrým dřítve býti a pak teprva na ženu mysliti. Na konec Vám mou faru zapovídám a pakliže Vás ve Vaši klukovskej intenci postihnu, sľibuji Vám, že budete míti co na zádech odnésti, ano co nejdřív povedu sobě proti Vám stížnost. Snad byste dřív se chtěli oženiti, nežli byste pořádný koncept učiniti mohli! Teprva jste klouče, počkejte na ženu, až se Vám lépež zuby utvrdí, až byste uměli a mohli ženu živiti. V školách takoví, jako jste Vy, dostávají ještě pardusy. I záhy Vám zvoněl fěrtoušek! Pročež Vám radím, byste dřív uměli dobře psáti, pána svého poslouchati a ne klukovsky pokradmu s mou

¹⁾ Z německého „folgen“ – následovat; v tomto případě to znamená asi tolik, aby mu nepolevoval.

²⁾ Amovirování – odstranění z úřadu.

³⁾ P. de Waldt vůbec musel být osůbka zvláštní: byl činný i literárně, ale s osadníky se nesnášel, rval se se svým kostelníkem, jež s kazatelny nazýval prašivou ovcí . . . Při tom na Dobříš působil 43 leta a 5 měsíců; t. j. od r. 1708 až do r. 1751, kdy se odebral na odpočinek.

sestrou o milování jednati a běhati. To se Vám přiznávám, že, budu-li co nejmenšího znamenati, že Vám vylupám záda, takže musíte na mne do smrti pamatovati. Polepšete se a mějte se dobře.“

L. P. 1710.

P. Andreas de Waldt.

Dopisu toho se rozpustilý Kroupa nezalekl. Naopak, podrážděn dal se strhnout k nerozvážnosti, která ho stála život. Napsal na rub dopisu neuctivou odpověď a poslal to na dobršskou faru zpět. A bylo zle. Farář žaloval Kroupovu představenému a přísný správce Clement zahájil ihned vyšetřování, při němž Kroupovi jako corpus delicti zabavena jeho milostná korespondence.¹⁾ Resultát byl, že nepokojný písářík byl z knížecích služeb propuštěn a násilně vzat pod mušket. Musel s armádou do Italie, kde ho udělali muštršrajbrem. Za krátko však při nějakém šturmu tam zahynul. Balíček jeho chudé pozůstalosti poslán potom jeho zarmouceným rodičům do Bukovska.

Nešťastný Jiřík!

„RYTÍŘ“ MENČÍK

Nástupcem Koců stal se na zpustlém dobršském hradě před nějakými patnácti nebo snad i více lety „rytíř“ Jos. Menčík. Koupil dílec zvětralé zříceniny od knížete Schwarzenberka za nějakých tisíc korun a stal se hradním pánem. Pan Menčík, vyučený řezbář, prošel nejen světem, ale i trpkou školou života. Je trochu romantik, fantast, po-

divín, ale člověk jinak dobrý. „Táta všech dětí“ (jak mi sám píše) a přítel zvířat. Má na svém hradě párek srnčí, kozlíka Hašu a kozičku Máničku, jen že je chová v prostore příliš omezené, což mu zaslívám. Pan Menčík se během let úplně vžil v úlohu rytíře a hradního pána. Založil si ve svých „komnatách“ museum. Něco vykopal z hradního rumu, něco sehnal i jinde, ale dohromady se o tom všem nemůže říci, že by to byly museální věci. Hlavní lov se však panu Menčíkovi povedl tím, že získal kdesi celou rytířskou zbroj. On ji však nemá jen vystavenou jako součást svých sbírek, on ji také – nosí. Ovšem ne pořád, ale málokterá slavnost na Volyňsku se odbude, aby se jí nezúčastnil pan rytíř Menčík jako významná atrakce slavnostního průvodu.²⁾

Pro tyto romantické vlastnosti zakouší pan Menčík od některých dobršských minores gentium různá příkoří. Ti lidé ani těch jeho zvířátek nešetří. Po srnce hodili kamenem a poranili ji. To je konání odsouzení hodné.

¹⁾ Tato korespondence s celým aktem Kroupovým je uložena ve vimperském archivu.

²⁾ O životě Menčíkově napsal Jos. Pavel zajímavý a krásně vypravený román „Hrad na podlesí“ (J. Kobes, Praha-Plzeň, 180 str.) a Dr. Miloš Novotný v Lidových novinách (10. září 1933) celostránkové vypravování „Dobršský hradní pán“ s obrázky A. Moravce. Ale oba přijali nesprávné pověsti o loupeživých Francouzech „Červeňácích“ a o uloupených pažích Kristových se zvonu Maria, jež jsou v mém pojednání dokumentárně vyvráceny.

Však já dobře vím, co na Dobrši umějí. Kdysi jsem se pokoušel zakotvit tam jako národopisec. Dopsal jsem řídícímu učiteli a dostalo se mi vlídné odpovědi, že vše připraví pro příští neděli. Přijel jsem tam dopoledne se stavitelem Štroblem v Studebakeru, že se k němu před hospodou sběhlo půl vesnice. Ale připraveno nebylo nic. Vstoupili jsme do tanečního sálu, kde jsem doufal nalézt všechny zpěváky z místa i okolí – ale sál byl prázdný. Ptal jsem se po panu řídícím. Ten prý sedí na druhé straně ve formance a nechce se hnout.¹⁾ Konečně se mne ujal nějaký hajný a zavedl mne k selce na konci vesnice, která prý umí zpívat. Tak jsem to tedy zkusil. Domlouval jsem panimámě, všelicos jsem jí vykládal i předzpíval, abych jí dodal kuráže, a když jsem ji měl tak zpracovánu, že konečně spustila, ozvala se pojednou na podsíni rána, jako když někdo zvedne těžkou almaru až ke stropu a praští jí celou silou o zem.

„Co pak seš ňáká vod cirkusu, nebo vod komedie, nebo tulačka, abysi zpívala písničky ňákýmu rajzákovi?“ zahřměl na podsíni drsný mužský hlas.

„To je můj muž,“ řekla zaraženě paňmáma.

Sebral jsem své papíry a tužky a zdvořile jsem se poroučel, netouže po tom, poznat se blíže s takovým neurvalým pantátou. Ale ani on po setkání se mnou nedychtil, neboť, když jsem vycházel ze světnice, rychle někam zmizel. Ani jsem ho nespatriil.

Že mezi takovými lidmi není panu Menčíkovi zrovna blaze, je pochopitelné. Zato ho odškodňují, jak jsem se již zmínil, různé regionální slavnosti.

Jednou mne pozval pan poslanec Beran do Volyně, k slavnostnímu odevzdání korouhve nově založené selské jízdy, jejímž náčelníkem náhodou je černětický mladý Vondříčka, po přeslici můj příbuzný. Zajel jsem tam ze Stachů autem s továrníkem Kúsem. Bylo krásné nedělní odpoledne, město čisté, jakoby vyžehlené, prapory vyzdobené. A odkudsi od nádraží obvyklý slavnostní průvod. Vpředu pan poslanec Beran s třemi ministry, generalitou, státními i samosprávnými hodnostáři i jinými význačnými osobnostmi. A vzadu, na konci průvodu – rytíř Menčík na statné brňně, ve zbroji planoucí v záři slunečních paprsků, na všechny strany důstojně pravici zdravě jásající lid. V dlouhém plavém svém plnovousu vypadal skutečně jako nějaký rytíř z pohádky.

Po slavnostním cvičení a odevzdání korouhve panem ministrem Bradáčem do rukou Vondříčky, zašel jsem s panem Kúsem na večeri k Harmachovům, kde jsme se zdrželi asi do devíti hodin a za čiré tmy vyjeli jsme ke Stachům. Hodný kus za Volyní povídá pojednou továrník:

„Vidíte ho? Vidíte ho?“

„Kde? Co? Já nic nevidím.“

„No, tamhle vlevo u silnice.“

Teprve nyní spatřil jsem v záři reflektorů rytíře jakoby stříbrem politého, s vlajícími pštrosími pery v přilbě, s mečem opřeným o plec, rozkročeného nad škarpu.

Mžikem jsme projeli kolem něho, ale továrník ihned začal brzdit.

„Máme ho vzít s sebou?“

„To se samo sebou rozumí.“

Továrník pozpátku zajel zpět až k Menčíkovi, otevřel dvířka vozu a zval ho dovnitř. Místa měl dost, poněvadž já seděl s Kúsem u volánu a jinak s námi nikdo nejel.

„A to sem rád,“ děkoval nám Menčík. „Voni mi slíbili, že mě zavezou domů, ale já se trochu zdržel a tak mi ujeli. Pustil sem se na Dobrš pěšky . . .“

„Pěkná cesta,“ povídám, „v takovém brnění jít tři hodiny cesty.“

„Radost to žádná není, to je pravda, dyť vono to má šestadvacet kilo.“

Když jsme rytíře strkali do auta, brnění se pekelně rozdrnčelo. Konečně jsme ho přece dostali dovnitř a zanedlouho jsme ho vyložili na křižovatce, odkud vede příkrá cesta nahoru na Dobrš.

„Tak já jim srdečně děkuju, pane Weis, já to pořád říkám, že voni sou hodnej člověk.“

„To ne já, to tuhle pan továrník Kús.“

„A to je pan Kús, já jich v tej tmě ani nepoznal. Tak vám ještě jednou děkuju, pánové. Mnoho zdraví!“

A rytíř hnul se jako přízrak dávno zaslých dob k rozvalinám svého sídla na dobršském kopci . . .

Šťastný pan Menčík!

¹⁾ Není už na Dobrši, ale chce prý zase zpět.

K. W.

O SVĚTÝLKÁCH A SVĚTLÍCÍCH

(Psáno 1924)

Není pochyby, že světelné zjevy, obecně zvané „bludičky“ – jež za starodávna nočního času děsily lid v krajinách bažinatých a močály prosycených, zjevy, o nichž jsem za svého dětství slyšel od rodičů tolik tajemných a podivuhodných historií – skutečně byly a jsou dosud.¹⁾ Ovšem za dnešních dob vyskytují se u nás už zřídka. Meliorace, odvodňování luk a bažin přetalo nit života bludičkám téměř docela. Avšak i dříve nebyly zjevem snad všedním anebo dokonce každodenním. Život jejich podmíněn je podle všeho určitými prudkými atmosférickými změnami, jejichž vlivem tvoří se v bažinách a borkovištích fosforovodík, který pak vyvěrá a svítí za noci, a tak vznikají bludičky, jež lid náš za starodávna považoval za něco nadpřirozeného a o nichž se domníval, že se jimi „otevřít a čistí země“.

Lid šumavský rozeznává dvojí druh světelných těchto zjevů: „světýlka“ a „světlíky“. Světýlka jsou malá, vyskytují se v družinách a jsou svitu jasně modravého, kdežto světlík je veliký, prý bezmála jako měsíc a je zpravidla samotář.

Povahou jsou světla tato úplně odlišná. Světýlka jsou dovádívá, řekl bych rozpustilá. Objeví se jedno, dvě, tři – šest, deset, – hopkují s místa na místo, splynou pojednou v řádku a v zápětí na to zmizí: v nejbližším okamžiku jsou tu však zase, utvoří kroužek, splynou ve větší světlo a zase zmizí, aby po chvíli objevila se třeba na opačné straně, provádějíc znovu své pitvorné tance. Světýlka prý se zálibou škádlí pozdní chodce – říká lid – snažte se, aby je svedla s cesty a zavedla do bažin. Tato potměšilá vlastnost, která vedla často i k tragickým koncům, nesvědčí právě o tom, že by světýlka byla dušičkami nevinných nekřtěnátek, jak o nich bájil lid.

Světlík naproti tomu je spíše vážný. Není v něm těkavosti světýlek. Vznikne náhle a vzbudiv pozornost svým svitem i na velkou vzdálenost, koná cestu mnohdy hodně vzdálenou od místa svého vzniku. Pohybuje se vpřed někdy zvolna, jindy zase mírným letem, méně občas výšku svého letu, jako by se na své cestě vyhýbal překážkám. Udržuje se však zpravidla při zemi.

Svobodná stachovská rychta a s ní těsně souvisící obce bývaly kdysi zaslíbenou zemí světýlek a světlíků. Na jaroškovských a zdíkoveckých „pastvínkách“, „v Myšíně“ pod Michalovem, v hlubokých močálech mezi Kovárovcem mlýnem a Bláhovem, na jirkalovských „behýnkách“²⁾ i jinde bývala za večerů i nocí jejich rejdiště. Vyskytovala se zpravidla až v době adventní a to nejhustěji, když na př. po teplém slunečním dni k večeru přimrazilo.

Nejznámější a takřka všeobecně rozšířená je pověst o bednáři, jež před vánoce nesl kamsi odvádět nové „troky“ (necky) a cestou přepaden byl světýlky. Na Staších vypravují ji v nejrůznějších obměnách. Muž ten dal prý se před pronásledujícími ho světýlky na útěk, a když už nemohl dále, lehl si na zem a neckami se přikryl. A tu prý světýlka vrhla se na necky a zuřivě po nich dupala. Za chvíli potom ustala a naslouchala, zdali bednář ještě dýchá. Když se o tom přesvědčila, vrhla se opět na necky. To vstúpilo ustrašenému muži myšlenku, aby zatajil dech a stavěl se mrtvým. To mu pomohlo. Světýlka zmizela a bednář k smrti uštván vrátil se oklikami domů. Ráno nalezena byla na místě, kde bednář byl přepaden, ve sněhu „šlapátka“, jakoby od dětských chodidel, ba dokonce prý sníh byl kolkolem tak udupán, že byly přesně znatelné obrysy neckek, jak na zemi ležely. To byla tedy světýlka rozhodně zlá. A taková jistě asi zavedla taky strejčinka Špatnejch až ke studánce „v Myšíně“, kde ukončil předčasně svůj život.

Jiná světýlka zase pomáhala lidem kde mohla. Ujíkala se chodců a vodila je, aby nezabloudili. Tak prý

¹⁾ Navázal jsem svoji úvahu „O světýlkách a světlících“ na Fürstův feuilleton „Noční kouzla“ v Národní Politice ze dne 4. května 1924.

²⁾ Behýnka, behna – bahna.

Kortusa, pilaře z Bláhova, který si k smrti rád přihnul, doprovázela pravidelně v době podzimní z michalovské hospody „demů“, téměř až na práhy, aby se mu nic zlého nepřihodilo. „Behnata“ po obou stranách cesty strážila mu totiž na klikaté jeho pouti sterá nebezpečí. A mnohým a mnohým lidem světýlka často dobře posloužila.

Světlíci celkem jsou povahy indiferentní. Nekonají ani dobrého, ani zlého. Jen nad Kúsovem — jak osmdesátiletá dnes Hadamka¹⁾ slýchávala v mládí od svého otce — chodil prý světlík, který „hřetil“ (ržál) jako hřebec. Vycházel o 9. hodině, „chytal lidi“ a „dusil je v behných“. Proto Kúsovští netroufali si po deváté vyjít už z domu.

Paní Antonie Korálová, žena velice inteligentní a naprosto věrohodná, od níž mám hojně vzácných starých písní i zajímavých vzpomínek, viděla prý jako sedmnáctileté děvče světlíka bezpočtukrát, když děvčata stachovská za vlahých letních večerů scházela se „na hrátky“ na schůdkách u staré fary. Odtud byl tehdy ještě volný rozhled směrem k Parezí, Oubyslavi a Jaroškovu. Světlík vycházel od chalupy „u Hájků“²⁾ při nicovské silnici a zvolna plížil se podle oubyslavského lesa, nebo se proplétal jeho stromovím a hatěmi až k oubyslavské cestě v jaroškovských bažinách. Nedlouhá tato cesta trvala mu třeba hodinu. U bažin v pastvinách se zastavil a svítě ještě dlouho do noci, znenáhla se potom ztratil. Lidé se chodili na něj dívat každodenně po několik týdnů — ovšem jen z dálí.

Příštího roku zjevoval se nádherný světlík na jaroškovském kopci každého večera a zevšedněl konečně tak, že lidé si ho téměř už ani nepovšimli. To bylo roku 1874. Ale čábuzská drubežnice Rodová se dušuje, že ještě nějaký rok před válkou viděla krásného světlíka. Bylo to o masopustě. Ubírala se s dcerami ke druhé hodině ranní z dolejší čábuzské hospody domů, když pojednou od Peckova neslo se podle potůčku rychle proti nim veliké světlo. U silničního mostu „uhnoulo“ se přes louky k chalupám — zmizelo kdesi u Podvítovců.

Emilie Voldřichová viděla ještě před pěti lety, když počátkem září šla o jedné hodině s půlnoci s děvčaty z Michalova na Stachy, světýlka „v Mysíně“. Noc byla měsíčná, ale v tu chvíli měsíc byl skryt za mraky. Když děvčata přišla pod „písařojce“ cihelnu,³⁾ upoutalo pozornost jejich kmitavé světýlko, které v louce náhle se objevilo. Záhy zmizelo, ale hned tu byla světýlka dvě, tři, a zase se ztratila, jako by je kdosi sfoukl. Po chvíli se objevilo světýlek více, sedm — osm: spojila se v kruh a tančila do kolečka, nejdříve zvolna, pak vždy rychleji a rychleji, jako by uchváčena byla vírem, který je potom pohltil. V okamžiku byla tu však zase. Tento rej světýlek činil prý dojem, jako když mládež o Božím hodě svatodušním při „pálení hromad“ provádí tance se zažehnutými „koštišťaty“. Zjev opakoval se mnohokrát po celou půlhodinu — vtom však zase vyšel měsíc a vše zmizelo.

Dvě podivné historky vypravoval mi stachovský kostelník Voldřich. Roku 1888 bydlel jeho otec v čísle 180. Večer scházela se tam mládež na hrátky. Jednou přiběhlo děvče do světnice — byla to Hochmanojc dcera — téměř bez dechu a povídá: „Strejčku, podívejte se oknem, pod jaroškovským lesem jsou světlíci.“ Všechno hnal se k oknu, a „do zůpravdy“ u naznačeného lesa spatřili pět světlíků v jisté vzdálenosti od sebe rozestavených. Chvíli na ně všichni s údivem pohlíželi, ale pak se z rozpustilosti začali radit, jak by světlíky poškádlili. Slýchávali, že světýlka i světlíci nesnesou zahvizdnutí, že se krutě vymstí na člověku, jenž by se opovážil pískáním je dráždit. Proto nikdo se neměl k takovému pokusu. Konečně dodali si kuráže pacholící Jindřich Potužník, Jos. Voldřich a Jos. Princ, vyšli až do louky a všichni tři na prsty prudce zahvizdali. A bylo zle. Světla s největší rychlostí blížila se ke stavení a všeteční pacholící úprkem stěží dostali se v posledním okamžiku do světnice. Tam byli ovšem v bezpečí, neboť světýlka neodvážila se nikdy až ke stavení „pud kápěj“.⁴⁾ Tam přestává jejich moc. Proto také za staradávna pochovávali nekřtěňátka pod kápěj u kostela, aby dušičky jejich došly věčného pokoje a nemusily jako světýlka bloudit světem. — Pacholící neměli už do žertů chuti a tiše vykradli se opačnou stranou ze stavení. Ráno jim však soused Hanzal zle vyčinil. Světlíci mu celou noc chodili po louce u stavení, takže strachem netroufal si ani ulehnout.

Mladý, zámožný sedlák Hercík ze Stachů byl ve Zdíkově na námluvách. U nevěsty ho náležitě pohostili, nadto si ještě „u Cabalů“⁵⁾ řádně přilepšil a v nejlepší náladě vracel se za noci domů. Cesta ze Zdíkova na Stachy noční dobou nebyla čtána za starých časů právě k příjemnostem. Sám jsem sice konal tuto cestu na svých

¹⁾ Zemřela letos, 1931. (Poznámky, jak vidět, přičinil jsem později.)

²⁾ Byla zapálena asi před třemi lety (1928) nepřičetným vlastníkem a shořela úplně.

³⁾ Cihelna ta patří dlouholetému tajemníku či písaři Stachovské rychty Voldřichovi (dnes již na odpočinku), proto se říká „písařojce cihelna“. Voldřich zná velmi dobře, jak na Staších dříve bývalo.

⁴⁾ „Kápěj“ je rýha kolem stavení utvořená od dešťové vody, kapající z přístřešku, anebo se tak zve také celá prostora mezi touto rýhou, přístřeškem a stavením.

národopitných toulkách již mnohokrát, mnohdy i za bouřlivých nocí, prost téměř hrůzy, dříve však bývalo jinak. Na půli cesty mezi Zdíkovem a Zdíkovcem stojí totiž těsně při silnici malá, nízká skalka s železným křížem na vrcholku. Tam prý často slýchán byl v noci dětský pláč a nárek. Za nepaměti pochovávali prý tam nekřtěnátko. A skalku tu „hlídal veliký černý pes s příšerně svítícíma očima“. Lidé se smutnému tomu místu vyhýbali už od soumraku. Mladý sedlák volil tedy raději cestu kolem Masákovy Lhoty, ač mu bylo překonat dosti značné stoupání, a šťastně se „dotrantejlil“ po svahu zdíkoveckého lesa až k pastvinám u stachovského potoka. Tam se mu „vzela“ (zjevila) pojednou světylka. „A to se mi právě hodí,“ mudroval v duchu náš sedláček, „dovedou mne aspoň ‚demů‘, beztoho bych v té tmě už ani netrefil.“ A skutečně, světylka převedla rozjařeného ženicha přes úzkou lávku a vedla ho lukami ke Stachům. Ku podivu – a již stojí před vraty svého statku. Prohlíží si je nedůvěřivě, vždyt přece měl ještě několik minut cesty – ale jsou to „do zůpravy“ vrata jeho a nikoho jiného. Vezme za kliku, otevře a zahne nalevo k zápraží – vtom se kácí do nějaké jámy a hned nato ztrácí vědomí.

Ráno našli nešťastného ženicha na hřbitově v čerstvě vykopaném hrobě, do něž za nedlouho nato měl být konán pohřeb. Ale nelekejte se! Ničeho se mu nestalo. „Odpočíval v pokoji“ – pod hlavou máje v uzlíčku svázané kosti z vykopaného nebožtíka. Byl docela zdrav, a – krom několika odřenin – neporušen. Až do konce svého vysokým věkem pozhnaného života vyprávěl starý Hercík rád o tom, jak ho světylka přivedla předčasně do hrobu.

To jsou ovšem události ležící řadu let zpátky, avšak schwarzenberský polesný Liboslav Zach vypravoval mi, jak ho světylka po prudké bouři a lijáku poplašila ve zborovském revíru u Budějovic ještě předloni (1922). A v rodišti jeho Kubově Huti na Šumavě jsou prý světylka ještě dnes zjevem docela nevzácným.

BAVOR IV. r. 1367

PŘECHOVÉ Z ČESTIC

ERBY ČESKÝCH RODŮ ZE STRAKONICKA

ZÁDUBŠTÍ ZE ŠENTÁLU

HYZRLOVÉ Z CHODŮ

KOCOVÉ Z DOBRŠE

K. W.

KOLEM ČESTICKÉ KALVARIE

Stokrát snad projel jsem už Česticemi, vesnicí ležící na cestě z Vacova do Volyně, ale nikdy jsem se tu ani na chvíli nezastavil, nikdy ani na okamžik z auta nevystoupil. Tak záhadně schouleny jsou Čestice při silnici, probíhající okrajem obce, že z nich téměř nic nevidíte. O zámku, kostele, vrchu Kalvarii – ani potuchy. Proto jsem se také o Čestice nikdy mnoho nestaral, obzvláště, když mne nikdo na ně neupozorňoval. A přece jsem již před dlouhou dobou dosti často o nich slyšel. Vzdálenější moji příbuzní se strany matčiny drželi tu jeden z mnoha čestických malých mlýnků; ten, kde se říká „u Koželuhů“. Neznal jsem toho čestického mlynáře, jenž se jmenoval Matěj Myšák, ale dcera jeho Kateřina (říkali jsme jí prostě Káča) byla provdána v Praze za mistra poctivého cechu ševcovského Jana Vaňu, a ta k nám někdy docházela, zejména, dokud moje matka ještě žila.

Tomu je ovšem už dávno. Dnes tito moji příbuzní jsou všichni mrtvi. Zemřeli v chudobě a nezůstalo po nich nic než pověst, že byli hodní, řádní a poctiví lidé, jimž jejich bohatý strýček nepomohl. Raději utopil statisíce a snad miliony v pochybených podnicích.

K Česticům upjaly se moje myšlenky plnou měrou teprve nedávno, když se mi náhodou dostal do rukou výstřížek z budějovického Hlasu lidu, v němž farář v. v. P. Jos. Kohout vypravuje o čestické Kalvarii. Pohřížil jsem se ihned do hledaného dnes díla Jana Trajera: „Historisch-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis“ z r. 1862, a do bohatým materiálem dějepisným naplněného díla Fr. Teplého: „Dějiny města Volyně“, a tu jsem zjistil některé zajímavosti, které snad stojí za to, abych je zaznamenal.

Čestice jsou ves starobylá. Seděli tu až do r. 1547 Přechnové z Čestic, jež historik František Teplý má za nejvzácnější rod šumavského Podlesí. Píše o nich ve svém díle: „Původní jejich sídlo bylo zajisté Přechnovice, odkudž se rozrodili na Čestice, Něhošovice, Předslavice, Želibořice, Lčovice, Malenice, Láz (sv. Máří),

Ouřice a Šitkov. Z křestního jména Přeč (Přemysl, Přem, Přeč) stalo se všeckněm společné rodové, jen Želibořičtí psali se ze Želibořic a Nihošovičtí přijali název Kosořové. Mikuláš Kosoř z Něhošovic a Bedřich ze Želibořic, kteří r. 1366 některé platy ve vsi Lčovicích zapsali píseckému klášteru, vyšli z jednoho otce a téže matky, majíce zprvu jako ostatní Přečové na modrém štítu pokosem ležícího kapra, jenž na klenotě, stoje kolmo na hlavě, se opakuje.

Z šere dávnověkosti vyniká první r. 1159 Soběslav na Hodějově se svými syny Bernardem Hodějovským z Hodějova¹⁾ a Přeč I. na Česticích. Z potomků tohoto jsou známi: r. 1243 Jan, 1251 Vitmar, 1274 Štěpán, kteří všichni se psali z Čestic. Štěpán měl tři syny: Hrdoně, Hypolita a Bohuslava. Rozrod jejich dá se však sledovat až při vnucích.²⁾

Přečové byli tedy podle Fr. Teplého rod vzácný, ale měli také své výstřelky. Kolem r. 1400 stala se nehoda Přečovi, jenž se psal z Volyně a bydlil na Volyni na rytířském domě na náměstí, nedaleko vimperské brány. Byl bratrem Rynarta z Čestic, purkrabího na Helfenburce pánů z Rožmberka. Volyňský Přeč spolčiv se s Jankem z Tisové, opověděl rodu pánů z Hradce. Však nešťastně. Oba na škodě zachyceni. Po delším věznění byli na přimluvu probošta a jmenovaného již bratra Rynarta z Čestic propuštěni proti zápisu:

„My, Janek z Tisové a Přeč z Volyně vyznáváme tímto listem . . . jakož sme spravedlivě byli věznění od urozeného pana Jana mladšího ze Hradce pro naše zavinění . . . slíbili sme jemu a erbům jeho . . . pode věru a ctí a pod nejvyšším právem (t. j. hrdlem), že proti . . . nim nemáme . . . žádnú věc nechutni býti věčně . . . Pakli by na nás (opak) ukázáno bylo na poli a v městě člověkem jedním, ve vsi dvěma člověky neb třmi, tehdy my Janek a Přeč propadli sme svou víru a čest a ihned po tomto účinku odsuzujem se sami ctí i hrdel jakožto odsouzení lidé, aby s námi učinili jakožto s odsuzenými lidmi podle své vuole . . .“

Při pečeti slibovníků pro lepší svědomí zaručili se za ně svými sekryty: pan Jan mladší z Ústí seděním na Kamenici, pan Petr ze Stráže, pak panoše Sudík z Božetěchova a Vintř z Kádova.

Povedeným hoškem byl asi také *Václav Přeč z Čestic na Dúbravici*, jenž žil r. 1520, o němž stojí psáno, že byl *„tovaryš znamenitý, jenž kde jaká schůze byla nechyběl, a také u sebe Bohuslava Vojíře, bítce fortelného, přečovával“*.

Tehdy byly velké rozbroje mezi městy a šlechtou. Utužením poddanství vzrostla moc i pýcha urozenců, na druhé straně obchodem a řemesly bohatla města. Z toho vykypěla žárlivost na obou stranách proskakovala do výstředností. Byla již staršího data, neboť *už r. 1446 a r. 1450 prali se na Prácheňsku šlechtici s měšťáky, zejména Pintěř z Čábuž s Vimperskými, a Písečtí „zsekli panoše Protivu v Paměticích, že bohďaj živ zuostal“*.

Průběhem let záští vzrůstalo, poněvadž šlechta, nedbajíc výsad městských, často v bezprostředním blízkou stavěla si pivovary, připouštěla na úkor cechovního zřízení do sídel svých potulné řemeslníky, tak řečené štolíře (fušery), zakazujíc poddaným voziti do městských obcí obilí, tovary, dříví atd. Přepychem, leností a také vzrůstáním rodin drobná šlechta zchudla. Měšťáci opěšalým urozencům se vysmívali, štipajíce nejednoho slovy: *„kdyby liška u jeho dvorce na okno lehla, že ohonem celý statek pánův přikreje“*, anebo: *„kdyby chtěla urozená paní nasadit husu na vejce, že jí celé jeho zboží na hnízdo nepostačí“*.

Do očí jim na jarmarcích zpívali:

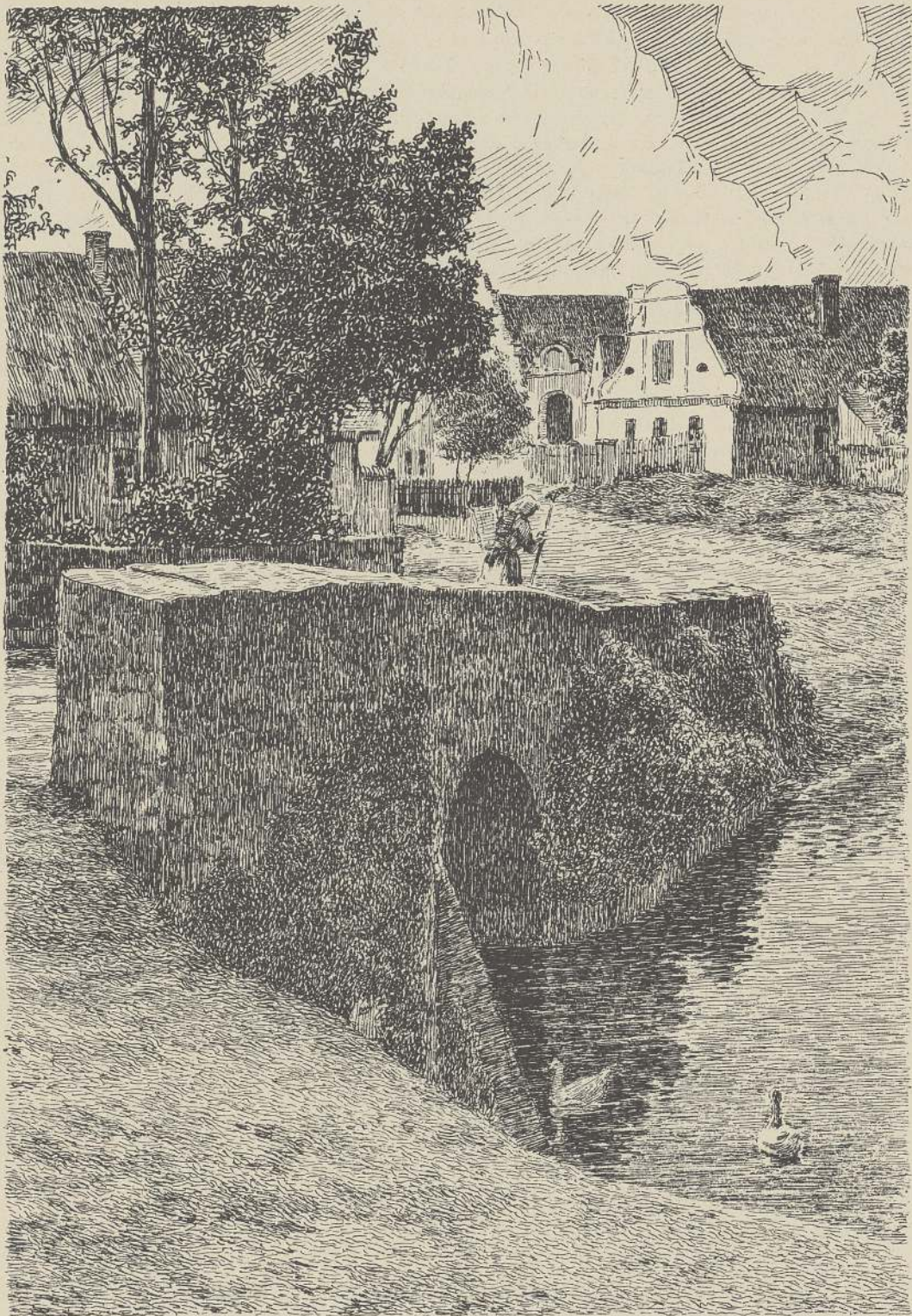
Nekupuj lán,
kdež na blízkou pán:
ty budeš kopati,
pán bude mlátit,
ty budeš štěpovati
a pán – jablka klátit . . .

Páchne-li pán k domu,
neraduj se příliš tomu!
bud se přišel napítí,
aneb peněz vydlužití,
aneb ženu poskvrnití.³⁾

¹⁾ Hodějovští byli s Čestickými z jednoho rodu a měli s nimi společný erb.

²⁾ Z téže doby je také prácheňská národní píseň láskyčtivého děvčete:

Vaří pivo, vaří,	Oni nejedou pít,	Ach, že já pak nejsem	aby ke mně jeli,
jedou tam rejthaři!	ale jedou se bít.	červeným pivečkem,	o mne půtku měli . . .

Fréčovice - okres Strakonice

Jarka Dvořák 926.

O přezdívkách a popěvkách se strany pohaněných rovněž nebylo nouze. Nejvíce však páni traktovali měšťany mečem, „*potahující jim kůži ocelí, až duše z rány přeč vyšla*“.

Poněvadž pak venkovský lid pochopitelně držel „s kramáři, tkalounkáři, nevydělanými kůžemi, rohany“, jak urozensí měšťákům přezdívali, měl se za to zle. Nelahodný kus provedl novopečený pán Petr Hájek z Robčic, bytem na Volyni. Přípraviv se „unáčený“ na kůň, s pomocníky svými nočně honil až dohonil pro nějakou urážku na silnici svobodného Mikuláše Krabu ze vsi Záležlé, poddaného člověka pana Petra Záleského z Prostého, z Volyně domů jdoucího. Tu jej zranil a za umřelého ležeti nechav, odejel. Toto hrdinství vyneslo Hájkovi v Praze (r. 1539) Černou věž a jednomu z jeho pomocníků, Janu Polákovi, Mihulku. Všichni před svým neurvalým skutkem strašně popíjeli. *Kdo „tenhle kunšt dobře uměl“, řekli mu „znamenitý kozák“, podnapil-li se „to se unáčil“; ne jeden „v krásném rauši plítkou králku (nežbednost) vyvozoval“, připíjeje si i s otrhancem poslední trůnk sv. Jana Dolijana¹⁾. Ze si při tom někdy „kůže tlučí vycpali, na slepou kočku zahráli, škarpy vytírali“, nelze se divit.*

Rozbroje měst se zemany kvetly kolem r. 1520. Na Prácheňsku sehnalo se před tím na 400 loupeživých rejtharů pod vůdcovstvím Zdeňka Malovce z Chýnova na Nestánicích a Petra Sudy z Řenče na Janovicích (n. Úhlavou). Nacházíme při nich kromě „rytířů“ z Tábořska, pět členů rodu Maloveckých, krajany: Otíka a Václava Sádly z Kladrubce na Kalenicích, bratry Bořikovské z Košemberka, zmíněného již *Václava Přecha z Čestic na Dúbravici*, Kmona²⁾ Viléma Bechyně z Lažan, Korbely z Bukové na Čekanicích (u Blatné), Stacha Varliča z Bubna na Vojnicích, Jana Hořčice z Prostého na Mačicích a Blani (= Blaničky na Netolicku); z neurozených byli v tom: Šťastný Hňuhňavý, jinak Zikmund z Dúbravice, Filipář Bartošů z Nahořan či Lipáček, jenž zbojníkům konal služby písařské, Holý, syn sedláka z Želiborčic, Liška a Petr Vackovic, oba ze Strunkovic, Říha, šafář z Helfenburka, Stach z Vojnic, Mareš Rezek ze Všechlap . . .

Dne 27. července r. 1520 přepadli členové této tlupy pod vedením Malovce Tábořské poblíže vesnice Blanice u Bavorova, tam, kde cesta od Borčic ústí na silnici prachatickou. Zabivše několik měšťanů, vzali jim sukna zelená, blankytová, brunátná, modrá, černá i vlčatá, zásoby pepře v hrncích, zázvoru celé žoky, 5 štuků kmentu, štuk barchánu, štuky bílého plátna na podšívky ke kabátům, štuk plátna „pohanského“, svazky černých tkanic, koně a něco peněz, o kterýžto lup se rozdělili v lese Bisanovci u Bušanovic.

Následky se dostavily. V tábořské Smolné knize je šestnáct vyznání účastníků „vzatku a mordu tábořských“. Městští se zdvihli a vzali pomstu na svých škůdcích. *Vypálili Soběšice Alšovi, tvrz Mačice se dvorem a vsí Janu Hořčici, Kalenice Václava Sádly z Kladrubce, Doubravici Václava Přecha, též Nestánice, tvrz samého Malovce na Vodňánsku*. Pan Hořčice utekl s jinými urozenými zbůjníky na Bechyni, odkudž žaloval Tábořské, že mu tvrz i ves vypálili. Ztěžka našel jaké náhrady. Jinak se mu patrně mnoho nestalo, poněvadž žil ještě r. 1538. Filipář Bartošů z Nahořan, písař tlupy, odpraven v Praze r. 1520. Sedláček z Hodějova unikl trestu, zabít byv již při srážce s Tábořskými u Blanice. *Pan Vilém Bechyně z Lažan zajat 12. ledna 1521 v Tochovicích. Odsouzen v Praze hrdla, jako pravý rejthar na popraviště jda, sobě poskakoval a zpíval.*³⁾

Nějaký čas potom byl pokoj, ale pak se začali zbůjníci opět sbírat. Tu dali královští místodržící v Praze dne 7. května r. 1530 *plnou moc rytíři panu Vilému Přechevi z Čestic a na Česticích, a Petru Malovci z Chýnova na Vimperce*, „*aby v tom kraji prácheňském . . . takové lidi vejtrně jímali a do vězení dávali a kteřížby zjevně lotři, loupežníci a psanci byli, k nim právem přistupovali a podle jich zásluhy trestali*“.

Zdá se však, že páni direktori buď pojali vůči jmenovaným vladykám náhle nedůvěru, anebo se jim nezdáli k provedení nařízeného úkolu dosti silnými, zvláště když se tu jednalo o příbuzné obou plnomocníků, anebo se tito úkolu na ně vloženého sami zřekli. Již krátce na to, dne 19. května, nařizují místodržící městům Vodňanům, Písku a Sušici, aby vypravila bez meškání svou hotovost proti lotrům ve vsi Dúbravici a okolí, kteráž náleží Václavu Přechevi, a na ty jiné vsi Kalenice a Vojnice Václava Sádly aby v určitou hodinu udeřili a je pobrali . . . (Vesměs podle Fr. Teplého.)

¹⁾ Od slova dolíti, dolejevati.

²⁾ Dávali si řemeslná jména, jako: Kmon, Bezmíra, Zobák etc., aby se bez nebezpečí prozrazení ve své han-týrce dorozuměli. Přechevi dělí Přišel . . .

³⁾ Mezi přečovávající zbůjníky vynikal farář podobojí na Bílé Hůrce u Dřítně, která byla pod patronátem Diviše Malovce na Libějovicích. Největším ukrývačem byl Jan Boubínský z Újezda na Drslavici u Prachatic.

Přechova tvrz Doubravice byla skutečně také městským lidem dobyta a vypálena. Za škodu dostal později Václav náhradu 500 kop od krále. Ani ne za deset let nato koupil tvrz pustou, dvůr a ves Doubravici pan Vilém Přech z Čestic, královský prokurátor, a od té doby patřilo zboží doubravické k Česticům.

* * *

Čestický kostel zasvěcený sv. Janu Křtiteli připomíná se v ereckních knihách již r. 1371. První dokumentárně zjištěný farář čestický je pan Jan z Čestic.¹⁾ Známy historik B. Paprocký, původem Polák (1540 až 1614), otiskuje ve svém rodopisném díle o stavu panském v Čechách latinskou věnovací listinu, která v překladu znamená:

„MY PAN RYNHART (EINHARDUS) Z ČESTIC, PAN JAN FARAŘ TAMŽE A PŘECH TAMŽE V ČESTICÍCH, VLASTNI BRATŘÍ, DÁVÁME 5 KOP ÚROKU VĚČNÉHO, V CELÉ VSI JAROŠKOVĚ DVĚ KOPY A 24 GROŠŮ, VE VSI DRÁŽOVĚ OSTATEK ÚROKU MARTINU FARAŘI VE VACOVĚ. R. 1384 DEN SV. VÍTA.“²⁾

Paprocký zaznamenává také tuto listinu z r. 1416:

„Zá kněz Enoch, kanovník kostela Pražského a farář w Čestících, wyznávám tímto listem všem budoucím farářům, že jsem s dobrým svým rozmyslem a přátelskou radou, ano i s povolením pána Štěpána z Čestic, a pána Sulka z Zálezl, pro kostelní dobré, prodal dědinu kostelní w Raděšově s lukami etc. ctenému muži řečenému Bláta, právem dědičným, a to za osm kop grossů stříbrných. Nad to má dotčený Bláta platiti na sw. Gíři půl kopy grossů, a na sw. Sawla tolikéž, a když přijde Zemská Berně, má dáti 18 grossů, osmero kuřat, dvoje povlečený konopne, a má dva dnj žíti, geden Seno sjei a krom těch všech jiných robot prázen býti. Na to přivěšili Pečete páni wejšs gmenovani i já Farář.“ (Podle J. Trajera.)

* * *

R. 1626 Jindřich Michal Hýzrle svob. pán z Chodův, jenž byl od r. 1622 pánem na Česticích, dal na návrší Kalvarii blíže obce ležícím, kde do té doby byly tři dřevěné kříže úcty lidu požívající, vystavět dřevěnou kapli k uctění sv. Kříže, a o něco níže na pokraji lesa druhou kapli k uctění Bolestné Matky Boží. Pražský kardinál-arcibiskup Arnošt hrabě Harrach dal k tomu svolení listem z 16. srpna 1626, z něhož Trajer uvádí toto:

„PONĚVADŽ TEHDY UROZENÝ PÁN PÁN GINDRŽICH MICHAL HYSRLE SWOBODNÝ PÁN Z CHODŮ... NA WRCHU BLÍŽ ČESSTICZ WLASTNĚ GEMU PRŽISLUSSEGCZYM KRZJŽ NEWINÉHO UMUČENJ SYNA BOŽYHO SE WSSEMA INSTRUMENTY WYDWEHNAUTI GEST DAL, TEŽ KU POCZTIWOSTI, PIETI RADOSTI, PIETI ZIALOSTI, PIETI SLAWNOSTJ PAMÁTKU BLAHO SLAWENÉ PANNY MARYE RODIČKY BOŽJ ZALOŽIL, A ABY NAD NADEPSANAU HORAU CALVARIJ OD TOHO ČZASU AŽ NA WĚCZNÉ WĚCZNOSTI RUKA A OCHRANA DRŽENÁ BYLA TO MJTI CHCE, NACZEŽ NADEWSSECZKO GISTEHO POWOLENJ OD NAS GEST ŽADAL, MY PAK... TAKOWÝ DOBRÝ SKUTEK SCHWALUGEME, OBLIBUGEME,

¹⁾ Psal se také z Volyně, podle domu na volyňském náměstí, od pradávna Přechovského.

²⁾ Trajer nepodává listinu tu docela správně. Opravil mi ji a český překlad ochotně obstaral řed. Stát. histor. archivu dr Mendl.

A POTWRZUGEME, GAK WSSEM SPOLECZNĚ TAKY OBWZLASSTNĚ OBOGIHO POHLAWJ, WŠAK PÁNU BOHU WIERNÝM LYDEM . . . POWOLENJ DAWAME, ABY KAŽDOROČNĚ OD SWATÉ A BLAHOŠLAWENÉ TROGICZE NA HORU GMENOWANAU CALVARIJ S NÁBOŽNAU MYSLI MOHLI SE UCHAZETI, PUTOWATI A MODLITBY SWÉ PÁNU BOHU WSSEMOHAUCZYMU OBIETOWATI, TAK ABY BŮH WĚCŽNÝ A WSSEMOHAUCZY PRO SYNA SWEHO NEGMILEGSSJHO A GEDNOROZENÉHO BOLESTNÉ UTRPENJ A HOŘKAU SMRTI, PIET RAN GEHO SWATÝCH, TEŽ PRO BLAHOŠLAWENÉ WŽDICKY PANNY MARIE RADOSTI, ZIALOSTI A SLAWNOSTI ORODOWÁNJ WSSEM SPOLECZNĚ Y OBWZLASSTNĚ NA TU HORU PUTUGI CZYM LIDEM, KTEŘJ GSAU WĚRNJ A POSLUSSNJ KŘZESTANE CZYRKWE SWATÉ KATOLICKÉ RZIMSKÉ, OD GEDOWATEHO NAKAŽENJ, OD NAHLÉ A NENADALÉ SMRTI, OD WÁLKY, BOGE, A HLADU, OD WSSELIGAKÝCH NESSTASTNÝCH PRŽJHOD RACZIL GICH ZACHOWATI A OCHRANCZEM BÝTI.“

R. 1728 Karel Šebestian svob. pán z Říčán, pán na Česticích, dal na vrchu Kalvarii na místě sešlých kaplí dřevěných vystavět pět kaplí z kamene, které r. 1755 Mikuláš Antonín Malovec z Chýnova a Vimperka, pán na Zdíkově a Česticích, dal opravit a zvětšit. R. 1820 Dorotka, roz. svob. paní z Berteuil, choť hraběte Karla Rey-e, pána na Česticích, velkého dobroděje chudých, dala z vděčnosti za své uzdravení jmenovaných pět kaplí znovuzřídit a k tomu přistavět předstň na dvanácti sloupech spočívající. Od jejího choťe pochází eremitáž s pěknými freskami. Každoročně, v neděli po svátku Povýšení sv. Kříže, putují dosud davy poutníků do Čestic, aby na Kalvarii vykonali pobožnost. (Podle J. Trajera.)

Kaple na Kalvarii tvoří spolu s farním kostelem Křížovou cestu, a sice takto: Ve farním kostele je první a poslední zastavení, na Kalvarii ve čtyřech pobočných kaplích druhé až deváté zastavení, v hlavní kapli Sv. Kříže desáté až dvanácté zastavení, v kapli pod Kalvarií Bolestné Panny Marie třinácté zastavení. (Podle nynějšího p. děkana Václ. Brůžka.)

V posledních letech však na Kalvarii dali se do rubání lesů nynější držitelé statku čestického, vídenští velební páni Minoriti, čímž půvabné a jedinečné to místo na dlouhá léta asi zbaveno bude okrasy.

Zvonice v Mladíkově u Vacova - okres Strakonice.

Jaroslav Dvořák 1926

K. W.

„PÍSMÁK“

(Psáno 1928)

*Když rychtář na podzim svolá
obec v poradu,
nechá navařit knedlíků
velkou hromadu...*

Věřili byste, že na Šumavě jsou staří lidé, kteří ještě nikdy nespátřili železnice? A věřili byste, že jsou tu lidé, kteří železnici sice viděli, ale nikdo by jich za nic na světě nepohnul, aby se posadili do vagonu? A věřili byste, že na Šumavě je konec světa? Vy všichni žijete jistě v bláhové domněnce, že svět je kulatý a nemá konce. To je chyba! Konec světa je u „Likyperku“,¹⁾ překrásně položené osady na Stachovské rychtě, nedaleko Karlšperských Hor. Tam všechny cesty končí a dál už to nejde.

Je pochopitelné, že lidé žijící v těchto zapadlých končinách, s těmito názory, mají v sobě mnoho nefalšované přirozenosti, mnoho původnosti kulturou nedotčené. Proto jsem dychtivě nastražil uši, když mi ve Zdíkové jedné v zimě vypravovali o starém písmákovi, bývalém fořtovi nebo hajném, který prý po celý boží den leží ve svých knihách, a když občas sejde ze své samoty dolů do hospody, tu prý písně ze sebe zrovna chrlí. Ale je prý to hodně daleko a vysoko, v krajině liduprázdné. Pět hodin pěšky, nebo povozem s dobrými koňmi nejméně tři hodiny.

Co však znamená pro vášnivého zachránce národní poesie vzdálenost, mráz, nepohoda, ba i nebezpečí? Věřil jsem bohatou žeň písni a už jsem neměl stání. Dopsal jsem vimperskému lékárníku dru Budínskému, známému „tvůrci“ malinovky, a ten mi hned druhého dne poslal kočár s párem vraníků, jakoby vystřižených z Alšovy ilustrace k národní písni. A jeli jsme.

Byl to tehdy překrásný den, v neděli 25. února 1923. Omládlé slunce prvním vlahým dechem předčasného jara něžně celovalo tiché, zasněžené hvozdy a nivy šumavské, budíc je ze sna. Šíré luhy a pastviny třpytily se v slunečním jasu tisíci stříbrných věnců, vykouzlených tenounkou průhlednou ledovou tříští roztáleného sněhu kolem krtčích kopeneček a hrud, deroucích se mocí z jihnoucí sněžné pláně na povrch, blíž k božím sluníčku.

Vzduch křišťálově čistý a nebe nekonečná velebná klenba azuru.

Projeli jsme několika osadami, proplížili se kolem roztroušených, ve sněhu pohřbených jednot a vyjeli na silnici, kde mohutné stromy své holé, vichřicemi pitvorně zkřivené a k jedné straně vyvrácené větve vztahovaly po nás, jako příšerné hrozivé ruce. Touto průlinou řítí se asi často běsné náporů horských západních vichřů, násilně vnucující stromům tak děsivý tvar. A zase jsme sjeli se silnice do vysokého lesa, kde ve stínu dosud to praštělo mrazem.

Stoupající stále výš a výš, za tři hodiny byli jsme konečně na místě. Vraníci zarazili na pokraji lesa a já se octl před typickou šumavskou chalupou, porostlou mechem, se střechou zatíženou kameny, aby při prvním nárazu větru neulítla. Ve stavení zaštekal pes a brzy objevila se mezi dveřmi vysoká postava v mysliveckém obleku, s patriarchálním bílým plnovousem, nad nímž trůnil rozložitý růžový nos, půvabně zasazený mezi dvě usazené, jakoby skleněné oči.

Udivený písmák zavedl mne do světnice. Vysvětlil jsem mu účel své cesty, vylíčil plamennými slovy nutnost, aby všechny naše krásné písně, ponechávané nemilosrdně na vyhnutí, byly zachráněny. Poukazoval jsem na Erbena, Čelakovského, Bartoše, Sušila a jiné, jakých neskonalých zásluh si získali, že nám zachovali tolik pokladů.

„Tak voní by jako chtěli ňáký ty písničky?“ rozvazuje staroch. „Och, já jich znám, že by tady museli bejt celej tejden, kdybych jim je měl všecky zazpívat. No, jakou pak by asi chtěli?“

„Když jsme na Šumavě,“ povídám rozradostněn, že jsem padl na tak bohatý pramen lidové poesie, „tak by snad bylo dobře, kdybyste mi zazpíval nějakou pravou starou šumavskou.“

¹⁾ Reckerberg, osada národnostně smíšená.

Písmák se poněkud zamyslel, vyndal z kapsy pykslu z jeleního rohu, důkladně si šňupl a utřev si nos objemným šátkem spustil:

*Na Šumavě jsem zrozený,
proud Vltavy znám,
proto švestkový knedlíky
k smrti rád jídám . . .¹⁾*

Mně bylo, jako by mě vosa píchla. Ale abych si písmáka hned napoprvé neodradil, povídám: „Příteli, tuhle už mám. Ale hleďte, je tolik písní milostných, písní lásky šťastné i nešťastné. Což, znáte některou z nich?“

„I co pak je vono vo to, těch já znám! Tady mají hned jednu:“

*Pepiček, moc nóbl kluk,
velociped má na dluh,
s vršku jezdit neumí,
zlámal si vobě nohy . . .*

Vrtím sebou jako švec na verpánku. Nechápu, co by z této slátaniny se mohlo vyvinout „milostného“. Vidím, že i staroch mne stále nechápe, proto ho raději nechám zpívat podle jeho výběru, v očekávání, že konečně přijde na to pravé, když zná tolik písní. Bohužel jsem tak nucen vyslechnout přes třicet pustých odrhovaček. Přece však se ještě nevzdávám naděje, že z písmáka vysoukám něco kloudného. Žádám něco vztahujícího se k ženění a vdávání, něco třeba ze života manželského. Děda ochotně hned vyhovuje:

*Vzal sem sobě ženu,
to ménem Kačenu,
je trochu hrbatá,
drdól má na stranu . . .*

Teď už mi dochází trpělivost. Rozčileně ptám se, nezná-li něco ze stavu selského. Zdá se, že i písmák je už podrážděn, neboť mi houkl přímo do ucha, div že jsem neohluchl:

*Jeden sedlák mazavka,
rád hrál ferbla, taháka . . .*

„Zadržte!“ vykřikl jsem v největším zoufalství. „Tuhle znám také, všechny už mám dávno zapsané, které vy zpíváte, zbytečně bych vás zdržoval, buďte hodně zdrav, dědečku . . .!“

Vyrazil jsem jako divý z chalupy, vskočil jsem do kočáru, kočí švihl bičem do prázdna, a vraníci, jako by tušili, jak špatně jsem pochodil, klusem unášeli mne z nevlídné té krajiny domů . . .

¹⁾ Popěvek ten, k němuž patří i sloha v záhlaví uvedená: „Když rychtář na podzim svolá obec v poradu . . .“ složil Ant. Hadraba, tovární modelér (truhlář) v Aichbergu-Steyermühle, Hor. Rakousy, původem Šumavan. Otiskl Švanda dudák, roč. XI.—1892, str. 256. Je to hymnus na knedlíky. Na Šumavě jsem to slyšel zpívat na nápěv: „Já jsem v Čechách narozený, otce, matku mám . . .“

K. W.

VYOBRAZENÍ V DVOJDÍLU II—12

INICIÁLY na str. 8., 13., 14., 17. a 18. kreslil perem *Frant. Chalupa*, a jsou vyňaty z básně Ad. Heyduka „*Dudák*“ (Poetické besedy, Valečka, Praha, 1882); ostatní iniciály na str. 7., 10., 12., 16., 20. kreslil pro toto dílo *Fr. X. Margold*.

STRAKONICKÝ DUDÁK z r. 1820, akvarel proti titulu.
STRAKONICKÝ RYCHTÁŘ, akvarel, str. 16—17.
STRAKONICKÉ SELSKÉ DĚVČE, akvarel, str. 32—33.
STRAKONICKÝ SELSKÝ HOCH, akvarel, str. 48—49.
STRAKONICKÝ HOUDEK, akvarel, str. 64—65.

Maloval *neznámý strakonický malíř*
z počátku devatenáctého věku.

Poznámka:

Starožitník pan Chaura má příkaz, aby na všechny památky jihočeské, které se mu dostanou do rukou, mne upozornil a zachoval mi možnost předkupní. Pan Chaura se také podle toho vždy loyálně řídil. Ale stalo se, že jsem někdy počátkem loňského roku ochuravěl a nemohl jsem po nějaký čas konat pochůzky po starožitnících. Právě v té době získal pan Chaura šest stoletých akvarelů neznámého malíře ze Strakonice: *dudáka, rychtáře, selské děvče, selského hochu, houdku a svatební vůz panství strakonického* z Národní slavnosti na pražské Invalidovně, konané r. 1836. Pan Chaura obrazy pro mne reservoval, ale když jsem dlouho nepřicházel a náhodou k němu zabrousil funkcionář Zemědělského musea, akvarely mu prodal. Později se mi přiznal, co udělal a řekl mi, kde akvarely jsou. Štěstí, že jsou v takových rukou, neboť v Zemědělském museu mi akvarely ihned ochotně zapůjčili k reprodukci a tak mi bylo umožněno zařadit do tohoto svazku obrazy, pro strakonický národopis skutečně jedinečné. Poznámek k rychtáři, selské dívce, selskému hochovi a houdkovi není třeba. Obrazy ty mluví samy za sebe, jako ukázky krojů, jak se nosily v Strakonících před více než sto lety. Ale u dudáka je tomu jinak. Tu jde o zjištění určité postavy. V článku „*O dvou plukovních dudáčích píseckého regimentu*“ na str. 49., je podrobný popis kroje dudáka, jenž r. 1820 hrál v Strakonících před císařovnou Karolinou Augustou. Popis ten přesně souhlasí nejen s krojem dudáka reprodukováného v čele tohoto svazku, ale i s krojem dudáka v Klutschakově Pražském kalendáři z r. 1858 (viz reprodukci na str. 49.), jenž je vyloženou kopií akvarelové skizzy, o níž se zmiňuji na str. 50., a jejímž původcem je podle Jos. Fikara strakonický malíř Antonín Zellerin. Skizza ta je nyní majetkem vrch. odb. rady dra M. Fikara v Praze a je prý skutečně zobrazením onoho dudáka z r. 1820. Krojově tedy oba obrázky souhlasí, ale v jedné věci je tu základní rozpor: dudák v čele tohoto svazku reprodukováný nadouvá kozlík píšťalou, kdežto Zellerinův dudák nadýmá kozlík měchem. Srovnáváje tyto dva obrázky — představou hry na dudy zásadně se různící — s vyprávěním strakonického solicítora J. Fikara (viz str. 47.), jenž píše, že onen dudák z r. 1820 při hře několikrát omdlával a musel být na chodbě pošty omýván, přicházím k přesvědčení, že pravým zobrazením mladičkého dudáka, jenž hrál před císařovnou, je nepochybně akvarel reprodukováný v čele tohoto svazku, jehož autorem může být ostatně třeba také Zellerin. Není přece k víře, že by byl dudák omdlával „uhranutím“ z dotěrných pohledů diváků, jak píše Fikar (viz str. 47.). Daleko přirozenějším je předpoklad, že mladistvý dudáček omdlával přílišnou námahou z nadouvání kozlíku píšťalou a z toho vzniklými návaly krve k hlavě. Dudákovi, jenž pohodlně nafukoval kozlík měchem, mačkaným pod paží (jak je vidět na obrázku Zellerinově), nemohlo se něco podobného stát. To je důvod, který mne vede k tomu, že *jediné správným obrazem dudáka z r. 1820 je akvarel v čele tohoto svazku, třebaže malíř sám to nepřiznává, ba naopak obrázek svůj označuje prapodivným německým připsáním: „Strakonitzzer Dudelsackpfeifer Schwanda von Jahre 1371.“* (Strakonický dudák Švanda z roku 1371.)!!

Dlužno ještě připomenout, že na obraz selského děvčete malíř připsal: „*Herrschaft Strakonitzer und Stiekner Bauernmädchen.*“ (Selské děvče z panství strakonického a štěkenského.) Na obraz selského hochy: „*Bauernbursche von der Groszpriorats Herrschaft Strakonitz*“ (Selský hoch z velkopřevorského panství v Strakonících.)

Na akvarelu, znázorňujícím slavnostní vůz, jehož bylo použito v Praze při Národní slavnosti r. 1836, jenž zde však reprodukován není, je také vyobrazen štít (květinový věnec) s písmenami F. M. (Ferdinand Marie) – „*Trophae des Hochzeits-Wagens*“; pak klobouk selského hochy s ozdobným páskem z obilních klasů – „*Hut eines Hrft (Herrschaft) Strakonitzer Bauerjungen*“; a emblem selského hospodářství – „*Trophae des Hochzeits-Wagens*“.

NÁDVOŘÍ STRAKONICKÉHO HRADU, str. 15.	} Perokresby akademického malíře <i>Jarky Dvořáka</i> v Strakonících. (Z bohaté sbírky pana posl. Berana.)
TOPOL U ČERNĚTIC, str. 31.	
NÁMĚSTÍ V STRAKONICÍCH, str. 55.	
CHALUPA V PODVÍTOVČÍ U NESPIC, str. 61.	
VES PŘECHOVICE, str. 83.	
ZVONIČKA V MLADÍKOVĚ, str. 87.	

VNITŘEK VOLENICKÉHO KOSTELA, akvarel, str. 34.	} Vesměš vytvořil pro toto dílo akad. malíř-architekt <i>Fr. X. Margold.</i>
ERB TOMÁŠE ČERVENÉHO, perokresba, str. 37.	
DETAIL VĚŽE KATOVICKÉHO KOSTELA, perokresba, str. 38.	
VNITŘEK KOSTELA DOBRŠKÉHO, sepiová malba, str. 73.	

ŠVANDA DUDÁK, perokresba, str. 9.	} Práce mistra <i>Mikuláše Alše.</i>
PRAWDIWÝ CONTRFECT SCHWANDY DUDÁKA STRAKONICKÉHO, perokresba, str. 11.	

VĚŽ KATOVICKÉHO KOSTELA, str. 36.	} Vesměš fotografoval pro toto dílo akad. malíř <i>Emil Blažek</i> v Strakonících.
ŠTÍT CHALUPY V BOŠICÍCH U ROHANOVA, str. 46.	
REGISTRA KOSTELNÍ, str. 53.	
KLANĚNÍ SV. TŘÍ KRÁLŮ (z kostela volenického), str. 57.	
SELSKÝ STATEK V DRÁŽOVĚ U DOBRŠE, str. 80.	
ČESTICKÁ KALVARIE, str. 81.	

Poznámka ke štítu bošické chalupy:

Bošická chalupa stojí poněkud stranou obce, o samotě. Východní její štít (vyobrazený na str. 46.) je zdoben náboženskými citáty a ornamentikou, v níž převládají listnaté obrazce. Ve třech výklencích jsou sošky Panny Marie, sv. Floriána a sv. Jana Nepomuckého. Výklenek Panny Marie, umístěný nejhořeji, zdobí po stranách dva stylisované lipové stromky a kolem dokola nápis:

„*O Mariá, oúťočičtě hříšníkú, oroduj za nas.*“

Pod výklenkem letopočet 1869, kdy chaloupka byla asi vystavěna nebo znovuzřízena. Kolem výklenků sv. Floriána a sv. Jana jsou lipové věnce, vroubíci nápisy:

„*O svatý mužy floryjané chran nas od škodného ohně. j. M. j.*“
„*O svaty Jene ne Pömůcký Proš za n[á]s před boskou velebnosti.*“

Uprostřed štítu velký kříž, jehož patu tvoří srdce s nápisem:

„*Pochválen būd Ježiš Kristus.*“

Nad srdcem maličký kříž s Ukřížovaným. Začáteční písmeny na pásce, příčném břevně a hlavním břevně kříže znamenají:

I. N. R. I. – „*Jesus Nazareus Rex Iudeorum*“ – *C. S. C. N. D. S.* – pravděpodobně: „*Co spasitel člověka náš drahý spasitel*“ – *M. D. P. M. B. J.* – pravděpodobně: „*Marie drahé Panny Matky Boží Ježíš*“.

Po levé straně hlavního břevna srdce, z něhož vyrůstá kříž (víra?), po levé straně srdce s vyrůstajícím z něho květem (naděje nebo láska?). Prostor kolem kříže je vyplněn nápisy:

„*Tysyckrat but pozdraveny o kříži přesvatj mylyonkrat důb (bud) ůctěný tys to lůško zlaty, na kterém Krýstůs Pán plný smrtelnich ran, Mou hříšnouů bůšý (duši) skrz Tvoů smrt vivet Z Peklných (pekelných) dran (bran).*“

„*Sem zatvrezěli hříšnýci pojte Pod kříž svatj, žbě (zde) oměkčený důbemé (budeme) žbě (zde) jest lékař zlati, sněbomý (svědomí) hrýžě nás, ách pobkub (pokud) má máme čas, hořscé svých chřýchůch litůjmě. Ten lékař spásy (spasí) nas.*“

„*O Pá[ne] Kr[iste] je[žiš]i Pro tv[oje] ho[řké] ŮM[učení] a br[dráhé] rá[ny] SM[iluj] se na[d námi].*“

Kolem výklenků na jižním štítu, v nichž byly původně jistě sošky svatých, přičinil tvůrce štítu citáty ze staré litanie.

Zkratky kolem výklenku hořejšího znamenají:

„*o Pa[ne] Kr[iste] J[ežiš]i si[nu] Boha živeho, smý[luj] se n[ad] n[á]mi.*“

Kolem výklenku vlevo:

„*Zdrávas, Zdráv[a]s, Zdráv[a]s Mari[a], Pot ochranu Tyau se utýkáme, nejsvětější R[odičko]B[ož]í P[anno] M[aria].*“

Kolem výklenku vpravo:

„*Oroduj za nás, nejsevětější Rodyčko Boží Pa[nno] Ma[ria], Zdrávas, Zdrávas, Zdrávas Mar[ia].*“

Chalupa ta, ležící vlastně již v katastru Hory Benešovy, byla dlouho v držení rodu Kudrnů. Onen Kudrna, jenž je původcem nápisů na štítech, zdědil chalupu po svém otci, snad r. 1869, soudě podle letopočtu, udaného při nápisích. Byl to člověk velice nábožný, zpěvák, pilný účastník poutí i různých církevních slavností. At obdělával svoje políčko, nebo pracoval na zahrádce, vždy ho slyšeli lidé zpívat nábožné písně. Pěstoval také se zálibou ovocné stromoví. Na jednu hrušeň narouboval „čtverojí“ druh, takže každá „jetev“ měla jiné hrušky. Dceru měl tak hezkou, že o ní říkal: „to je celá panenka Maria“. Ta se provdala potom za selského synka Němce z Hory a starý Kudrna dal jí věnem chalupu. Poněvadž však Němec měl v Hoře statek, postoupil chalupu svému bratru a tak se chalupa dostala do jiných rukou. Ale „u Kudrnů“ se tam říká podněs. – Otec Kudrna měl ještě jednu vášeň. Rád spravoval dřevěné hodiny „škarešky“. Jednou přišel na Stachy, obešel celou rychtu a přinesl ranec hodin do hospody k starému Šimkovi, při hlavní silnici proti návsi, kde dnes stojí dům kupce Krause. Vyložil všecko na dlouhý stůl a hodiny rozebral, takže se to hemžilo samými kolečky, „cákly“ (kyvadly) a ciferníky. Tehdy se pilo na Staších ještě hodně rosolky; tož si dal otec Kudrna čtvrták kmínky a pustil se do práce. Oškrabával kolečka, natíral je petrolkou, drhnul hadříkem. Taková práce je ovšem namáhavá. Proto si Kudrna na posílení poručil ještě jeden čtvrták. A zase piloval, škrabal, natíral, přikem olejoval. Když práce neubývalo, dal si ještě jeden čtvrták, – no – a kmínka mu tak zachutnala, že byl brzy „na mamolku“. Všecko mu padalo z ruky, nevěděl už do kterých hodin která kolečka patří, ba nevěděl už ani sám, či je. Tak se tedy na to dopálil, smíchal to všecko na jednu hromadu a „vytrantejlil“ se z hospody – zmizel. Lidé si pak odnášeli od Šimka kolečka v kapsách „demů“. (Podle vypravování Kuby Strašila na Staších.)

NÁRODNÍ SLAVNOST r. 1836, str. 24., litografie z archivu hl. města Prahy (zapůjčil měst. archivář pan prof. dr Vojtíšek).

SVATEBNÍ VŮZ z téže Národní slavnosti, str. 29. Litografie ze schwarzenberského archivu v Třeboni (zapůjčil se svolením pana JUDra Adolfa Schwarzenberga přednosta archivu pan dr Ant. Markus) – foto J. Štěpána v Třeboni.

ČERNĚTICKÝ ZÁMEČEK, str. 32.	} Vesměs fotografoval pro toto dílo Jan Vrchota ve Volyni.
DOBRŠSKÝ CHRÁM, str. 65.	
VOTIVNÍ OBRAZ PANÍ FRANKENGRÝNEROVÉ, str. 69.	
EPITAF SEDLÁKA MACHA, str. 71.	
TVRZ DOUBRAVICE, str. 85.	
KŘÍŽOVÁ KAPLE POD ČESTICKOU KALVARIÍ, str. 86.	

ERBY PRÁCHENSKÝCH RODŮ, sestaveny autorem tohoto díla z heraldické sbírky archivu Národního musea v Praze, akvarel mezi str. 80–81. (Zapůjčil pan *doc. dr. Siloukal*, přednosta archivu Národního musea.)

Uprostřed:

PÁNI ZE STRAKONIC (Bavorové) – na červeném štítu stříbrná střela zavínutá, často zvaná „odřívous“; jako klenot¹⁾ zelený páví chochol protknutý střelou. – Páni ze Strakoníc, z nichž Bavor II., nejvyšší maršálek, měl za manželku Anežku, pobočnou dceru Přemysla II., byli nejvýznamnějšími představiteli rozsáhlého rodu se střelou (šípem) na štítu, k němuž náleželi: *Dubenští z Chlumu, z Nečtin, z Háje, ze Štěkně, z Blatné, z Vítějovic, z Pořeštiny, ze Stropnice, z Drahoníc, z Křemže, z Dvořec, ze Strádova, z Maškovce, z Kamenného Újezda, z Vilmovic, z Otvic, ze Zhoře, z Horažďovic, z Bavorova, ze Srdova, z Boršova, ze Střely, z Komařic* a p. z *Třeště na Moravě*. (Podle Krále z D. V.)

Nahoře:

ZÁDUBSKÝ ZE ŠENTÁLU – na modrém štítu tři příčná břevna, nad štítem přílbice s fafrnochem.²⁾

HYSRLE Z CHODŮV – na rozpoltném stříbrném a červeném štítu pstruh napříč, střídavých barev, klenot: roh a pstruh na způsob rohu.

Dole:

PÁNI Z ČESTIC (Přechové) – na modrém štítu stříbrný kapr pokosem ležící, klenot: kapr na hlavě stojící.

KOCOVÉ Z DOBRŠE – na modrém štítu neozubené zlaté mlýnské kolo; v klenotu totéž.

SLÁDKOVSKÉ VYSVĚDČENÍ mého děda s podpisem Joachyma *Zádubského ze Schönthalu*, str. 33.

TOMÁŠEK POLATOJC, šumař z Nespice, vyobr. na str. 64., byl duševně méněcenný; živil se šumařinou, lépe řečeno žebrotou, neboť hrát vlastně neuměl. Nosíval staré ovázané housle, na nichž nebyly nikdy všechny struny, a z těchto skřípek vyluzoval zvuky příšerné. S havířskou čáčkou na hlavě a „deštníkem“, na němž nebylo ani kouska potahu, chodil krajem a budil veselost rozpustilé mládeže. Figurka ubohá a nešťastná. Co bylo příčinou jeho pomatení, není mi známo. Kdysi přišel do rány městskému důchodnímu volyňskému J. Braunovi, náhodou vyzbrojenému fotografickým aparátem, a tak se nám obrázek Tomáška Polatoje zachoval. Zemřel již dávno.

DUDÁK Z KLUTSCHAKOVA PRAŽSKÉHO KALENDÁŘE z r. 1858, vyobr. na str. 49., je prý týž, jenž r. 1820 hrál v Strakonících před císařovnou Karolinou Augustou. To je domněnka, kterou – jak jsem již dříve řekl – považuji nálezem obrazu dudáka reprodukováného v čele tohoto svazku za vyvrácenu.

„RYTÍŘ“ MENČÍK, „hradní pán“ na Dobří, str. 76. Foto neznámého amatéra.

„ZADUDEJ DUDÁČKU...“ ilustrace k národní písni, kresba *Josefa Manesa*, první strana Části II.

¹⁾ Klenot je heraldická ozdoba, posazená na přílbici. Není nikdy klenotu bez přílbice.

²⁾ Fafrnoch je látková pokrývka přílbice, jejíž stylisované rozvětvení po stranách znaku tvoří často bohatou jeho ozdobu.

OPRAVA A DODATEK SOUPISU VYOBRAZENÍ

Z akvarelů neznámého malíře strakonického z počátku 19. věku je *Strakonický selský hoch* umístěn nyní mezi stranami 40–41. Na jeho bývalé místo (mezi str. 48–49) je nově vložen *Strakonický obžínkový vůz* z r. 1836, jenž je popsán na str. 91. Nedopatřením je však označen jako vůz svatební místo obžínkový.

Erby prácheňských rodů (mezi str. 80–81) jsou nyní upraveny a sestaveny takto: nahoře *erb Bavora IV. ze Strakonice*, jež maloval *Fr. X. Margold* podle pečeti, zavěšené na pergameni z r. 1367, mocí jehož řečený pan *Bavor povyšuje Strakonice na město*. Zbarvení erbu provedl Margold podle náznaků A. Sedláčka. (Údaj v článku „*Strakonice v historii*“ v strakonickém *Propagačním sborníku*, str. 138, jakoby Vilém Bavor byl Strakonice povýšil na město, vznikl jistě jen přepsáním. *Vilém*, bratr *Bavora IV.*, jen jako svědek přivěsil na listinu svou pečeť [štit se střelou] a s ním svědkové pan *Konrád ze Lnář* [štit s oslí hlavou] a *Harant ze Sedlikovic*, jehož pečeť se však ztratila. Správné podání má článek „*Bavorové ze Strakonice*“ v témže *Sborníku*, str. 163.) Erb Bavorů, jak je popsán na str. 93., vyřadil jsem, zjistiť, že není správný. Vedle erbu Bavora IV. je *erb Přečů z Čestic*; v dolejší řadě *erby Zádubských ze Sentálu, Hyzrlů z Chodů a Koců z Dobrše*.

Z prací mistra *Mikuláše Alše* je nově zařaděn *Dudáček* na str. 20. – K fotografiím strakonického akademického malíře *Emila Blažka* dlužno připomenout, že i *Dobršský chrám* (str. 65) je jeho prací.

Vzácné pečeti Bavorů ze Strakonice: na straně 96 velká pečeť Bavora III., zavěšená na listině ze dne 4. března 1312, podle níž Bavor III. prodává svému purkrabí na Pořešíně Janovi z Vračova vsi Vyněždu a Sviníhlavy za 74 kopy grošů č. (Schwarzenberský archiv, Třeboň.) – Na této straně (94.) dole jsou zobrazeny: vlevo t. zv. „sekrýt“, t. j. malá pečeť, vytlačená na rubu velké pečeti *Bavora III.* z r. 1312; vpravo zmíněná již svědecká pečeť *Viléma Bavora* z r. 1367. Sekréty jsou velmi vzácné. – Velkou pečeť fotografoval pan *Jan Štěpán*, znamenitý fotograf-amatér v Třeboni; malé pečeti kreslil *Fr. X. Margold*.

STRAKONICKÝ MĚSTSKÝ ZNAK musí správně vypadat takto: po pravé straně věže (heraldicky) johanitský kříž stříbrný *břevnový* na červeném štítu (nikdy osmicípý *na štítu!*); po levé straně rožmberská růže pětilistá, stříbrná, se zlatým jádrem (semeníkem) a zelenými kališními listy, na stříbrném štítu. Užívá-li město ve svém znaku růže stříbrné na červeném štítu, pak to není růže rožmberská, nýbrž pánů z Landštejna, kteří byli ovšem také Vítkovci jako Rožmberkové, ale v tomto případě nespádají v úvahu, poněvadž Strakonice dostaly znak od velkého převora Jana z Rožmberka. Další charakteristické známky strakonického znaku jsou: základní barva štítu modrá, hradba s cimbuřím a věž stříbrné, střecha věže červená; mříž ve bráně, ozdobné šňůry kolem vnitřních štítů a makovice na věži zlaté. Městský znak, jak jej vidíte na str. 97., maloval *Fr. X. Margold* podle pečeti z r. 1637 na „zachovací“ listině z r. 1671 v měst. archivu pražském, týkající se strakonického ševce Wáclava Pawlíčka, syna strakonického radního písaře, jenž žádal o právo měšťanské na Starém městě a také je obdržel. Strakonických zachovacích listin s touto pečeti je v pražském městském archivu šest; na sedmé zavěšena je pečeť gotická, bohužel bez letopočtu.

K NĚKTERÝM V TEXTU NEOZNAČENÝM OBRAZŮM

Strana 15. Nádvoří strakonického hradu.

- „ 24–25. Národní slavnost na Invalidovně v Praze r. 1836.
- „ 29. Svatební vůz z národní slavnosti z r. 1836.
- „ 32. Černětický zámek.
- „ 33. Černětické vysvědčení mého dědečka z r. 1829.
- „ 36. Věž katovického kostela.
- „ 37. Erb stavitele Tomáše Červeného z r. 1577.
- „ 38. Detail katovické věže.
- „ 46. Štít chalupy v Bošicích u Rohanova.
- „ 49. Dudáček píseckého regimentu z r. 1820 v podání malíře A. Zellerina.
- „ 57. Klanění sv. Tří Králů z volenického kostela.
- „ 64. Šumař Tomášek Polatojc z Nespic.
- „ 65. Dobřšský farní chrám.
- „ 69. Votivní obraz paní Tomkové z Čejkov – Frankengrýnerové na dobršské faře z r. 1599.
- „ 71. Náhrobní kámen drážovského sedláka Tomáše Macha z r. 1815.
- „ 73. Vnitřek dobršského chrámu.
- „ 76. „Rytíř“ Menčík.
- „ 80. Statek v Drážově u Dobrše.
- „ 81. Vchod do svatyně na čestické Kalvarii.
- „ 85. Tvrz Doubravice u Strakonic.
- „ 86. Kaple pod čestickou Kalvarii.
- „ 94. Pečetě Bavora III. z r. 1312 a Viléma Bavora z r. 1367.
- „ 96. Ornament Krále z Dobré Vody.

OBSAH ČÁSTI KNIŽNÍ

BÁSNĚ:

	STRANA
<i>Švanda dudák</i> (Ladislav Quis: Ballady, 1883)	7
<i>Švanda dudák</i> (Josef Kožíšek: Veselé táčky, 1893)	8
<i>Čert a Švanda</i> (Antonín Klášterský: Z knihy „Slunný den“, 1918)	10
<i>Švanda dudák</i> (Svatopluk Čech: Nové písně, 1888)	12
<i>Švandovy dudy</i> (Ladislav Quis: Ballady, 1883)	13
<i>Pohádka o dudách ze Strakoníc</i> (L. Grossmannová-Brodská: Strakonický dudák, kalendář, 1921) ...	14
<i>Švandovy dudy</i> (Jaroslav Vrchlický: České ballady, 1901)	16
<i>Průvodní list</i> (Adolf Heyduk: Zpěvy pošumavského dudáka, 1887–1890)	17
<i>Dudák</i> (Adolf Heyduk, 1881)	18
<i>Dudák</i> (Rudolf Pokorný: Pod českým nebem, 1879)	20

KULTURNĚ-HISTORICKÁ A NÁRODOZPYTNÁ POJEDNÁNÍ:

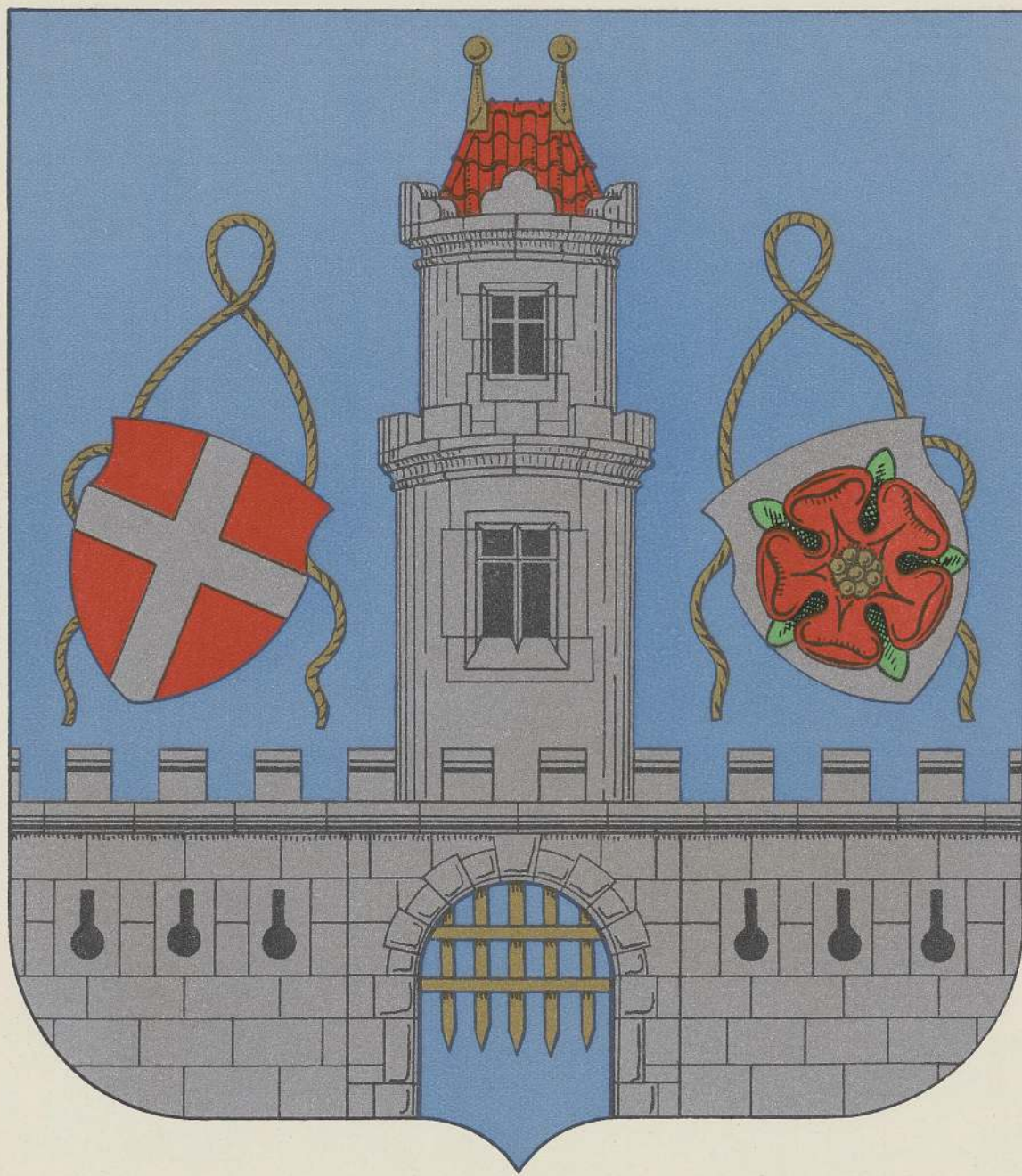
<i>Svatební a obřadový průvod Prácheňského kraje o Národní slavnosti korunovační v Praze r. 1836.</i> Vedle svatebních průvodů z kraje Budějovického, Klatovského, Plzeňského a Tábořského (K. W.)	21
<i>Kolem černětického zámečku</i> (K. W.)	30
<i>Strakonický geniální stavitel XVI. století, jenž se z Vlacha přerodil na Čecha a psal se Tomáš Červený</i> (K. W.)	35
<i>Vyzdvihování posvícení</i> (K. W. podle zápisů Jos. Kochana i zápisů vlastních)	39
<i>O dvou plukovních dudácích píseckého regimentu</i> (K. W.)	47
<i>Staleté obyčaje nábožensko-lidové na Strakonicku</i> (Václav Chalupský)	51
<i>Vyzdvihování věnce</i> (K. W.)	59
<i>Na Dobří</i> (K. W.)	65
<i>O světýlkách a světlicích</i> (K. W.)	78
<i>Kolem čestické Kalvarie</i> (K. W.)	81
<i>Písmák</i> (K. W.)	88
<i>Soupis vyobrazení</i>	90
<i>Oprava a dodatek soupisu vyobrazení</i>	94

VELKÁ PEČEŤ BAVORA III. ZE STRAKONIC Z R. 1312

(SCHWARZENBERSKÝ ARCHIV V TŘEBONĚ)

FOTO J. ŠTĚPÁN

SPRÁVNÝ ZNAK MĚSTA STRAKONIC

(PODLE PEČETI Z R. 1637 V ARCHIVU HL. M. PRAHY MALOVAL FR. X. MARGOLD)

KAREL WEIS

ČESKÝ JIH
A ŠUMAVA V PÍSNĚ

Poctěno na Jihočeské výstavě v Táboře 1929 nejvyšším uznáním:

zlatou medailí s čestným diplomem

DÍL JEDENÁCTÝ A DVANÁCTÝ
Z OBLASTI STRAKONICKO-PRÁCHENSKÉ

ČÁST II. – ZPĚVY

V PRAZE 1935

VŠECKA PRÁVA VYHRAZENA
NÁKLADEM VLASTNÍM VYDAL KAREL WEIS

Praha-Smíchov, Nábřeží legál 12

VYTISKLA A ROZESÍLÁ PRŮMYSLOVÁ TISKÁRNA

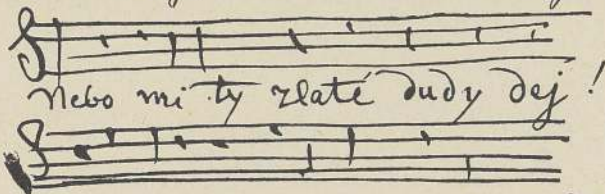
Praha VII, Dobrušského 29

Všecka práva, provozovací i rozmnožovací, práva k šíření rozhlasem, k přenesení na mechanické nástroje a k provozování na takových nástrojích, jsou vyhrazena. Ochrana zákona platí pro celek i jednotlivosti díla a vztahuje se i na předcházející svazky.

V pivu duch hudobný

Zadudej, dudáčku, zadudej,

Nebo mi ty zlaté dudy dej!

„ Než bych já ty zlaté dudy dal
Raděj bych já na ně zadudal.“

Zadudej, dudáčku, jak umíš,
Jak ty komu dobře rozumíš!

„ Jakpak bych já dobře zadudal,
Ještě sem pivníka nebumbal,
Až já se pivníka nabumbám,
Potom tepru dobře zadudám.“

1. Zadudej, dudáčku, zadudej...

Mírně. *mp*

Za-du-dej, du - dá - čku, za-du-dej, —

mp

ne-bo mně ty tvo - je du-dy dej. —

mp

Za-du-dal du - dá - ček, za-du-dal, — a pak mně ty

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of three systems of music. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a steady bass line with chords and some melodic movement in the right hand. The vocal line is simple and rhythmic, matching the lyrics. Dynamics are marked as *mp* (mezzo-piano) throughout. The tempo is indicated as 'Mírně' (moderately).

svo - je du-dy dal. —

The musical score consists of three staves. The top staff is a vocal line in G major, 4/4 time, with the lyrics 'svo - je du-dy dal.' The middle and bottom staves are piano accompaniment. The piano part features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, with some chords and a dynamic marking 'p' (piano) in the final measure.

POZN. Zpíval nám často v „Pondělku“ na Wilsonově nádraží v Praze přítel Fr. Janovský, přednosta tohoto nádraží, rodák z Protivína. — Erben má obměnu tohoto nápěvu na slova „Strakonické dudy hučí...“ U Erbena naleznete několik starých dudáckých písní z Prácheňska, jejichž slova zde otiskuji, ale nápěvy k těmto textům uvádí Erben „nevlastní“, t. j. poukazuje na nápěvy k těmto textům nepatřící a namnoze se k nim také nehodící.

Strakonické dudy...

Strakonické dudy
pískají všudy;
pískejte ještě
po celým městě.

Kačerovy dudy
pískají všudy;
v rokli i v lese,
kde je Kačer nese.

Jeli pak to pravda...

Jeli pak to pravda, nebo ne,
že plyne dudáček po vodě?

Jakpak by to pravda nebylo?
modrooké děvče pravilo.

Běžte, lidi, běžte s hákama,
vytáhněte ho i s dudama.

Když jsme tě, dudáčku, vytáhli,
tak nám na ty dudy zadudli.

„Jakpak bych na dudy zadudlal,
když jsem ještě pivo nebumbal?“

Až já se pivíčka nabumbám,
pak vám na ty dudy zadudlám“.

Zadudej, dudáčku, jak umíš,
však ty mým nožičkám rozumíš.

(Já slyšel na jihu jiné znění posledního verše:

„však ty tvejm dudičkám rozumíš“.)

Zabili dudáčka...

Zabili dudáčka, zabili,
kdo nám bude hrávat na dudy?

Ještě je tu jeden takovej,
toho nám tu Pánbůh zachovej!

Obměna:

Zadudej, dudáčku...

1. Zadudej, dudáčku, zadudej!
nebo mně ty zlaté dudy dej.

2. „Než bych já ty zlaté dudy dal,
radši bych ti na ně zadudal.“

3. Zadudej dudáčku jak umíš,
však ty tomu dobře rozumíš.

4. „Kterak pak bych dobře zadudal?
ještě jsem pivíčka nebubal!“

5. Až já se pivíčka nabubám,
potom teprv dobře zadudám.“

Jen ty mně, dudáčku...

Jen ty mně, dudáčku,
pěkně dudej,
však já ti zaplatím
jako jinej:

dám tobě krejčárek,
k tomu troník —
jaké ty to budeš
peníze mít!

Král, král na dudy hrál...

Král, král
na dudy hrál,

králová za času
vrzala na basu;
král a král
na dudy hrál.

2. a) V Strakonících za oltářem...
 b) Strakonický dudý hučí...

Mírným pohybem.

The musical score is written in G major (one sharp) and 3/8 time. It consists of three systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, often with a 'y' marking above the notes, indicating a specific articulation. Dynamics include *mp* (mezzo-piano) and *mf* (mezzo-forte).

System 1:
 Vocal: *mp*
 a) V Stra-ko-ni - cích za ol - tá - řem
 b) Stra-ko-ni - cký du - dy hu - čí,

System 2:
 Vocal: le - ží du - dy i s du - da - řem; kdo ne - vě - ří, ať tam bě -
 že mně hol - ka šá - tek pu - čí. „Pu - čím, pu - čím, a - ne - bo

System 3:
 Vocal: ží, však tam je - ště du - dy le - ží.
 nic, já sem hol - ka vod Stra - ko - nic.“

POZN. U Erbena, 3.vyd. str.288, jsou slova této písně s poukazem na nápěv č.326, jenž však k písni nepatří.

3.a) Ty strakonckej kostelíčku...

Mírně.

p *mp*

1. Ty stra-kon-ckej ko-ste-li-čku,

sto-jíš na pě-kným mí-ste-čku, sto-jíš v pě-knej do-li-ně, vrať mně srd-ce

p *mp*

je-di-né. 2. Pě-kně pro-sím, ve-le-bní-čku, na-vrať-te mně

p *mp*

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of three systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The first system begins with a rest for the vocal line, followed by the lyrics '1. Ty stra-kon-ckej ko-ste-li-čku,'. The piano accompaniment starts with a rest, then enters with a melody in the right hand and a bass line in the left hand. The second system continues the vocal line with lyrics 'sto-jíš na pě-kným mí-ste-čku, sto-jíš v pě-knej do-li-ně, vrať mně srd-ce'. The piano accompaniment continues with chords and a bass line. The third system starts with a rest for the vocal line, followed by lyrics 'je-di-né. 2. Pě-kně pro-sím, ve-le-bní-čku, na-vrať-te mně'. The piano accompaniment continues with chords and a bass line. Dynamics include piano (*p*) and mezzo-piano (*mp*).

mou dív-či - ěku, co ste spo - jil, pa-tří mně, na-vrať-te mně, co je mé.

p
3. Mar-ně cho-dím, mar-ně kví-lím, přeč ni-če - ho ne-do-cí - lím,

pro-sím tě, do - bré ne-be, na-vrať ty mně, co je mé!

POZN. Zpívala Marie Lapková v Strakonících. Podle zápisu strakonického † řed. škol v. v. Jos. Formánka. Jeho syn, známý dudák Jarda Formánek odevzdal mi sešit 58 písní, sebraných asi počátkem let devadesátých minulého století a zaslanych svého času na Národopisnou výstavu. Z těch jsem vybral sedm písní, valně porušených; ostatní jsou více méně známé, většina z nich jsou neúplné bláťácké písně s pochybnými nápěvy.

b) Strakonický kostelíčku...

(Obměna.)

Mírně. *p*

1. Stra-ko-nic-ký kos-te-li-čku,
2. Ve-le-bní-ček ru-ce vá-zal,
3. Pě-kně pro-sím, ve-le-bní-čku,

sto-jíš na pě-k-ným mí-ste-čku, sto-jíš v pě-knej do-li-ně,
mé sr-dé-čko po-cho-vá-val, po-cho-vá-val srd-ce dvě,
na-vrať-te mně mou dív-čí-čku, co ste spo-jil, pa-tří mně,

vrať mi srd-ce je-di-né.
vrať-te mi jen je-di-né.
na-vrať-te mi, co je mé.

POZN. Zpívala M. Foglerová v Strakonících. Řed. školy v. v. pan Jos. Havrda zaslal mi 14 písní ze Strakonicka, mezi nimiž byla i tato obměna. Foglerová zpívá ji v dur-tonině. Nápěv je však vyloženě měkký, tak že jsem si dovolil převést ho do moll. Nemálo škod se nadělalo na českém jihu tím, že písně měkké byly „zmodernisovány“ do dur, a tak vznikl mnohý „šlapák“, jehož slova jsou s nápěvem v přímém odporu, jako tomu je v tomto případě.

4. Dyž začnou dudy hrát...

Mírně oživeným pohybem.

mp

Dyž začnou du - dy hrát, ka -
Dyž začnou ple - chy hrát a

mf

ždej je tú - ze rád, a dy - by člo - věk byl bez hla -
na ty trou - by řvát, tu je hned ka -ždý - mu vo - škli -

mf

vy, mu - ší se ra - do - stí smát, a dy - by člo - věk byl
vo, mu - ší si u - ši za - cpat, tu je hned ka -ždý - mu

The musical score is written in 3/8 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of three systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The first system begins with a double bar line and repeat signs. The piano accompaniment features a steady eighth-note bass line and chords in the right hand. The second system includes a dynamic change to *mf*. The third system also includes a dynamic change to *mf*. The lyrics are in Czech and describe the sound of bagpipes.

bez no - hy, mu - ší se do tan-ce dát. Stra-kon-cký
vo - škli - vo, mu - ší si u - ši za - cpat. Švan-do-vo

du - dy pí-ska-jí všu - dy, po ce - lým mě-stě,
du - dy pí-ska-ly všu - dy, pí-skej-te e - ště,

po Strá-ži e - ště. *)
po ce - lým mě-stě.

POZN. Zpíval na Strakonicku (lid říká Strakonsko) známý, dnes již zemřelý lesní správce, jinak lidový zpěvák a dudák Rudolf Pauler. Jarda Formánek mi odevzdal několik písní, jimž se naučil od Paulera.

*) „Na Stráži“ jmenuje se v Strakonících čtvrt mezi náměstím a městským sadem. Bydlel prý tam Švanda dudák. (!)

5. Vstaň, milý člověče...

(Jitřní.)

Mírně. *p*

Vstaň, mi-lý člo - vě - če, blí - ží se

sví - tá - ní! Slyš mi - lé ko - hout - ky, jak ve - se - le

chvá - lí Bo - ha ne - be - ské - ho, Pá - na an - děl - ské - ho...

poco rit.

Máš vstát a ve - le - bit Stvo - ři - te - le své - ho.

poco rit. *mp*

The musical score is written for voice and piano. It consists of four systems of music. Each system has a vocal line on a treble clef staff and a piano accompaniment on a grand staff (treble and bass clefs). The key signature is two sharps (D major), and the time signature is 2/4. The tempo is marked 'Mírně.' (Moderato). The first system begins with a piano (*p*) dynamic. The second system features a triplet of eighth notes in the piano accompaniment. The third system includes a 'poco rit.' (ritardando) marking. The fourth system also includes a 'poco rit.' marking and ends with a mezzo-piano (*mp*) dynamic. The lyrics are in Czech and are printed below the vocal line.

POZN. Z písní z okolí Protivína R. Zálahové, vdovy po říd. učiteli. Zpíval mi její syn R. Zálaha, odb. učitel v Táboře. Jos. Vlast. Kamaryt má ve své tištěné sbírce „České národní duchovní písně“, vydané Pospíšilem r. 1831 a 1832 (bez nápěvů), v svazečku prvním str. 1., obměnu pod začátkem „Můj milý člověče...“, která se však v první sloze hodí na nápěv Zálahové jen částečně, ostatní slohy vůbec se nehodí.

Můj milý člověče,
blížíť se k svitání:
slyšíš milé kohoutky,
jak vesele chválí
svého stvořitele,
pána andělského,
ano i ti ptáčkové
již velebí jeho.
A ty pak jsa obraz —
dílo rukou jeho,
maje vstáti k pochvale
stvořitele svého:
nejdéle lenuješ
v tom krásném svitání;
aj anděl Páně čeká
se svou zlatou bání!

Zdaby co vonného
moh' od tebe míti,
a do té zlaté báně
tobě to schovati.
Nebo tak svatý Jan
praví v svém zjevení,
že jest viděl anděly
s zlatými báněmi,
an ty vonné věci,
jenž jsou prosby svatých,
před ďábly schovávají
do těch bání zlatých,
v tom krásném svitání
do nebe letíce,
a milému Ježíši
je obětujícíce.

Ten kdož ráno vstává
a na úsvitě bdí,
darů hojných nabývá,
též i požehnání.

Jos. Vlastimil Kamaryt, vlastenecký kněz-spisovatel, (nar. 20. ledna 1797 ve Velešíně u Č. Budějovic) sebral 246 písní duchovních (bohužel bez nápěvů), které rozdělil na dva svazečky. Při písních jitřních, mezi které patří i „Vstaň milý člověče...“ připsal: „Písně ranní jenom ve mnohých ještě dílnách a v nábožných rodinách v den sváteční zpívají se společně, ostatně slyšeti je při všelikerém ranním zaměstnání jak doma tak v poli“. — J. V. Kamaryt, kaplan tábořský, pak exposita v blízkém poutnickém místě Klokotech, zemřel tam po čtrnáctidenní nemoci v den svých jmenin 19. března 1833, teprve šestatřicetiletý.

6. Hájku, háječku...

Mírně. *mp*

1. Háj-ku, há-je-čku, háj-ku ze-le-ný,
2. Na mě se hně-vá, na mě ne-mlu-ví,
3. V so-bo-tu ve-čer, ne-by-lo mo-žná,

na mě se hně-vá po-tě-še-ní mý, na mě se hně-vá po-tě-še-ní
že sem tam ne-byl v so-bo-tu u ní, že sem tam ne-byl v so-bo-tu u
zbraňo-va-la mně pa-ni-má-ma má, zbraňo-va-la mně pa-ni-má-ma

mý.
ní.
má.

4. Pa-ni-mámo má, nezbraňujte mně, sic si namluvím
5. Děvče v hospodě, švarné ja-ko já, nezbraňujte mně,
6. Jest-li zbrání-te, pak u-hlí-dá-te, na vojnu se dám,

děv-če v hospodě, sic si namlu-vím děv-če v hospo-dě.
pa-ni-mámo má, nezbraňujte mně, pa-ni-má-mo má.
pla-kat bu-de-te, na vojnu se dám, pla-kat bu-de-te.

POZN. Zpívala A. Moravcová v Strakonících. Podle zápisu řed. škol v. v. Jos. Formánka.

7. Neber si, má milá, tesaříčka...

13

(Taneční.)

Mírně živě.

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of four systems of music, each with a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, often with chords. Dynamics include *mp* (mezzo-piano) and *mf* (mezzo-forte). The lyrics are in Czech and describe a character named 'tesaříček' (a woodpecker) who is 'látovníček' (a woodpecker) and 'patrně hřebík do latí' (obviously a nail in the shoe).

Ne-ber si, má mi-lá, te - sa -
 te - sa te-sa-ří - čka, von ne-má rád-ný-ho lá - to - lá - to -
 lá-to-vní - čka;*) po-dí-vej se, — jak mu be - re, ke-rak se
 mu prá-ší vod šin - vod - šin vod šin-de - le.

POZN. Zpíval neznámý zpěvák v Střelských Hořticích. — Pan Karel Němec, odb. uč. a kulturní pracovník v Horažďovicích, upozornil mne, že pro Národopisnou výstavu sbírali písně a národopis v první polovici let devadesátých předešlého století: St. K. Vydra, říd. uč. (nejvíce), dále J. Loucký, JUC. Hajský (nyní rada kraj. soudu), učitelky Böhmová a Křižanová. Výtěžek jejich práce je uložen v městském museu v Horažďovicích. Některé z těchto písní vybral a upravil jsem pro svoje dílo podle prepisů K. Němce. *) Látovníček — patrně hřebík do latí.

8. Když v tichu nočním všecko spí...

Mírně

1. Když v tichu noč - ním vše-cko spí, o bla-hu
 2. Když hez-ké hol - ky při svič - ce a prá-ci
 3. Když ran-ní zář se za-skvě - je a z vížky

lás - ky sní - vá, když sla-vík jen a sů - va bdí, pes v boudě
 po - dří - mu - ji, já na-čer - ním svo - je li - ce, jak stra-šák
 zní kle - ká - ní, když zvon se „bim - bam“ za-chvě - je, tu jdu z po -

se ne - hý - bá, tu vy-jdu ze své vrát-ni - ce, o - be - jdu
 je zbur - cu - ji, ne-bo se zleh - ka při-kra - du, pod o - kny
 no - co - vá - ní na-ho - ru ke své vrát-ni - ci, tam slo-žím

mf

ko - lem ves - ni - ce, a trou - bím, a trou - bím: ty -
 pak bez od - kla - du za - trou - bím, za - trou - bím: ty -
 hůl a če - pi - ci, ne - trou - bím, ne - trou - bím: ty -

p *mf*

hů, ty - hů, ty - hů, ty - hů, a trou - bím, a trou - bím: ty -
 hů, ty - hů, ty - hů, ty - hů, za - trou - bím, za - trou - bím: ty -
 hů, ty - hů, ty - hů, ty - hů, ne - trou - bím, ne - trou - bím: ty -

p

hů, ty - hů, ty - hů, ty - hů.
 hů, ty - hů, ty - hů, ty - hů.
 hů, ty - hů, ty - hů, ty - hů.

Poznámku viz na druhé straně.

POZN. Před padesáti lety scházela se ve Štěkni u Strakoníc, v „kasině“ hostince Václava Dunovského, společnost místních notáblů a úředníků windischgráckého panství. V letních měsících chodili sem i Karel Klostermann a Adolf Heyduk se svými družinami, když do Štěkne zavítali na prázdniny. Často tu býval také Václav Cingroš, vlastník světoznámého kamenictví v Plzni, jenž měl ve Štěkni lom a založil zde první pilu na řezání desk z kvádrů. Prím v této společnosti vedl farář Vendelín Zbonek, muž srdce ušlechtilého a milých společenských vlastností, jenž si tu často zazpíval svou nejmilejší písničku: „Když v tichu nočním všecko spí . . .“. Píseň ta se všem velice líbila. Farář Zbonek neznal snad zloby. Ze všech dobrých věcí se upřímně těšil a příslovím jeho bylo: „To mám radost, to mám radost!“ To dalo Klostermannovi podnět, že o něm napsal povídku „Pan farář Radost“. Výše zmíněnou ponocenskou píseň zapsal si r. 1880 zeť hostinského Dunovského, tehdy mladý učitel, nyní 73letý strakonický ředitel škol Bohumil Fišer, žijící ve Štěkni na odpočinku. A ten mi ji před dvěma lety zaslal. Vyprávěl mi nedávno pan řed. Fišer, jaké to byly tehdy blahé časy, když jejich hostinec byl střediskem tak vybrané a družné společnosti, která se mnohdy sešla i z dalekého okolí. Nyní jsou ovšem všichni již na pravdě boží! Pan farář Vendelín Zbonek odpočívá na hřbitově ve Vlachovu Březí u Prachatic, kde trávil poslední leta svého života na odpočinku. — Pan řed. Fišer mi vyprávěl dále: Václav Dunovský, hostinský ve Štěkni, založil první vývozní velkoobchod zvěří v Čechách již před rokem 1870, a skupoval zvěř ze všech panství, zvláště z pověstných honů na Hluboké a posílal zvěř do Francie, Belgie, Německa i jiných zemí. Jeho důvěrný přítel Cingroš stavěl ve Vídni pomníky Marie Terezie a Radeckého. Pro své vlastenecky ohnivé projevy octnul se však ve vyšetřování a stavba zmíněných pomníků byla mu na čas zastavena. V uvedené společnosti v hostinci u Dunovských velmi poutavě vyprávěl různé i politické události po návratu ze svých cest po Itálii, Francii, Německu, Švédsku a Rusku. Zakořeněné němčení ve společnosti začalo rychle ustupovat vlivem uvedených osobností; založen zde odbor Národní jednoty pošumavské a při ní první veřejná knihovna na venkově okresu strakonického; založen Sbor dobrovolných hasičů, Spolek divadelní, pořádaný vlastenecké přednášky, ušlechtilé zábavy, čímž němčení bývalé úplně vymítěno. Podobně jako Klostermann našel zde literární podnět, tak i Adolf Heyduk našel zde látku ke své básni „Běla“, ve které líčen je smutný osud kojné dcerky kn. Windischgrätze, občanky Homolkové, pocházející z blízkých Přeborovic. V době, kdy kojila na zámku v Štěkni, zemřelo jí doma vlastní její dítě. To jí bylo v zájmu malé kojenky zamlčeno, nebohát to však vytušila při zaslechnutí umíráčku. Tuto událost vypravovala Heydukovi paní Jindřiška Kotrčová, roz. Dunovská, choť profesora t. č. na reálce v Písku. (Občanka Homolková vulgo Žáková žije dosud v Přeborovicích.) — Z hostů, kteří se v „kasině“ každodenně scházeli, jmenuji i členy rodiny hostinského: syny majora Karla Dunovského, Františka, místopředsedelského radu, Josefa, mlynáře v Přeborovicích, bratra Frant. Dunovského, z. soudního radu, zetě Karla Kotrče, řed. reálky, Bedř. Šanderu, centr. ředitele a B. Fišera, učitele. Zapadal sem i vtipný panský zahradník Frant. Spilka, otec sbormistra prof. Spilky. Pan farář Vendelín Zbonek vykládal kdysi společnosti v horlivém rozhovoru, jak má katolický křesťan věřit. A tu mu zahradník Spilka poněkud jízlivě nadhodil slovo „pravda“. A pan farář v nastalé na to slovní půtce odpověděl: „Pravý katolický křesťan má věřit všecko, ať je to pravda nebo ne!“ Tím Spilku docela odzbrojil. — Spisovatel Klostermann oblíbil si Štěkeň za letní sídlo po smrti Cingrošových. Bydlil napřed u pekaře Velána; později ho kníže Windischgrätz ubytoval v zámku, kde po převratu také zemřel. V původní závěti ustanovil Klostermann, aby byl pochován ve Štěkni. Po návštěvě zástupců města Plzně změnil však znění závěti v ten smysl, že ostatky jeho mohou být převezeny do Plzně. Řád Anglických panen po převzetí zámku nejen že byt Klostermannovi ponechal, ale velice si mistra vážil. A když zemřel, se zvláštní pietou vyzdobily jeptišky úmrtní síň záplavou květin. Ze zámku byly pozůstatky básníka Šumavy převezeny v průvodu na štěkenském nádraží. V Plzni na novém hřbitově, hned u vchodu, vedle nádherné hrobky Cingrošovy, má Klostermann prostý hrob, po způsobu hrobů na hřbitovech šumavských dědin. — Píseň „Když v tichu nočním všecko spí . . .“ je mi záhadou. Je to skladba umělá, která svého času musela být po vlastech českých nemálo známa. Původu jejího nemohl jsem se však dopídit. Mně ji zpíval již r. 1886 Vaicr, člen Nár. divadla v Brně, když jsem tam byl kapelníkem. Mám za to, že byla vložkou v nějaké staré hře, která během doby upadla v zapomenutí.

9. Pod tím mostem...

Rozmarně. *p*

Pod tím mo-stem

mp *p.*

tra-vi-čka ze-le-ná, pod tím mo-stem, mo-stem, trá-va ro - ste;

p *mp*

ži-la ji An-čič-ka, je e - ště ma-li-čká, já si na ni po-čkám,

p *mp*

až vy-ro - ste.

The musical score is written in G major (one sharp) and 3/4 time. It consists of four systems of music. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, often with slurs and accents. Dynamics include piano (*p*), mezzo-piano (*mp*), and piano (*p.*). The tempo is marked 'Rozmarně' (capriciously). The lyrics are in Czech and describe a scene under a bridge.

POZN. Zpívala nám dětem naše matka Josefa Weisová, rodovým jménem Ondříčková, narozená r. 1826 na záměčku Zádubských ze Schönthalu v Černětích u Volyně. — V prvním vydání Blatáckých písní byla tato píseň pod čís. 96. Svým původem patří sem.

10. a) Dyj sem šel vod Domažlic...

Rozmarně. (Scherzando.)

mp

Dyj sem šel vod Do - ma -
E - ště mám štu - ůku šer -

mp

mf

žlic, na - šel sem put - nu ka - nic, ně - co sem
ky, pro ty kla - tov - ský cer - ky; ke - rá si

mp

roz - pro - dal, ně - co sem da - ro - val, so - bě sem ne - ne - chal
mě ve - me, tu šer - ku do - sta - ne, bu - de mít na ko - šil -

The musical score is written in G major (one sharp) and 3/4 time. It consists of three systems of music. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes. The first system is marked 'mp' and includes the lyrics 'Dyj sem šel vod Do - ma - E - ště mám štu - ůku šer -'. The second system is marked 'mf' and includes the lyrics 'žlic, na - šel sem put - nu ka - nic, ně - co sem ky, pro ty kla - tov - ský cer - ky; ke - rá si'. The third system is marked 'mp' and includes the lyrics 'roz - pro - dal, ně - co sem da - ro - val, so - bě sem ne - ne - chal mě ve - me, tu šer - ku do - sta - ne, bu - de mít na ko - šil -'. The score ends with a double bar line.

nic, dyj sem šel vod Do - ma - žlic.
ky, i ta - ky na ka - fta - n - ky. *)

POZN. Zpívala Al. Formánková v Strakonících. Podle zápisu řed. škol Jos. Formánka.

b) Lístečku dubový...

(Příloha.)

Mírně.

Lí - ste - čku du - bo - vý,
ne - pa - dej do vo - dy, vza - la by tě vo - da, by - la by tě ško - da,

*) Kaftanka - sukně z hrubé příze.

mf

lí - ste - čku du - bo - vý!

mf *mp* *p* *dim.*

mp *p*

1. Lí - ste - čku du - bo - vý, ne - pa - dej do vo - dy,
 2. Svo - bo - dy ne - bu - dou, na voj - nu brát bu - dou,
 3. Já mo - dré o - či mám, já jim tam ne - pu - du,

mp *mf*

ne - bu - dem se že - nit, ne - bu - dem se že - nit, až bu - dou svo - bo - dy.
 kdo má modré o - či, kdo má modré o - či, to - ho tam od - ve - dou.
 já mám hodnou holku, já mám hodnou holku, já se že - nit bu - du.

POZN. Zpíval mi Fr. Janovský, přednosta Wilsonova nádraží v Praze, rodák protivinský. Druhou až čtvrtou slohu mám od odb. učitele Fr. Adámka v Táboře.

11. Kováři umouněný...

Rázně. *mf*

Ko-vá - ři u-mou - ně-ný če-ka - jí na ne -
 Ko-vá - ři u-mou - ně-ný če-ka - jí na ne -

dě-li; dyž při-de ne-dě-le, ko-vář se u-me-je a je
 dě-li; dyž při-de ne-dě-le, chy-těj se kor-be-le, u-dě -

zas pěkně bí-lý, rovnou jde do hos - po-dy.
 la - jí do něj hic, až v něm ne-zby-de kór nic.

f *mp* *mp* *mp* *mp* *mp* *f*

POZN. Zpívala Alžběta Křištofová v Strakonících. V rukopise řed. Jos. Formánka je tato píseň v textu neúplná a nápěv má cizí: „Když jsi ty, sedláčku, pán...“. Řed. škol v. v. Jos. Havrda v Strakonících zaslal mi však tužkou na žlutém listku psaný zápis této písně s nápěvem, jak jej zde podávám, s připomenutím, že je to zápis asi z r. 1893, který učinil řed. Formánek v Radomyšli. Mám tedy od řed. Formánka zápisy dva: ze Strakoníc a z Radomyšle, které se od sebe naprosto liší. Srovnáním jich mohl jsem zjistit, že správný je ten, jehož jsem zde použil.

12. Kdybych byla ptáčkem...

Mírně. *p*

1. Kdy - bych by - la ptá - čkem,
 2. Nad va - ším sta - te - čkem,
 3. Je - den ko - ně če - še,

tím ma - lým zpě - vá - čkem, za - to - či - la bych se, za - to - či - la bych se
 nad va - ší ma - šta - lí, po - dí - va - la bych se, po - dí - va - la bych se,
 dru - hý o - ves ne - se, tře - tí za sto - le - čkem čer - ve - ným in - gou - stem

nad va - ším sta - te - čkem, za - to - či - la bych se, za - to - či - la bych se
 co va - ší dě - la - jí, po - dí - va - la bych se, po - dí - va - la bych se,
 psa - ní - čko mně pí - še, tře - tí za sto - le - čkem čer - ve - ným in - gou - stem

nad va-ším sta-te - ťkem.
co va-ši dě-la - jí.
psa - ničko mně pí - še.

4. Když psa-ní-čko
5. Když sem tě ne -

na - psal, ža - lost-ně za - pla - kal:
do - stal, vem si bra-tra mé - ho, ško - da je tě, hol-ka,
a tak se do-sta-neš, a tak se do-sta-neš,

hol-ka mo-dro-o - ká, že sem tě ne-do - stal, ško - da je tě, hol-ka,
a tak se do-sta-neš do ro-du na - še - ho, a tak se do-sta-neš,

hol-ka modro-o - ká, že sem tě ne-do - stal.
a tak se do-sta-neš do ro-du na - še - ho.

POZN. Zpívala mi 1932 devítiletá školačka Marie Volfová ze Zdíkovce, při pasení husí na dráhách u Stachů.
U Erbena, 3. vyd. str. 246, je obměna slov bez vlastního nápěvu.

13. Naše Káča něco má...

(Taneční.)

Živě.

mp

Na - še Ká - ča ně - co má, sko - va - la to

mf

mp

molto rit.

za - ňa - dra, až se jí to u - le - ží, vo - na nám to dá;

molto rit.

a tempo

p

ne - po - vím, ne - po - vím, já sem sám rád, že to vím:

a tempo

p

rit.

rit.

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of three systems of music. The first system features a vocal line starting with a fermata and a piano accompaniment. The second system continues the vocal line with a 'molto rit.' marking and piano accompaniment. The third system begins with 'a tempo' and 'p' dynamics, followed by a 'rit.' marking. The piano accompaniment includes various textures such as chords, arpeggios, and melodic lines in both hands.

zvolna *a tempo* *mp*

na - še Ká - ča má — šně - ro - va - čku s cí - pa - ma; kdo chce Ká - ču

zvolna *a tempo* *p* *mp*

mi - lo - vat, mu - sí cí - py u - ře - zat.

mf *poco rit.* *a tempo*

POZN. Zpíval neznámý zpěvák v Jetenovicích u Horažďovic. Podle přepisu K. Němce.

14. Pijou kováři v hospodě...

Mírným pohybem. *mf*

1. Pi - jou ko - vá - ři v ho - spo - dě,
 2. Pi - jou se - dlá - ci v ho - spo - dě,
 3. Mí - va - li vra - ný ko - ní - čky,

poněkud živěji
mp

pi-jou-li pak tam e - ště? vše-ra pro-pi-li kla-di - va,
 pi-jou-li pak tam e - ště? mí-va - li vra-ný ko - ní - čky,
 mí-va - li ko - ně hně - dý, co dnes-ka se-dlák pro - pi - je,

poněkud živěji
mp

dnes už pro-pi-jou kle - ště, vše-ra pro-pi-li kla-di - va,
 ma - jí - li pak je e - ště, mí-va - li vra-ný ko - ní - čky,
 zej-tra už o tom ne - ví, co dnes-ka se-dlák pro - pi - je,

dnes už pro-pi-jou kle - ště.
 ma - jí - li pak je e - ště?
 zej-tra už o tom ne - ví.

rit.
mp

POZN. Zpíval mi Matěj Věšvára v Marcovicích u Volyně.

15. Viděla sem hulána...

(Taneční.)

Mírně živým pohybem. (Scherzando.)

The musical score is written in G major and 2/4 time. It consists of three systems. The first system shows the piano introduction with a treble clef and a bass clef. The piano part features a rhythmic accompaniment of eighth notes and chords, with a trill in the right hand. The second system contains the vocal melody and piano accompaniment. The vocal line has lyrics in Czech. The piano part continues with a similar rhythmic pattern. The third system concludes the piece with a trill in the vocal line and a final chord in the piano part.

mf

p *mp* *3* *3*

Vi-dě-la sem hu-lá-na po u-li-ci jí - ti, a on pě-k-ný tře-pec má,
Pas má o-ko - lo tě - la, já sem ce-lá zdě-še-ná, hla-va ta se mu tře-se,

p

mp *3* *3*

čer-ve-nou če - pi - ci.
ja - ko vo - sy - kav le-se.

mf *tr*

POZN. Zpívala mi babička Barbora Čtrnáctá, narozená v Střelských Hořticích. — Je to táž babička Čtrnáctá, které jsem připsal svého „Polského žida“. Ona to byla, která mi poskytla značné hmotné prostředky ku získání libreta této opery. Když jsem ji r. 1897 po prvé spatřil v Libniči u Č. Budějovic, ve vile jejího zetě, blahé paměti dra Ferdinanda Zátky, pražského továrníka, trávila již osmnáctý rok svého života v lenošce, úplně zkrúšena pakostnicí. Byla to paní nezměrně šlechtného srdce. Mnoho pro mne vykonala a co živ budu, nikdy jí toho nezapomenou. Měla mne jako vlastního vnuka, lépe řečeno syna, ačkoliv jsme v žádném příbuzenském svazku nebyli. Odpočívá již třicet let na vinohradském hřbitově. — V prvním vydání Blatáckých písní byla tato píseň pod čís. 105. Svým původem patří sem.

16. Moje ze všech znejmilejší...

Mírně.

p

1. Mo-je ze všech znej-mi-lej - ší,
 2. Šli sme spo - lu ou-zkou ce - stou,
 3. Šli sme spo - lu ze špa-cí - ru,

mf

p

pojď a pů-jdem na špa - cír, pojď jen už a vy-pro-voď mě,
 tam na ze-le-nou lou - ku, spa-tři-li sme na ti-sí - ce
 pla-ka-li sme o - ba dva, vě-ne-čky sme si u-vi - li,

dří-ve než bu-de ve - ěír; ce-stou bu - dem tr-hat kví - tí,
 něžných, pře-krásných kvít - ků; já tr-hal ty nej-krá-sněj - ší:
 ztra-ti-li sme o - ba dva; já ho ne - mám, ty ho ne - máš,

mf

p

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a prominent arpeggiated figure in the right hand, often marked with an accent (z) and a dynamic of *mf*. The vocal line is marked *p* (piano) and includes three verses of lyrics. The score is divided into three systems, each with a vocal staff and a piano staff. The piano staff includes treble and bass clefs. The lyrics are written below the vocal staff, with some words in italics. The score concludes with a final chord in the piano part.

bu - de - me si věn - ce ví - ti, pojd', má ze všech
tu máš, mo - je znej - mi - lej - ší, ne - boť ka - ždá
mar - ně, mar - ně vě - nec hle - dáš, až k ol - tá - ři

znej - mi - lej - ší, bu - deš ji - stě ra - dost mít!
ctná pa - nen - ka kvít - ka - ma se po - tě - ší!
při - klek - ne - me, ni - kdo nám ho ne - po - dá!

POZN. Zpívala A. Moravcová v Strakonících. Podle zápisu řed. Jos. Formánka. Je to píseň umělá, t. j. skládaná patrně nějakým kočovným zpěvákem nebo kramářem. Věkem může být ovšem třeba i stoletá.

17. Kořalička, brantvojn...

Rozmarně. (Taneční.) *mp*

Ko - řa - li - čka, brant - vojn, ko - řa - li - čka
Ko - řa - li - čka, brant - vojn, ko - řa - li - čka

má, — ko - řa - li - čka, brant - vojn, ko - řa - li - čka má;
 má, — ko - řa - li - čka, brant - vojn, ko - řa - li - čka má;

vče - ras by - la v čer - ným soudku, dnes mně vr - táš v mém ža - loud - ku, ko - řa - li - čko, *mf*
 vče - ras by - la ve skle - ni - ci, dnes mně vr - táš v mej pa - li - ci, ko - řa - li - čko, *mf*

brant - vojn, ko - řa - li - čko má.
 brant - vojn, ko - řa - li - čko má.

18. Já sem tu z ulice sám...

Mírně živým pohybem.

The musical score is written for voice and piano. It consists of four systems of music. The first system shows the vocal line starting with the lyrics 'Já sem tu zu-li-ce' and the piano accompaniment. The second system continues with 'sám, já se vám ši-dit ne-dám; je-dno-ho'. The third system continues with 'ne-bo dva, str-čím vás za ňa-dra, tře-tí-ho do no-ha-vic,'. The fourth system concludes with 'já se vás ne-bo-jím nic!'. The piano part features a rhythmic accompaniment with various dynamics including *mf* and *mp*. The key signature has two flats and the time signature is 3/8.

Já sem tu zu - li - ce

sám, já se vám ši - dit ne - dám; je - dno - ho

ne - bo dva, str - čím vás za ňa - dra, tře - tí - ho do no - ha - vic,

já se vás ne - bo - jím nic!

POZN. Zpívala mi Marie Řandová v Kojecíně u Volyně. Je prý to píseň sedláka a bývalého starosty v Dubu u Vodňan, Slavíka. Ten prý bydlel v Dolejší ulici a když šel z hospody k ránu domů, takto si prozpěvoval. Tak mi vykládala Řandová. — V Drahotěšicích u Třeboně zpívají na zcela jiný (měkký) nápěv tuto obměnu: „Sedláci z Drahotěšic, já se vás nebojím nic; Filipa, Adama, ty strčím za ňadra, ostatní do rukavjic“. — U Erbena 3. vyd. str. 305, jsou slova Řandové pod začátkem „Ač já jsem z Nevěsíc sám...“ bez vlastního nápěvu. — Vnucuje se mi otázka, zda v textu Řandové nejde snad o Úlici u Stříbra a nikoli o Dolejší ulici v Dubu u Vodňan.

19. Budu vám povídat...

Mírně živým pohybem.

1. Bu-du vám po-ví-dat, co se mi zdá-lo,
 2. Le-žel jsem na srd-ci, u-snul jsem slad-ce,
 3. Já ze sna vzcho-piv se, ob-jal Na-nyn-ku,
 4. O-na mě ve snách mých stá-le su-žu-je,

ne-był jsem o-pi-ly, pil jsem jen má-lo; vsrd-ci mém cí-til jsem trá-pe-ní
 vhlavě mé bu-dil se li-bý sen hlad-ce: Na-nyn-ka při-šla, za ru-ku mě
 na-stoj-te: vru-ce jsem dr-žel pe-řin-ku; bě-da mně, smu-tné-mu, co tu po-
 shu-bin-kou mě kla-me, jen ji sli-bu-je; nad je-jím šá-le-ním bo-lest-ně

Poněkud volněji

do - sti, ne-moh jsem zba-vit se hoř-ké ža - lo - sti.
 vza - la: „ach, já tě rá-da mám,“ hu-bin-ku da - la.
 či - ti? ra-dě - ji ne-chci už na svě-tě bý - ti.
 bled - nu: dej, mi - lá, a-spoň tu hu-bin-ku je - dnu!

POZN. Píseň tu našel r. 1930 v registratuře statku Černětic u Volyně historik a kdysi archivář Černínů v Jindřichově Hradci, pan Fr. Teplý, sídlící na odpočinku v Malenicích nad Volyňkou, jehož důkladný spis „Příspěvky k dějinám českého zemědělství“ je základem mého pojednání „Rebelie blatských sedláků proti Adamovi z Hradce a legenda o Kubatovi“ v dílu sedmém. Je to píseň umělá, neznámého mi původu, v rukopise jednohlasá, bez průvodu. Nadepsána je „Sen“. Archivář Teplý přičinil poznámku: psáno ante 1820. Pamětihodné je, že v tehdejších dobách, kdy se všeobecně němčilo, byla složena na český text. Na druhém listu vybledlého aršíku je už píseň německá „Elisas Abschied.“ Co mi píseň tu činí obzvláště milou je, že ji archivář Teplý našel na černětickém záměčku, rodišti mé matky. (Viz pojednání: „Kolem černětického záměčku“.)

20. Sbohem vám všem dávám...

(Svatební.)

Mírným pohybem.

Sbo-hem vám všem dá-vám, mlá-den - ci
Sbo-hem vám všem dá-vám, mý ka - ma -

zdej-ší, ke - rý ste bej - va-li mý znej - mi - lej - ší;
rád-ky, ke - rý ste cho - di-ly ke mně na hrát - ky;

o malinko živěji *poco a poco rit.*

ke - rý bej - va - li, už ne - bu - de - te, ke - rak pak
ke - rý cho - di - ly, už ne - bu - de - te, ke - rak pak

o malinko živěji *poco a poco rit.*

vy na mě za - po - me - ne - te?
vy na mě za - po - me - ne - te?

POZN. Před 40 lety (r. 1894) zapisoval Eduard Biskup, absol. právník z vesnice Leskovic, písně z okolí strakonického. Sepsal také zvyky a písně svatební z Leskovic a okolí. Z této sbírky je také píseň, již tu podávám. Biskupova sbírka se během doby ztratila. Řed. Jos. Havrda zachoval z ní několik písní (bohužel značně již porušených) a odevzdal mi je.

21. Haj, husičky, haj do lesa...

Mírně.

1. Haj, hu-si-čky, haj do le-sa, pad-ne na vás ran-ní ro-sa,

hal-daj-dá, hal-daj-dá, daj - dum! *p* 2. Dej si po - zor,

Ka-če-ni - ěko, pod-vá dí tě tvý sr - dí - ěko, hal-daj-dá, hal-daj-dá, daj -

dum. *p* 3. Ne-pod-vá - dí, byl by blá - zen, vždyť mě věé - ra

vy-pro-vá - zel, hal - daj - dá, hal - daj - dá, daj - dum.

POZN. Zpíval mi Stanislav Korál na Staších. Píseň tu slyšával v Chicagu od pekaře Belšana, rodáka jihočeského, nyní již zemřelého.

22. Kdož by vás, mládenci, nemiloval...

Mírně živě. (Scherzando.) *mp*

The musical score is written for voice and piano. It consists of three systems of music. Each system has a vocal line on a single staff and a piano accompaniment on two staves (treble and bass clef). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The tempo and mood are indicated as 'Mírně živě. (Scherzando.)' and the dynamic is 'mp'. The piano part features a rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes, often in a triplet pattern. The vocal line is simple and carries the lyrics. The lyrics are in Czech and describe a young man who does not love his fiancée.

Kdož by vás, mlá - den - ci,
Kdož by vás, pa - nen - ky,

ne - mi - lo - val, dyž vy ste, jak by vás vy - ma - lo -
ne - mi - lo - val, dyž vy ste, jak by vás vy - ma - lo -

val; čer - ve - ný tvá - ři - čky, bí - lé tě - lo,
val; čer - ve - ný tvá - ři - čky, bí - lé tě - lo,

ko - mu pak by se to ne - lí - bi - lo.
ko - mu pak by se vás ne - za - chtě - lo.

POZN. Zpíval neznámý zpěvák v Střelských Hořticích. Podle přepisu K. Němce.

23. Až puđu z hospody...

Mírným pohybem. *mp*

1. Až pu-du z ho - spo - dy, kdo
2. Až pu-du po dru - hý, kdo
3. Pe-pí-čku roz - mi - lej, jste

mě vypro - vo - dí? až pu-du z ho - spo - dy, kdo mě vy-pro - vo -
mě vypro - vo - dí? až pu-du po dru - hý, kdo mě vy-pro - vo -
tro - chu na - pi - lej, Pe-pí-čku roz - mi - lej, jste tro - chu na - pi -

mp

la, Andul-ka u - snu - la a po - zor ne - da - la,
ce, Andul-či - no srd - ce tru - chli - lo ve - li - ce,

šel Pe - pí - ček pře - ce, spad - nul do stu - dni - ce,
že je po - tě - še - ní v stu - dni u - to - pe - ný,

mf *mp* (podle libosti)

šel Pe - pí - ček pře - ce, spad - nul do stu - dni - ce.
že je po - tě - še - ní v stu - dni u - to - pe - ný.

POZN. Zpíval mi Stanislav Korál, rodák stachovský, nyní v Chicagu. Za jeho mládí zpívala se ta píseň v Hodoníně u Oubyslavi. Korál jí říkal „hodonická“.

24. a) Ach muj zlatej Jeničku ...
(Zavijenská.)

Mírným pohybem. *p*

1. Ach muj zla-tej Je-ní-čku, já tě pě-kně

pro-sím, u-dě-lej mně ko-ší-ček, já ho rá-da no-sím.

poco rit. *a tempo*

poco rit. *a tempo*

2. Ne-dě-lej mně ma-li-ček, u-dě-lej mně vět-ší,

p

p

mp

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of three systems of music. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The first system is marked 'Mírným pohybem. p' and contains the first line of the song. The second system contains the second line and includes tempo markings 'poco rit.' and 'a tempo'. The third system contains the third line and is marked 'p'. The piano accompaniment features various dynamics including 'mp' and 'p'.

poco rit. *a tempo*

a - by li - di ne - ře - kli, že ho dě - lal krej - čí.

poco rit. *a tempo*

mp *p*

p

3. U - dě - lej mně, u - dě - lej, hez - ky ku - lo - va - tej, a - by z ně - ho

p

poco rit. *a tempo*

vy - kou - kal chla - pec ku - dr - na - tej.

poco rit. *a tempo*

mp *p*

POZN. Zpívala mi stará Slámová v Oubyslavi. Ve sbírce „Slavie“ (II₁ 63) jsou dvě slohy této písně bez nápěvu. Zapsal je V. Švarc a připojil poznámku „od Strakoníc“. Řed. Jos. Formánek má ve svých zápisech taktéž dvě slohy, které mu zpívala Kat. Linhartová v Strakonících. Jenže Švarc má slohu první a druhou a Formánek obměnu slohy první a třetí.

b) Panimámo rozmilá...

(Obměna.)

Mírným pohybem.

p

Pa - ni - má - mo roz - mi - lá, já vás pě - kně

The first system of the musical score features a vocal line in a treble clef and a piano accompaniment in a grand staff (treble and bass clefs). The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 3/4. The vocal line begins with a rest followed by the lyrics 'Pa - ni - má - mo roz - mi - lá, já vás pě - kně'. The piano accompaniment starts with a mezzo-piano (*mp*) dynamic and includes a piano (*p*) dynamic marking.

pro - sím, má - te sy - na he - zké - ho, já ho v srdci no - sím.

The second system continues the vocal line with the lyrics 'pro - sím, má - te sy - na he - zké - ho, já ho v srdci no - sím.'. The piano accompaniment continues with a mezzo-piano (*mp*) dynamic marking.

p

Tvá - ři - čky má jak rů - že, pě - kně ku - lo - va - tý,

The third system features the vocal line with the lyrics 'Tvá - ři - čky má jak rů - že, pě - kně ku - lo - va - tý,'. The piano accompaniment includes a piano (*p*) dynamic marking.

von se he - zky u - smí - vá, chla - pec ku - dr - na - tý.

The fourth system concludes the vocal line with the lyrics 'von se he - zky u - smí - vá, chla - pec ku - dr - na - tý.'. The piano accompaniment includes a mezzo-piano (*mp*) dynamic marking.

p

Ta, ke - rá ho do - sta - ne, ra - dost bu - de mí - ti, dyj sním bu - de

v ho - spo - dě do - bré pi - vo pí - ti. Ta, ke - rá ho

p

mp *p*

do - sta - ne, ra - dost bu - de mí - vat, aj se bu - de v ko - mŕce

poco rit. *poco rit.*

a tempo

s Pe - pí - ťkem svým lí - bat.

a tempo

mp *p*

POZN. Zpívala mi rovněž stará Slámová v Oubyslavi.

25. Každá máma, každá ráda...

Mírně.

p

Kaž-dá má - ma, kaž-dá rá - da,

mp

p

mf

dyj se je - jí ce-ra vdá - vá, kaž-dá má - ma, kaž-dá rá - da,

mf

dyj se ce - ra vdá. Ce-ru-ška je e-ště ra - či,

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of three systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a steady eighth-note bass line and chords in the right hand. Dynamics include piano (p), mezzo-piano (mp), and mezzo-forte (mf). The lyrics are in Czech and describe a mother's advice to her daughter.

mf

dyž má ho - cha ze Za - hrá - cí, *) ce - ru - ška je e - ště ra - či, dyž už ho - cha

mf

má. Ta - tík, ten je e - ště ra - či, dyž mu ce - ra při - de so - či,

ta - tík, ten je e - ště ra - či, dyž ji skr - ku má.

POZN. Zpívala Kat. Linhartová v Strakonících. Podle zápisu řed. Jos. Formánka. Ve sbírce „Slavie“ (II₁ 57) je obměna bez nápěvu. - *) Zahráčí - patrně samota Zahrádka u Horního Poříčí.

26. a) Dyj sem šel na jarmark do Sušice...

b) Přišly vám, mládenci, smutný časy...

(Taneční.)

Rozmarně.

a) Dyj sem šel na jar-mark do Su - ši -

ce, ztra - til sem na ce - stě ru - ka - vi - ce, ru-ka-vi - ce

chlu - pa - tý, na kno - flí - ček za - pa - tý, hej, hop - hop, hej, hop - hop,

za - pa - tý. *p* b) Při - šly vám, mlá - den - ci,

mp *p*

smu - tný ča - sy, ne - smí - te so - bě brát po - dle krá -

mf

sy; ať si je kul - ha - vá, a - ne - bo šmať - cha - vá,

jen dyž má pe - ní - ze, přec je zla - tá. *mf*

POZN. Zpíval neznámý zpěvák v Horažďovicích. Podle přepisu K. Němce.

27. Kde máš, Mařenko, pantli zelenou...

(Svatební.)

Mírně živě. (Scherzando) *mp*

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of three systems of music. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, often with triplets. Dynamics include *mf* and *p*. The lyrics are in Czech and describe a wedding scene where the bride asks for a green ribbon, which the groom has lost.

Kde máš, Ma-řen-ko,
Vy - pro - vá - ze - la

pan - tli ze - le - nou, za - važ hla - vi - čku, máš po - ra - ně - nou.
vod du - bu kli - ští, což se ta pan - tle ze - le - ná blý - ští;

Já ji už ne - mám, já ji ztra - ti - la,
vy - pro - vá - ze - la vod du - bu k du - bu,

dyž sem Pe-pí-čka vy - pro - vá - ze - la.
že až já tvo-je, Pe - pí - čku, bu - du.

POZN. Zpívala A. Šimsová v Střelských Hořticích. Podle přepisu K. Němce.

28. Ach, můj Bože nejmilejší...

(Svatební.)

Mírně.

mp

1. Ach, můj Bo-že nej-mi-lej-ší, co se to se
2. Hned jak Pánbůh ten svět stvo-řil, stvo-řil též ži-
3. Pro-to že ne - do-bře bej-tí sa-mo-tně - mu

mnou dě - je, ne-po-my-sle - la sem já si, že mě zmej - lí na-dě-je,
vo - či - chy, všechno jest do pá-ru by - lo, achi, to div je ve - li - ký,
člo - vě - ku, rá - či - la z něj že-bro vzi - ti, u - či - nit z něj manželku;

a - ni sem se ne-na-dá - la, že se mu-sím lou-či - ti, že já mu-sím
 pro-čež sva-tá, ne-roz-díl-ná, nej-světěj-ší Tro-ji - ce, rá-či - la svej
 pro-čiž já to při-ká-zá - ní ne-chtěla sem přestou - pit, rá-děj sem si

můj pa-nen-cký, pa-nencký stav změ-ni - ti.
 taj-nej-ra - dě u - lo - ži - ti spo - le - čně:
 u - mí - ni - la pa-nencký stav pro - mě - nit.

mp
 4. Mý ro - di - če znej-mi-lej - ší, na-sto-krát dě - ku - ju vám,
 5. Mý roz-mi - lý bra-tří-čko - vé, mý roz-mi - lý se-stři-čky,
 6. Vše-cko pro tě o - pouštím už, te - be jen se při-dr-žím,

za to va - še vy-cho-vá - ní ru-ce též no - hy lí-bám; znej-mi-lej - ší
se vše-ma se svá-ma lou-čím a o-pou-štím vás vše-cky. Hleď, můj ze všech
před Bo-hem sem při-sa-ha - la, že tě vic ne - o - pu - stím; už je ko-nec

ro - di-čo - vé, já k vaším no-hám pa - dám, o ma-teř-ské, též ot-cov-ské
znej-mi-lej - ší, já to či-ním pro te - be, mů-žeš so - bě po-my-sle - ti,
la-menta - cí, ko-nec pí-sni té dě - lám, všem mládencům, též i pannám,

po - že - hná - ní vás žá - dám.
jak sem u - při - mná k to - bě.
pří-klad vám za - ne - chá - vám.

POZN. Ze Střelských Hořtic. Podle přepisu Karla Němce.

29. a) Pepíčku, nechej mě...

(Taneční.)

Sousedsky. *mf*

Pe - pí - čku, ne - chej mě, já by - la

ve mlej - ně, Pe - pí - čku, ne - chej mě, mně se chce spát. Aj se tro -

chu vy - spím, já tě ně - co po - vím, já tě ně - co po - vím,

The musical score is for a dance piece in 3/4 time, key of D major. It features a vocal line and a piano accompaniment. The piano part consists of a rhythmic melody in the right hand and a harmonic accompaniment in the left hand. The vocal line is in a simple, folk-like style. The score is divided into three systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The first system starts with a rest for the vocal line, followed by the lyrics 'Pe - pí - čku, ne - chej mě, já by - la'. The second system continues with 've mlej - ně, Pe - pí - čku, ne - chej mě, mně se chce spát. Aj se tro -'. The third system concludes with 'chu vy - spím, já tě ně - co po - vím, já tě ně - co po - vím,'. The piano accompaniment includes dynamic markings of *mf* and *mp*.

bu-deš se smát. A dyj se vy - spa-la, vo-na po - ví - da-la:

můj dra-hej Pe - pí - čku, měj ty mě rád!

b) Muj milej mně piše...

Muj mi-lej mně pí - še, že má tě - žký sr-ce, že na mě ne - mů - že

za-po-me - nout. Já mu o - de-psa - la, že bych ho ne - cha - la,

že ne - mů - žu o - ěi han - bou zved - nout. Dy - by měl

dvo - re - ček, tak ja - ko mlá - te - ček, e - ště bych si ně - co po - my - sle -

la. A - le do pod - ru - ěi, to mě nic ne - tě - ší,

to mně má ma - ti - čka ne - do - vo - lí.

POZN. Obě písně ze Střelských Hořtic. Podle přepisu K. Němce.

c) Protivínskej zámek...
(Příloha.)

Zvolna.

Pro-ti-vin-skej zá-mek me-zi ho-ra-

ma, roz-po-meň se, mi-lá, co si mi da-la!

„Pěk-nej šá-tek da-la sem, vy-ší-va-nej ha-ra-sem, pěk-nej bí-lej

šá-tek stu-li-pá-na-ma.“

POZN. Zpíval mi v Protivíně Fr. Krhoun, odb. uč. U Erbena začíná: „Petrovický zámek...“ (3. vyd. str. 153.) Píseň známá.

30. Kačenička pásla koně...

Mírně živým pohybem. *mp*

1. Ka-če-ni-čka pá-sla ko-ně pro-střed lou-ky
2. Pe-pí-ček kní při-šel je-jí, tři du-ká-ty
3. Chceš-li ty knám ve-čer při-jít, mu-síš hned zve-

rit. Mírně. *mp*

ze-le-na - vé, na ša - la - maj pě-kně hrá - la, Pe - pí - čka o - če - ká -
po - dá - val jí: „Tu máš, mi - lá, vem je k so - bě, zej - tra ve - čer při - jdu
če - ra ve - jít, mu - síš do - bře po - zor dá - vat, pod - kov - ka - ma ne - kle -

va - la, na ša - la - maj pě - kně hrá - la, Pe - pí - čka o - če - ká -
k to - bě, tu máš, mi - lá, vem je k so - bě, zej - tra ve - čer při - jdu
pá - vat, mu - síš do - bře po - zor dá - vat, pod - kov - ka - ma ne - kle -

Jako prve.

mp *rit.*

va - la. 4. Na - še sta - rá pa - ni - má - ma, vo - na do - brej po - zor dá -
kto - bě. 5. „Vstá - vej, sta - rej, vstá - vej shů - ry, ně - kdo je u na - ší cé -
pá - vat. 6. „Měl si, sta - rej, dři - veje vstávat, na svou cé - ru po - zor dá -
rit.

Mírně.

mp

vá, vo - na do - brej po - zor dá - vá, kdo knám v noci cho - dí - vá - vá,
ry!“ Sta - rej shů - ry do - lů sko - čil, mlá - de - nec voknem vy - sko - čil,
vat!“ Nyn - ěko sta - rej po - zor dá - vá, dyž ni - kdo ne - cho - dí - vá - vá,

vo - na do - brej po - zor dá - vá, kdo knám v noci cho - dí - vá - vá.
sta - rej shů - ry do - lů sko - čil, mlá - de - nec voknem vy - sko - čil.
nyn - ěko sta - rej po - zor dá - vá, dyž ni - kdo ne - cho - dí - vá - vá.

POZN. Zpívala A. Šimsová v Střelských Hořticích. Podle přepisu K. Němce. (U Erbena obměna slov.)

31. a) Stará bába Brigita...

(Taneční.)

Rozmarně.

mf

Sta-rá bá - ba Bri-gi - ta,

Bri-gi - ta, tý se lá-ska ne-chy-tá, sta-rá bá - ba

Bri-gi - ta, Bri-gi - ta, tý se lá-ska ne-chy-tá.

Ne-chy-tá, ne-chy-tá, že má ša - ty z dy - ký - ta. Sta - rá bá - ba

Bri-gi-ta, Bri-gi-ta, tý se lás-ka ne-chy-tá.

The score consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is in a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The piano accompaniment is in two staves (treble and bass clefs) with the same key signature. The music is in a 2/4 time signature. The vocal line has lyrics: Bri-gi-ta, Bri-gi-ta, tý se lás-ka ne-chy-tá.

POZN. Matka odb. uč. R. Zálóhy v Táboře, slychala tento popěvek kdesi na jihu od Strakonice asi r. 1855.
Zpíval mi R. Zálóha.

b) Ach, milý kamarádi...

(Příloha.)

Mírně živým pohybem.

Ach, mi - lý ka - ma - rá -
Tu - hle máš, vo - já - ěku,

di, poj - te na voj - nu rá - di; ni - kde ne - ní do - bře,
kver, jen si ho s ku - rá - ží vem; ša - vli - čka po stra - ně,

The score is in 3/4 time and one sharp key signature. It features a vocal line and a piano accompaniment. The tempo/mood is 'Mírně živým pohybem.' (Moderately lively movement). The dynamics are marked 'mp' (mezzo-piano) and 'p' (piano). The piano accompaniment includes a double bar line with repeat signs. The vocal line has lyrics: Ach, mi - lý ka - ma - rá - Tu - hle máš, vo - já - ěku, di, poj - te na voj - nu rá - di; ni - kde ne - ní do - bře, kver, jen si ho s ku - rá - ží vem; ša - vli - čka po stra - ně.

mp

tak ja - ko na voj - ně, do - sta - nem no - vý ša - ty, mu - zi - ky
 to bu - de tvá zbra - ně, s tou ty se mu - síš se - kat, dy - bys měl

hra - jou tá - ky.
 ži - vot ne - chat.

POZN. Zpíval mi Fr. Maršálek v Nahořanech u Volyně.

32. Tatíku, hraj!..

(Taneční.)

Mírně živě. (Scherzando) *mp*

„Ta - tí - ku, hraj!“ „Sy - nu, ja -
 „Ta - tí - ku, hraj!“ „Sy - nu, ja -

kou?" "Ta - tí - ku hraji!" "Sy - nu, ja - kou?"
kou?" "Ta - tí - ku hraji!" "Sy - nu, ja - kou?"

„My má - me vo - věi - čku za ka - mny v hr - ní - čku, ku - dr - na -
„My má - me sle - pi - čku za ka - mny v ko - ší - čku, cho - cho - la -

tou, ku - dr - na - tou."
tou, cho - cho - la - tou."

POZN. Tento taneční popěvek slýchala za svého mládí v Humňanech u Ražic matka odb. uč. R. Záloly v Táboře. Zpíval mi R. Zálaha. U Erbena (3. vyd. str. 286) je obměna slov.

33. Ach, mý drahý rodiče...

(Svatební.)

Mírně. *p*

Ach, mý dra-hý ro-di-če,
Bůh vás žeh-nej, ro-di-če,

mp

při-stup - te blíž ksto - lu, spa-tří-te tu dvě dě-ti, dvě dě-ti,
Bůh vás žeh-nej ten - krát, za vše-cko vám, ta-tí-čku, ma-ti-čko,

mp

jak se - dě-jí spo - lu, spa-tří-te tu dvě dě-ti, dvě dě-ti,
dě - ku - jem na-sto - krát, za vše-cko vám, ta-tí-čku, ma-ti-čko,

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of three systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The first system begins with a rest for the vocal line, followed by the lyrics 'Ach, mý dra-hý ro-di-če, Bůh vás žeh-nej, ro-di-če,'. The piano accompaniment starts with a *mp* dynamic. The second system continues the vocal line with lyrics 'při-stup - te blíž ksto - lu, spa-tří-te tu dvě dě-ti, dvě dě-ti, Bůh vás žeh-nej ten - krát, za vše-cko vám, ta-tí-čku, ma-ti-čko,'. The piano accompaniment continues with a *mp* dynamic. The third system concludes the vocal line with lyrics 'jak se - dě-jí spo - lu, spa-tří-te tu dvě dě-ti, dvě dě-ti, dě - ku - jem na-sto - krát, za vše-cko vám, ta-tí-čku, ma-ti-čko,'. The piano accompaniment continues with a *mp* dynamic.

jak se - dě - jí spo - lu.
dě - ku - jem na - sto - krát.

POZN. Zpívala mi Marie Řandová v Koječíně u Volyně. Při své dosti chvatné návštěvě (1927) nezbylo mi času, abych zapsal celý text. Když jsem se nyní, téměř po sedmi letech sháněl po dalších slohách, jichž je jistě více, napsal starosta koječinský důchodnímu Braunovi ve Volyni: „Sděluji, že Marii Řandové další slohy nejsou známy, ani jinému v obci“. Všechno moje další hledání zůstalo bez výsledku.

34. Usnoula mi má panenka...

(Taneční.)

Rozmarně. *mp* *poco rit.*

U - snou - la mi má pa - nen - ka, u - snou - la,
Proč pak ty tak, má pa - nen - ko, tvr - dě spíš,

rit. *mf* *mp* *poco rit.*

a tempo *poco rit.* *p* *a tempo*

pu - sti - la si do ko - můr - ky ko - cou - ra; čic, ko - čka,
ko - cour ti vlez pod pe - ři - nu, nic ne - víš; čic, ko - čka,

a tempo *poco rit.* *a tempo*

nech my - ši, aj tě na - še pa - ni - má - ma ne - sly - ši,
nech my - ši, aj tě na - še pa - ni - má - ma ne - sly - ši,

poco rit.
aj tě na - še pa - ni - má - ma ne - sly - ši.
aj tě na - še pa - ni - má - ma ne - sly - ši.
a tempo
mf

POZN. Zpívala A. Šimsová v Střelských Hořticích. Podle přepisu K. Němce.

35. Ty a já, my sme dvě...

(Taneční.)

Mírná polka.
p
Ty a já, my sme
Ty a já, my sme
mp
p

mf

dvá, my sme zjed-ný ves-ni - ce, kra-dem hu - sy, sle-pi - ce;
 dvá, my sme vo - ba zlo-dě - ji, už nás vo - ba ho-ně - jí;

p *mf*

ty a já, my sme dvě, my sme z jed-ný
 ty a já, my sme dvě, my sme vo - ba

mp

ves-ni - ce, kra-dem hu - sy, sle-pi - ce.
 zlo-dě - ji, už nás vo - ba ho-ně - jí.

POZN. Popévek tento slychala pí R. Záhová, vdova po říd. učiteli, asi v letech 1858—1860 v okolí Protivína. Mně ji zpíval její syn, odb. uč. R. Záloha v Táboře.

36. Co já sem myslil...

Vážně.

p

1. Co já sem my - slil, co já sem
 2. Na smrt po - hně - val, na voj - nu
 3. Dy - by Pán - bůh dal, já do - bře
 4. Ach, což je to zlý, to na - vrá -

o malinko živěji

dě - lal, že sem já si mo - ji mi - lou na smrt po - hně - val,
 se dal, to pro te - be, mo - je mi - lá, to sem u - dě - lal,
 dě - lal, až já při - du do - mů z voj - ny, já bych si tě vzal,
 ce - ní, dyž já cho - dím v tomto svě - tě ja ko zmá - me - ný,

poco a poco rit.

že sem já si mo - ji mi - lou na smrt po - hně - val.
 to pro te - be, mo - je mi - lá, to sem u - dě - lal.
 až já při - du do - mů z voj - ny, já bych si tě vzal.
 dyž já cho - dím v tomto svě - tě ja - ko zmá - me - ný.

poco a poco rit.

mp

a tempo
p

o malinko živěji

5. Na ko - ně se - dal, smí - lou se že - hnal: na - vrať ty mně,
6. Co pak si mně dal, než ten pr - stý - nek, z to - ho si si,
7. Já ho ne - vy - loup, on sám mně vy - pad, to máš, hol - ka,
8. Na ko - ní - čka sed, k ne - bi o - ňi zved, kých siž ta - dy,

mo - je mi - lá, co sem já ti dal, navrať ty mně, mo - je mi - lá,
podvod - ní - ku, vyloup ka - mí - nek, z to - ho si si, podvod - ní - ku,
na zna - me - ní, že bu - deš pla - kat, to máš, hol - ka, na zna - me - ní,
mo - je mi - lá, kých siž ta - dy hned, kých siž ta - dy, mo - je mi - lá,

poco a poco rit.

co sem já ti dal.
vyloup ka - mí - nek.
že bu - deš pla - kat.
kých siž ta - dy hned.
poco a poco rit.

mp
p

POZN. Zpívala A. Šimsová v Střelských Hořticích. Podle přepisu K. Němce.

37. a) Víťame vás, muzikanti...

Rozmarně. *mf*

1. Vi - tá - me vás, mu - zi - kan - ti,
 2. Když mu - zi - ky marš spu - stí - te,
 3. Kdo mu - zi - kám do - bře pla - tí,
 4. Ba - sli - sta chtěl na ba - su hrát,

mf *mp*

já vás při - šel su - žo - vat, tre - fi - te - li mi za - hrá - ti, co vám chci teď
 jak vám to pě - kně slu - ší, když vám há - zí do oím - bá - la,⁴⁾ hra - je - te rá -
 ten si mů - že za - hrát dát, kdo ne - pla - tí, to - mu ne - chti a - ni je - den
 mu - sel si ji za - kou - pit, do - kud žá - dnou ba - su ne - měl, tak nás ne - měl

za - zpí - vat; šte - muj - te si mu - zi - ku, pro - ti mý - mu ja - zy - ku,
 di vši - chni; hou - sli - sta ten se smě - je, ba - sli - sta bru - čí, kle - je,
 kou - sek hrát; už ne - mám než tro - ní - ky, dva zlá - ma - ný klof - ní - ky,
 čím lou - pit; ta ba - si - čka je ma - lá, mrš - ka sta - rá o - pi - lá,

mf

mu - zi - kan - ti, fu - ri - an - ti, já vám ji - nác ne - řek - nu.
 cim - bá - li - sta za pe - ní - ze ho - stům pěkně dě - ku - je.
 mu - zi - kan - ti, fu - ri - an - ti, vy - třá - sá - te py - tlí - ky!
 u - strň - te se vši - chni nad ní, há - zej - te do cim - bá - la.

mf

5. Mu - zi - kan - ti, fu - ri - an - ti, vy nám dě - ti ka - zí - te,
 6. A vy pá - ni mu - zi - kan - ti, vy při - jde - te do ne - be,
 7. Už jste se dost na - bě - ha - li, li - da na - ci - ká - ni - li,
 8. Tu pí - sni - čku jest sklá - da - la bá - ba s čertem u pe - kla,

a - by kra - dly na co při - jdou, k to - mu je na - vá - dí - te;
 me - zi sva - tý, cho - cho - la - tý, co dě - la - jí „he - he - he“
 pi - va jste už moc vy - pi - li, žá - dný jste ne - pla - ti - li,
 kte - rá se mu svo - jí du - ší do - za - ji - sta za - ře - kla;

o - ny kra - dou, co mů - žou, k pe - ně - zům vám po - mů - žou, nad vá - mi se
 bu - de - te jim pol - ky hrát, čer - ti bu - dou tan - co - vat, tam vámbu - de
 vy se cpe - te jak vl - ci, vy pí - je - te jak bej - ci, v tom jste sko - ro
 já jsem je - jí vlast - ní syn, a to sva - to - sva - tě vím: kdy - by mě - la

čer - ti smě - jou, ja - ko svi - ně nad lu - žou. ²⁾
 tu - ze do - bře, na vi - dle vás bu - dou brát.
 je - ště hor - ší než ty o - ha - vný šev - ci.
 py - tel pe - něz, že je bá - bě roz - no - sím.

Na týž nápěv zpívá se též: b) Šenkýř, ten rád lidem slouží . . .

Šenkýř, ten rád lidem slouží,
 hodně jim připisuje,
 dvě čárky za jednu píše,
 čert mu asistýruje.

Vodu do piva míchá,
 sám do pekla pospíchá;
 pojď, šenkýři nastav uši,
 já ti to povím zticha.

VYSVĚTLIVKY. ¹⁾ Cimbál byl ještě v první polovici 19. století v Čechách oblíbený nástroj, jako jím je dosud na Slovensku. Celá řada českých národních písní má vztah k cimbálu. Na př.: „Čím dál, čím dál, koupím ti cimbál . . .“ nebo: „Dej mi Pánbůh synka, co na cimbál cinká . . .“ dále: „U cimbálu stála, pořád trucovala, dokud jsem nevhodil tolar do cimbála . . .“. Poněvadž i v přítomné písni „Vítáme vás, muzikanti . . .“ je stále řeč o házení perěz do cimbálu, je z toho zřejmo, že tento způsob odměny muzikám byl tehdy obvyklý a ustálený. Ještě dnes najdou se na Šumavě tu a tam někde na půdě nebo v komoře pohozené zbytky cimbálu. Ve sbírce Národních písní a tanců (Praha, r. 1825) je pěkné vyobrazení cimbálu, dnes už u nás docela zaniklého. ²⁾ Luže — louže.

POZN. Zpíval mi Matěj Foltýn na Staších, leč jen v úryvcích. Devět let trvalo, než jsem tento, patrně asi posvícenský popěvek, jakž takž dostal dohromady. Ani dnes nejsou ovšem slova úplná. A co je nejpodivnější, že už před osmdesáti lety byla píseň ta známa jen v úryvcích. Přesvědčil jsem se o tom v rukopisné sbírce písní z Písecka (knihovna Národ. musea, sign. V E 18), kde jsem našel šest dosti popletených sloh.

c) Žiju, žiju ...
(Příloha.)

Mírně. *p*

Ži - ju, ži - ju, ne-vím dlou-ho - li,
Ži - ju, ži - ju, ne-vím dlou-ho - li,

mf

u-mřu, u-mřu, ne-vím br-zo - li, kdo tu po mně zvo-sta - ne, ten to vše-cko
u-mřu, u-mřu, ne-vím br-zo - li, kdy-bych vě-děl, kdy smrt při-de, sko-val bych se

do-sta - ne, ne - vím, ne - vím, co to ho bu - de.
do ku - chy - ně, sko - val, sko - val, sko-val bych se jí.

mf

POZN. Zpívala mi Švarcová v Jirkalově u Stachů. Nápěv je téměř totožný s písní „Trávo, trávo, trávo zelená ...“
(Erben čís. nápěvu 667.)

38. Honzíčku, holečku...

(Dvojpěv oktávěho se šišlavým.)

Mírně. mp

Koktal: 1. Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku,
K.: 5. Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku,
K.: 9. Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku,

mf *p*

ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, kam pak tu-dy je-deš, co pak si to ve-zeš,
ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, ne-chci na ro-zvo-ru, chci na ko-ša-ti-nu,
ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, je-dnu hru-šti-čku dej, ne-buď jen tak skou-pej,

Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, po-věz ty mně kam je-deš?
Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, já chci na ko-ša-ti-nu.
Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, je-dnu hru-šti-čku mi dej.

mf

Šišla! Nemusíš to vjedet! Kockal: 2. Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku,
 Š.: To já nedovojím! K.: 6. Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku,
 Š.: Nemusíš ji mít. K.: 10. Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku,

až ty se u-do-bříš, však ty mně to po-víš, Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku,
 až ty se u-do-bříš, k so-bě mě po-sa-díš, Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku,
 co pak to po-ví-dáš, že ty mi ji ne-dáš? Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku,

ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, však ty mně to přec po-víš. Š.: Já jedu do Pjahy!
 ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, ty mě k so-bě po-sa-díš. Š.: No, tak si teda vyjez nahoj!
 ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, je-dnu hru-šti-čku mi dáš. Š.: Tak si vem tu natousnutou!

K.: 3. Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, já se ste-bou sve-zu,
 K.: 7. Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, co to máš za ná-klad,
 K.: 11. Ho-ho-ho ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, ne-chci na-kou-snu-tou,

na vůz si vy-le-zu, Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku,
 ja-kej ve-zeš po-klad, Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku,
 ja chci jen tu žlu-tou, Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku,

já si na vůz vy-le-zu. Š.: Jen si vostan doje!
 co pak to máš za ná-klad? Š.: Nemusíš to vjedet!
 hru-šti-čku mi dej žlu-tou. Š.: No, tak si ji teda vem!

K. 4. Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, když do Pra-hy je-deš,
K. 8. Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, až ty se u-do-bříš,
K. 12. Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, zla-tej můj Hon-zí-čku,

tak mě pře-ce sve-žeš, Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku,
 ty to pře-ce po-víš, Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku,
 in-čko chei hu-bi-čku, Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku,

do Pra-hy mě do-ve-zeš! Š.: Tak si sedni vzadu na jozvoju!
 však ty mi to pře-c po-víš. Š.: No, tak teda: vezu hjusticky!
 in-čko mi dej hu-bi-čku. Š.: To já neudejám.

K.13. Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku, jest-li ty mě rád máš,

The first system of music consists of a vocal line on a single staff and a piano accompaniment on two staves. The vocal line begins with a series of eighth notes, followed by a quarter rest, and then continues with a melodic phrase. The piano accompaniment features a steady eighth-note pattern in the right hand and a simpler bass line in the left hand. The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 4/4.

hu-bi-čku mi hned dáš, Ho-ho-ho-ho-hon-zí-čku, ho-ho-ho-ho-ho-le-čku,

The second system of music continues the vocal line and piano accompaniment. The vocal line has a similar rhythmic pattern to the first system. The piano accompaniment maintains the eighth-note accompaniment in the right hand. The key signature and time signature remain the same.

hu-bi-čku mně in-čko dáš! No, tak te-da, Fjan-ti-stu, ta-dy ji máš!
(Dají si štípanou.)

Š. (něžně) 3 3

The third system of music includes a vocal line with a triplet of eighth notes and a piano accompaniment. The piano accompaniment features a triplet of eighth notes in the right hand and a bass line in the left hand. The key signature and time signature remain the same. The system concludes with a double bar line.

POZN. Zpíval mi Karel Kortus-Mrázek na Staších. Byla to tuším oblíbená píseň posledního stachovského rychtáře Strobla.

39. Můj drahej tatíčku...

Mírným pohybem, nerozvláčně.

1. Můj dra-hej ta - tí - čku, jak vy tvr-dě
 2. Vy o tom ne - ví - te, vě - dět ne - mů-
 3. Roz-ma-rýn - ka kve - te, bí - lej ka - ra -

spí - te, mě na voj - nu be - rou, vy o tom ne - ví - te,
 že - te, neb na va - šem hro - bě, roz - ma - rýn - ka kve - te,
 fi - ját, ško - da vás, ta - tí - čku, ško - da vás na - sto - krát,

mě na voj - nu be - rou, vy o tom ne - ví - te.
 neb na va - šem hro - bě, roz - ma - rýn - ka kve - te.
 ško - da vás, ta - tí - čku, ško - da vás na - sto - krát.

POZN. Zpíval Karel Hruška, holič ve Volyni.

40. O smutná novina...

Mírně. *p*

1. O smut-ná no-vi-na, kte - rou sem
 3. Pro lí - ky do Br-na, pro ty dra - hý
 5. Ko - ši - li zlatem šít, zroz-ma-rý - ny

sly-še-la, že můj mi - lý stů - ně, bych ho na - všti - vi - la.
 ma - sti, a - bych mu zho - ji - la ty je - ho bo - le - sti.
 vě - nec, a - by ka - ždý vě - děl, že byl můj mlá - de - nec.

2. Kdy-bych já vě - dě - la, že bych mu po - mo - hla, já bych mu
 4. Kdy-bych já vě - dě - la, že on mu - sí u - mřít, já bych mu
 6. Už to - mu mládenci ho - din - ku zvo - ně - jí, a je - ho

mp

p

do-je-la pro lí-ky do Br-na. 7. Už to-ho
 ne-cha-la ko-ši-li zlatem šít. 9. Už to-ho
 mi-len-ku vo-dou o-mej-va-jí.

mládence do rak-ve dá-va-jí, a je-ho mi-len-ku
 mládence do hro-bu dá-va-jí, a je-ho mi-len-ku

čer-ně o-blé-ka-jí. 8. Už to-ho mlá-den-ce
 se ze-mě zdvi-ha-jí. 10. Ne-plač, ty děv-čát-ko,

ke kry-cho-vu ve-zou, a je-ho mi-len-ku šty-ry pan-ny
 pro své-ho mi-lé-ho, mů-žeš si vy-bra-ti zti-sí-ců

ve-dou. 11. Jak ne-mám pla-ka-ti, když on byl
 ji-né-ho.

z rů-že květ, ten mi byl mi-lej-ší než ce-lý ši-rý svět!

POZN. Zpíval mi Ant. Tušl ve Zdikově. Je to ovšem píseň umělá.

41. Náš tatiček povídal...

Mírně.

The musical score is written for voice and piano. It consists of four systems of music. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part is written in a grand staff with treble and bass clefs. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The tempo is marked 'Mírně.' (Moderately). The dynamics range from piano (p) to mezzo-piano (mp). The lyrics are in Czech and tell a story about a grandfather's tale of a girl named Hu-bi-čka.

Náš ta-tí - ček po-ví-dá - val, že dyj s vá - ma
 cho-dí-vá - val, z lá-sky v je-dnom há-je-čku da-la ste mu hu-bi-čku.
 Ta hu-bi - čka z lá-sky da - ná by-la li - dem všem ne-zná - má,
 po ča-se však vy-šla ven, by-la zná - má li-dem všem.

POZN. Zpíval snad Ant. Ket v Střelských Hořticích. Podle přepisu K. Němce.

42. Mašírujou dragouni...

Mírným pohybem.

mp

Ma-ší-ru-jou dra-gou - ni,
Skočil sem sko-ně dó - lu,

ma - ší - ru - jou z Vi - dně ven, ma - ší - ru - jou z Vi - dně ven, a to kaž - dej
dě - lal sem jí po - klo - nu: o - na se na mě dí - vá, mo - dré o - či

k svej mi - lej, a to kaž - dej k svej mi - lej.
u - tí - rá, mo - dré o - či u - tí - rá.

mp

Neplačte mo - dré o - či, neplačte pro dra - gou - ny; my dra-gou-ni

mp

ve - se - lí, ko - ní - čky nás no - se - jí, my fa - su - jem pe - ní - ze, má - me se všu -

dy do - bře.

mp

p

POZN. Zpíval Václav Soukup v Cehnicích u Strakoníc. Podle přepisu K. Němce.

43. Nepudu z hospody, až bude den...

Mírně živým pohybem.

Ne-pu-du z ho-spo-dy, až bu-de den,
Dyj sem šel z ho-spo-dy by-la zi-ma,

až bu-de den, až bu-de den, až mě vy - pro-vo-dí
by-la zi - ma, by-la zi - ma, ku-ka-čka na-de mnou

mý děv-če ven, až mě vy - pro-vo-dí mý děv-če ven.
za - ku - ka - la, ku-ka-čka na-de mnou za - ku - ka - la.

p *poco*

Za ru - ku mě vza - la, hu - bi - čku
Ku - ka - čko, ne - ku - kej, na mě ne -

rit. *a tempo*

mně da - la: nej - čko di, muj chlap - če, s pá - nem - bo - hem,
po - ví - dej, že sem byl v Ji - ní - ně za pan - na - ma,

rit. *a tempo*

nej - čko di, muj chlap - če, s pá - nem - bo - hem .
že sem byl v Ji - ní - ně až do rá - na .

POZN. Zpívala Barbora Domorázková v Jiníně u Strakoníc. Podle přepisu K. Němce.

44. Nad Minělouci zelenej vršek...

Mírně živě. *mf* Mírně.

1. Nad Mi-ně-lou-ci*)
2. Bu-de z něj pr-šet
3. Štu-dý-ro-val sem,
4. Co si my-sle-la,

mf *rit.* *mf*

mp Mírně živě.

ze-le-nej vr-šek, vy-šlo mra-čin-ko, že bu-de pr-šet,
ti-chávla-ži-čka, že bu-de pla-kat he-zká An-či-čka,
kněz-em ne-bu-du, hezkou hol-ku mám, že-nit se bu-du,
pan-cká dě-ve-čko, žes mě lá-ka-la na po-ne-bí-čko,

vy-šlo mra-čin-ko, že bu-de pr-šet.
že bu-de pla-kat he-zká An-či-čka.
hezkou hol-ku mám, že-nit se bu-du.
žes mě lá-ka-la na po-ne-bí-čko.

rit.

*) Miloňovice - ves u Zorkovic.

POZN. Zpíval r. 1892 Fr. Dub v Zorkovicích u Strakoníc. Podle přepisu K. Němce.

45. Vojákem mě udělali...

Mírným pohybem. *mp*

Vo - já - kem mě u - dě - la - li,
Což se to - mu ne - di - ví - te,

mf

ta - tí - ěko - vi sou mě vza - li. Nic, ta - tín - ku, nic ne - ví - te, že už ne - jsem
že už ne - jsem va - še dí - tě? Já sem dí - tě cí - sa - řo - vo, von si mě vzal

poco rit. a tempo

va - še dí - tě, že už ne - jsem va - še dí - tě.
za vlastního, von si mě vzal za vlastní - ho.

poco rit. a tempo

mp

Detailed description: The image shows a page of sheet music for a song. It features a vocal line and a piano accompaniment. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The music is divided into three systems. The first system starts with the instruction 'Mírným pohybem.' and a dynamic marking of 'mp'. The second system has a dynamic marking of 'mf'. The third system has dynamic markings of 'poco rit.' and 'a tempo'. The piano accompaniment consists of chords and moving lines in both hands. The vocal line includes lyrics in Czech. The page number '87' is in the top right corner.

POZN. Zpívala Fr. Křižanová v Horažďovicích. Podle přepisu K. Němce.

46. Měsíček na nebi svítí...

Mírně.

p

1. Mě-sí-ček na ne-bi sví-tí přes ty ho-ry,
 2. Svit, mě-sí-čku, můj po-slí-čku, na tu stře-chu
 3. Vy-říd jí můj po-zdra-ve-ní, jak já na ni
 4. Dyž mě-sí-ček sví-tí-vá-val, my na zá-spi

do-li-ny, přes šu-mav-ský čer-ný le-sy, do tý na-ší dě-di-ny,
 do-ško-vou, po-zdra-vuj tam vše-cky spo-lu, a-le nej-víc mou mi-lou,
 zpo-mí-nám, že mi dy-cky sr-ce bo-lí, dyž na do-mov my-slí-vám,
 se-da-li, dy-cky sme se na hvě-zdi-čky a na le-sy dí-va-li,

přes šu-mav-ský čer-ný le-sy, do tý na-ší dě-di-ny.
 po-zdra-vuj tam vše-cky spo-lu, a-le nej-víc mou mi-lou.
 že mi dy-cky sr-ce bo-lí, dyž na do-mov my-slí-vám.
 dy-cky sme se na hvě-zdi-čky a na le-sy dí-va-li.

p

The musical score is written in 3/4 time and consists of three systems. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a steady eighth-note accompaniment in the right hand and a more rhythmic bass line in the left hand. The vocal line is marked 'Mírně.' and 'p' (piano). The lyrics are in Czech and describe a scene of a crescent moon shining over mountains, a forest, and a home.

p

5. Bla - že - ný to by - ly ōa - sy, my sme spo - lu zpí - va - li,
 6. Při - šel ry - chtář s vo - já - ka - ma, na voj - nu mě chy - ti - li,
 7. Nyn - ěko tu na strá - ži sto - jím, ti - chá noc je hly - bo - ká,
 8. U - smí - vá se na ce - lej svět, přes ho - ry a do - li - ny,

a - le nyn - ěko už to pře - šlo, my sme se roz - lou - či - li,
 vo - blí - kli mně bí - lej ka - bāt, vra - ný - ho ko - ně da - li,
 jen mě - sí - ček je tu se mnou, svi - tí na mě z vy - so - ka,
 přes šu - mav - ský čer - ný le - sy, do tý na - ší dě - di - ny,

a - le nyn - ěko už to pře - šlo, my sme se roz - lou - či - li.
 vo - blí - kli mně bí - lej ka - bāt, vra - ný - ho ko - ně da - li.
 jen mě - sí - ček je tu se mnou, svi - tí na mě z vy - so - ka.
 přes šu - mav - ský čer - ný le - sy, do tý na - ší dě - di - ny.

POZN. Zpíval lesní správce a známý na Strakonicku lidový zpěvák a dudák † Rudolf Pauler. Podle přepisu Jardy Formánka.

47. Nežeňte se, chaso mladá...

Sousedská. *mp*

Ne - žeň -

te se, cha - so mla - dá, ne - bu - de - te li - to -

vat, ja - ko já sem se o -

Detailed description: The score is for a piece titled 'Sousedská.' in 3/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line begins with the lyrics 'Ne - žeň -' and continues through three systems. The piano accompaniment features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes in the right hand and chords in the left hand. Dynamics include *mf* (mezzo-forte) and *mp* (mezzo-piano). The piece concludes with a final chord in the piano part.

že - nil, dyž sem moh svět u - ží - vat;

ach což sou děv - čát - ka he - zký, já je ne - smím mi - lo -

vat, o - ny cho - dí po špa - cí - rech,

já mu - sím že - nu hli - dat.

POZN. Ze sbírky Edv. Biskupa, o němž viz bližší v poznámce při písni čís. 20. Podle přepisu řed. Jos. Havrdy. Slovní obměna s jiným nápěvem je v 1. svazku tohoto díla str. 38.

48. a) Vítáme tě, posvácení...

Mírně živým pohybem.

mf

1. Ví - tá - me tě, po - sví - ce - ní,
3. A když po - tom, v no - ční do - bu,

f *mf* *mp*

mp

při - nes - los nám po - tě - še - ní, sa - mé no - vé tan - ce,
má - me jí - ti spo - lu do - mu, při - ble - dém mě - sí - ci,

p *mf*

mp

k té na - ší pa - mát - ce.
při - tisk - ne mě k srd - ci.

p *mf*

The musical score is written in G major and 2/4 time. It consists of three systems of vocal and piano accompaniment. The first system begins with a vocal line marked *mf* and a piano accompaniment starting with a forte (*f*) dynamic. The second system continues the vocal line with a mezzo-piano (*mp*) dynamic and the piano accompaniment with a piano (*p*) dynamic. The third system concludes the piece with the vocal line still at *mp* and the piano accompaniment at *mf*. The piano part features a steady eighth-note accompaniment in the right hand and a more active bass line in the left hand.

mf

2. Mu - zi - ky nám pě - kně hra - jou, hol - ky si už po - ska - ku - jou,
 4. A když spo - lu cho - dí - vá - me, tak ja - ko dva an - dě - lo - vé,
 5. Ne - věř, hol - ka, své - mu chlap - ci, on má mno - ho fal - še vsrd - ci,

mf mp

mp

chlap - ci sou za ná - mi, pu - jdou -
 mě - sí - ček se smě - je, když mě
 kdo v no - ci mi - lu - je, kaž - dý

p mf p

li jen s ná - mi.
 hu - bič - ku - je.
 fa - leš - ný je.

(Po 4. sloze následuje bezprostředně 5. sloha od znamení Φ .)

mf f

POZN. Zpívala mi Janoudová v Jaroškově u Oubyslavi. Viz v předmluvách obyčej „Vyzdvihování posvicení“.

b) Sloužíváme u mlnáře...

Mírně živě. *mp*

1. Slou-ží-vá-me u ml-ná-ře, nic ji-ný-ho ne-mí-vá-me, je - nom
3. Ve čtvr-tek sou ja-hel-ní-čky, na-bí-te si svý put-ní-čky, a v pá -

sa - mý dol - ky, z u - kra - de - ný
tek sou svít - ky, to pro ma - lé

mou - ky. 2. V pon-dě-lí je po-lív-či-čka, v ou-te-rý je
dít - ky. 4. A vs o-bo-tu, na ro-bo-tu, to mi ne-jde

hrách a čo-čka, ve stře - du je ze - li,
nic pod no - tu, v ne - dě - li je ma - so.

mp

a to je ky - se - lý.
na - jez - te se cha - so!

p *mf* *f*

POZN. Zpívala mi stará Slámová v Oubyslavi. Viz v předmluvách obyčej „Vyzdvihování posvícení“.

c) Když sem nebyl doma...

(Příloha.)

Mírným pohybem.

mp

1. Když sem ne - byl do - ma, sta - la se mi ško - da:
2. Šel sem do ko - ste - la, pro - sil Pá - na Bo - ha:
3. Z ko - ste - la sem při - šel, cha - loup - ku sem na - šel,

mp *mp*

p

měl sem mou ma - lou cha - loup - ku, měl sem mou ma - lou cha - loup - ku,
by mně mou ma - lou cha - loup - ku, by mně mou ma - lou cha - loup - ku,
tu sa - mou ma - lou cha - loup - ku, tu sa - mou ma - lou cha - loup - ku,

p

vza-la mně ji vo - da, měl sem mou ma - lou cha-loup - ku,
 na-vrá-ti - la vo - da, by mně mou ma - lou cha-loup - ku,
 byl sem za - se ve - sel, tu sa - mou ma - lou cha-loup - ku,

měl sem mou ma - lou cha-loup - ku, vza-la mně ji vo - da.
 by mně mou ma - lou cha-loup - ku, na-vrá-ti - la vo - da.
 tu sa-mou ma - lou cha-loup - ku, byl sem za - se ve - sel.

poco rit.

poco rit. *mp*

POZN. Zpíval mi přítel Fr. Janovský, nyní již zesnulý přednosta Wilsonova nádraží v Praze, rodák protivínský. U Erbena jsou vzdálené obměny, 3. vyd. str. 278-279. První nemá vlastního nápěvu, druhá má nápěv málo podobný.

49. Vy máte, sedláci, dávno vyhráno...

(Posvícenská.)

Sousedská. *mp*

1. Vy má - te, se - dlá - ci, dá - vno vy -
 2. Šel se - dlák na jar - mark, kou - pil si
 3. Šel se - dlák na pů - du, de s pů - dy

mf *mp*

hrá - no, už má - te skli - ze - no, ne - ní to dá - vno:
 spod - ky, cer - ce šně - ro - va - čku, klu - ko - vi bot - ky,
 do - lů, ne - se py - tel mou - ky, a bí - lou kto - mu;

ži - te - čko, pše - ni - čku, hrách, ta - ky o - ves, ne - pu - de -
 paň - má - mě pun - čo - chy, dě - več - ce ky - tli, Hon - zo - vi
 na - pe - čou ko - lá - čů po pl - nej pe - ci, Má - řa z nich

te, sel - ky, do po - le po - dnes.
 če - pi - ci, při - nes to v py - tli.
 do - ne - se kaž - dý - mu strej - ci.

mp

4. Dyž při-deš do do-mu, dej po-zdra-ve-ní, že my je vše-cky zvem
 5. Dyž při-dou z ko-ste-la, hned se slí-ka-jí, se-da-jí ke sto-lu
 6. Dyj se dost na-pi-li a se na-jed-li, pa-cho-lek sdě-več-kou

mp

na po-sví-ce-ní; o po-sví-ce-ní je se-dlák svým pá-nem,
 a o-běd-va-jí: ma-sa tu hoj-nost je ve-li-kých ku-sů,
 dou do ho-spo-dy; i se-dlák po-spí-chá, s ním všichni hos-ti,

po-sí-lá pro pi-vo sve-li-kým žbá-nem.
 při-da-jí si e-ště pe-če-nou hu-su.
 sel-ka de za ni-ma svel-kou ra-do-stí.

POZN. Zpívala A. Moravcová v Strakonících. Podle zápisu řed. Jos. Formánka. Nápěv a první sloha jsou zde původní. Obměny některých dalších sloh jsou u Erbena, 3. vyd. str. 105—106.

50. Růžička červená...

99

Mírným pohybem. *p*

Rů - ži - čka čer - ve - ná,

tr - ním pro - bo - de - ná, na vy - so - kém šíp - ku

za - vě - še - ná; kdo si ji u - trh - ne, ten ště - stí

ritard. mít bu - de; já bych ji rád u - trh, *a tempo* ne - ní mo - žná.
a tempo

ritard.

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of three sharps (F#, C#, G#). It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a prominent eighth-note melody in the right hand and a steady bass line in the left hand. Dynamics include *mf* and *p*. Performance markings include 'Mírným pohybem.', 'ritard.', and 'a tempo'.

POZN. Zpíval mi odb. uč. R. Zálaha v Táboře, jehož matka se této písni naučila v mládí ve dvoře v Hu-
mňanech u Ražic. U Erbena (3. vyd. str. 231) jsou dvě slovní obměny s jinými nápěvy.

51.a) Dyby bylo pivo...

(Přes ouvratě.)

Mírná polka.

mp

Dy - by by - lo pi - vo,
Dy - by by - lo ma - so,

pi - vo, ma - so, pi - vo, ma - so:
to by se to pi - lo,
na - jez - te se cha - so,

pi - lo, ta - ra - ra - rá. A - le že je vo - da, vo - da,
cha - so, ta - ra - ra - rá. A - le že je brambor, brambor,

vo - da, to je vě - čná ško - da, ško - da, ta - ra - ra - rá.
brambor, po tom bo - lí ba - chor, ba - chor, ta - ra - ra - rá.

b) Eště sem si vozu nenamazal...

Rázně a živě.

E - ště sem si vo - zu ne - na - ma - zal, a - ni šnůr - ku

k bi - ťi ne - při - vá - zal; až po - je - du svršku, po - po - že - nu mrš - ku, přč!

POZN. Oba popěvky zpívají se bezprostředně za sebou. První zpívala mi stará Františka Stroblová na Staších, druhý K. Kortusová v Jirkalově. Těmito „ouvratěmi“ trápily ženské muzikanty při zavíjených. Muzikanti je nedovedli podle předzpívání opakovat.

52. Na tom panckym poli...

(Selská balada.)

Mírně. *mp*

1. Na tom pan-ckym po-li, hned u Sr - bic,*)
 2. By - li tam se - dlá-ci na ro - bo - tě,
 3. A dyž ho vo - ra-li po de - sá - tý,

co kr - ve vy - tek - lo, co kr - ve vy - tek - lo, na tom pan-ckym po-li, hned u Sr -
 de - vět - krát vo - ra - li, de - vět - krát vo - ra - li, by - li tam se - dlá - ci na ro - bo -
 sr - bic - kej pán sto - jí, sr - bic - kej pán sto - jí, a dyž ho vo - ra - li po de - sá -

bic, co kr - ve vy - tek - lo pro nic za nic.
 tě, de - vět - krát vo - ra - li jed - no po - le.
 tý, sr - bic - kej pán sto - jí me - zi vra - ty.

4. Volá, „vy proklatý robotníci,
dnes všichni přídete, dnes všichni přídete,“ —
volá „vy proklatý robotníci,
dnes všichni přídete na lavici.“
5. „Já si vás naučím robotovat,
to pole budete, to pole budete —
já si vás naučím robotovat,
to pole budete stokrát vorat.“
6. Jeden mladej sedlák pluh zastavil,
před pána tyrana, před pána tyrana —
jeden mladej sedlák pluh zastavil,
před pána tyrana se postavil.
7. „Pane, podívej se, máš-li srce,
kerak mám krvavý, kerak mám krvavý —
pane, podívej se, máš-li srce,
kerak mám krvavý celý ruce.“
8. „Takový máme my všickni stejný,
z roboty mozoly, z roboty mozoly —
takový máme my všickni stejný,
z roboty mozoly zkrvavěný.“
9. Pán volá pacholky, volá kata:
„svažte ho, tu toho, svažte ho, tu toho“ —
pán volá pacholky, volá kata,
„svažte ho, tu toho rebelanta!“
10. „Šibenici tady postavíte,
na ní ho před vraty, na ní ho před vraty —
šibenici tady postavíte,
na ní ho před vraty pověsíte“.
11. Přiběhla do dvora jeho žena,
vrhla se před pánem, vrhla se před pánem —
přiběhla do dvora jeho žena,
vrhla se před pánem na kolena.
12. „Potrestej mě, pane, místo něho,
já ráda vytrpím, já ráda vytrpím —
potrestej mě, pane, místo něho,
já ráda vytrpím smrt za něho“.
13. Pán si ji prohlíží, že je hezká,
vášni je zblázněný, vášni je zblázněný —
pán si ji prohlíží, že je hezká,
vášni je zblázněný celej dneska.
14. „Tak já mu vodpustím zpurnost všecku,
a ty pudeš ke mně, a ty pudeš ke mně —
tak já mu vodpustím zpurnost všecku,
a ty pudeš ke mně za děvečku.“
15. „Nechoď tam, má ženo, zaklínám tě,
až by tě dopustil, až by tě dopustil —
nechoď tam, má ženo, zaklínám tě,
až by tě dopustil, vyhnal by tě“.
16. „A já tam do dvora přece pudu,
našemu pánovi, našemu pánovi —
a já tam do dvora přece pudu,
našemu pánovi sloužit budu“.
17. Dyž se přiblížila půlnoc temná,
v pánovo ložnici, v pánovo ložnici —
dyž se přiblížila půlnoc temná,
v pánovo ložnici roužli světla.
18. Pán volá děvečku do komnaty,
sundává brnění, sundává brnění —
pán volá děvečku do komnaty,
sundává brnění, drahý šaty.
19. Děvečka vstoupila do komnaty,
vlasy má spuštěný, vlasy má spuštěný —
děvečka vstoupila do komnaty,
vlasy má spuštěný až na paty.
20. Pán si vobdivuje její krásy,
hladí jí po šíji, hladí jí po šíji —
pán si vobdivuje její krásy,
hladí jí po šíji černý vlasy.
21. Vona mu přitulí jeho ruku,
vlasy mu votáčí, vlasy mu votáčí —
vona mu přitulí jeho ruku,
vlasy mu votáčí vůkol krku.
22. Potom je najednou utahuje,
pána na onen svět, pána na onen svět —
potom je najednou utahuje,
pána na onen svět připravuje.
23. Děvečka ze dvora do vsi běží,
pan hrabě Kunata, pan hrabě Kunata —
děvečka ze dvora do vsi běží,
pan hrabě Kunata na smrt leží.
24. Než pana hraběte vystonali,
selka se sedlákem, selka se sedlákem —
než pana hraběte vystonali,
selka se sedlákem utíkali.
25. Nechali sou všecko tyranovi,
utekli do lesů, utekli do lesů —
nechali sou všecko tyranovi,
utekli do lesů, do Šumavy.

*) VYSVĚTLIVKA. Srstice, ves u Kolovče, připomíná se již r. 1273. Po roce 1664 vládl tu Kunata Jaroslav z Bubna, jehož potomci do r. 1711 Srstici drželi. Sedláčkův Historický místopis. slovník neuvádí ani zdaleka nic, co by svědčilo, že u Srstice bylo nějaké krveprolití, anebo že Kunata z Bubna byl nějaký ukrutník. Původ a obsah balady je záhadný.

POZN. Zpíval lesní správce a na Strakonicku známý lid. zpěvák Rudolf Pauler. Podle přepisu Jardy Formánka.

53. Dyj sem já jel vod Maltauzu...

(Píseň formanská.)

Mírně živě.

Zvolna.
mf

1. Dyj sem já jel
2. Vod Mal-tau-zu
3. Ze Se-dli-ce

Živěji.
mp

vod Mal-tau - zu,¹⁾ dyj sem já jel vod Mal-tau-zu, ne-ma-zal sem tej-den vo - zu,
do Se-dli - ce, vod Mal-tau-zu do Se-dli-ce, ne-ma-zal sem tej-den bi - če,
do Hněv-ko-va, ze Se-dli-ce do Hněv-ko-va, tam mně ko-vár ko-ně ko - vá,

tej-den vo - tej-den vo - tej-den vo - - zu.
tej-den bi - tej-den bi - tej-den bi - - če.
ko-ně ko - ko-ně ko - ko-ně ko - - vá.

4. A z Hněvkova zas do Blatný,
nebylo to kór nic platný.	7. Já mu pravil: neříkej nic,
pojedeme do Kasovic.	10. Zahrajte mi na tu hrubou,
ať potěším kmotru druhou.
5. A z Hněvkova na Chanouce, ²⁾
tam sem potkal svýho strejce.	8. Zahrajte mi na klády net,
ať potěším všechny drobet.	11. Zahrajte mi na tu basu,
ať potěším všechnu chasu.
6. A ze Thorouce ³⁾ až na Lnáře,
tam sem potkal perníkáře.	9. Zahrajte mi na tu troubu,
ať potěším svoji kmotru.	12. Zahrajte to dohromady,
ať potěším všechny tady.

VYSVĚTLIVKY. [1] Maltauz — má snad vztah k Maltánům v Strakonících. [2] Chanovice — ves s farou, školou a zámekem u Horažďovic. Děj Klostermannových „Kochanovických epopejí“ odehrává se v Chanovicích. [3] Thorouce — Tchořovice u Lnář, okres Blatná.

POZN. Zpíval Jan Maroušek v Cehnicích u Strakoníc. Mezi 7. a 8. slohou patrně něco chybí. Podle přepisu K. Němce.

54.a) Naškrobte fěrtoušek...

(Svatební.)

Mírným pohybem.

Na-škrob-te fěr-tou-šek, ať mně sto - jí,
Ko-vár mně o - ku - je pan-to - flí - ček,

čtve-ro - je mlá-den-ci pro mně sto - jí: je-den ko-vár, dru-hej ml-nář,
ml - nář mně se - me - le na bo-chní - ček, za-hrad-ní-ček dá ky-ti - čku,

za-hrad-ní - ček ma - lý, ta - ky tru - hlář.
tru-hlář mně u - dě - lá ko - líb - či - čku.

POZN. Zpívala děvčata o svatbě v Zářechi u Horažďovic r. 1892. Na týž, nebo podobný nápěv zpívají se svatební písně:

b) Červený šáteček nekálený...

Červený šáteček nekálený *)
kde je můj Pepíček pohaněný?
Kdo ho haní?
Všický lidi!
Já ho nepohaním, mně se líbí! (Děvčata v Zářechi 1892.)

*) nekálený — nepraný

c) Ta naše Nanynka chce se vdávat...

Ta naše Nanynka chce se vdávat,
neumí na dolky zadělávat;
zadělala, předělala,
nesla je na prodej, neprodala. (Děvčata v Zářechi 1892.)

d) Cos udělal, družbo, droužce...

Cos udělal, družbo, droužce?
vona prála, že tě nechce.
Já sem jí nic neudělal,
jen sem jí pár hubiček dal.

Družbo, družbo, mládenečku,
dej si pozor na družičku,
esli ty si pozor nedáš,
přideš vo ni, než se nadáš.

(Zavijerská z Jinína u Strakoníc. Podle přepisu K. Němce.)

55. a) Dnes je zlatý posvícení...

Vesele. *mf*

Dnes je zla - tý po - sví - ce - ní,

mf dnes je zla - tá ne - dě - le, *mf* vše - cky ko - la za - sta - vi - ly,

mf ve mlej - ně se ne - me - le; *mf* zej - tra zla - tý po - svi - ce - ní,

frit. *mf a tempo* zej - tra zla - tý pon - dě - lí, sta - rý bá - by ať sou do - ma,

mf ať tan - cu - jou v po - ste - li.

b) A vy páni muzikanti...

Jako před tím.

1. A vy pá-ni mu-zi-kan-ti, hrajte hezkou pí-sni-čku, sta-rá bá-ba ta-ky rá-da
 2. Mysme ba-by štu-do-va-ný, my sme ba-by u-če-ný, my sme prošly pražský ško-ly,
 3. My sme ba-by vy-hlá-še-ný, do-sta-ly sme di-plo-my, princezny sme u-zdra-vi-ly,

tan-čí as-poň chvíličku; poj-te, poj-te, sa-fra-men-ti, hraj-te ra-ði do ko-la,
 o va-ga-cích za-vře-ný; že u-mí-me ku-rý-ro-vat, ví už o nás ce-lý svět,
 pim-pr-lí-ky dře-vě-ný; my sme ba-by ze Stra-ko-nic, do-sta-ly sme de-kre-ty,

my sme ba-by štu-do-va-ný, za-ham-bí-me do-cho-ra.
 žádný lí-ky za-pa-ty-ky, má-me ho na pr-kně hned.
 my fel-ča-rům po-sví-tí-me, bu-de-me jim ško-di-ti.

POZN. Zpívala Marie Foglerová v Strakonících. Podle přepisu řed. Jos. Havrdy. Jak tato „babská povíscenská“ vznikla právě v Strakonících, není mi známo.

56. Počkej, Johanes...

(Taneční.)

Mírně živě.

The musical score is written in 3/8 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of four systems of music. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes. The vocal line contains the following lyrics: "Po - čekj, Jo-ha- nes, jak ty do - sta - neš, že si mi po - lá - mal bá - br - lin - ku. „Já ji ne - lá - mal, já sní za - hrá - val je - nom tak, je - nom tak po - le - houn - ku.“". Dynamic markings include *mp* (mezzo-piano) and *p* (piano). The tempo is marked "Mírně živě." (Moderately lively).

Po - čekj, Jo-ha- nes,
jak ty do - sta - neš, že si mi po - lá - mal bá - br - lin - ku.
„Já ji ne - lá - mal, já sní za - hrá - val je - nom tak, je - nom tak
po - le - houn - ku.“

POZN. Zpívala mi babička Barbora Čtrnáctá, rodačka ze Střelských Hořtic. Píseň ta byla obsažena v prvním vydání Blatáckých písní pod čís. 151. Svým původem patří sem. Slova s jiným, menuetovým nápěvem, jsou ve sborníku Český lid, roč. III-1894, str. 505. Viz poznámku o babičce Čtrnácté při písni čís. 15.

57. a) Kady šel, tady šel...

Rozmarně. (Scherzando.) *mf* *ritard.*

Ka-dy šel, ta-dy šel, ví-tr na něj *ritard.*

fou-kal, von na něj za-du-pal, ví-tr na něj brou-kal.

mf a tempo *ritard.*

Ne-fou-kej, ne-brou-kej, dyť si už dost vel-kej, já sem vod Limbur-ka,

a tempo *ritard.* *a tempo*

tak na mě ne-fou-kej. *a tempo*

The musical score is written for voice and piano. It consists of four systems of music. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 3/4. The tempo and mood are indicated as 'Rozmarně. (Scherzando.)'. The score includes various dynamics such as *mf* (mezzo-forte) and *a tempo*, as well as *ritard.* (ritardando) markings. The lyrics are in Czech and describe a whimsical scene of a man being blown away by the wind.

POZN. Zpívali asi před sedmdesáti lety nějací zahradniční pomocníci ve dvoře v Humňanech u Ražic a od těch se té písní naučila ve svém mládí matka odb. uč. R. Zálohy v Táboře. „Limburk“ má snad značit Frimburk u Sušice (podle názoru p. Zálohy) a nějaký Limburčan či Frimburčan, žijící na Protivínsku, domlouvá se tu pravděpodobně s větříčkem vějícím od Frimburka.

b) Co sem udělal sousedům našim . . .

(Příloha.)

Mírným pohybem.

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a steady accompaniment with some melodic lines in the right hand and a bass line in the left hand. Dynamics include *mp* (mezzo-piano) for the vocal line and *mf* (mezzo-forte) for the piano accompaniment. The score includes three verses of lyrics and a final section marked *poco rit.* and *a tempo*.

mp

1. Co sem u - dě - lal sou - se - dům na - šim,
 2. Ta voj - na pě - ší, ta mě ne - tě - ší,
 3. Po - dej má mi - lá, po - dej ru - či - čku,

mf

p

že mě o - dve - dli k vo - já - kům pě - ším, že mě o - dve - dli k vo - já - kům pě - ším,
 tě - ši - la by mě má znej - mi - lej - ší, tě - ši - la by mě má znej - mi - lej - ší,
 na roz - lou - če - nou slad - kou hu - bi - čku, na roz - lou - če - nou slad - kou hu - bi - čku,

poco rit.

a tempo

mf

poco rit.

POZN. Zpíval mi Ant. Rozvald ve Volyni.

58. Odbila dvanáctá hodina...

(Ponocenská.)

Mírně. *p*

Od - bi - la dva - ná - ctá ho - di - na,

chval kaž - dý duch Ho - spo - di - na, i Je - ží - še Je - ho Sy - na.

O sva - tá Bo - ží Ro - di - čko, o - chra - ňuj nám na - še mě - ste - čko!

Zvolna.

Zdrá - vas Ma - ri - já!

Detailed description: The musical score is written in G minor (three flats) and 3/4 time. It consists of four systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The first system is marked 'Mírně.' and 'p'. The second system continues the vocal line. The third system is also marked 'p'. The fourth system is marked 'Zvolna.' and features a change in time signature from 3/4 to 4/4 and then back to 3/4. The piano accompaniment includes various textures, including chords and moving lines in both hands.

POZN. Píseň tu zpívají od nepaměti ponocní ve Velharticích u Sušice místo vytrubování, po každé hodině od 11. do 3. - Věžní hodiny velhartické je daleko do okolí slyšet. - Zpíval mi odb. uč. R. Zálaha v Táboře. - Ve Velharticích často bývala za svého dětství moje matka a mnoho mi o nich vyprávěla.

59. Když sem k vám přišel...

Rozmarně. *mp*

1. Když sem k vám při - šel za no - ci
 2. O - ves - ná slá - ma, fa - leš - ná
 3. Kdy-bych byl vě - děl, že sem pod -

jed - nou, ty si mi u - stla - la, ty si mi u - stla - la
 pan - na; když si tak u - stla - la, když si tak u - stla - la,
 ve - den, byl bych tě, má mi - lá, byl bych tě, má mi - lá,

o - ves - nou sla - mou.
 leh - ni si sa - ma.
 vy - ho - dil o - knem.

POZN. Píseň tu zpíval Jan Zedník, štolba knížetě Schwarzenberka. Pišu o něm v šestém svazku. Od něho si píseň zapamatovala jeho dcera, matka učitele R. Zálohy v Táboře, dnes pětáosmdesátiletá.

60. Panimámo, milej de k nám . . .

Mírně živě. *f* *p*

Pa - ni - má - mo, mi-lej de k nám,

ja - kou já mu ve - če - ři dám? „Ve - če - ře ho - to - vá,

pe - če - ně sko-po - vá, k to - mu je - ště pi - ve - čka žbán,

k to - mu je - ště pi - ve - čka žbán.“

The musical score is written in 3/8 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, often with triplets. Dynamics include *mf* (mezzo-forte), *f* (forte), and *p* (piano). The score is divided into four systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The lyrics are written below the vocal line.

POZN. Zpívala se v Písku asi r. 1870. Naučila se ji tam a mně ji zpívala matka choti řídícího uč. Mikyšky ve Zdíkovci. – S málo odchylným nápěvem nalezl jsem ji v rukopisném zpěvníku sládka K.M. Jiříčky z r. 1858, 3. sv., str. 248, v Národním museu.

61. Mám zahrádku...

Mírně. *p*

1. Mám za-hrád-ku, v ní mar-ján-ku,
 2. Lu - pe-ní - čko na - tr - ha - la,
 3. Dyž hně-va - la, ať hně-va - la,

mp

p

o - ko - lo ní rou - be - ní, tr - ha - la tam
 ky - ti - čku mně ne - da - la, snad se na mě
 já se na ni bu - du smát, já s ní bu - du

má pa-nen-ka, tr-ha-la tam lu - pe - ní.
 má pa-nen-ka, snad se na mě hně - va - la.
 je-ště za to o mu-zi-ce tan - co - vat.

mp

POZN. Zpívala v Písku asi r. 1862 Marie Křížová z Boješic u Mírovic, jako ukolébavku Bohumile Loškové, matce chotí řídícího uč. ve Zdíkovci, nyní 85 let staré, a ta mi ji loni (1933) ve Zdíkovci zazpívala.

62. a) Lecjakás panenka chce se vdávat...

Mírně živě. *mp*

1. Lec-ja-kás pa-nen-ka chce se vdá - vat,

chce se vdá - vat, chce se vdá - vat, ne - u - mí sle - pi - ce vo - hle - dá -

vat, ho - lá, dry - já, vo - hle - dá - vat.

mp *p* *mf* *mp*

The musical score is written in 3/8 time and consists of three systems. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano accompaniment features a rhythmic pattern of eighth notes in the right hand and quarter notes in the left hand. The vocal line is in a single voice part. The score includes dynamic markings: *mp* (mezzo-piano) for the vocal line and *p* (piano) and *mf* (mezzo-forte) for the piano accompaniment. The tempo is marked 'Mírně živě' (Moderately lively). The lyrics are in Czech and describe a girl who wants to get married.

mp

Chy - ti - la ko - hou - ta, da - la ho má - mě, da - la ho má - mě,

p

mp

da - la ho má - mě: ke - rak tu sle - pi - ci jen vo - hle - dá - me,

p

ho - lá, dry - já, vo - hle - dá - me?

mf

mp

mp

3. Má-ma jí po - ví - dá: dyť si cho - mout, dyť si cho - mout,

mp

dyť si cho - mout, ne - ní to sle - pi - ce, je to ko - hout,

ho - lá, dry - já, je to ko - hout!

POZN. Píseň kdysi snad obecně známá. Zpívala mi Voldřichová - Smolnice v Michalově na Stachovské rychtě.

b) Dyj sem šel z hospody...

mp

1. Dyj sem šel z ho-spo - dy za-blou - dil sem, za-blou - dil sem,
 2. Jak on ten ja - lo - vec li - bě vo - ní, li - bě vo - ní,
 3. Dyž cho - dí, ať cho - dí, ať si ji má, ať si ji má,
 4. Ať si ji ob - jí - má ve dne v no - ci, ve dne v no - ci,

p

za-blou - dil sem, zů - stal sem le - že - ti pod ja - lov - cem,
 li - bě vo - ní, že mně za mou mi - lou ji - nej cho - dí,
 ať si ji má, jen ať ji pře - de mnou ne - ob - jí - má,
 ve dne v no - ci, jen ať to ne - vi - dí mo - je o - či,

ho - lá, dry - já, pod ja - lov - cem.
 ho - lá, dry - já, ji - nej cho - dí.
 ho - lá, dry - já, ne - ob - jí - má.
 ho - lá, dry - já, mo - je o - či.

mf *mp*

POZN. Zpívala mi Voldřichová - Smolnice v Michalově a Voldřich v Kúsově na Stachovské rychtě.

63. a) Já sem ze Strakoníc dudáček...

b) Na tom našem dvoře...

(Přídavek)

Mírným pohybem.

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a steady eighth-note accompaniment in the right hand and a more active bass line in the left hand. Dynamics include *p* (piano) and *mp* (mezzo-piano). The score is divided into two parts, a and b, with lyrics in Czech. Part a) begins with a repeat sign and a *p* dynamic. Part b) continues the melody and accompaniment.

p

a) Já sem ze Stra - ko-níc
b) Na tom na - šom dvo-ře

du - dá - ček Švan - do-vic, ska - psou prá - zdnou,
vše - cko to krá - ko-ře, i ten ko - hout,

mp

ska - psou prá - zdou, na zá - dech mám ra-nec,
i ten ko - hout, ne - mů - žu na te - be,

mp

v ru - ce mám lí - va - nec, sklen - ku pl - nou, sklen - ku pl -
 po - tě - še - ní mo - je, za - po - me - nout, za - po - me -

nou; mně se to ve - se - le hra - je a zpí - vá,
 nout; je - sli za - po - me - nu, vě - ru že těž - ce,

před kaž - dou pí - sničkou za - vdám si skle - ničkou pl - nou pi -
 po - řád mě pro te - be, po - tě - še - ní mo - je, bo - lí srd -

POZN. Je to národní píseň zpopularisovaná J. K. Tylem jejím umístěním a zpracováním v Strakonickém dudáku. Vyskytuje se již u K. J. Erbena (3. vyd. str. 236, čís. 435, nápěv čís. 440), jenž k ní připsal, že je z Bydžovska, což může být omyl, neboť Erben přisuzoval písně někdy tomu kraji, z kterého mu byly zaslány, nezkoumaje, zdali snad nebyly odjinud přeneseny. Jako příklad toho uvádím píseň „*Sloužil jsem na Švamberce...*“ (viz IX. sv. čís. 50 b), kterou Erben označuje jako píseň z Berounska, ačkoliv místa v textu jmenovaná i nápěv rozhodně svědčí, že je z Třeboňska. Jindřich Mošna co Kalafuna v Strakonickém dudáku měl vždy velký úspěch v Nár. divadle, přednesl-li jímavým svým způsobem „*Na tom našem dvoře všecko to krákoře, i ten kohout...*“ U Erbena naleznete jen tuto slohu. J. K. Tyl připsal ještě tři slohy:

Já jsem ze Strakonic
capo prim ex propis
s kapsou prázdnou;
na zádech mám ranec
a v ruce lívanec,
sklenku plnou!
Opička mě drží
za pačesy,
v hlavě mi to skáče,
nacpu si koláče
plné šosy.

Dorotko Trnkova,
milenko Švandova,
jen nechvátej!
Až vypiju a sním
pak půjdeme za ním,
půjdem za ním.
U dvora králova
tam budem žít,
kdyby to má žena
Kordula věděla,
tak bude klít.

Pojďme tedy spolu
ke královu dvoru
na traktace;
budeme tam zpívat,
tisíce vybírat
do čepice.
Pak je povezeme
na trakaři,
a moje Kordula
až to vše uhlídá,
tak se zblázní.

Nápěv, jehož jsem zde použil, je strakonického ražení a od Erbena nápěvu se dosti uchyluje. Rovněž první sloha je po strakonicku upravena. (Podle sdělení Jardy Formánka.) — Přítel Ant. Kandert, známý výborný představitel Napoleona z Měst. divadla na Král. Vinohradech, mi vyprávěl, že Mošna při kterémisi slavnostním představení Strakonického dudáka v Nár. divadle (snad 4. února 1908) přidal k písni Kalafunově ještě jednu slohu, v níž byla obsažena slova: „*škoda, že ten náš Tyl se té kapličky nedožil...*“ Při tom se Mošna dal do pláče a rozplakal půl hlediště. — Šel jsem za Kandertovou nápovědí až do krajností, abych naznačenou slohu zachytil a zde otiskl. Čtrnáct dní obětoval jsem usilovnému hledání, ničeho jsem neopomenul, co mne mohlo vést k cíli; bohužel, výsledek byl záporný. Ke všemu jsem zjistil, že Mošna v době Kandertem udané Kalafunu ani nepředstavoval, nýbrž Sedláček. (V poslední chvíli mi píše Jaroslav Kvapil z chorvat. Zagrebu, že slohu Kandertem napověděnou napsal pro Mošnu do Tylovy „*Tvrdohlavé ženy*“, při oslavách dvacátého výročí Nár. divadla v listopadu 1903, jako příležitostný doplněk písně šlejfiře Nozejčka: „*Hned v první řadě národů šel právo hájit Čech...*“ Slova Kvapilova byla asi tato: „*Let dvacet hrajem v Národním — o škoda, že náš Tyl té naší zlaté kapličky se s námi nedožil! On pomáhal ji budovat svou láskou, srdcem svým — buď sláva jeho památce i činům veškerým!*“ Při tom došlo k výjevu Kandertem naznačenému. Hudbu k „*Tvrdohlavé ženě*“ složil M. Anger.)

POŘADOVÝ OBSAH HUDEBNÍ ČÁSTI DVOJDÍLU JEDENÁCTÉHO – DVANACTÉHO:

	STRANA		STRANA
1. Zadudej, dudáčku, zadudej	2	34. Usnoula mi má panenka	63
Strakonické dudy*)	3	35. Ty a já, my sme dvě	64
Jeli pak to pravda*)	3	36. Co já sem myslil	66
Zabili dudáčka*)	3	37. a) Vítáme, vás, muzikanti	68
Zadudej, dudáčku*)	3	b) Šenkýř, ten rád lidem slouží	70
Jen ty mně, dudáčku*)	3	c) Žiju, žiju	(Příloha) 71
Král, král, na dudy hrál*)	3	38. Honzíčku, holečku	72
2. a) V Strakonících za oltářem	4	39. Můj drahej tatíčku	77
b) Strakonický dudy hučí	4	40. O smutná novina	78
3. a) Ty strakonckej kostelíčku	5	41. Náš tatíček povídal	81
b) Strakonický kostelíčku	7	42. Mašírujou dragouni	82
4. Dyž začnou dudy hrát	8	43. Nepudu z hospody, až bude den	84
5. Vstaň, milý člověče	10	44. Nad Minělouci zelenej vršek	86
6. Hájku, háječku	11	Študýoval sem, kněžem nebudu	
7. Neber si, má milá, tesaříčka	13	(3. sloha)	86
8. Když v tichu nočním všecko spí	14	Co si myslela, pancká děvečko	
9. Pod tím mostem	17	(4. sloha)	86
10. a) Dyj sem šel vod Domažlic	18	45. Vojákem mě udělali	87
b) Lístěčku dubový	(Příloha) 19	46. Měsíček na nebi svítí	88
11. Kováři umouněný	21	47. Nežeňte se, chaso mladá	90
12. Kdybych byla ptáčkem	22	48. a) Vítáme tě, posvícení	92
13. Naše Káča něco má	24	b) Sloužíváme u mlnáře	94
14. Pijou kováři v hospodě	25	c) Když sem nebyl doma ..	(Příloha) 95
15. Viděla sem hulána	27	49. Vy máte, sedláci, dávno vyhráno	96
16. Moje ze všech znejmilejší	28	50. Růžička červená	99
17. Kořalička, brantvojn	29	51. a) Dyby bylo pivo	100
18. Já sem tu z ulice sám	31	b) Eště sem si vozu nenamazal	101
19. Budu vám povídat	32	52. Na tom panckym poli	102
20. Sbohem vám všem dávám	33	53. Dyj sem já jel vod Maltauzu	104
21. Haj, husičky, haj do lesa	34	54. a) Naškrobte fěrtoušek, at mně stojí	105
22. Kdož by vás, mládenci, nemiloval ..	36	b) Červenej šáteček, nekálený*)	106
23. Až pudu z hospody	37	c) Ta naše Nanynka chce se vdávat*)	106
24. a) Ach, muj zlatej Jeníčku	40	d) Cos udělal, družbo, droužce*)	106
b) Panimámo rozmilá	42	55. a) Dnes je zlatý posvícení	106
25. Každá máma, každá ráda	44	b) A vy páni muzikanti	108
26. a) Dyj sem šel na jarmark do Sušice	46	56. Počkej, Johanes	109
b) Přišly vám, mládenci, smutný časy	46	57. a) Kady šel, tady šel	110
27. Kde máš, Mařenko, pantli zelenou ..	48	b) Co sem udělal sousedům našim	
28. Ach, můj Bože znejmilejší	49	(Příloha)	111
29. a) Pepíčku, nechej mě	52	58. Odbila dvanáctá hodina	112
b) Muj milej mně píše	53	59. Když sem k vám přišel	113
c) Protivínskej zámek	(Příloha) 55	60. Panimámo, milej de k nám	114
30. Kačenička pásla koně	56	61. Mám zahrádku	115
31. a) Stará bába Brigita	58	62. a) Lecjakás panenka chce se vdávat ..	116
b) Ach, milý kamarádi	(Příloha) 59	b) Dyj sem šel z hospody	119
32. Tatíku, hraj	60	63. a) Já sem ze Strakoníc dudáček	120
33. Ach, mý drahý rodiče	62	b) Na tom našom dvoře	120

*) Písně označené hvězdičkami jsou obsaženy v poznámkách nebo dodatcích.

VĚCNÝ OBSAH HUDEBNÍ ČÁSTI DVOJDÍLU JEDENÁCTÉHO – DVANÁCTÉHO:

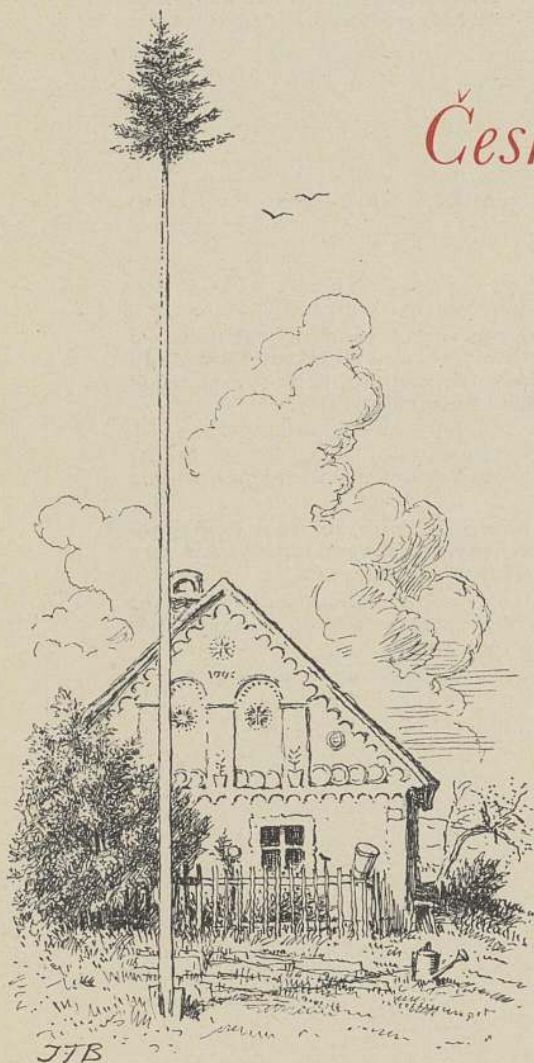
	STRANA		STRANA
Ach, milý kamarádi (Příloha.) čís. 31b)	59	Muj milej mně píše	číš. 29b) 53
Ach, můj Bože nejmilejší „ 28	49	Nad Minělouci zelenej vršek . „ 44	86
Ach, muj zlatěj Jeničku	„ 24a) 40	Naše Káča něco má	„ 13 24
Ach, můj drahý rodiče	„ 33 62	Naškrobte fěrtoušek,	„ 54a) 105
A vy páni muzikanti	„ 55b) 108	Náš tatíček povídával	„ 41 81
Až pudu z hospody	„ 23 37	Na tom našom dvoře	„ 63b) 120
Budu vám povídat	„ 19 32	Na tom panckym poli	„ 52 102
Co já sem myslil	„ 36 66	Neber si, má milá, tesaříčka .. „ 7	13
Co sem udělal	(Příloha.) „ 57b) 111	Nepudu z hospody, až bude den „ 43	84
Co si myslela	(sloha 4.) „ 44 86	Nežeňte se, chaso mladá	„ 47 90
Cos udělal, družbo, droužce*) „ 54d)	106	Odbila dvanáctá hodina	„ 58 112
Červenej šáteček, nekálený*) .. „ 54b)	106	O smutná novina	„ 40 78
Dnes je zlatý posvícení	„ 55a) 106	Panimámo, milej de k nám ... „ 60	114
Dyby bylo pivo	„ 51a) 100	Panimámo rozmilá	„ 24b) 42
Dyj sem já jel vod Maltauzu .. „ 53	104	Pepičku, nechej mě	„ 29a) 52
Dyj sem šel na jarmark	„ 26a) 46	Pijou kováři v hospodě	„ 14 25
Dyj sem šel vod Domažlic ... „ 10a)	18	Počkej, Johanes	„ 56 109
Dyj sem šel z hospody	„ 62b) 119	Pod tím mostem	„ 9 17
Dyž začnou dudy hrát	„ 4 8	Přišly vám, mlád., smut. časy „ 26b)	46
Eště sem si vozu nenamazal .. „ 51b)	101	Protivínskej zámek (Příloha.) „ 29c)	55
Haj, husičky, haj do lesa	„ 21 34	Růžička červená	„ 50 99
Hájku, háječku	„ 6 11	Sbohem vám všem dávám ... „ 20	33
Honzičku, holečku	„ 38 72	Sloužíváme u mlnáře	„ 48b) 94
Já sem tu z ulice sám	„ 18 31	Stará bába Brigita	„ 31a) 58
Já sem ze Strakoníc dudáček „ 63a)	120	Strakonické dudy*)	„ 1 3
Jeli pak to pravda*)	„ 1 3	Strakonický dudy hučí	„ 2b) 4
Jen ty mně, dudáčku*)	„ 1 3	Strakonický kostelíčku	„ 3b) 7
Kačenička pásala koně	„ 30 56	Šenkýř, ten rád lidem slouží .. „ 37b)	70
Kady šel, tady šel	„ 57a) 110	Študýroval sem (sloha 3.) „ 44	86
Každá máma, každá ráda	„ 25 44	Ta naše Nanyňka chce se vd.*) „ 54c)	106
Kde máš, Mařenko, pantli ... „ 27	48	Tatíku, hraj	„ 32 60
Kdož by vás, mládenci, nem. „ 22	36	Ty a já, my sme dvě	„ 35 64
Kdybych byla ptáčkem	„ 12 22	Ty strakonckej kostelíčku „ 3a)	5
Když sem k vám přišel	„ 59 113	Usnoula mi má panenka	„ 34 63
Když sem nebyl doma (Příl.) „ 48c)	95	Viděla sem hulána	„ 15 27
Když v tichu nočním všecko spí „ 8	14	Vítáme tě, posvícení	„ 48a) 92
Kořalička, brantvojn	„ 17 29	Vítáme vás, muzikanti	„ 37a) 68
Kováři umouněný	„ 11 21	Vojákem mě udělali	„ 45 87
Král, král, na dudy hrál*) „ 1	3	Vstaň, milý člověče	„ 5 10
Lecjakás panenka chce se vdávat „ 62a)	116	V Strakonících za oltářem ... „ 2a)	4
Lístečku dubový .. (Příloha.) „ 10b)	19	Vy máte, sedláci, dávno vyhráno „ 49	96
Mám zahrádku	„ 61 115	Zabili dudáčka*)	„ 1 3
Mašírujou dragouni	„ 42 82	Zadudej, dudáčku, zadudej ... „ 1	2
Měsíček na nebi svítí	„ 46 88	Zadudej, dudáčku*)	„ 1 3
Moje ze všech znejmilejší „ 16	28	Žiju, žiju	(Příloha.) „ 37c) 71
Muj drahej tatíčku. „ 39	77		

*) Písně označené hvězdičkami jsou obsaženy v poznámkách nebo dodatcích.

UNIVERSITY OF
MICHIGAN LIBRARY

*Posudky významných osobností
o díle
Český jih a Šumava v písni*

Nákladem vlastním vydává Karel Weis
Praha - Smíchov, Nábřeží Legií 12

Vytiskla a rozesílá Průmyslová tiskárna
Praha VII, Dobrovského ulice číslo 29

resident České akademie věd a umění prof. PhDr. Jos. B. Foerster:

Milény příteli,

srdečně Vám děkuji za sbírku jihočeských písní: je v ní **celý poklad krásy**. A Vy dovedete vložit do své úpravy **srdce**. Proto ten vzácný souhlas zpěvu a harmonisace, obojí vyplynulo z jednoho zdroje. Nikde není umělkování, ale také není všednosti. Jsem Vám proto upřímně vděčen a **s obdivem i radostí prohlížím ten skvělý výsledek Vaší obětavé a neúporné práce. Takového něco dovede, zejména v našich těsných poměrech, jen láska.**

Tisknu Vám srdečně ruce a přeji stálého zdraví.

Váš starý

3. XI. 29.

Foerster.

Primátor hlav. města Prahy, JUDr. Karel Baxa:

Vážený Mistře!

... Vykonal Jste **veliké dílo v oboru české písně národní**, kde zejména skvěle a obdivuhodně zpěvné písně Blatácké Jste sebral a zachoval tak našemu národu a jeho životu kulturnímu opravdu **veliký a krásný poklad** . . . Přeji Vám upřímně, abyste se v pevném zdraví a ničím nekalené spokojenosti dožil dalších četných let a **uskutečnil Své krásné dílo životní, které Vám nejen zajistí trvalou pamět a vděk, nýbrž dá našemu životu kulturnímu dílo ceny trvalé a nepomíjející.**

Ujišťuji Vás, vážený Mistře, svou opravdovou úctou a znamenám se Vám upřímně oddaný

15. února 1932.

Dr. Baxa.

Vládní rada Dr. Em. Vebr, zemský školní inspektor v Praze:

Drahý krajaně!

Pokud je mi známo, narodil jste se a trávíte celý život v Praze. A já si přece dovoluji oslovit Vás způsobem shora označeným. Proč?

Svémi vrocími, k srdci mluvícími písněmi získal jste si nadobro mne — Jihočecha, který věru neví, jak by Vám mohl vyjádřit svou vděčnost a lásku za zásluhy, jichž jste si získal o nejdrahocennější náš poklad kulturní.

Nemáme sice soch, jakými se chlubí Řekové, ani velkolepých maleb románských, nemáme ani pyramid a obelisků egyptských, ale **máme teď — Vaším přičiněním — zachovánu píseň, jež je opravdu jakýmsi hlaholem s nebe.**

Vaše dílo s bohatým původním líčením života a dějů jihočeského lidu, spolu s jeho krásnými vážnými zpěvy, má pro naši školu a její učitelstvo význam nedozírný.

A tvrdí-li kdesi básník Goethe, že sochy jsou zkamenělé tóny, **tož způsobil jste Vy, že všechny sochy, malby a budovy starých národů rozpustily se u nás v tóny a zpěvy.**

Děkuji Vám co nejsrdečněji za vykonanou dosud práci a přeji do budoucna plného zdraví a zdarů.

S upřímným jihočeským pozdravem Váš zcela oddaný

V Praze dne 29. října 1934.

Dr. Em. Vebr.

Poslanec Rudolf Beran, úřadující místopředseda republikánské strany agrární:

Drahý Mistře!

Obdržel jsem dnes **VI. svazek** Vašich písní. Mám upřímnou radost z Vašeho díla. **Dílo Vaše bude naší chloubou, zejména nás Jihočechů.** Máte plnou pravdu, že je to jihočeský dějepis, národopis a zeměpis. **Gratuluji Vám upřímně k tomuto dílu** a děkuji Vám ještě jednou za vzácnou Vaši pozornost. — Přeji Vám ze srdce v tomto roce hojně zdraví a mnoho zdarů v dalším Vašem konání.

Upřímně Vás pozdravuje Vám oddaný

31. ledna 1932.

Beran.

Předseda „Svatoboru“, ministr obchodu m. sl., poslanec ing. Lad. Novák:

Milý příteli,

... právě jsem obdržel oba svazky Tvých písní. Je to **dílo opravdu velkolepé a velmi záslužné. Vydání je skvostné! Z každé stránky vyzařuje láska, s kterou bylo uskutečněno. Tímto nádherným dílem postavil Jsi si pomník, který bude povždy hlásat zásluhy, jichž Jsi sobě vydobyl o záchránění skutečného národního pokladu.** Konečně Tě prosím, abys mi pokud možno obratem oznámil, co to vlastně stojí, abych mohl peníze zaslati **Průmyslové tiskárně, která se opravdu vyznamenala.**

Zdraví Tě upřímně Tvůj věrný druh

7. dubna 1932.

L. Novák.

Generál zdravotnictva † MUDr. Jaromír Pečírka:

Milý příteli!

... Každého roku jsem prošel Šumavu od Želnavy obyčejně až do Železné Rudy. A o cvičeních jsem poznal všechny ty vesničky a samoty, kde jste ty **křišťály poesie našeho lidu** sbíral. Myslím, že ještě dnes znám český jih jako málokdo v Praze. A nyní mně přišla do rukou Vaše kniha, kniha písní tohoto kraje . . . a měl jsem radost, když jsem Vaše dílo prohlížel. **Měl jsem radost s jakou láskou je vypraveno, jak je české do posledního slova, do poslední noty. Prohlížel jsem, prohlížel, až mně zamlžely oči . . .** Bývá obyčejem blahopřáti Mistru, když dokončil veliké dílo. Nevím, zdali takový laik, jako já, má k tomu právo. Ale buďte ujištěn, že jsem měl radost, **když mi byl ten skvost doručen,** a že budu mítí vždy radost, když to vezmu do ruky a kdykoli si na Vás vzpomenu.

Vykonal jste velké, historické dílo . . . Zůstaňte zdrav! Váš generál Pečírka.

Ministr národní obrany † Dr. Karel Viškovský:

Milý příteli,

dovoluji si Tobě co nejsrdečněji poděkovati za laskavé zaslání pěti svazků **Tvého krásného díla** „Český jih a Šumava v písních“. **Bude mi vždy krásnou vzpomínkou** na naše přátelské styky . . .

Se srdečným pozdravem

Tvůj

15. října 1929.

Viškovský.

**Básník Ant. Klášterský, sekční šéf v. v., tajemník IV. tř.
České akademie věd a umění:**

Slovutný a milý Mistře,
vroucně Vám děkuji za **8., 9. a 10. svazek Vašeho monumentálního díla**. Už se jimi probírám a **žasnu, co jste tu nashromáždil vzácného přínosu hudebního, historického, národopisného**. A ta výprava! Poslední tři svazky jsou ze všech dosavadních snad nejkrásnější. Srdečně Vám přeji hodně zdraví, abyste šťastně mohl dokončit toto veliké dílo. Buďte zdrav a šťasten!

Vám zcela oddaný

23. XII. 1933.

Ant. Klášterský.

**Generál justiční služby, vicepresident nejv. voj. soudu v. v.
Dr. Jan Tischer:**

Zlatý, drahý Mistře!

Dovolte, abych k svému telegramu Vám ještě sdělil, **že báječnou, jedinečnou nadílku a radost** připravil jste štědrovečerním dárkem **osmého dílu** Písni těm, kteří Vás znají a milují, a všem, kteří **poznají byt k jejich škodě pozdě, oč dosud svou lhostejností a netečností přišli**. Jsem proto Vámi a Vaším tak blahovolným zařízením pro lidi dobré vůle nadšen.

Vždyť poklady, které chráníte před zapomenutím, vykonají jistě poslání, které od nich očekáváte, a **zůstanou naším nejcennějším „zlatým pokladem“**. **To je také důvod, proč Vás, slovutný Mistře, každý Čech musí ctít a milovat.**

Proto také žehnej Bůh i nadále Vašemu vznešenému blahodárnému konání!

Přeji Vám ze srdce upřímně, abyste v plné svěžesti (jak jsem Vás před více než čtyřiceti lety poznal) a v dobrém zdraví těšil se jen ze zdaru a uznání **pro svou jedinečnou práci**, a to nejen v novém roce 1933, nýbrž i v mnohých letech budoucích.

S upřímným projevem dokonalé úcty a s mnohými srdečnými pozdravy Vám vždy přátelsky oddaný

V Praze, na Štědrý den 1932.

generál Tischer.

Universitní profesor Dr. Václav Vojtíšek, archivář hlav. města Prahy:

Č. j. 349/arch.

Mistře!

... Vaše dílo pro svůj **mnohostranný význam historický** je pro archivní knihovnu **krásným obohacením** a bude v archivu hlav. města Prahy **důležitou pomůckou v ohledu úředním i vědeckém**. Správa arch. hlav. města Prahy poznala **neobyčejný význam Vašeho díla** a uznává jeho záslužnost. **S opravdovou pílí, vytrvalostí a nadšením i obětavostí snesl jste lidové písně i jiné dokumentární památky z prostředí, jemuž náleží důležité místo v naší historii i vývoji**, a zachránil jste je budoucnosti...

S projevem dokonalé úcty

Vojtíšek.

Václav Klofáč, místopředseda senátu N. S.:

... Kdo písne ty v tolika svazcích dovedl ještě dnes sebrati, zaslouží si víc než uznání. **To je opravdu vlastenecký čin a to ohromný vlastenecký čin.** K tomu je potřeba lásky i porozumění, vytrvalosti, nadšení a obětavosti tolik, že vlastně **příští generace už ani nepochopí, že takový člověk v nynější kramářsky vypočítavé době se mohl najítí . . .**

Č. Sl. 10. srpna 1929.

Přednosta Schwarzenberského archivu v Třeboni PhDr. Ant. Markus a archivář Václav Hadač:

... Ve společném obdivu sledujeme, s jakou akribií tvoříte Vaše velké a skvělé národopisné dílo . . .

Prof. Jaroslav Kříčka, hud. skladatel, člen České akademie:

Milý mistře Weisi,
přijměte vřelý dík za poslední díl Vaší veliké sbírky — s cennou a důkladnou studií. **Obdivuji Vaši obětavost, trpělivost, nadšení a idealismus.** Kéž by se Vám dostalo aspoň trochy zaslouženého uznání.

Buďte zdráv! Váš oddaný

V prosinci 1933.

Jar. Kříčka.

Mistr Jos. Holeček, slavný náš jihočeský spisovatel, napsal k prvnímu svazku Weisova díla předmluvu, v níž mezi jiným praví:

Oddanou a obětavou lásku Weisovou k české národní písni vysvětlují si nejen jeho hudebnickým, nýbrž i vlasteneckým srdcem . . . Přeji si upřímně, aby dílo Weisovo došlo plného uznání nejširší české veřejnosti a aby vydatnou podporou, to jest nejhojnějším odběrem jeho díla, byla mu další práce v plném rozsahu umožněna. Necht' zapomínané půvabné zpěvy našeho lidu znovu rozhlaholí se živě po vlastech československých k radosti celého osvobozeného národa!

V Potštejně, v červnu 1928.

Jos. B. Foerster a Jos. Holeček vydali kromě toho v únoru 1926 **skvělý posudek** o Weisově díle, otištěný v „Úvodu“ k prvnímu svazku.

Národní listy (vládní rada Dr. Šilhan):

Širší veřejnosti skoro ani nepozorováno pokračuje a dovršuje se dílo, které lze plným právem nazvati **epochálním dílem, jakým se žádný jiný národ nemůže vykáhati**. Mám tu na mysli **velkolepou a nádhernou publikaci „Český jih a Šumava v písních“**. Je dílem skladatele Karla Weise, ba lze říci dílem životním, neboť na něm pracuje neúnavně s jedinečnou obětavostí skoro již čtyři desetiletí. Dosud vyšlo 10 svazků tohoto díla a co v nich je shromážděno, jsou **vzácné plody lidové poesie slovní i hudební**. V těch několika stech lidových písní zrcadlí se všechen život venkovského lidu českého, v jeho světle i stínech, v jeho radostech i strastech, v jeho pracném zápase o chléb ve zdejší, i v jeho povznesení nad tvrdou skutečnost. Karel Weis není pouhým sběratelem písní, neboť, co vůbec bylo možno, to vykonali před ním již jiní. Jeho práce je po většině konstruktivní, rekonstruuje a tvoří z pouhých rozptýlených trosek textů i nápěvů a jich četných variantů celky písní, jak kdysi luhy a háji jihočeskými hlaholivaly.

Počátkem **obrovitého díla**, které vedle tvůrčí vlohy dovedlo učiniti skutkem jen **fanatické přímo nadšení pro zachránění vzácných a jinak nenahraditelných pozůstatků svérázného národního kultury**, byly „Blatácké písně“, jichž třemi sešity Weis hudební kruhy české překvapil a v obdiv uvedl někdy na samém konci let devadesátých. Tyto písně vykvetle na jihočeských Blatech přijímá do svého velkolepého díla, ale s mnoha opravami i doplňky, a rombožuje počet jich tak, že zabírají tu celé 4 svazky. Než nezůstává jen na Blatech, nýbrž rozbíhá se odtud za lidovou písní a jejími pozůstatky po českém jihu na všechny strany světové. Nejde jen za písní, ale studuje i kraj, jeho historii, život, zvyky a obyčejy jeho obyvatelů, jak bývaly, když lid ještě si zpíval při práci, při radovánkách, při tanci i citových vzrušeních. A tak **Weis k písním připíná i obrazy krajin, črty historické i studie národopisné**. Jak vše to živě a srdečně vykládá, nemusím zvlášť zdůrazňovati. Jeť Weis odedávna znám jako **milý a vtipný vypravěč**. Každý svazek jeho díla má i své **obrazové přílohy, mnohé i barevně provedené**.

Jsou tu kroje, výjevy ze života jihočeského lidu, památky historické a j. **Z desíti dosud vydaných svazků epochálního díla** Weisova zvlášť závažný je svazek nadepsaný „Rožmberský“, v němž umístěny jsou písně, jimiž oslavováni jsou pánové **Vilém a Petr Vok z Rožmberka** a jehož literární doprovod uvádí čtenáře v doby lesku i podvečera pětileté růže. Neznámé dosud písně rožmberské jsou tu po prvé uveřejněny . . .

V brzku se vrátím k **monumentálnímu dílu** Weisovu obšírnějším článkem.

Dr. Šilhan.

Lidové Noviny 16. VI. 1934 (Dr. M. Novotný):

. . . . Weisův Český jih zasluhuje zajisté, aby se o něm psalo mnoho a s nadšením. Toto dílo je monumentální, ale při tom i starosvětsky intimní; je typograficky i reprodukčně dokonalé . . .

Vypočítávání a citování drobných lyrických a hudebních klenotů, jak je nalézáme v písních zachovaných zde Weisem, by však nemělo konce. A také byste z toho ani nic neměli. Nic jiného Vám nezbyvá, než abyste se sami začtli do těch „blatáckých“. Nezapomeňte zejména, že je potřebí sklad Weisových publikací pěkně vyprázdnit, abychom se dočkali brzy všech svazků dalších . . .

Ing. Otakar Šourek, kritik „Venkova“, vrchní staveb. rada:

Vysoce vážený Mistře . . .

již po zbežném prolistování těchto nových svazků **netajím se obdivem nad velikostí a hodnotou Vaší práce, jejíž ovoce je tím záslušnějším a významnějším obohacením české hudební literatury, že celá tato práce byla provedena právě jen silami a úžasnou pílí a obětavostí jedince. Vytvořil jste skutečně nehybnou památku nejen lidové písni českého jihu — dnes bohužel již zanikající — ale také sám Sobě jako českému skladateli. Památník důstojný nejen tím bohatstvím a hodnotou materiálu, ať už písňového nebo literárního či obrazového, ale také krásnou zevní výpravou všech svazků, za niž si Průmyslová tiskárna zasloužila plně chválu**, kterou jste ji obmyslil dedikací v desátém svazku. Blahopřeji Vám k takovému dílu z plna srdce a přeji Vám zároveň, aby Vám osud popřál hojně zdraví a svěžesti pro další zase práci . . .

Ještě jednou Vám děkuji a jsem s projevem hluboké úcty

Vám oddaný

V Praze 29. XI. 1933.

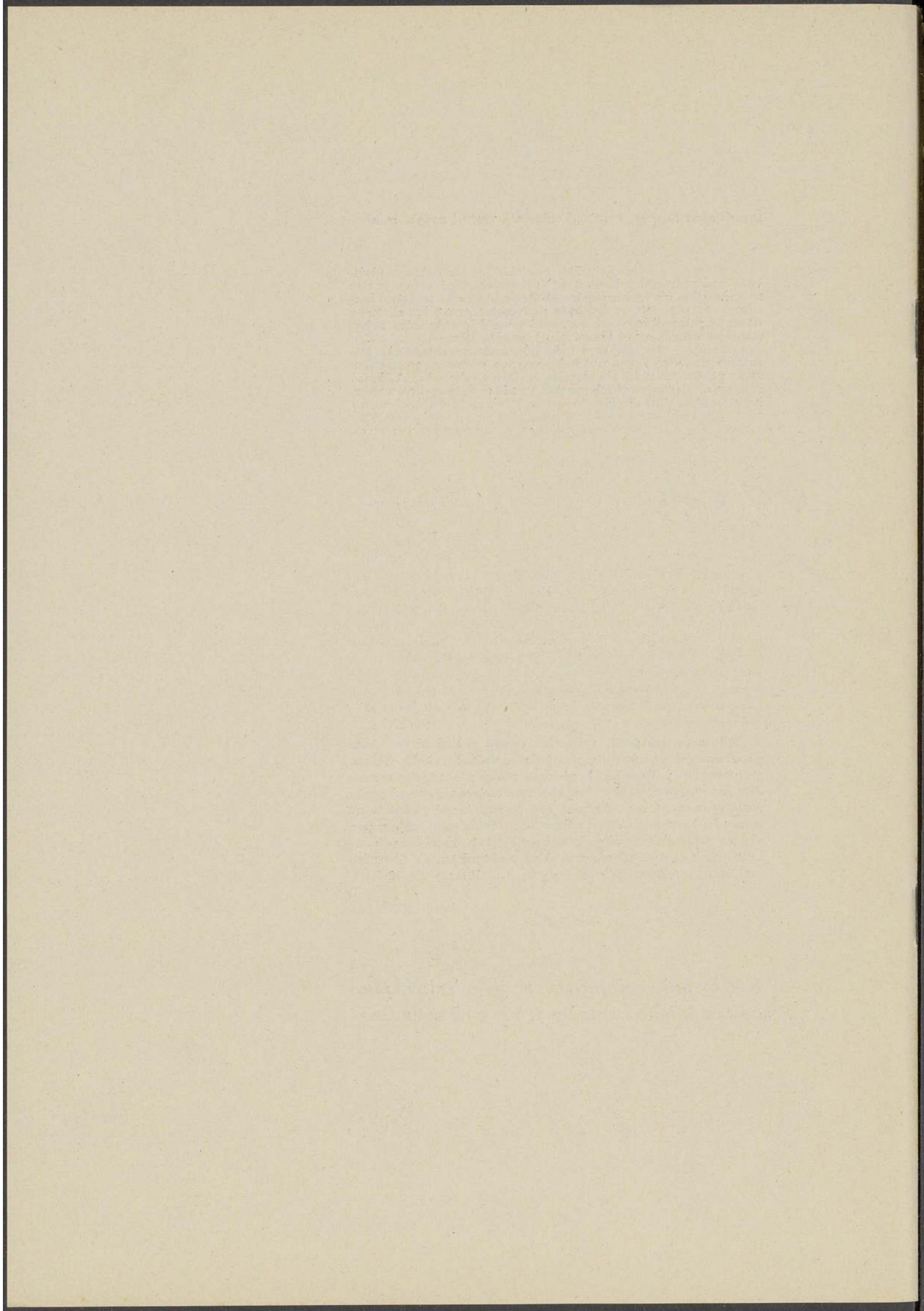
Ing. Otakar Šourek.

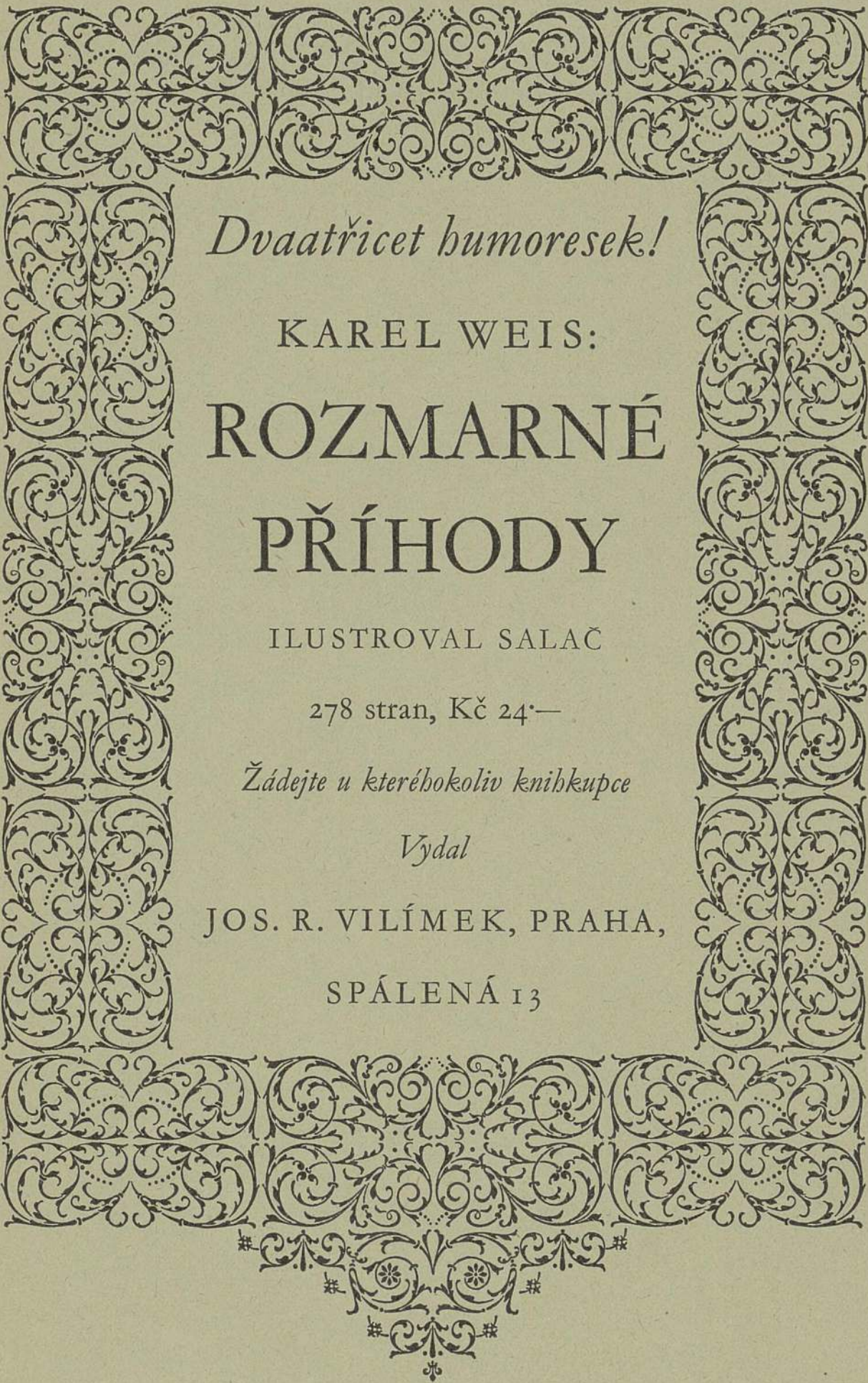
Svatopluk Čech, Zdeněk Fibich, Adolf Heyduk, prof. Jaroslav Hlava, Ignát Herrmann, Alois Jirásek, Jos. Kořenský, Jaroslav Kvapil, dr. Ladislav Klumpar, prof. E. K. Liška, prof. dr. Karel Maydl, Karel B. Mádl, prof. dr. Karel Pawlík, prof. dr. J. L. Píč, prof. dr. Ant. Rezek, prof. dr. Václav Rubeška, J. Vojta-Slukov, Hanuš Schwaiger, Gustav Schmoranz, Bohuslav Schnirch, Fr. A. Šubert, Jaroslav Vrchlický a prof. dr. Č. Zíbrt vydali již r. 1899 provolání k české veřejnosti, v němž líčí krásy mistrem Weisem objevených a vydaných Blatáckých písní a nabádají veřejnost k podpoře mistrem Weisem slibovaného velkého národopisného díla:

„Dílo toto, jež podle vydaných dosud ukázek slibuje býti v každém způsobu důstojným splněním velikého úkolu, vítáme s upřímným potěšením. K plnému zdaru nákladného tohoto díla jest však nezbytně třeba, aby bylo českou veřejností podle zásluhy oceněno a podle toho aby se mu dostalo všestranné mravní i hmotné podpory. Povzbuditi všeobecný zájem pro věc tak ušlechtilou, s národního i uměleckého hlediska veledůležitou, toť účelem tohoto provolání, k němuž jsme z vlastního podnětu a s radostí dali své podpisy.“ (V Praze, v září 1899.)

Z těchto vzácných mužů jsou dnes na živu jen tři. Dvacet se jich rozžehnilo již s vezdejším životem.

Kéž by naše veřejnost vzala jejich slova jako odkaz, k jehož splnění je mravně zavázána!

Dvaatřicet humoresek!

KAREL WEIS:

ROZMARNÉ
PŘÍHODY

ILUSTROVAL SALAČ

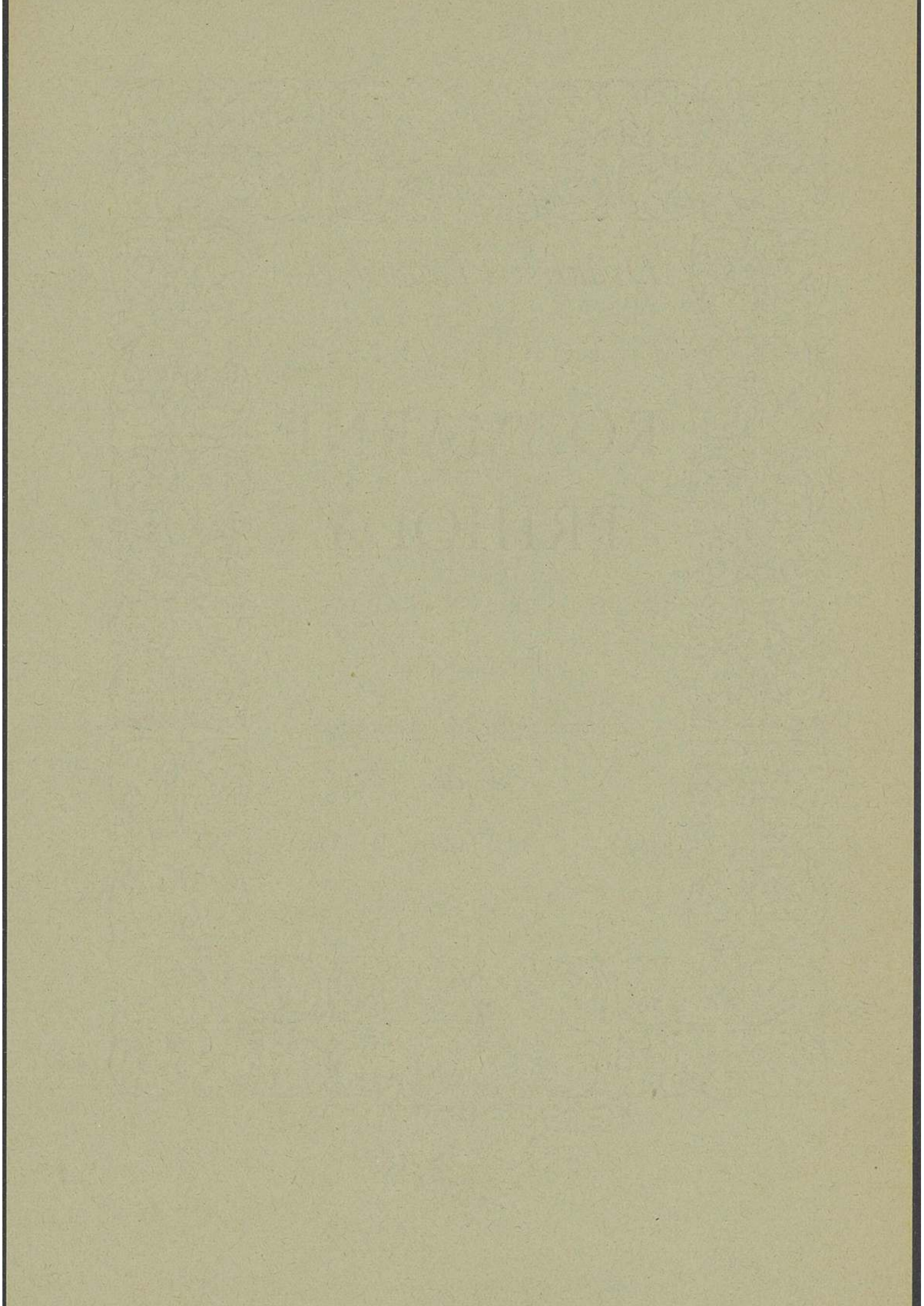
278 stran, Kč 24.—

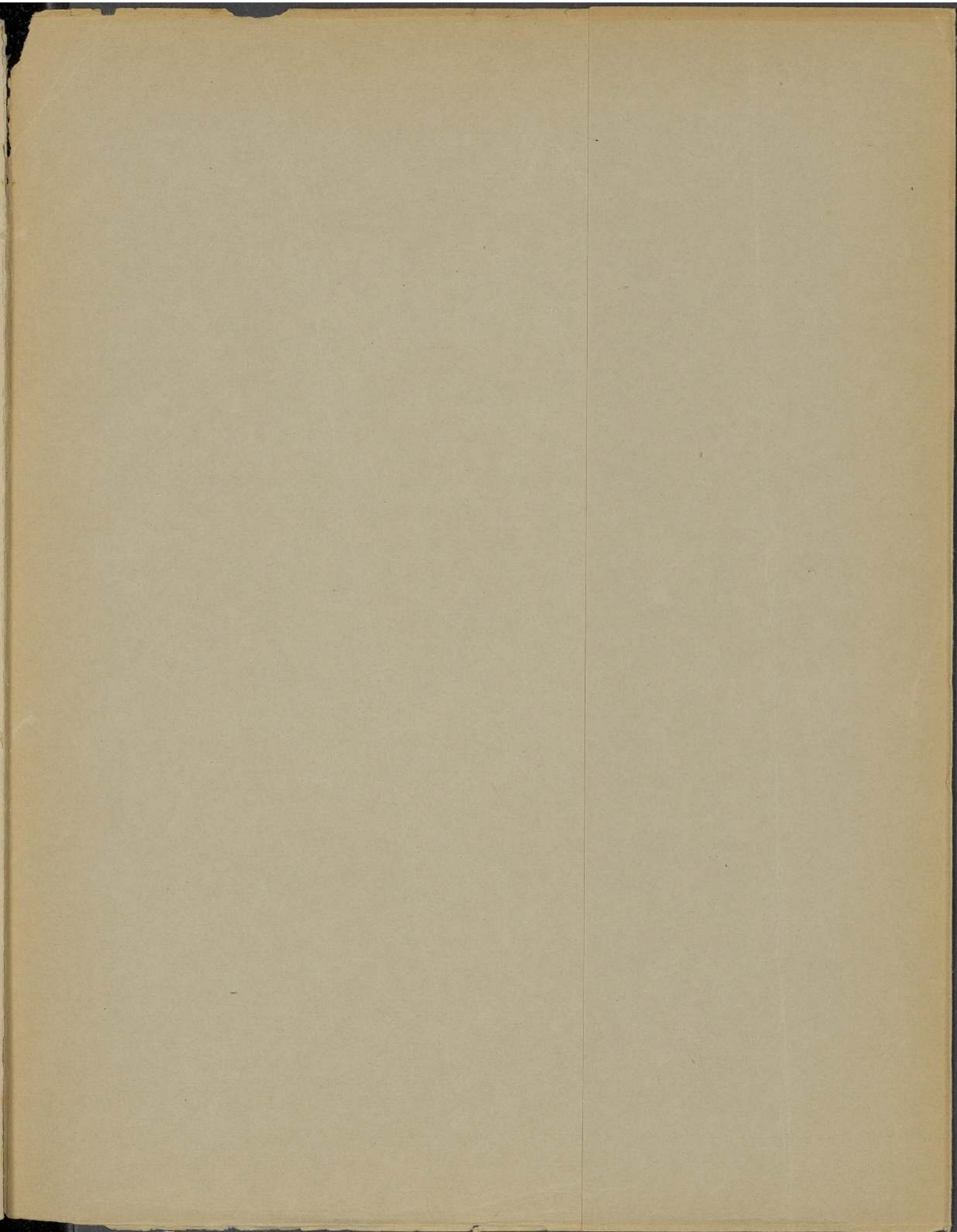
Žádejte u kteréhokoliv knihkupce

Vydal

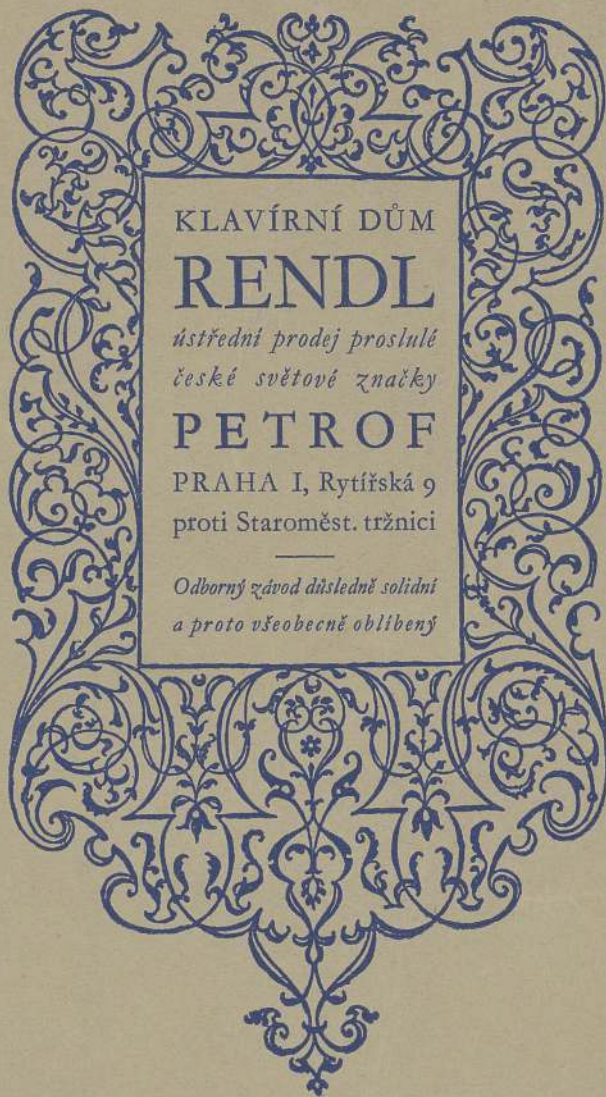
JOS. R. VILÍMEK, PRAHA,

SPÁLENÁ 13

P 1014/11-12

KLAVÍRNÍ DŮM

RENDL

*ústřední prodej proslulé
české světové značky*

PETROF

PRAHA I, Rytířská 9
proti Staroměst. tržnici

—
*Odborný závod důsledně solidní
a proto všeobecně oblíbený*